

9° Not.

109

Nov 109

RECEIVED

NOV 18 1891

NOV 18 1891

Dr. J. H. H.

NOV 18 1891

RECIPÉ

IN EPISTOLAM
ENCYCLICAM
BENEDICTI XIV.
ADVERSUS USURAM
COMMENTARIUS

QUO ILLUSTRATA DOCTRINA CATHOLICA

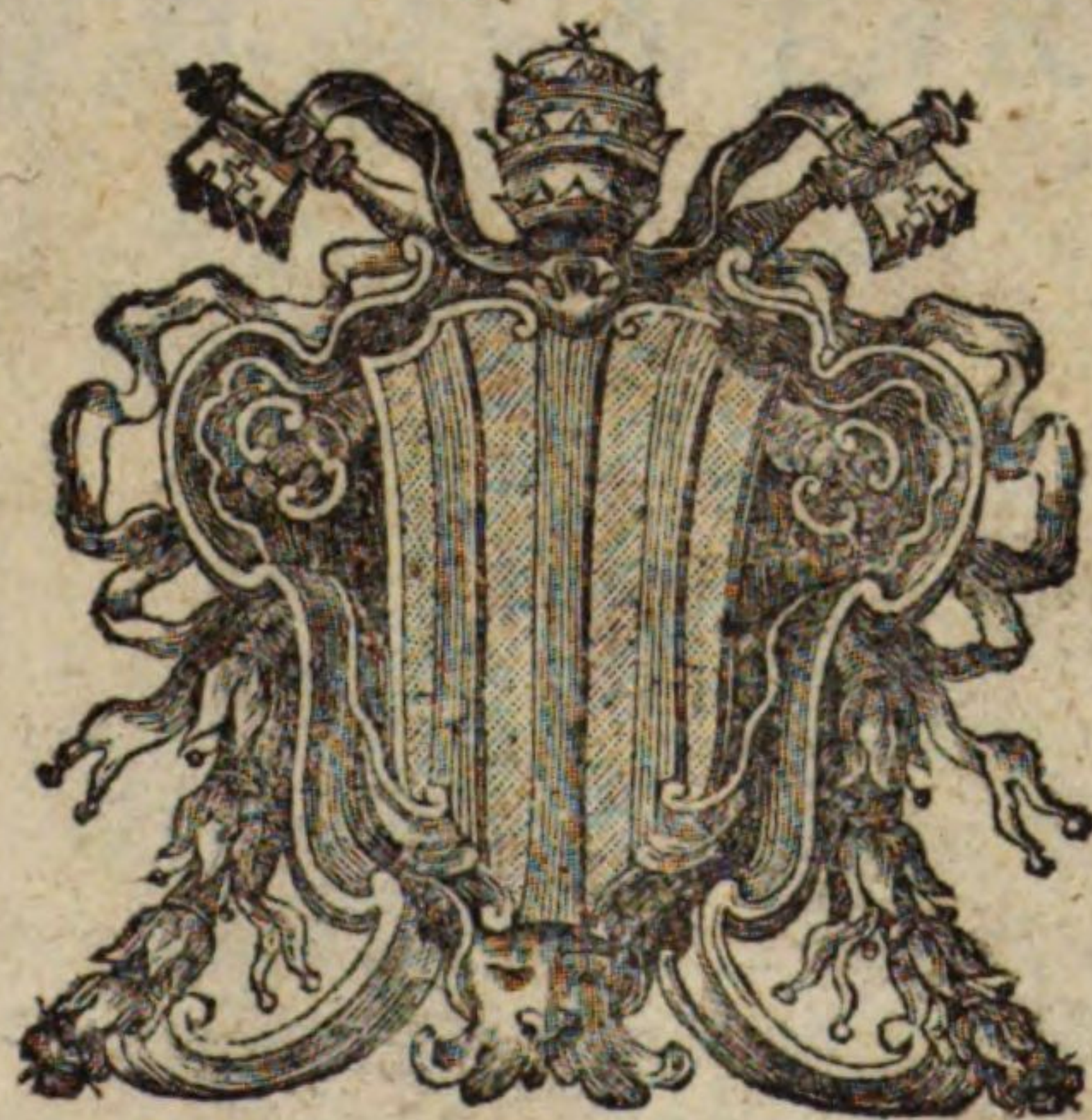
NICOLAI BROEDERSEN

AC ALIORUM ERRORES REFELLUNTUR

AUTHORE

FR. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRÆDICATORUM.

ROMÆ, MDCCXLVI.

EX TYPOGRAPHIA PALLADIS.
APUD NICOLAUM, ET MARCUM PALEARINOS.

SUPERIORUM FACULTATE.

IN EPISTOLAM
ENCYCLICAM
BENEDICTI XIV.

ADVERSUS USURAM

COMMUNICARIUS

AD HUIUSMODI CATHOLICA

NICOLAUS BRODERSEN

DE ALIQUOT REBUS

FR. DANIELE CONCINA

ROME, MDCCXVI.

EX TYPIS

IN AEDIBUS

JOHANNIS PONTANII

BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO.
Munus date, nihil inde sperantes.
Luc. 6. 35.
IN EPISTOLAM
ENCYCLICAM
BENEDICTI XIV.
ADVERSUS USURAM
COMMENTARIUS.

Mutuum date , nihil inde sperantes .
Luc. 6. 35.

Constans Conciliorum Traditio , ab antiquioribus arcesita , illa Pontificum Romanorum , Patrum , Interpretum , Ecclesiaeque Romanae est , hunc versiculum explicandum esse , ut prohibentem lucrum , quod percipitur ex mutuo , INDE , hoc est ex usura . Huic Traditioni Auctor (Simonius) prætulit Grotii doctrinam , unde suam conflavit notationem , quæ eo consilio facta est , ut hanc prohibitionem eluderet , utque Ecclesiae unum hunc Novi Testamenti locum eriperet , in quo usurae crimen prohibetur . Censor ille (Grotius) non magis , quam hic noster , (Simonius) neque Patrem ullum dicti sui testem appellat , neque ullum Scriptorem Catholicum . Quidquid horum est , illi est adversarium . Uno suo ille nititur ratiocinio , interpretationis Scripturarum vade malo . Rejicienda igitur est in hunc versiculum adnotatio , atque eodem modo delenda est vox , Desperantes , quæ perinde , ut idem Auctor fatetur , repugnat seriei orationis , neque ullius est usus , nisi ut sensum hujusce loci implicet , reddatque obscurum . Nimirum hæc pars Moralis Christianæ vitiata est , & usura latius grassatur , quin sit opus eam in Novum Testamentum adnotationibus confirmare , quæ omnium manibus terantur . BOSSUETUS in 2. Pastor. gallice scripta in Version. N. T. Rich. Simon.

BENEDICTO XIV. PONTIFICI MAXIMO.

F. DANIEL CONCINA ORD. PRÆD.

FELICITATEM.

Ivino plane consilio destinatum, effectumque est, BENEDICTE MAXIME, ut Te clavum Catholicæ Ecclesiæ tenente, qui quanto dignitate, & imperio, tanto sapientia, eruditione, facundia, & incredibili dicendi perspicuitate omnibus antecellis, gravissima de fœnore controversia effervesceret, acriterque in utramque disputaretur partem. Tanto enimvero PONTIFICE, tamque sapiente JUDICE opus erat, ut impeditissimæ, unaque gravissimæ controversiæ finis imponeretur. Jam a duobus circiter sæculis Hæresiarcha Calvinus, Carolus Molinæus, cæterique Transalpini hæretici catholicum adversus usuram Dogma adulterare, corrumpere, & labefactare cœperunt, duplicem comminiscens usuram: nimiam unam, opprimentem, mordentemque pauperes: moderatam quæstuosamque alteram, quæ commercia, & mercaturam promoveat. Illam, non

non item istam reprobata a divina lege contendebant. Romanæ vero Communionis Theologi omnes adeo strenue pugnarunt adversus novam opinandi rationem, ut erroneæ doctrinæ virus per integrum, & amplius sæculum, Catholicorum neminem inficere potuerit. Ex quo factum est, ut hæc Romana Sedes ad hæc usque tempora nullam adversus hunc errorem rogaverit legem, Constitutionem, aut decretum: quandoquidem nullo morbo hac in parte Sponsa TUA laborante, nullo opus erat remedio. Verum a medio circiter sæculo desertores quidam Jansenistæ sub e mentita Catholicæ Religionis larva Calvinii, & Molinæi doctrinam variis fucis illitam adoptare, mediaque in luce defendere aggressi sunt. Sensim hæretica doctrina venustis obducta formis nonnullos parum cautos hebetavit Catholicos, qui pro eadem arma capere non dubitarunt. Tanto vero exarsit fervore literaria controversia, ut tandem ad supremum TUUM Apostolicum Tribunal judicanda delata fuerit. Tu autem pro ea, qua in Cathedræ Tuæ regimine ornatus prudentia es, continuo Purpuratorum Patrum, Prælati, & Theologis adiectis, Collegium instituiisti, qui semoto partium studio, gravissimam causam pro dignitate examinarent, sententias suas scripto exaratas exhiberent, & voce TE coram exponerent.

Quis vero dicere, nedum stilo exornare sufficiat, quanta Tu, votis omnium Consultorum expensis, doctrinarum copia singula capita firmaveris; quantam cuique discusso articulo eruditionis lucem adjeceris? Illud vero satis nos admirari non potuimus, vixque apud posteros fidem inveniet, quod Tu, quamvis immensa Apostolicarum sollicitudinum multitudine hoc turbulentissimo tempore circumdatus, tamen, quasi hoc unum negotium ageres, non aliquem magni nominis Auctorem, qui hoc tractaverit argumentum, sine attenta lectione præteriisti; non Codices, non acta agitatae olim sub Antecessoribus controversiæ indaginem, studiumque TUUM effugere potuerunt. Quæ hisce oculis vidi, quæ hisce auribus audiui, ea sane prædico. Ubi vero Purpuratorum Patrum vota plane intellexisti, atque enuclea-

tam

tam pro dignitate causam judicasti; tum IPSE SOLUS, ut Pontificem Summum, unaque Doctissimum decet, eam de-
nuo recognoscere, & puncta quæque, imo & apices ipsos
ad severiorem criticen exigere, profundiusque, divino implo-
rato lumine, meditari perrexisti, ut nihil eorum, quæ hu-
mana postulat industria, prætermitteres.

Studia vero TUA atque conata, BEATISSIME PATER,
Deus ipse perfecit, eam TIBI implicatissimæ controversiæ di-
rimendæ, sententiæque rogandæ formam, rationemque sin-
gulari afflatu inspirando, quæ non quid credendum modo,
verum etiam quid agendum præmonstraret. Primum om-
nium genuinas mutationis, & fœnoris notiones præstitui-
sti, occluso cavillis aditu. Succedit definitum dogma, a duo-
bus fere sæculis in discrimen adductum: videlicet omnem
usuram cum parvam, tum magnam, cum a pauperibus, tum
a divitibus exactam, vetitam a Deo esse. Quod ad alterum
agendorum punctum attinet, verba illa altius omnium, qui
interfuimus, animis infixæ patefaciam oportet, quibus Tu in
ultima super hoc argumento habita consultatione sermoni Tuo
eloquentiæ, doctrinæque plenissimo finem imposuisti. *Quid?*
definito dogmate, provisum ne sat erit Ecclesiæ? Regendæ contra-
ctuum æqualitati consulendum est. Quod delapsum e coelo ora-
culum boni omnes interpretabantur. Quid prodesset dogma
definiri Catholicum, illudque voce confiteri, si interea usu-
ræ flagitium non minus in Catholicorum, quam in hæreti-
corum mutationibus serperet, hac sola adiecta verborum
diversitate, quod isti usuram moderatam appellant, quam
illi honestum lucrum nominant: Vocem ne, non item rem
ipsam prohibet divinum mandatum? Quid refert varios vi-
tio obducere colores, illudque splendido titulorum appara-
tu ad genium confecto exornare? Hisne fallaciis Deus ludi-
tur, aut verborum circuitione scelera declinantur? Quid
interest hoc, aut illo principio, hac, aut illa via fœnus
propugnare, quando utriusque partis molimina, oppositis
licet cuniculis, eo tandem spectant, & recidunt, ut quæ-
stibus injustis cupiditas saturetur? Quin gravius illi peccare
viden-

videntur, qui, cognito dogmate, compertoque mandato, illud violant, versutiisque deludunt, quam, qui falsa præventi intelligentia, illud omnino extare inficiantur.

Hæc Tu, PONTIFEX OPTIME, serio perpendens, post collocatum in tuto dogma, vana quoque commenta, quibus illud circumvenire non pauci solent, penitus profligasti. Contractus, unde profecta disputatio est, quam prudentissime præteriisti, quod plura ad rectum ferendum iudicium necessaria deessent. Nullam quoque singillatim propositionem earum, quæ commentitium dogma efficiunt, confixisti. Aliæ quippe in mutui natura insitos, atque innatos honesti lucri titulos comminiscuntur: aliæ contractus innominatos, solaque animi intentione conceptos effingunt: aliæ census utrinque redimibiles; aliæ prævalentis consuetudinis vim, aut altum Principum Dominium obtrudunt. Quæ opinioniones si consisterent, fictitium revera dogma, vanum præceptum, veraque forent hæreticorum probra in catholicos, qui omnem, atque adeo vel minimam usuram voce detestantes, reipsa usuram quamlibet, & a quibusvis exactam lepidis commentis, festivisque titulis versute propugnant. Ut singulæ opiniones istæ proscriberentur, excerpendæ ex libris fuissent, eorum, quæ & antecedunt, & consequuntur, ratione habita: longiore discutiendæ examine: accommodandæ singulis censuræ propriæ. Quæ omnia inducias, & obstacula plurima peperissent, omnemque eventum aut retardassent, aut penitus impedivissent. Interea serpebat erroneæ doctrinæ virus, instabant pejora mala, præsentaneumque postulabat remedium periclitantium Fidelium salus.

Quam Tu autem, PONTIFEX BEATISSIME, in tanto rerum discrimine positus arripuisti viam, ut his omnibus occurreres malis, Gregemque sollicitudini TUE commissum ab erroribus eriperes, salubri doctrina pasceres, instructione erigeres? Optimam plane, atque ostensam TIBI divinitus. Eas quippe constituisti universales, ineluctabilesque regulas, quæ definitum dogma firmant, quæ præceptum cum justa executione consociant, quæque non unam, aut alteram

ram, sed omnes prorsus recensitas opiniones æquo laxiores necessaria consecutione penitus labefactant; quemadmodum in hoc meo qualicumque Commentariolo, luculenter, ut spero, demonstrabo. Siquidem ut pecunia, quæ suapte natura sterilis est, foecunda evadat, contractus a mutui natura, non voce tenus, ut scituli quidam contendunt, sed re prorsus diversos ineundos præscribis. Titulos mutuatitiæ pecuniæ innatos reijcis. Claudendas aures ineptis illorum sermonibus, qui dictitant, de usuris hoc tempore questionem institui, quæ solo nomine contineatur, admones: illos tandem, qui docent semper adesse vel legitimos titulos, vel contractus justos, quorum præsidio quotiescumque pecunia altericumque creditur, liceat moderatum quæstum, salva sorte, recipere, non modo divinis literis, & Ecclesiæ judicio, sed ipsi etiam humano communi sensui, & naturali rationi proculdubio adversari, decernis, atque declaras. Quibus sane principiis a TE sapientissime præjactis, in hac TUA DECRETALI EPISTOLA confirmatur definitum dogma; justæ mercaturæ moderandæ norma patet: evanescunt captiunculæ eorum, qui languere meliores artes, jacere mercaturam, interire commercia, sublata usura moderata, mussitabant: cum potius florere commercia, promoveri publicum commodum, instaurari artes, divitiis, & prosperitate Civitates, & regna affluere videamus, si foenore, & iniustitia pulsus, rite omnia ad justitiæ libram exigantur. Tandem sponte corruunt, & necessario in nihilum occidunt laxioris ethices opiniones, calumniantium hæreticorum ora obstructa remanent; provisumque hac TUA celeberrima DECRETALI tum credendis, tum agendis agnoscunt docti, bonique omnes.

In hac TUA, quam delineavi, gravissimi negotii procuratione, alii admirabuntur sapientiam; prudentiam alii: illi laborem studiumque indefessum: isti mentis magnitudinem: illi incredibilem rei gerendæ dexteritatem: isti ingenii penetrationem. Verum enim vero quæ me, BENEDICTE MAXIME, ex tot tuis virtutibus admirabundum tenet, illa est inusitata, atque inaudita clementia, qua, confixis erroribus,

ribus, salvos voluisti eorundem authores. Nec dubito, quin mecum omnes hanc TUAM virtutem, qua una propius ad Deum, cujus hic in terris vices sustines, accedis, admiraturi sint, si finem secum animo reputaverint, quem Tu ob oculos habuisti. Quorsum enim hæc tanta animi tui lenitas, ac benignitas? Eo sane, ut errantes non coacte, sed sponte; non vi, sed amore victi patefactæ veritatis semitam ingrediantur: ut illi ipsi, divina doctrina cognita, suos damnent errores, librosque retractent. Sola pertinacia poenarum severitate frangenda est. Contra bona fide, innocenterque errantes solius veritatis ostensione lucrandi, ut sit cum ingenti foenore duplicata victoria. Hæc undique securior via est, & obsistendi erroribus, & indipiscendi devios. Quod si tantæ Clementiæ opportunus non responderet eventus, erroneaque doctrina fasces submittere recusaret, aut nova deludere arte veritatem auderet, severiori Constitutioni semper pateret aditus. Tum vero universus terrarum orbis intelligeret, a TE in suprema constituto potestate foederatam cum veritate mansuetudinem, Clementiam, rerumque omnium modum proficisci: ab illis autem, qui sincere resipiscere, suosque dedocere errores nollent, severitatem & proscriptiones; dicerentque omnes, TE cæteroquin indole, atque ingenio Tuo misericordem, severum ab illis effectum esse. Singula, quæ hætenus levi manu perstrinxi capita, in hoc Commentario pro dignitate tractabo.

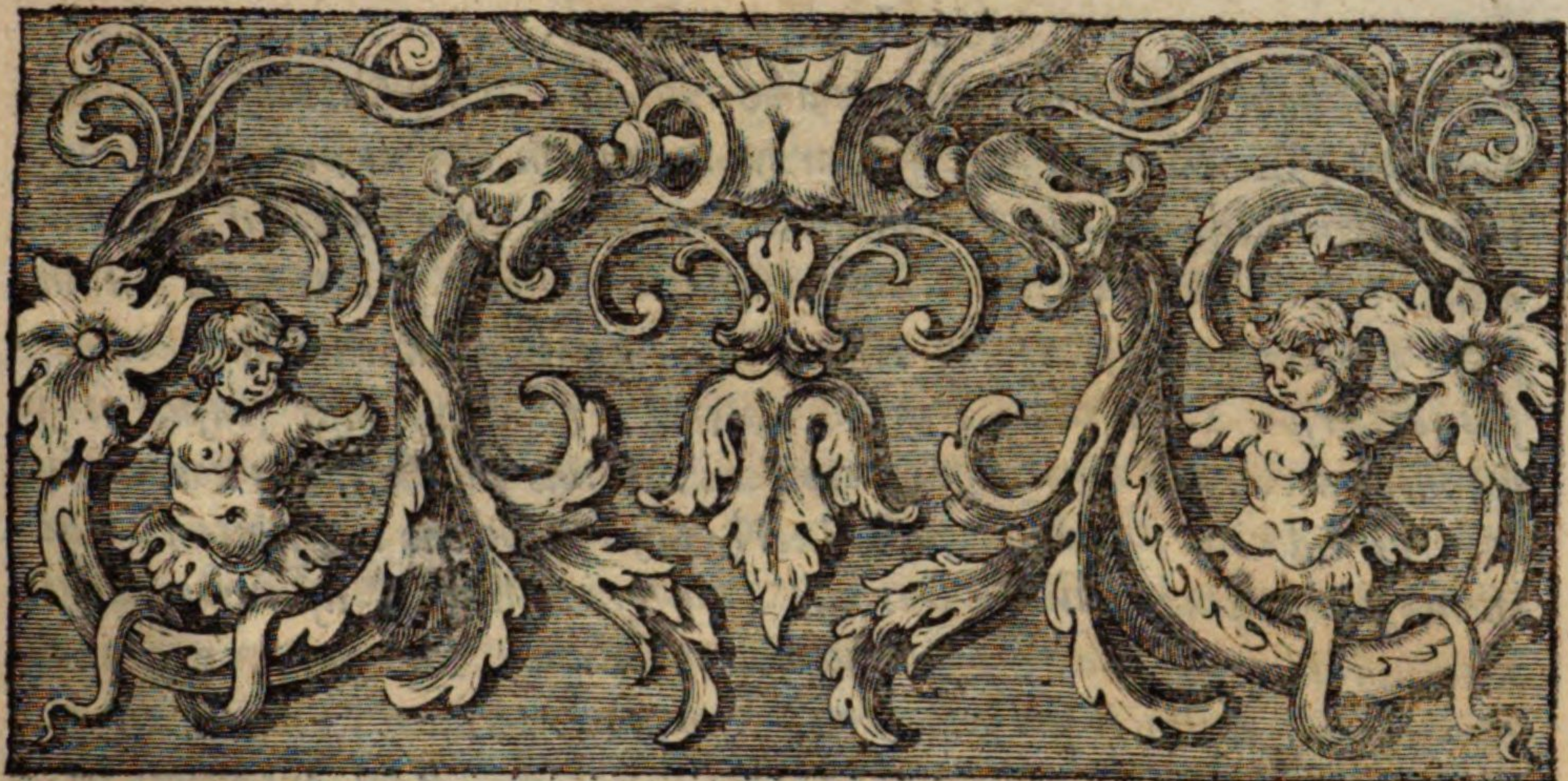
Hæc sunt, PATER BEATISSIME, quæ mirum in modum confirmant non modo, quod initio dixi, Divina nempe Providentia factum esse, ut TE SAPIENTISSIMO PONTIFICE Regnante, momentosa, alexque plenissima controversia de usura excitaretur, ut pleno in lumine collocata, damnata tandem ex Sedis Apostolicæ Decreto de duplici quæstuoso foenore doctrina jaceret, justæque negotiationis regulæ designarentur: verum etiam ea probant, quæ in alterius operis dedicatoria epistola ad TE data, indicavi. Dixeram ibi, TE in hac Orbis principe urbe ideo a supremo Numine disciplinis excultum, omnique scientiarum genere exor-

exornatum in Pontificem summum delectum esse , ut inter alia , quæ jam præstitisti , atque in dies præstas facinora luculentissima , æternaque memoria digna , divinam potissimum Theologiam tanta opinionum perversitate deformatam ad pristinum , nativumque nitorem revocares . Magna utique istius pars jam inde ab initio Pontificatus Tui reffloruit . Et ut pauca universim delibem , tractatus de fœnore hac tua insigni **DECRETALI** pleno in lumine constitutus est . Sacrarum imaginum argumento ingentem adjecit lucem **TUA** ad Episcopum Augustanum epistola , eruditione , & doctrina refertissima . Jejuniæ disciplina , tribus Tuis editis hac de re monumentis instaurata conspicitur . Orientalium Indiarum Religio a superstitiosa pravitate purgata resplendet . Sacramentorum administratio , incruenti sacrificii sanctitas , Matrimonii indissolubilitas , Episcoporum residentia , Ministrorum electiones , Christianæ doctrinæ tradendæ ratio maximum susceperunt incrementum . Quid , si ea recordari vellem , quæ pro Græcorum Romanæ Communionis moribus formandis : quæ pro Patriarcha Maronitarum in Romano fœdere confirmando edidisti ? Ne multa . Tanta in hoc uno instauratæ Theologiæ genere a **TE** præstita jam sunt , ut plures illustrare Pontificatus possent . Ac perinde quasi his omnibus a **TE** feliciter absolutissimeque peractis parum adhuc Pontificatui Tuo luminis accessisset , atque ornamenti , eum præterea illustrasti quammaxime nuperis hisce diebus , quibus non solum **TE** in Sanctorum album quinque **DEI SERVOS** vidimus referentem : sed audivimus quoque in Sacrosancta **SS. Petri , & Pauli Basilica** Missarum inter solemnia elata gravique voce laudantem , dum celebri illa **TUA HOMILIA** , majestatem sapientiamque Sanctorum Patrum omnino præseferente , eisdem coram universa hac Urbe , ingentique advenarum frequentia honore prosequeretur . At **TIBI BENEDICTE MAXIME** , pauca ista sunt . Grandis adhuc **TIBI** via restat , majoraque **TE** facinora manent . Triginta supra ccc. propositiones , quas , curante piæ memoriæ Cardinali Beluga , Archiepiscopi Hispaniarum proscribendas supremo Tuo judicio sub-

jece-

jecerunt ; ducentæque aliæ aliunde ad TE datæ tuam expectant censuram , qua a Christiana Theologia exterminentur .

Erunt , nullus dubito , qui dicturi sint , me nimio studio solius Christianæ ethices instaurationem apud TE urge-
re , ac si hoc unicum Apostolicæ Sedis negotium esset . Quibus repono ; sin minus hoc unicum , potissimum tamen , omniumque maximum esse , nemo , nisi divinarum literarum ignorans inficias ire poterit . Hoc quippe depositum illud est , quod Fidei , vigilantiaque TUÆ concredidit Deus . Faceffant ergo , PATER BEATISSIME , vana , atque inepta cogitata , quæ suggerit carnis prudentia . Hæc , quoties exterminandus error est , asserendaque Christiana doctrina , continuo exquisita versutia funesta portendit eventa , & cieri turbas auribus insufurrat : Faceffant , inquam , hæc subdola , & levissima artificia , Deo ipso clamante , „ Perdam sapientiam sapientium , & prudentiam prudentium reprobo „ . Cathedra hæc TUA , PATER SANCTISSIME , veritate parta , veritate hanc Sion arcem occupavit ; veritate decem , & octo sæculis stetit , æternumque veritate stabit . Veritas hæc Divina est , quæ prudentiam scilicet divinam sibi sociam asciscit , fastiditque mundanam : quæ astus humanæ mentis , & captiunculas spernit . Quo sincerior , quo splendidior veritas hæc ab ista Petri Cathedra prodierit , eo populi , Principes , Reges , omnesque tum Catholici , tum hæretici demissiori obsequio hanc sanctissimam sedem , ut compertum experientia est , suspicient , colentque . Perge porro , BEATISSIME PATER , & quo cæpisti pede progredere . Fortitudinis spiritum instaure , Deique armaturam indue , ut quæ alta tua concepisti mente , valeas ad Dei gloriam , Ecclesiæ commodum , & immortalem tui Nominis celebritatem in lucem emittere . Tertium hoc Commentarium est , quod in tria ex innumeris Pontificiis tuis monumentis edidi . Sed plura me editurum in posterum spero , si ea , qua soles , clementia , & benignitate susceperis hoc , quod , post Sanctorum Pedum oscula , nunc BEATITUDINI TUÆ profunda veneratione dedico , & consecro .

AD LECTOREM.

Commentarium istud non partium studium, sed veritatis amor peperit, immo gravissimæ defendendæ causæ necessitas me ad illud edendum coegit. De duobus brevissime mihi præfandum. Et ut a primo initium capiam, simul ac in lucem prodiit BENEDICTI XIV. celebris adversus usuram Decretalis Epistola mussitari cœptum, nihil in ea definitum, declaratumque nihil. Vetusta hæc effugia sunt; & illis, qui opinionationibus semel imbutis pugnacissime adhærescunt, usitata, atque familiaria artificia. Nihil definiuisse SIXTUM V. adversus trinum contractum: Nihil S. PIUM V. adversus census personales: aut non acceptas istorum Constitutiones imperitorum auribus insusurrabant olim mollioris Disciplinaæ patroni. Mirandum ne, si easdem, aut similes modo renovari cavillationes, easdem repeti technas, & fallacias inaudiamus? Verum enim vero ulterius progressa res est. Per Italiam circumferuntur calamo exaratae Apologiae, in quibus vel ipsos manifestos errores approbatos esse in Decretali Pontificia Epistola intrepide asseritur? Non itaque miranda sunt hæc; sed potius illorum misereamur oportet, qui tantas serere imposturas, non erubescunt; & seductioni, errandique periculo subducendi imperiti sunt. Sex Doctrinae capita constituit, totidemque errores damnat Pontifex Summus. Primum fœnoris peccatum in mutationis offi-

cio sedem habere declarat. Deinde adversus hæreticum Calvinii, Molinæi, Salmasii, Broederseni, & Asseclari inventum, definit, usuram quamlibet, sive modicam, sive nimiam, & a quocumque exactam, vetitam a Deo esse. Præterea titulos mutuo innatos rejicit; probat vero extrinsecus advenientes, sicut, & contractus, qui sint a natura mutui prorsus diversi. Tum illos Divinis literis, & communui sensui se se opponere declarat, qui semper cum mutuo aut titulos, aut contractus occurrere docent, qui sint justæ lucris causa sufficiens. Quinto loco admonet, claudendas illis aures esse, qui gravissimum usurarum argumentum ad quæstionem de solo nomine revocant. Postremum exprimendas clare, distincteque celebrandorum contractuum formas, & præscriptiones præscribit ad conscientie tranquillitatem, Fori exterioris securitatem, & implicitorum contractuum improbationem. Hinc necessario consequitur confixos jacere oppositos errores.

Vera hæc sint, opponunt multi: At quis te Pontificiæ EPISTOLÆ interpretem constituit? Quid tibi adversariorum numerum in dies accumulas? Quid invidentiæ materiam tibi creas, atque adauges? An non satis tibi hætenus odii comparasti? Quid tuam, alienamque pacem turbas? Ubi prudentia? ubi cautio? ubi judicii maturitas? Sine quæso tandem aliquando Mundum vadere, sicut vadit. Hoc est alterum præfandi caput adversus istos carnalis prudentiæ Magistros, qui dum talia opponunt, prima Evangelii principia se se turpiter ignorare patefaciunt. Unicuique Deus mandavit de proximo suo. Confitendæ, asserendæque veritatis gravissimum mandatum, unumquemque astringit Evangelii professorem, prout cujusque conditio fert. Audiant Politici argutiores, sophistæque leviculi inter ceteros Patres, Sanctum Justinum Martyrem. Hic, ejurata superstitione, istius potissimum mandati vinculo se astrictum sensit. Hæc enim scribit in Dialog. cum Triph. num. 82. Quippe cum perspectum habeamus, quicumque verum possit dicere, nec dicat, eum a Deo judicatum iri, quemadmodum Deus per Ezechielem testatus est his verbis: „ Spectatorem dedi te Domui Israel, & audies de ore meo „ verbum, & annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium morietur „ morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur „ tur a via sua impia, & vivat: ipse impius in impietate sua morietur „ etur. Sanguinem autem ejus de manu tua requiram. „

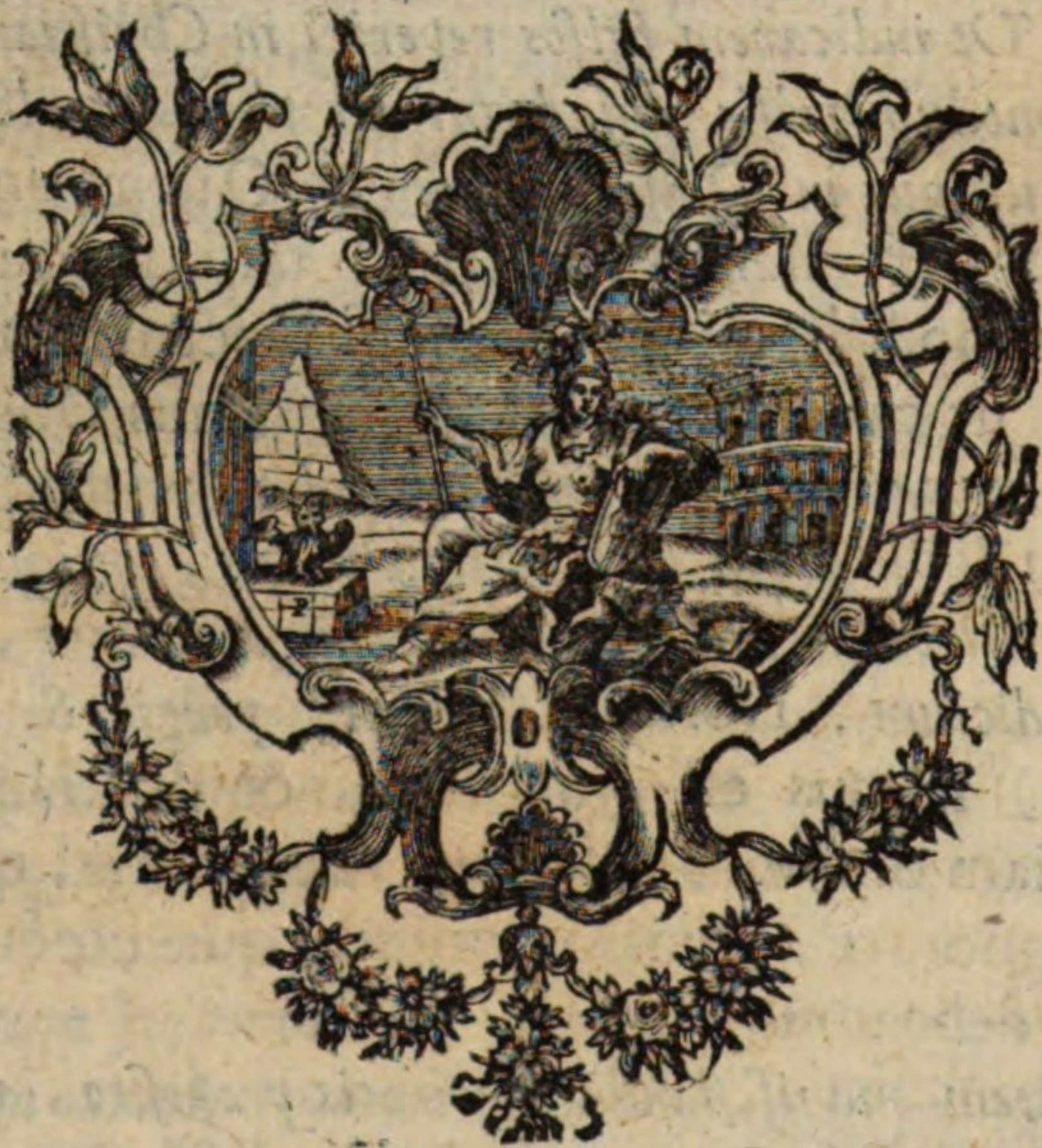
Sancti

Sancti semper fuerunt istius Divini mandati observatores. Ipse Isaïas silentii sui lamentabatur. Veh mihi quia tacui. Non occurrit in literis Sanctis, Deum veros Prophetas increpasse, quod nimio ardore legem patefecerint: sed frequentissime falsos increpitos, punitosque legimus, ob legem aut occultatam, aut fucis illitam, extenuatamque. Sic enim per Isaïam Deus loquitur: Speculatores ejus coeci, omnes, nescierunt universi: Canes muti, non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia: Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi Pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam. cap. 56. Similia leguntur in cæteris Prophetis. In Evangelio passim Christus inculcat: Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erubescam eum coram Patre meo. Quorsum hæc? Ut indicarem falsos reperiri in Christiana Ecclesia Doctores, quemadmodum falsis abundavit Prophetis Ecclesia Judæorum, subdit Martyr Justinus in Dialog. num. 82. Quemadmodum autem apud vos cum Sancti essent Prophetæ, falsi quoque extiterunt: ita & nunc ejusmodi homines, & falsi Doctores apud nos versantur, quos, ut caveremus, præmonuit nos Dominus noster. Quantum verò in præsentiarum falsis abundet Ecclesia Catholica Magistris, qui aut liniunt parietes absque paleis, quique benigna, & suavia semper pollicentur, aut æquo severiora jactant, & inculcant, aliorum esto judicium. Nostrum igitur (pergit S. Justinus Apolog. 1. num. 3.) munus est, ut vitæ, & doctrinæ nostræ inspiciendæ copiam omnibus faciamus, ne pro iis, qui res nostras sibi videntur ignorare, poenam eorum, quæ coecutientes peccaverint, ipsi debeamus.

Ab hoc autem manifestandæ veritatis proposito, non Mundi timor, non hominum respectus, non plausus desiderium, non persecutionum timor me dimovebit: quin si lacerandum me in partes a vobis scirem, non propterea ab implendo manifestandæ veritatis præcepto desisterem, concludit S. Justinus in Dialog. num. 120. Atque hæc quidem dixi, quia ita sum affectus animo, ut nihil prorsus dixerim, in quo aliud curem, quam ut verum dicam, neminem reveriturus, etiam si e vestigio discerpi a vobis oporteat.

Hi sunt Prophetarum, & Ecclesiæ Doctorum sermones: hæc vi-

rorum Dei consilia, & principia. Quid ad hæc hujus sæculi prudentes, qui rationibus humanis omnia metiuntur? Reponent ne pro fidei articulis Sanctos Martyres pugnassee, non item pro morum legibus? Ineptior hæc responsio foret. Eadem quippe est utriusque Doctrinæ necessitas, ut portum salutis teneamus. Noli ergo, cur scripserim, quærere: sed quæ scripsi expendito. Unum a te peto, esflagitoque, ut nonnulla calamo properante repetita ignoscas? Si plus otii fuisset, brevius, politiusque opus prodiret. Vale.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI DOMINI

B E N E D I C T I

D I V I N A P R O V I D E N T I A

P A P Æ XIV.

EPISTOLA ENCYCLICA

Ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos
& Ordinarios Italiae.

BENEDICTUS PAPA XIV.

*Venerabilis Frater, salutem, & Apostolicam
Benedictionem.*

VIX pervenit ad aures nostras, ob novam contro-
versiam (nempe, an quidam contractus validus
judicari debeat) nonnullas per Italiam diffemi-
nari sententias, quæ sanæ doctrinæ haud consen-
taneæ viderentur; cum statim nostri Apostolici muneris par-
tem esse duximus, opportunum afferre remedium, ne malum
ejusmodi, temporis diuturnitate, ac silentio, vires magis
acquireret; aditumque ipsi intercludere, ne latius serperet,
& incolumes adhuc Italiae Civitates labefactaret.

Quapropter eam rationem, consiliumque suscepimus, quo
Sedes Apostolica semper uti consuevit: Quippe rem totam ex-
plicavimus nonnullis ex Venerabilibus Fratribus Nostri Sanctæ
Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, qui Sacræ Theologiæ scientia,
& Canonica Disciplina studio, ac peritia plurimum commen-
dantur: Accivimus etiam plures Regulares in utraque facul-
tate

tate præstantes, quorum aliquos ex Monachis, alios ex Ordine Mendicantium, alios demum ex Clericis Regularibus selegimus; Præsulem quoque Juris utriusque laurea præditum, & in Foro diu versatum adhibuimus. Diem quartam indiximus Julii, qui nuper præteriit, ut coram Nobis illi omnes convenirent, quibus naturam totius negotii declaravimus; quod illis antea cognitum perspectumque deprehendimus.

Post hæc præcepimus, ut omni partium studio, omnique cupiditate soluti, rem totam accurate perpenderent, suasque opiniones scripto exararent; non tamen expetivimus ab ipsis, ut judicium ferrent de contractu, qui controversiæ causam initio præbuerat, cum plura documenta non suppeterent, quæ necessario ad id requirebantur; Sed ut certam de Usuris doctrinam constituerent, cui non mediocre detrimentum inferre videbantur ea, quæ nuper in vulgus spargi cœperunt: Jussa fecerunt universi; nam suas sententias palam declararunt in duabus Congregationibus, quarum prima coram Nobis habita est die 18. Julii, altera vero die prima Augusti, qui menses nuper elapsi sunt; ac demum easdem sententias Congregationis Secretario scriptas tradiderunt.

Porro hæc unanimi consensu probaverunt.

I. Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem, & locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem duntaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque ultra sortem, lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat. Omne propterea hujusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum, & usurarium est.

II. Neque vero ad istam labem purgandam, ullum arcesfiri subsidium poterit, vel ex eo, quod id lucrum non excedens & nimium, sed moderatum; non magnum, sed exiguum sit; vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper, sed dives existat; nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæstuosis agitan-
tandis

tandis negotiis, utilissime sit impensurus. Contra mutui siquidem legem, quæ necessario in dati atque redditu æqualitate versatur, agere ille concincitur, quisquis, eadem æqualitate semel posita, plus aliquid a quolibet, vi mutui ipsius, cui per æquale jam satis est factum, exigere adhuc non veretur: proindeque si acceperit, restituendo erit obnoxius ex ejus obligatione Justitiæ, quam commutativam appellant, & cujus est, in humanis contractibus æqualitatem cujusque propriam & sancte servare, & non servatam exacte reparare.

III. Per hæc autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos & intrinsecos, forte concurrere, ex quibus justa omnino legitimaque causa confurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contractus, recte collocari & impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.

IV. Quemadmodum vero in tot ejusmodi diversis contractuum generibus, si sua cujusque non servatur æqualitas, quidquid plus justo recipitur, si minus ad usuram, (eo quod omne mutuum tam apertum, quam palliatum absit), at certe ad aliam veram injustitiam, restituendi onus pariter afferentem, spectare compertum est; Ita si rite omnia peragantur, & ad Justitiæ libram exigantur, dubitandum non est, quin multiplex in iisdem contractibus licitus modus & ratio suppetat humana commercia, & fructuosam ipsam negotiationem ad publicum commodum conservandi, ac frequentandi. Absit enim a Christianorum animis, ut per usuras, aut similes alienas injurias florere posse lucrosa commercia existiment; cum contra ex ipso Oraculo Divino discamus, quod *Justitia^a elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum*.

V. Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi, quem-

^a Prov. 14. 34.

quemquam , & nonnisi temere persuasurum , reperiri semper ac præsto ubique esse , vel una cum mutuo titulos alios legitimos , vel secluso etiam mutuo , contractus alios justos , quorum vel titulorum , vel contractuum præsidio , quotiescumque pecunia , frumentum , aliudve id generis alteri cuicumque creditur , toties semper liceat auctarium moderatum , ultra sortem integram salvamque , recipere . Ita si quis senserit , non modo Divinis Documentis , & Catholicæ Ecclesiæ de Usura judicio , sed ipsi etiam humano communi sensui , ac naturali rationi procul dubio adversabitur . Neminem enim id saltem latere potest , quod multis in casibus tenetur homo , simplici ac nudo mutuo alteri succurrere , ipso præsertim Christo Domino edocente : *Volenti^a mutuari a te , ne avertaris* , & quod similiter multis in circumstantiis , præter unum mutuum , alteri nulli vero , justoque contractui locus esse possit . Quisquis igitur suæ conscientiæ consultum velit , inquiret prius diligenter , oportet , vere ne cum mutuo justus alius titulus ; vere ne justus alter a mutuo contractus occurrat , quorum beneficio , quod quærit lucrum , omnis labis expers & immune reddatur .

His verbis complectuntur , & explicant Sententias suas Cardinales , ac Theologi , & Viri Canonum peritissimi , quorum consilium in hoc gravissimo negotio postulavimus ; Nos quoque privatum studium nostrum conferre in eandem causam non prætermisimus , antequam Congregationes haberentur , & quo tempore habebantur , & ipsis etiam peractis ; Nam præstantium Virorum Suffragia , quæ modo commemoravimus , diligentissime percurrimus . Cum hæc ita sint , adprobamus , & confirmamus quæcunque in Sententiis superius expositis continentur ; Cum Scriptores plane omnes , Theologiæ , & Canonum Professores , plura Sacrarum Literarum testimonia , Pontificum Decessorum nostrorum Decreta , Conciliorum , & Patrum auctoritas , ad easdem Sententias comprobandas pene conspirare videantur . Insuper apertissime cognovimus Auctores , quibus contrariæ Sententiæ referri debent ; Et eos pariter,

^a Matth. 5.42.

ter, qui illas foveant, ac tumentur, aut illis ansum, seu occasionem præbere videntur; Neque ignoramus, quanta Sapientia, & gravitate defensionem veritatis susceperint Theologi finitimi illis Regionibus, ubi controversiæ ejusmodi principium habuerunt. Quare has Literas Encyclicas dedimus universis Italiæ Archiepiscopis, Episcopis, & Ordinariis, ut hæc Tibi, Venerabilis Frater, & cæteris omnibus innotescerent; & quoties Synodos celebrare, ad Populum verba facere, eumque sacris doctrinis instruere contigerit, nihil omnino alienum proferatur ab iis Sententiis, quas superius recensuimus. Admonemus etiam vehementer, omnem sollicitudinem impendere, ne quis in vestris Diocæsesibus audeat Literis, aut Sermionibus contrarium docere: Si quis autem parere detrectaverit, illum obnoxium, & subiectum declaramus pœnis per Sacros Canones in eos propositis, qui mandata Apostolica contempserint ac violaverint.

De contractu autem, qui novas has controversias excitavit, nihil in præsentia statuimus; Nihil etiam decernimus modo de aliis contractibus, pro quibus Theologi, & Canonum Interpretes in diversas abeunt Sententias; Attamen pietatis vestræ Studium ac Religionem inflammandam existimamus, ut hæc, quæ subjicimus, executioni demandetis.

Primum gravissimis verbis Populis vestris ostendite, usuræ labem ac vitium a Divinis Literis vehementer improbari; Illud quidem varias formas atque species induere, ut Fideles Christi Sanguine restitutos in libertatem & gratiam, rursus in extremam ruinam præcipites impellat; Quocirca si pecuniam suam collocare velint, diligenter caveant, ne cupiditate omnium malorum fonte raptantur, sed potius ab illis, qui doctrinæ ac virtutis gloria supra cæteros efferuntur, consilium exposcant.

Secundo loco, qui viribus suis, ac sapientiæ ita confidunt, ut responsum ferre de iis quæstionibus non dubitent, (quæ tamen haud exiguum Sacræ Theologiæ, & Canonum scientiam requirunt;) ab extremis, quæ semper vitiosa sunt, longe se abstineant; Etenim aliqui tanta severitate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumptam accusent, tan-

quam illicitam, & cum usura conjunctam; Contra vero nonnulli indulgentes adeo, remissique sunt, ut quodcunque emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant; sed priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter cæteros prædicantur; Deinde eas partes suscipiant, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent. Quod si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam Sententiam sequuntur, neque illam gravibus Censuris notandam asserant, si præsertim ratione, & præstantium Virorum testimoniis minime careat; Siquidem convicia, atque injuriæ vinculum Christianæ charitatis infringunt, & gravissimam Populo offensionem, & scandalum præseferunt.

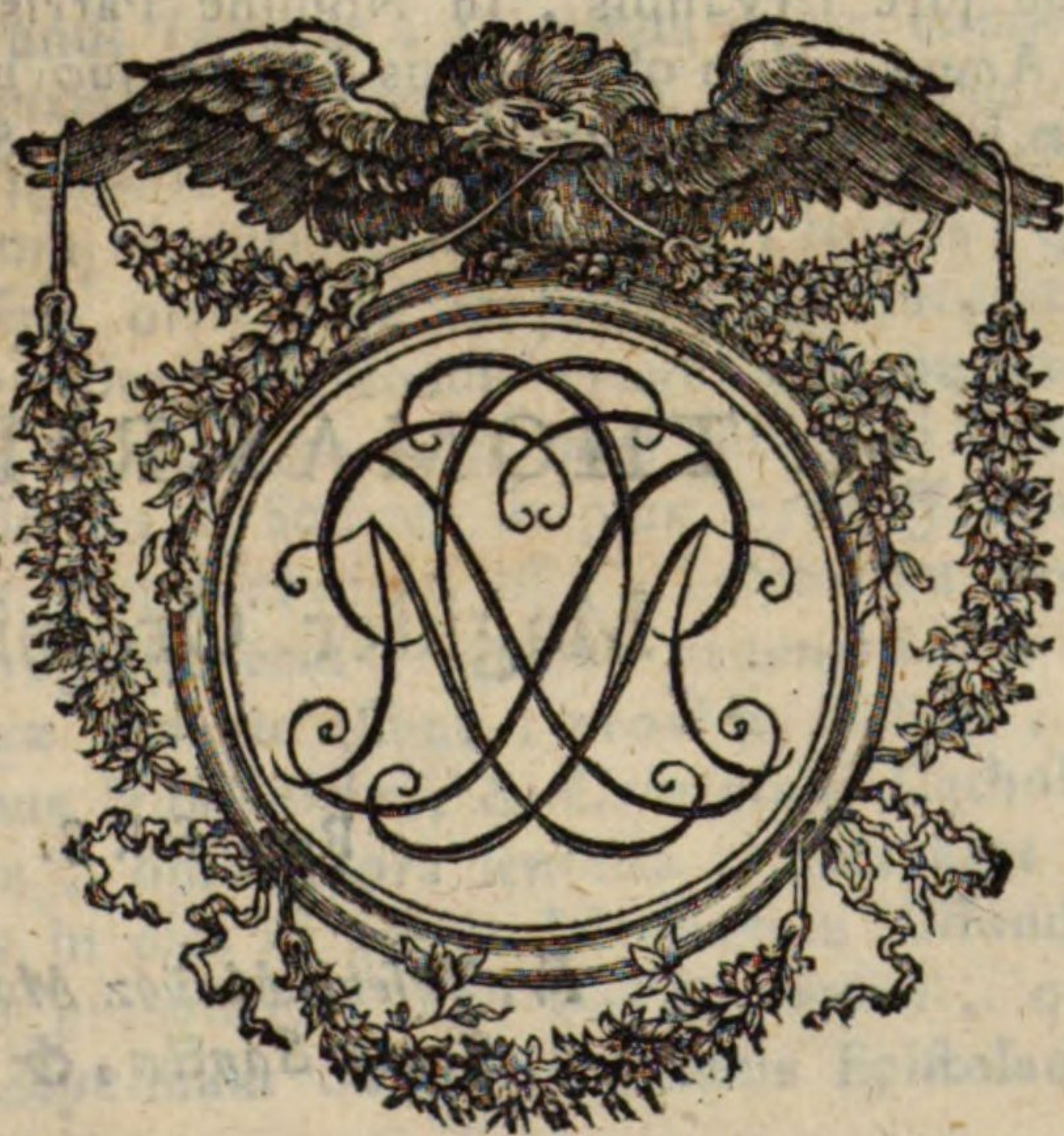
Tertio loco, qui ab omni usuræ labe se immunes, & integros præstare volunt, suamque pecuniam ita alteri dare, ut fructum legitimum solummodo percipiant, admonendi sunt, ut contractum instituendum antea declarent, & condiciones inferendas explicent, & quem fructum ex eadem pecunia postulent: Hæc magnopere conferunt non modo ad animi sollicitudinem & scrupulos evitandos, sed ad ipsum contractum in Foro externo comprobandum: Hæc etiam aditum intercludunt disputationibus, quæ non semel concitandæ sunt, ut clare pateat, utrum pecunia, quæ rite data alteri esse videtur, revera tamen palliatam usuram contineat.

Quarto loco vos hortamur, ne aditum relinquatis ineptis illorum Sermonibus, qui dictitant, de usuris hoc tempore quæstionem institui, quæ solo nomine contineatur, cum ex pecunia, quæ qualibet ratione alteri conceditur, fructus ut plurimum comparetur. Etenim quam falsum id sit, & a veritate alienum, plane deprehendimus, si perpendamus, naturam unius contractus ab alterius natura prorsus diversam & sejunctam esse; Et ea pariter discrepare magnopere inter se, quæ a diversis inter se contractibus consequuntur. Révera discrimen apertissimum intercedit fructum inter, qui jure licito ex pecunia desumitur, ideoque potest in utroque Foro retineri;

Ac fructum, qui ex pecunia illicite conciliatur, ideoque Fori utriusque iudicio restituendus decernitur. Constat igitur haud inanem de usuris quaestionem hoc tempore proponi ob eam causam, quod ut plurimum ex pecunia, quæ alteri tribuitur, fructus aliquis excipiat.

Hæc potissimum vobis indicanda censuimus, sperantes fore, ut mandetis executioni quæcunque per has Literas a Nobis perscribuntur: Opportunis quoque remediis consuletis, uti confidimus, si forte ob hanc novam de usuris controversiam in Dioecesi vestra turbæ concitentur, vel corruptelæ ad labefactandum sanæ doctrinæ candorem & puritatem inducantur: Postremo vobis, & Gregi curæ vestræ concredito, Apostolicam Benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, die prima Novembris MDCCXLV. Pontificatus Nostri Anno Sexto.

N O S F. T H O M A S R I P O L L

Sac. Theologiæ Professor, ac totius Ord.
Præd. humilis Mag. Gen., & Servus.

H Arum serie, nostrique auctoritate officii, facultatem, quantum in Nobis est, concedimus tibi R. P. Lectori Fr. Danieli Concina, Congregationis Nostræ Beati Jacobi Salomonii Venetiæ, ut possis Typis mandare Opus, cui titulus est: *In Epistolam Encyclicam BENEDICTI XIV. adversus Usuram Commentarius &c.* a te compositum, & de mandato nostro revisum, & approbatum a duobus Theologis Ordinis Nostrî R. A. P. Magistro Fr. Antonino Bremond, Provinciali Daciæ, Theologo Casanatensi, ac Socio Nostrò, & R. A. P. Magistro Fr. Augustino Thoma Richini, similiter Theologo Casanatensi, & Nostrò Socio, servatis de jure servandis. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Amen. Non obstantibus &c. In quorum fidem &c.

Datum Romæ in Nostrò Conventu Sanctæ Mariæ Sup. Min. die
17. Julii 1746.

Fr. THOMAS RIPOLL

Magister Ordinis.

Reg. fol. 8.

Fr. Joseph Muñoz Mag. Provinc.
Terræ Sanctæ, & Socius.

APPRO-

APPROBATIO

THEOLOGORUM ORDINIS.

Multa quidem sapienter dixit prudentissimus ille senex, de quo Marcus Tullius Cicero scribit ad Quintum Fratrem: *Plus unus Cato fuerit, quam omnes leges, omnesque Iudices* (a). Verum nihil sapientius unquam protulit Cato (b) quam cum rogatus diceret, quid in Republica sit *fœnerari*? Ut sceleris immanitatem declararet, unum rogavit ipse. *Quid hominem, inquit, occidere?* Qua de re laudatur hæc altera digna Catone sententia (c). *Majores nostri sic habuerunt, & ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnare, fœneratorem quadrupli oportere. Quanto pejorem civem existimaverint fœneratorem, quam furem, hinc licet existimare.* Et illud vetus scēbre malum, quo, ut ait S. Ambrosius, (d) *populi sæpe conciderunt*, cum ubique *publici exitii* creberrima causa existeret, ubique passim gravissimis decretis coercitum. Quas ea de re sæpius tulit Ecclesia saluberrimas leges, quibus usura vetita, nemo unus ignorat. Omnibus etiam compertum, & exploratum, quam frequenter obviam itum variis illis fraudibus, quibus quasi quibusdam velis ac insidiosis involucris tegere conabantur usurarum nequitiam. At quod, toties repressæ, miras per artes rursus oriri non ita pridem tentaverint usurariæ fraudes, eo diligentius retundenda erant improba fœneratorum tela, quo difficilius videbatur, ut inter ipsa Viri Catholici diu versarentur incolumes. Scilicet impius grex *Jansenistarum* cum *Calviniano* jam conspiraverat ad Catholicorum perniciem, & ex istis incautos reperire erat, quibus venenata tela in deliciis habebantur. Quæ cum ita essent, provide factum, ut perniciosos errores, quibus *Jansenistæ*, & *Calviniani* Catholicos implicare jam nitebantur, omni mora seposita, damnaret Apostolica Sedes, ne latius in dies id genus deliramenta diffunderentur. Hinc jure ac merito gratulantur sibi Viri Catholici, quod præ oculis habeant Encyclicam Summi Pontificis Epistolam, diligentia,

eru-

(a) M. Tullius lib. 2. Epist. ad Quint. Frat. Epist. 16.

(b) Cato apud Tullium lib. 2. de Officiis.

(c) Cato apud Auctorem Colloquiorum Parisiensium de Usura tomo 1. pag. 128.

(d) Ambrosius Epist. 19. alias 24. ad Vigilium Tridentinum.

eruditione , prudentia , sententiisque refertam ; qua dum *Petrus* per os BENEDICTI XIV. locutus est , docens Ecclesiam , totis opibus amputavit quidquid ea de re fuerat hæreticorum contagione fœdatum . Cum vero P. F. Daniel Concina Librum ediderit , cui titulus : *In Epistolam Encyclicam BENEDICTI XIV. adversus Usuram Commentarius &c.* , Opus illud egregium jussu Reverendissimi Patris Thomæ Ripoll , Ordinis Fratrum Prædicatorum Magistri Generalis , avidis oculis perlegimus , nec aliquid offendimus , quod vel a fide , vel a morum regulis alienum sit : immo nobis pergratissimum contigit , quod Clarissimus castioris Ethices assertor audierit Ambrosium loco laudato de usura dicentem : *Nobis Sacerdotibus id præcipue curæ sit , ut ea vitia reseremus , quæ in plurimos videntur serpere ; &* , qua est eruditione , Commentarium scripserit omni laude dignum .

Ita censemus Romæ in Conventu S. Mariæ supra Minervam die 6. Augusti 1746.

*Fr. Antoninus Brémond Ordinis Prædicatorum,
S. T. Magister , Provincialis Daciæ, & Collegii Casanatensis Theologus .*

F. Thomas Augustinus Ricchinus S. T. Magister , Collegii Casanatensis Theologus .

APPROBATIO.

Decretalem Epistolam, qua Sapientissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. Catholicæ Ecclesiæ doctrinam adversus pravas, quæ de scœnore opiniones irrepsent, constabiliavit, atque firmavit, & una simul prudentissimas æque, ac sanctissimas præstituit Regulas, quibus in contractibus, aliisque negotiationibus ab usura cavendum esset, commentatus est eruditissimus Vir Daniel Concina ex Dominicana familia, non tam Sacrarum Concionum laude, quam multiplici Librorum editione in literaria Republica clarus. Hujus itaque privati Doctoris *Commentarium* cum de mandato Reverendissimi Sacri Palatii Magistri inspexerim, & quoad vires ferebant meæ undequaque scrutatus sim, tanta doctrina refertum, tanta methodo, ac perspicuitate, elucubratum inveni, ut mihi ipsum legenti luculentissime apparuerit nihil in hac fallibrofa, & perdifficili materia potuisse melius a Pontifice Max. definiri, nihil ab eodem prudentius omitti. Quamobrem nihil obstare censeo, quin Typis mandetur.

Ex meis ædibus tertio Kal. Febr. 1746.

*Thomas Antonius de Emaldis ab intimo
Cubiculo, & Epistolis latinis S^mi D.N.
BENEDICTI XIV. & in Romanæ Sa-
pientiæ Archigymnasio SS. Canonum
Antecessor.*

A P P R O B A T I O.

Theologicum Opus , cui titulus *in Epistolam Encyclicam* BENEDICTI XIV. *Commentarius* studio , & cura eximii Viri P. Danielis Concina elaboratum , summa animi jucunditate perlegi , hanc mihi provinciam demandante Reverendissimo P. Aloysio Nicolao Ridolfi Sacri Palatii Apostolici Magistro . Egregius enim Auctor Thomisticae Scholae praesidio munitus , & adversus laxiores opiniones stylum exercens , in id maxime incumbit , ut legentes non delectet tantum , verum etiam maximam illis afferat utilitatem ; idque praesertim praestat in hoc eruditissimo *Commentario* , in quo confutat Nicolai *Broedersen* , & aliorum circa usuras pestilentem falsissimamque doctrinam ; simulque occasione accepta exagitat , atque ex Pontificiae Epistolae iuconcussis praeeptionibus , & monitis celeberrimis oppugnat , quae circa eandem materiam benigniores quidam Catholici nuper tradiderunt. Quapropter *Commentarium* hunc ego quidem (salvo meliori iudicio) dignum arbitror , ut proferatur in lucem , tum ad redarguendam revincendamque illorum perversitatem , qui pecunias , sive res alias dando mutuas , ipsumque mutuum fucis obtegen-do fedissima usurae labe inquinantur ; tum ad omnes commonefaciendos , instruendosque , ut Sanctissimi aequae , ac Sapientissimi Pontificis sacrosanctas institutiones praeter omnia habeant , & custodiant . Ex Angelica Bibliotheca die 14. Julii an. 1746.

F. Joannes Laurentius Berti
Augustinianus.

INDEX

XXV

CAPITUM, ET PARAGRAPHORUM.

DISSERTATIO I.

CAPUT I.

Errores, qui edendæ Decretati viam aperuere. Pag. I

CAPUT II.

*Synopsis Encyclicæ Epistolæ BENEDICTI XIV. Errores in eadem
damnati. Commentarii nostri partitio.* p. 10

CAPUT III.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. UNICUS.

*Quam provide, sapienterque Pontifex Summus BENEDI-
CTUS XIV. in hac sua Epistola nihil de contractibus, qui
controversiæ causam præbuerunt, decernere impræsens constituerit;
Et quam prudenter distulerit librorum, qui confixas opiniones con-
tinent, damnationem.* p. 16

CAPUT IV.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. I.

*Quæ in hoc Pontificiæ Epistolæ textu præfiniantur, quæve impro-
bentur?* p. 21

c

§. II.

§. I I.

Communis Mutui finitio explicatur. p. 22

§. I I I.

ERROR PRIMUS, ET SECUNDUS

Evidenti consequuntione confixus ex communi mutui finitione, in laudato Epistolæ textu probata. p. 24

§. I V.

ERROR TERTIUS,

Qui ex Pontificia Epistola damnatus infertur, quemque excogitavit Author libelli inscripti: Traité de la Pratique des Billets. p. 26

C A P U T V.

§. I.

Duo Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. quæ in discrimen adducta erant, definit. Alterum usuram peccatum esse. Alterum usuram in mutuo Sedem, locumque habere, p. 27

§. I I.

Quam necessario duos præfatos articulos BENEDICTUS XIV. definierit, ex variis usurarum acceptionibus evincitur. p. 29

ERROR QUARTUS PROSCRIPTUS,

Quem docet Nicolaus Broederfen, cum suo Interprete Italo. ibid

§. I I I.

Juxta Patres omnes notio usuræ est lucrum ex mutuo exactum, aut speratum. p. 32

§. I V.

§. IV.

ERROR QUINTUS,

A Salmasio, aliisque contra definitionem Usuræ in Epistola Pontific. probatam, excogitatus.

p. 34

§. V.

ERROR SEXTUS,

Qui proscriptus infertur ex laudato Epistolæ Pontificiæ Textu, quemque nonnulli Recentiores docent, singularem aliam de usura finitionem invehentes.

p. 38

§. VI.

Brevis animadversio in usuræ finitiones, quas ex Theologis, & Canonistis congerit Nicolaus Broederfen. Illius Errores, & fraudes.

p. 43

C A P U T VI.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

ERROR CAPITALIS

Nicolai Broederfen, & ejusdem Itali Interpretis, qui defendunt in mutuo non transferri Dominium, damnatus in laudato Pontificio Textu.

p. 45

C A P U T VII.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. I.

Doctrinæ Catholicæ capita adversus usuram.

p. 57

c 2

§. II.

§. I I.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF. p. 58

§. I I I.

Controversiæ status pleno in lumine collocatur. p. 59

§. I V.

BENEDICTUS XIV. Pontifex Sapientissimus *expositam controversiam definiuit. Omnem usuram, sive magnam, sive parvam, sive moderatam, sive excedentem, sive a pauperibus, sive divitibus, sive ab iis, qui pecuniam mutuatitiam tenent otiosam, vel prodigunt, sive ab iis, qui eandem quæstuosis negotiis impendunt, perceptam, improbat ut criminiosam, & justitiæ commutanti adversam. Errores recens excitatos, rejicit proscribitque.* p. 69

§. V.

Ineptissimum sophisma, quod pecunia non mutuo detur, sed ad interesse: Non ad imprestito; sed ad lucrum, reprobavit Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. his verbis, „ ne aditum „ relinquatis ineptis illorum sermonibus, qui dictitant de „ usuris hoc tempore quæstionem institui, quæ solo nomine „ contineatur. „ p. 71

§. V I.

Sententia Authoris Itali, qui libro inscripto: Dell'impiego del danaro, in Compendium redegit Opus Broedersen, pleno in lumine ponitur. Impostura, quam Author iste impingit Romanæ Ecclesiæ, in qua Seculo XIII. mutatam esse de usura doctrinam scribit, penitus profligatur. p. 73

C A P U T VIII.

TEXTUS EPIST. PONTIF.

§. I.

Recensentur Scripturarum Testimonia, quæ omnem usuram sive parvam, sive magnam, sive a Divitibus, sive a pauperibus exactam improbant.

p. 79

§. II.

EX LIBRO EXODI *Cap. 22. V. 25.*

ibid.

§. III.

EX LEVITICO. *Cap. 25. V. 35.*

p. 80

§. IV.

EX DEUTERONOMIO. *Cap. 23. V. 19.*

p. 81

§. V.

EX PSALMO 14. *V. 1. & seq.*

p. 82

§. VI.

EX PROPHETA EZECHIELE. *Cap. 18. V. 22.*

p. 83

§. VII.

Ad incitas redigitur Broedersen cum suo Italo Interprete. Hunc usuras moderatas defendere evidenter demonstratur.

p. 85

§. VIII.

Pauca de Hebræorum Commercio.

p. 88

§. IX.

Quæritur Deus per Ezechielem, quod Pastores Israel occultarent usurarum pravitatem Populo suo. Blandæ Pastorum opiniones Populum Divino supplicio non subduxerunt.

p. 90

§. X.

§. X.
EX EVANGELIO LUCÆ. Cap. 6.

p. 91

Commenta Nicolai Broedersen refelluntur.

ibid.

§. XI.

Pyrrhonismus ab Authore Operis inscripti : Dell' impiego del danaro suis Interpretationibus in Divinam Scripturam inventus.

p. 97

CAPUT IX.

Sancti Ecclesiæ Patres usuram omnem, sive parvam, sive a Divitibus, sive a pauperibus perceptam improbant. Duplicis usuræ distinctio inventa a Calvino, Molinao, & adoptata a Broedersen cum suis, in Sanctorum Patrum nemine reperitur.

p. 100

TERTULLIANUS lib. 4. contr. Marc. cap. 17.

p. 103

S. CLEMENS ALEXANDRINUS lib. 2. Strom.

ibid.

LACTANTIUS Divin. Instit. lib. 6. cap. 18.

ibid.

EUSEBIUS CÆSARIENSIS In Psal. 14.

p. 104

S. ATHANASIUS. In Psal. 14.

ibid.

S. JO: CHRYSOSTOMUS. Hom. 41. in cap. 17. Genes. p. 105

AUTHOR OPERIS IMPERF. Hom. 12. in cap. 5. Matt. p. 106

S. BASILIUS. Homil. in Psal. 14.

p. 107

Inepta Broedersianorum commenta refelluntur.

ibid.

S. AMBROSIUS. Lib. de Tobia cap. 6.

p. 109

Lepida

I N D E X.

XXXI

<i>Lepida commenta Authoris Operis inscripti : Dell' impiego del danaro in S. Ambrosii doctrinam .</i>	p. 109
<i>S. HIERON. Lib. 6. Comment. in cap. 18. Ezech.</i>	p. 110
<i>S. AUGUSTINUS . in Psalm. 36. Serm. 3.</i>	p. 111

C A P U T X.

<i>Conciliorum , & Pontificum Decreta adversus usuram .</i>	p. 112
---	--------

C A P U T XI.

Nicolaus Broederfen , caterique , qui negant Patres , Concilia , Canones , & Pontifices , omnesque Catholicos Theologos damnare usuram quamlibet lucratoriam , sive parvam , sive magnam : sive a divitibus , sive a pauperibus exactam , ad Tribunal Calvinistarum , & Lutheranorum judicandi remittuntur . Mitiorum quoque Casuistarum auctoritate haeretica illorum doctrina declaratur. p. 114

C A P U T XII.

Author Operis : Dell' impiego del danaro , se Calvini , Molinæi , aliorumque Haeticorum de usura doctrinam propugnare aperte confitetur , & adversus omnes Catholicos contendit sanam esse hanc Protestantium , & suam de foenore sententiam. p. 121

D I S S E R T A T I O II.

C A P U T I.

<i>Introductio in alteram Epistolæ Pontificiæ partem .</i>	p. 123
--	--------

C A P U T II.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. U N I C U S.

Possunt interdum occurrere tituli a mutuo vere sejuncti , quorum vi ex pecunia mutuatitia lucrum jure exigatur . Quisque etiam per
con-

contractus a mutuo omnino diversos sua pecunia lucrari, annuosque emere proventus valet. Duo sanæ Doctrinæ Articuli confirmantur: & duo errores proscribuntur. Doctrina apud P. Thomam Tamburinum singularis. p. 124

CAPUT III.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. UNICUS.

Sæpe in contractibus vitium injustitiæ serpit, quamvis nulla usura sit. p. 128

CAPUT IV.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. I.

Documenta quædam, quæ exequenda diligentissime admonet Pontifex Summus, brevissime exponuntur. p. 129

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. II.

A Sanctis Patribus, & iis Theologis, qui doctrina, & Sanctitate splendent, consilium in his potissimum controversiis capiendum esse docet Pontifex Sanctissimus. p. 130

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. III.

Quinam ad has dirimendas controversias idonei sint: Qua via potissimum Evangelicæ Moralis studium comparandum: A Laicis ne, an a Religiosis viris petendæ sint de rebus Theolog. decisiones. p. 131

C A P U T V.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

§. I.

STATUS SECUNDÆ PARTIS CONTROVERSIAE APERITUR.

Duo gravissima capita Pontifex Summus decernit, firmatque in descripto Textu. Præceptum mutui in memoriam revocatur. p. 136

§. II.

Opiniones Casuistarum, quæ primo proscribendo Errori de Titulis semper cum mutuo occurrentibus, causam dederunt. p. 138

§. III.

C O N S E C T A R I U M,

In quo concluditur BENEDICTUM XIV. prudentissime, & gravi necessitate urgente damnasse recensitos Errores. p. 144

§. IV.

Varia Contractuum formulæ, quæ causam dedere alteri gravissimo Errori proscribendo; videlicet mutuum semper comitari contractus aliquos, quorum præsidio lucrum justum evadit. ibid.

§. V.

Formula contractus, quam præbet Nicolaus Broedersen, inepta est, plenaque vitiis, & dolis. p. 146

§. VI.

Manifestantur contractus, quos in formulis recensitis supra §. IV. Theologi Probabilistæ contineri propugnant. Gaspar Rodericus cum aliis Jurisconsultis ut hæreticam improbat sententiam, quæ defendit usuras moderatas licitas, etiam consensu Principum concessas. p. 148

§. VII.

Denuo confirmatur, Summum Pontificem BENEDICTUM XIV. prudenter præterisse recensitos contractus, qui excitatæ controversiæ causam

causam dedere. Quam inexcusabiles ii sunt, qui lamentantur Romanam Sedem nullum ferre iudicium in hunc, illumve contractum. Nisi Christiani Evangelicæ Doctrinæ spiritu instructi sint, nulla nova Constitutio, aut Decretalis sufficit ad retundendos cupiditatis cavillos. Si Evangelicæ Doctrinæ amore ac zelo ducamur, satis contra usuram provisum est. p. 152

CAPUT VI.

Universæ controversiæ status pleno in lumine collocatur. Capita in hac secunda Pontificiæ Epistolæ parte contenta clarius explicantur. p. 155

§. I.

Scite Pontifex Summus num. III. & v. suæ Epistolæ distinxit titulos mutuo veluti innatos, & intrinsecos, a titulis Quandoque extrinsecus supervenientibus: Item contractus a mutuo omnino diversos: & contractus in eadem pecunia, sub mutui forma tradita, implicite, ut contenditur, inclusos. ibid.

§. II.

Universæ controversiæ scopus exponitur. Duæ viæ oppositæ, defendendi expositos contractus. Altera Calvinii, Molinæi, aliorumque Hæreticorum. Altera quorundam Casuistarum Catholicorum, qui Dogma adversus usuram propugnantes, re ipsa omne lucrum moderatum ab usuræ labe depurgant. Ambas defendit Nicolaus Broedersen cum nonnullis aliis. Utrasque vero improbat BENEDICTUS XIV. in hac sua Epistola. p. 157

DISSERTATIO III.

CAPUT I.

TEXTUS EPIST. PONTIF.

§. UNICUS.

Extrema rigoris, & laxitatis vitanda. Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. illas seligi sententias jubet, quæ cum ratione, tum aucto-

auctoritate Plane confirmatae apparent, rejectis opinionibus minus probabilibus, quae revera Plane ratione & auctoritate confirmatae non sunt. Quinam Theologi praeferendi? p. 159. & seq.

C A P U T II.

TEXTUS EPISTOLAE PONTIF.

§. U N I C U S.

Nonnulla sophismata adversus ea, quae dicta sunt, diluuntur. p. 164

C A P U T III.

TEXTUS EPISTOLAE PONTIF.

§. U N I C U S.

Sensum erroneum, quem nonnulli Recentiores eruebant ex mandato Innocentii XI.: Caveant ab omni censura, & nota, improbatur in rescripto Epistolae Textu, ut ego quidem sentio. Quomodo Venerabilis Innocentii Papae praeceptum intelligendum sit, declaratur, & exponitur - p. 167

C A P U T IV.

TEXTUS EPISTOLAE PONTIF.

§. I.

Clare in hoc textu improbantur (ut ego quidem arbitror) contractus impliciti & innominati, qui sunt mera mutui pallia. p. 173

§. II.

Ultima usurae larva. Census personales utrimque redimibiles. p. 175

§. III.

C O N S E C T A R I U M.

p. 179

§. IV.

Sophisma disseminatum in vulgus, ab Edicto lato a Summo Regnante Pontifice BENEDICTO XIV. quo vetantur immoderati realium censuum proventus, petitum. p. 180

§. V.

§. V.

Objecta diluuntur a censuum realium, quos Ecclesia probat, paritate arcessita. p. 182

§. VI.

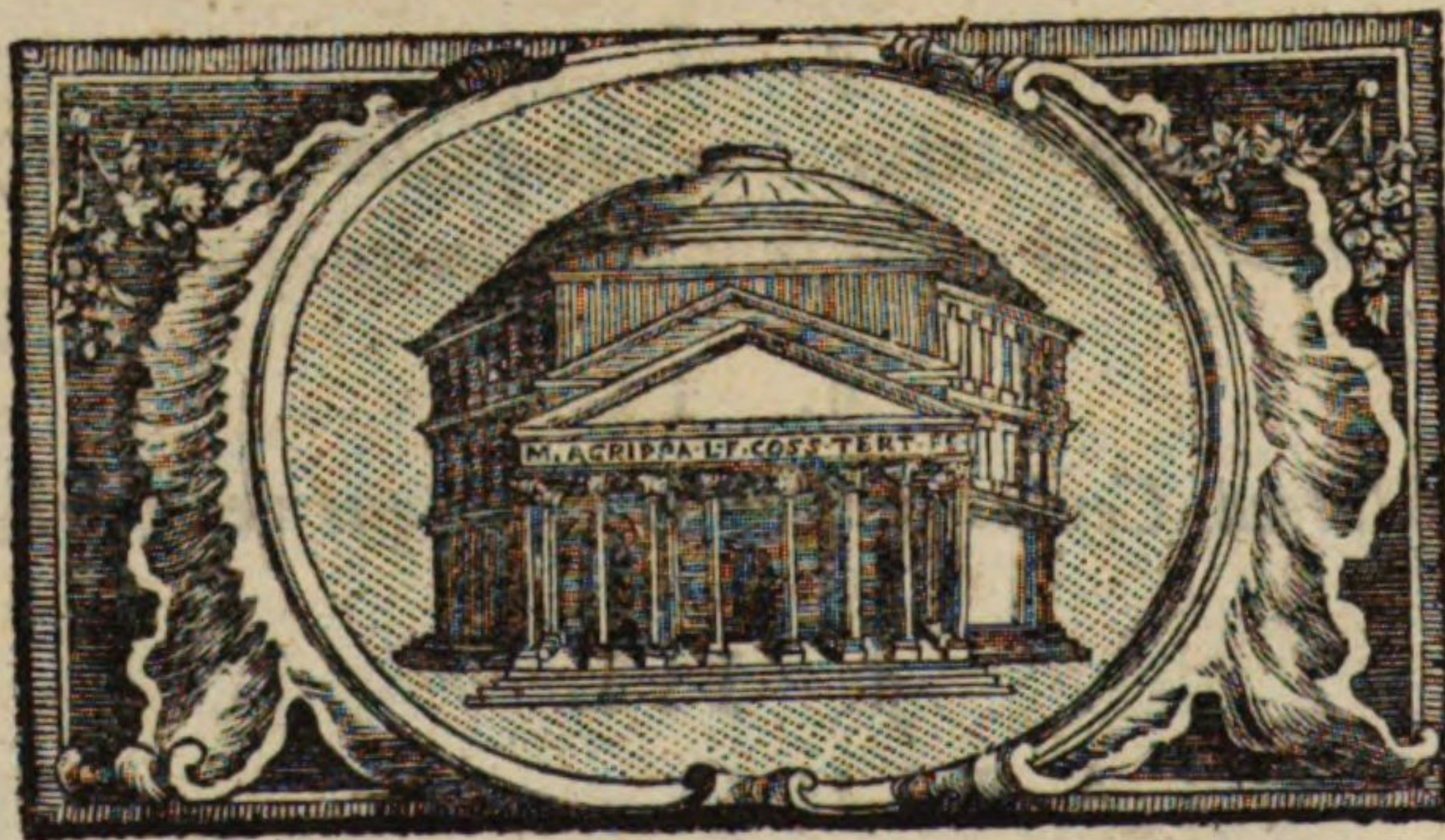
Alia resolvuntur objecta, a jure repetita naturali, vi cujus improbatæ moderatæ usuræ non videntur. p. 186

§. VII.

Falsum commentum refellitur; nempe, SS. Patrum tempore consuetudinem moderati fœnoris 4. aut 6. in centum non obtinuisse. p. 195

CAPUT V.

Universi Operis Anacephaleosis. Documentis Cathechismi Romani, atque Episcoporum Bragadeni Veronensis, & Bossueti Meldensis, exprobandis Richardo Simonio constantem Conciliorum, Romanorum Pontificum, Patrum, Interpretum, & Ecclesiæ Romanæ Traditionem adversus Usuram, Broederfiani iterum ad incitas rediguntur; & Commentarius absolvitur. p. 201

I N
EPISTOLAM ENCYCLICAM
BENEDICTI XIV.

COMMENTARIUS.
DISSERTATIO PRIMA
CAPUT I.

Errores , qui edendæ Decretali viam aperuere .

I.

UO sunt vitiorum genera affinitate summa devincta , concupiscentia nempe Carnis , & divitiarum cupiditas , quibus maxima hominum pars semel irretita , & veluti dementata raro inde emergit , sed compe-des in dies sibi aggravat , & vulnera vul-neribus adjicit , donec omni ex parte sau-ciata , mortaliter ægrotet , æternumque demum periclitetur . Et quo homines in hæc flagitia abripiuntur impotentius , eo fortius humana mens , omnes exerit vires , ut , lenociniis undique accitis , voluptatem , & avaritiam quapiam honestatis larva contegat , excusetque . Quæ sane honestandæ mali-tiæ ars , tempestate nostra ultimas attigisse metas videtur . Quan-
doqui-

A

doquidem , quæ paradoxa his diebus vel de ipsa impudicitia , non vidit , non legit , non horruit Italia nostra , repetitis typis cusa , ad concupiscentiæ jura tuenda , Regnumque libidinis amplificandum ? Verum si plures hodie adversus Divinam legem grassantur errores , Divina factum Providentia est , ut Ecclesiæ Catholicæ SAPIENTISSIMUS PONTIFEX BENEDICTUS XIV. præsit , qui confixis libellis , errorum adversus sextum Decalogi mandatum plenis , continuo , immensa licet hoc impeditissimo tempore negotiorum mole pene obrutus , ad errores , qui septimo Decalogi ejusdem mandato opponuntur , convellendos , animum adjecit , & Congregationem Purpuratorum Patrum , Prælatorum , atque Theologorum instituit , qui recrudescentes , atque recens excitatas de usuris controversias , omni partium studio semoto , accurateque dispicerent , suasque de iis opiniones scripto exararent . Quæ omnia adamussim peracta sunt .

II. Errores porro , qui Sedem Apostolicam sollicitarunt , ut paulo altius rem arcessam , sunt sequentes . Calvinus , qui Paterenorum , seu Catharorum , aliorumque priorum temporum hæreticorum renovavit hæreses , errores quoque pugnantes cum Divina lege , quæ usuras vetat , adoptavit , sed nova indutos larva . Vetitam absolute Judeis usuram asserit , sed legem hanc politicam , seu cæremonialem esse contendit , quæ , Evangelio promulgato , evanuit ; *Unde sequitur* (inquit in octavum Decalogi præceptum) *usuras hodie non esse illicitas* . Obiter hoc de argumento Calvinus , sed ex instituto Carolus Molinæus scripsit , tum Gallice , tum Latine . Novum ipse de usura invecum a Calvino errorem munire studuit . Negat usuram justitiæ commutanti adversari , si sit ad legum civilium præscriptum exacta ; sed cum charitate tantum pugnare concedit , si nimia sit , vel a pauperibus percepta . Tria ille hominum genera distinguit . Unum eorum , qui mendicata stipe vivunt , mutuumque reddere nequeunt . Alterum eorum , qui ob aliquem fortuitum casum pecunia egent ; opportuno tamen tempore illam restituere valent . Tertium eorum , qui divites sunt , nempe negotiatores , & fundorum , reddituumque Possessores . Primis eleemosyna , seu mutuo , absque spe recuperandæ fortis , succurrendum ait . Secundis gratis mutuandum , cum solius fortis restituendæ onere , sine lucro . A tertiis juste exigi usuras moderatas una cum sorte defendit .

III. Molinæi , Calvinique errores fusius amplificarunt Joannes Cloppenburgius , & Claudius Salmasius Calvinistæ , qui mutuis scriptionibus acriter se se conflictarunt . In prima quippe a Catholicæ Doctrinæ successione intestinum bellum arsit inter ipsos hæterodoxos , qui

qui temporis postea decursu in hæresim usurariam prolapsi sunt omnes. Nullum peculiare Romanæ Sedis Decretum adversus hanc novam emanavit hæresim, quod jam satis luculenter prædamnata esset in tot Constitutionibus, & Conciliis, præcipue in Viennensi sub Clemente V. Catholici omnes, præfatam doctrinam, aut hæreticam, aut hæresi proximam declararunt. Duo tantum, vel tres Catholicorum Authores sin proxime, saltem non valde remote, huic errori accesserunt: Videlicet P. Emanuel Maignanus, qui licet verbis omnem detestetur usuram, re tamen eam defendit sub larva contractus *Commissionis*, cujus Dissertatio, & quinque Episcoporum, & Romanæ Sedis Censuris proscripta est. P. Andreas de Colonia 1676. edidit librum, in quo similiter usuram omnem improbat; sed in quolibet mutuo, aut trinum contractum, aut censum realem, personalemve, vel denique quempiam alium innominatum, implicitumque contractum reperiri contendit, quo ab usuræ labe moderatum lucrum inde perceptum depurgetur. Istius librum proscripsit Episcopus Gratiopolitanus Stephanus Le Camus, postea Cardinalis, eundemque Romana Sedes damnavit. Proximus hæresi accessit Auctor Libelli editi 1682., cui titulus: *Traité de la pratique des Billets entre les Negoziens*. Cognomen Authoris est *le Coeur*, Presbyter Ecclesiæ S. Germani Antissiodorensis. Is fere primus cavillari mutui finitionem cœpit, duplexque mutuum commentus est; alterum consumptionis, negotiationis alterum. Illud, secus istud, verum mutuum adfirmat, & lucrum ex eodem perceptum usuræ labe aspersum fatetur. Posterius non proprie mutuum appellat; sed contractum commercii, ex quo lucrum moderatum perceptum, cujuscumque usuræ expers est, honestusque proventus ab eodem nuncupatur. Usura quippe sine mutuo haberi nequit. Mutuum hoc in contractu deest: Igitur & usura abest. Sic ille.

IV. Hæc semina sunt excitatæ in Fæderato Belgio controversiæ inter transfugas Jansenistas. A duobus circiter sæculis, obtinebat in Belgio, sicut & in aliis Regionibus, consuetudo censuum realium. Censui isti in favorem tantum venditorum redimibiles erant, vi Constitutionum Martini V., & Callisti III. Pro istorum censuum legitima celebratione alias Constitutiones ediderunt Pius V., & Gregorius XIII. Sensim sine sensu censibus realibus sublati, succedere censui personales utrinque redimibiles. Quæ corruptela latius grassari cœpit, occupato ab Hæreticis Belgio. Ad Theologorum Tribunal sæpe delati fuerunt census isti, tamquam usuræ pleni. Consultationem Doctorum Lovaniensium habitam 1687. refert Nicolaus Broedersen

derfen lib. 5. p. 3. cap. 2. & 5. pag. 930. & seqq., ubi inter cætera hæc habentur. *Contractus illi in Conventu nostro, non semel sunt propo-
positi, & examinati: & licet multis omnino illiciti, ac usurarii, omnibus multo pleni periculo apparerent, visum tamen est aliquibus, rationes aliquas proponere, quibus aut liciti, aut saltem in hac Patria tolerari posse viderentur Nonnulli vero putabant contractus illos, licet forte usurarii essent, ac illiciti, posse tamen in his Provinciis tolerari, nec videbant propterea absolutionem hominibus esse negandam, quia multi ex hac negatione timebant mala &c.* Si plura cupis lege ipsum Broedersen, qui ibidem pag. 934. & seq. refert sententias Theologorum, & aliam Consultationem habitam 1688. Sententia Consultationis 1687. hæc est: *Unum hic fuit solemniter consultum, nimirum contractus illos ab Hollandis Presbiteris propositos, nihil differre a mutuo, esse verum mutuum, & etiam usuram.*

V. Alteram Consultationem Lovanienfium anno 1688. habitam, refert idem Broedersen loc. cit. pag. 936., die 20. anni 1688. Iterum super eodem casu convenerunt Exim. D. D. Huygens Psmans, & De Svvaen.

„ Consideratum fuit, & ponderatum quanta enascerentur incommoda, si resolutio haberetur. Omnes ab absolutione removendos, quotquot contractibus istis implicati essent, vel si statim ad restitutionem cogerentur, quod nempe tota esset turbanda Hollandia, quod deferendi passim Confessarii de Clero, ac frequentandi Monachi &c.

„ Aliunde ponderatum fuit quanta cum Animarum pernicietrahatur, ad laxitatem a nonnullis posset, si pro resolutione diceretur, quosdam (qui prævidentur non acquieturi) in ignorantia sua, ac bona fide relinqui posse: Aut considerata esse incommoda, quæ ex eliminandis istis contractibus oriri possent; Aut extirpandos illos esse, ubi commode id fieri potest &c. Id propterea (ne omnino nihil dicerent) visum fuit Resolutionem SIC GENERALIBUS TERMINIS exprimere.

„ Non intellexerunt D. D. Consultores, signanter duo primi nominati, quid sibi velint illa, quibus eruditissimus D. Verryn in literis suis ad eximium Huygens (quæ in hoc consensu prælectæ a me fuerunt) inculcat: alterius rationis esse contractus illos, de quibus quæstio, & eos, quos passim vocant redditus utrinque redimibiles. Quod enim inquiebat Eximius Huygens isti vocentur redditus, cæterique vocentur proprii nominis mutuum, parum facit, si attendamus redditus vocari cum addita particula alienante

„ utrinque

„ *utrinque redimibiles* ; per hanc enim particulam veri reditus, five
 „ census naturam amittunt, ut jam proprii nominis, emptio, dici
 „ non possint, atque ita, quoad substantiam saltem recidunt in
 „ mutuum.

„ Frequenter ab omnibus dictum fuit rem esse *periculi plenissimam*
 „ aliquid determinare circa singula quæsitæ Presbyterorum Schie-
 „ landiæ „

VI. Judicium Doctorum, quod notis exhibet idem *Broedersen*
 ibi, ejusmodi est.

„ Infra scripti partim simul, partim singulatim examinavimus
 „ contractus, qui vocantur *reditus utrinque redimibiles*, prout etiam
 „ alios illis affines, in quibus datur summa pecuniæ sub his duabus
 „ conditionibus, quod is, qui dat, recipiet annue quatuor, exem-
 „ pli gratia, plus, minusve in centum, & summa data, dum danti
 „ placuerit, erit restituenda; modo, qui recipit, præmoneatur,
 „ exempli gratia trimestri, vel medio anno ante. Et quamvis non
 „ in omnia huc pertinentia omnes convenerimus; omnium tamen
 „ sententia est, dictos contractus, saltem propter periculum, esse vi-
 „ tandos; ideoque debere animarum directores, quantum possunt,
 „ eos eliminare.

VII. Plurima hinc eruit Nicolaus *Broedersen*, quæ persequi, &
 expendere hujus loci non est. Conclusionem dumtaxat transcribo,
 quæ evidenter, omni tergiversatione sublata, evincit Doctorem
 hunc Jansenistam, hæreticam Calvinî Doctrinam hoc de argumento
 adoptare, & Doctoribus Lovaniensibus, consueta sua mala fide, in-
 famiæ labem aspergere. Ejusmodi est *Broedersen* Conclusio pag. 939.
 num. xx. *Ex quibus omnibus merito concludimus, Doctoribus istis,*
non fuisse certum, ac evidens, multo minus ad fidem pertinens, contra-
ctus illos juri naturali, aut Divino repugnare; adeoque juxta eosdem,
non esse certum, quod OMNE LUCRUM EX MUTUO, SEU
OMNIS USURA juri naturali, aut Divino adversetur; nam con-
troversiosos contractus, nihil differre a mutuo, & usura solemniter
concluserunt num. 2.

Num. xxi. Hæc perpendant, qui audacter asserunt, non modo cer-
tum esse, sed ad fidem spectare, quod Christianis jure Divino omne
Lucrum, omnisque usura vetetur.

VIII. Hæc de *Broedersen* obiter, ut sub disputationis initium
 ejusdem de usura doctrinam compertam Lector habeat. Ut autem
 quam enormis sit impostura Doctoribus Lovaniensibus afficta, pa-
 teat, & Doctores, & illorum verba sub oculos revoco. Verba ejus-
 modi

modi sunt, quæ refert ipse *Broedersen* pag. 935. Postquam enim Doctores Lovanientes statuerunt in recensita Consultatione n. 2. præfatos Census non differre a mutuo, continuo num. 4. hæc adjiciunt. *Convenit autem, quod ab ejusmodi contractibus debortandi essent Fideles meliori, quo possent, modo, cum CERTO SINT CONTRA JUS DIVINUM, ET HUMANUM.* Doctrina, quæ certo est contra Jus Divinum, immunis ne deinceps dicenda erit ab hæresis nota? Ad Jus naturale quod spectat, subdunt ibidem num. 5. *An ipsa met usura esset contra jus naturæ, nonnisi OBITER discussum fuit, plerisque censentibus, esse verosimilius contra jus naturæ.* Sed legat *Broedersen* num. 11. ejusdem consultationis, ubi hæc habentur: *Fornicatio, ut passim tenetur, jure naturæ est illicita. Quando tamen in casu particulari averterentur incommoda, quomodo illud primum dilucide probabitur?* Dicet ne *Broedersen* certum non fuisse anno 1687. Doctoribus Lovanientibus fornicationem Jure naturæ esse vetitam? Etiam si demonstratio evidens illis non fuisset, quæ evinceret fornicationem, usuramque pugnare cum naturæ lege, propterea ne inferri jure potest, illos negasse hæc duo crimina legi naturali adversari? Doctori subtili *Scoto* non sunt evidentes demonstrationes S. Thomæ, quibus probatur Deum existere; nec illæ, quas promittit *Scotus*, probantur aliis. An propterea nobis certum non est, ratione naturali Deum esse, demonstrari posse? Sed impudentior calumnia apparebit, si, qui sint istius consultationis Doctores, patefecero. Sunt autem *Huygens, Steyaerts, Pasmans, Hennebel, Van Espen*, quos cum aliis refert ipse *Broedersen* pag. 934. num. 14. Quibus nota sunt istorum Doctorum opera, intolerabilis est calumnia, quam illis impingit *Broedersen*. An ex instituto *Huygens, Steyaerts, Van Espen*, non refellunt usuræ errorcm? Verum hæc per transennam de *Broedersen* dicta sint.

IX. Itaque annis 1687. & 1688. disputatum inter Doctores Lovanientes acriter, essent ne Census utrinque redimibiles usuraria pravitæ infecti? Nihil a mutuo differre censuerunt præfati Doctores, atque adeo usurarios, Divinaque lege vetitos. Aliqui tamen eorum contra sentiebant a mero sejunctos mutuo, quod lucrum cessans iisdem accederet, ut D. *Steyaerts*, idque constat ex præfata consultatione num. 6. Pastores Schielandiæ, & Gondæ rationes proposuerunt, quibus census utrimque redimibiles, aut liciti, aut saltem *in hac Patria* (inquiunt) *tolerari posse viderentur.* Alii quippe contendebant, non esse ejusmodi contractus proprie, ac strictum mutuum. Alii defendebant hujusmodi contractum, quamquam usurarium, atque

que adeo illicitum, & injustum, tamen tolerandum infœderato Belgio esse, eo quod Mercatura in illa Patria, absque ejusmodi censibus consistere nequaquam posset. Lege ipsum *Broedersen* pag. 930., & seqq. Non modo in fœderato Belgio, sed in Gallia etiam hoc circiter tempore de usura fervebant dissidia adversus Epistolam, quam Jacobus de Fieux Episcopus Tullenensis anno 1679. pro sui Gregis instructione contra usuram ediderat. Prodiit anno 1680. libellus, in quo Molinæi doctrina subdole propugnatur. Titulus illius est: *Faictum, ou propositions succinctement &c.* Recusus Libellus fuit anno 1703. Henricus de Bissy, qui in Episcopatu Tullensi successerat præfato Jacobo de Freux, eodem anno, die 13. Septembris Edictum edidit, quo errores istius libelli proscribuntur. Et tandem anno 1704. denunciatus idem Liber fuit supremo Romanæ Inquisitionis Collegio, datumque Theologis, qui perdoctas dissertationes exararunt, pluresque propositiones gravissimis censuris notarunt, atque die 11. Martii ab eodem Sacro Tribunali non modo præfatus, sed duo alii de usura Libri damnati fuere, quorum alter inscribitur: *Usura explicata, seu de conscientia parata &c.* Tertius: *Consuetudines Anglicæ &c.* Tandem Universitas Parisiensis, anno 1717. sequentem articulum definiit sub art. 91., *Sive a pauperibus (quibus non solum mutuo dare, sed etiam erogare sæpe præceptum est) Sive a divitibus aliquid ultra sortem Exigere, vel intendere vi mutui ad certum, incertumve tempus dati, usuræ crimen est, naturali, Divino, & humano jure prohibitum.*

X. Anno 1727. recrudit in fœderato Belgio de censibus utrimque redimibilibus controversia inter ipsos Jansenistas. Hoc quippe circiter tempore Jansenistarum non pauci e Gallia ad Belgas confugerunt, ibique cum aliis Jansenistis fœdere inito, sedem fixere. Schisma, quod Varletus anno 1724. invexit, collatis mutuo viribus foverunt. Cum enim dictus Varletus Babylonis Episcopus suspensus fuisset ab Apostolica Sede, in Belgium se recepit, & propria abusus dignitate, ut a Jansenistis gratiam iniret, Ultrajectinum Archiepiscopatum ob Hæresim suppressum redintegravit die 15. Octobr. ann. 1724. Porro quamquam istius Schismaticæ Ecclesiæ unus esset, in iis, quæ schisma, hæresimque jansenianam spectant, consensus: tamen intestinum in eadem exarsit bellum super usurarum controversia. Denuo disputari cœptum de redditibus utrimque redimibilibus. Usurarios illos declaravit Barchmanus novus Pseudo Archiepiscopus. Testatur, nullos se instituturum Episcopos, qui ejusmodi contractus se damnaturos non sponderent. Jansenistarum plures census utrimque redimibiles

mibiles ab usura primum purgare tentarunt confictis titulis, Casuistarum etiam Romanæ Ecclesiæ quorundam auctoritate allegata. Contra pugnabant alii, nullumque verum, & distinctum a mutuo titulum in præfatis censibus reperiri efficaciter demonstrabant. Ad hos redegerunt incitas adversarios, ut vel dictos Censuum damnarent, aut moderatam defenderent usuram. Illi Reipublicæ, cui usura probatur, metu percussi, post longas disputationes pedetentim cavillari mutui finitionem, negare pecuniæ sterilitatem, in mutuatore remanere dominium adfirmare cæperunt; & tandem in apertam Calvinii, Molinæi, Salmasii, aliorumque Protestantium hæreticam de usura doctrinam prolapsi sunt, repugnantibus aliis, & quidem doctioribus Jansenistis, qui pro Catholica doctrina tria edidere opuscula, quorum hi sunt tituli. 1. *Casus Positio*. 2. *Iterata Discussio*. 3. *Appendix ad Casus Positionem*. Si plura de his cupis, lege Opusculum Gallico exaratum idiomate, cui titulus: *Memoire sur l'etat present des refugiez françois en Hollande au suiet de la Religion Paris 1728*. Leges etiam Franciscum Lafiteau Episcopum Histaricensensem in Historia Constitutionis UNIGENITUS. lib. 5.

XI. Indoctiores Jansenistarum plura in defensionem Censuum utrimque redimibilium evulgarunt opuscula. Præ cæteris Nicolaus *Broedersen* Pastor Delphenis, & Schismaticæ Ultrajectinæ Ecclesiæ Pseudocanonici calamum in hac controversia exercuit anno 1728. Opus in lucem emisit hoc inscriptum titulo: *Tractatus brevis de rebus utrimque redimibilibus*. Ut hos censuum licitos evincat, a Molinæo, Calvino, Salmasio cæterisque Hæreticis doctrinam mutuatur: videlicet moderatam usuram, non a pauperibus, sed a divitibus Mercatoribus exactam, non esse a Deo prohibitam. Adversus hujusmodi scriptum Pseudo Archiepiscopus Ultrajectinus Barchmanus, cum aliis, ut fertur, pro Catholica Doctrina, opus typis edidit anno 1730. hoc inscriptum titulo: *Dogma Ecclesiæ circa usuram expositum, & vindicatum occasione Recentioris scripti, cui titulus: Tractatus brevis de rebus &c. Simul respondetur ad alias duas Scripturas &c.*

XII. Opus istud, licet hominis Schismatico - Jansenistæ, in iis, quæ usuram spectant, non possum digna laude fraudare. Summa quippe eruditione, & perspicuitate Traditionem Ecclesiæ, Conciliorum, Patrum, Romanorum Pontificum Constitutiones, Theologorum, atque Canonistarum auctoritates adversus usuram promit. Hanc in ipsa Præfatione pag. 3. num. 3., præmittit lamentationem: *Prodierunt e medio Ecclesiæ sinu, imo, quod magis mireris, e Sacerdotali*

ecclesiastici Ordine recentiores Scriptores, qui affirmare non sunt vetiti, non omnem usuram, non omne ex mutuo lucrum a Deo reprobari; sed solum oppressionem pauperum, aut violentiam; ita ut ex pecunia, seu Mercatori, seu homini alioquin non pauperi, ad negotiationem, ad Domum emendam, aliumve usum ad tempus tradita lucrum merito exigi possit. Novellum Dogma tanta fiducia aliquis eorum protulit (*Nicolaus Broedersen Tractat. Brev. pag. 86.*), ut contenderet evidenter probari tales contractus, nequaquam Divino Juri repugnare, & contrariam sententiam, quæ orthodoxorum omnium hætenus fuit, erroris non ferendi insimulare auderet, quam si quis tueatur, turbas suscitet in Republica, atque ex ea exturbandis sit. Nam (inquit) „ exemplum præbuit Ratisbona, ubi quosdam, quia similia in ea- „ dem materia prædicarunt, e Civitate propelli oportuit.

XIII. Hæc sunt plurium Theologorum pro laxis opinionibus tuendis arma. Si pugnare ratione nequeunt, arte, & politica vincere conantur. Rerum publicarum altum Dominium exaggerare in deliciis habent, rumusculos ferere, ciere turbas, minari Principum indignationem, sus deque miscere omnia, nihilque intentatum relinquere, ut erroribus, & laxissimis opinionibus caveant, liberumque incessum eisdem nanciscantur. Hæc, teste laudato Barchmano, præstitit Jansenista *Broedersen*, cui hoc pacto exprobrat idem Barchmanus *pag. 4. n. 4.* „ Egregium sane exemplum, & dignum, quod a Catho- „ lico homine laudaretur, Lutherani scilicet Doctoris, qui cum sibi „ in hoc Dogmate innovanti a Symmisticis suis contradici patienter „ non ferret, quos rationum pondere refellere non valebat, eos e „ Civitate propelli, nihil erubescens obtinuit,,.

XIV. Nihil hæc justa impropria veritus *Broedersen*, viribus instauratis ingens confarcinavit volumen inscriptum: *De usuris licitis, & illicitis*... *Auctore Nicolao Broedersen Pastore Catholico Romano. MDCCXLIII.* Catholici Larvam ementitur, cum sit *Schismatico-Jansenista*. In hoc suo Opere, cujus specimen infra dabo, hæresim de usura cum Calvino, Molinæo, Salmasio, cæterisque ejusdem sectæ defendit, videlicet moderatam usuram exactam a pauperibus adversari charitati, & prohiberi a Deo; secus perceptam a Mercatoribus divitibus. Negat in mutuo transferri dominium, pecuniamque natura sua sterilem esse. Heinc infert, qua ratione ex agro frugifero, domove annuam exigere pensionem licet, eadem ex pecunia Mercatori diviti tradita, percipi posse.

XV. Hi sunt errores, quos post Calvinum, Molinæum, Salmasium, aliosque hæreticos adoptarunt Jansenistarum plures, Hæresis quippe

quippe de usura a Calvin istis ad Jansenistas, a Jansenistis in ipsam Italianam nostram penetrans, turbas excitavit non leves. Siquidem Italicus Author libri inscripti *Dell' impiego del danaro* nuper Molinæi, Salmasii, & Nicolai *Broedersen* doctrinam adamussim transcripsit. Non aliam usuram improbare scripturas, & Patres, quam immoderatam, mordentem, atque opprimentem, vel a pauperibus, non item moderatam, & a divitibus exactam, duobus integris libris evincere conatur. Tertio libro omnium Catholicorum principia, quibus usuræ injustitia demonstratur, evertere adnititur. In mutuo transferri dominium, pecuniam natura sua sterilem esse in fabulis habet. Vexillum erigere adversus omnes Catholicos Theologos, Canonistas, Juris consultos gloriæ sibi ducit Vir illustris, qui nunquam nec Canones, nec Juris prudentiam, nec Theologiam professus est. Quin Nicolai *Broedersen* Jansenistæ & Schismatici (quem tamen Catholicum, & Canonicum appellat) ingens volumen *De usuris licitis, ex illicitis* in Italicam linguam vertit, & in Compendium redegit, ut de usura error facilius, latiusque in vulgus manaret. Hæc hæresis usurariæ origo, progressus, & incrementum. Et hi sunt errores qui edendæ Pontificiæ **DECRETALI EPISTOLÆ** viam aperuere, ut mox clarius explicabo.

C A P U T II.

Synopsis Ecyclicæ Epistolæ BENEDICTI XIV.

Errores in eadem damnati. Comentarîi nostri partitio.

I. **A**Dversus errores, quos Calvinus, Molinæus, cæterique Hæretici invexerunt pro usuræ defensione nullum Decretum, Constitutionem nullam hætenus edidit Romana Sedes. Hæresim in hac materia a Calvino, Molinæo, Salmasio, aliisque Protestantibus excitatam, omnes Catholici Theologi unanimi consensu validissime profligarunt. Quare, nulla olim opus fuit Pontificia Constitutione, qua doctrinæ caveretur catholicæ, cum ea penes Catholicos omnes facta tectaue fuerit, ne hærente quidem illorum aliquo, aut vacillante; licet laxiores Casuistarum nostrorum non pauci, salvo dogmate, evulgarint propositiones nonnullas, quarum quatuor proscripserunt Alexander VII., & Innocentius XI.

II. Verum enim vero, cum recensitum opus *Nicolai Broedersen* in Italiam penetravit, nonnullos Catholicos istius controversiæ minus peritos, non quod hi ingenio, sed quod studio, opportuno tem-

pore

pore peracto, careant, in errorem pertraxit; atque ita bellum pro fœnoris defensione excitatum post Calvinum, a Transalpinis Jansenistis in Italiam immigravit. Disputatum acriter utrimque est, & libri editi sunt. Gravis, aleæque pleni dissidii fama ad Pontificis Tribunal pervenit. BENEDICTUS XIV. PONTIFEX SAPIENTISSIMUS, & singulari Divinæ Providentiæ Beneficio nobis datus, licet immensa sollicitudinum multitudine circumdatus, semper ad Ecclesiam Catholicam sibi Divinitus commissam præservandam ab erroribus indefesse vigilans, de opportuno adhibendo remedio statim cogitavit, prout in ipsius Epistolæ exordio declaratur his verbis: *Vix pervenit ad aures nostras, ob novam controversiam (nempe an quidam contractus validus judicari debeat) nonnullas per Italiam disseminari sententias, quæ sanæ Doctrinæ haud consentaneæ viderentur, cum statim nostri Apostolici numeris partem esse duximus opportunum afferre remedium, ne malum hujusmodi temporis diuturnitate, ac silentio vires magis acquireret, aditumque ipsi intercludere, ne latius serperet, & incolumes adhuc Italia Civitates labefactaret.* Vel in hoc ipso Epistolæ exordio Pontifex Santissimus, malum, quod Italiæ nostræ imminabat, ob oculos ponit; videlicet occasionem cujusdam contractus, cujus capite superiore memini, *nonnullas per Italiam disseminari sententias, quæ sanæ Doctrinæ haud consentaneæ viderentur.*

III. Porro, ut universæ Decretali Epistolæ distinctum specimen exhibeam, omni confusione sublata, primum ordinem in controversiæ examine servatum; post Doctrinam Catholicam confirmatam, & errores confixos indicabo. Et, ut a priore initium repetam, Pontifex Summus pro faciliiori concepti consilii executione, eam inivitiam, cui semper Apostolica Sedes institit. Purpuratorum Patrum, Theologorumque Congregationem coegit, cui exortam controversiam nitide luculenterque patefecit. Jussit, ut omni partium studio sublato, rem totam accurate perpenderent, & quid sentirent, scripto perhiberent. Ne autem controversiæ decisionem quidquam retardaret, noluit super contractu, qui literario certamiui ansam dederat, judicium ferri. Cur? Quod PLURA DOCUMENTA NON SUPPETERENT, QUÆ NECESSARIO AD ID REQUIREBANTUR. Prius enim certam de usuris doctrinam firmiter constitutam, perspicueque definitam voluit. Hanc quippe in discrimen vocatam sensit. His paucis perstrictis, quæ ordinem, rationemque in controversiæ discussione servatam spectant, id quod caput est, indicabo.

IV. Secundum itaque Epistolæ caput Doctrinæ Catholicæ articulos præbet, & errores, qui necessaria consecutione inde proficiuntur.

tur. Duo errorum genera in hac Epistola proscribit Pontifex Summus. Alterum claritatis gratia voco *Dogmaticum*; quod scilicet Dogma Ecclesiæ adversus usuram recta aggreditur. Alterum appello *Casuisticum*, quod nempe, salvo Dogmate, fucis, & fictis titulis, usuram omnem tegit, ejusque praxim honestat. Utriusque generis errores paucis hic perstringam.

V. PRIMUS ERROR confixus *Num. 1.* mutui naturam spectat. Quemadmodum usuræ, sic & mutui naturam obscurare, & cavillari definitionem nisi sunt fœnoris Assertores. In nostra autem Pontificia Decretali certæ, & perspicuæ mutui regulæ præscribuntur, quibus constitutis, in nihilum occidunt cavillationes Adversariorum.

VI. SECUNDUS ERROR proscriptus eodem *n. 1.* Epistolæ nostræ communi fœnoris definitioni, quam Theologi Catholici unanimi consensu exhibent, adversatur. Ut enim honestandi fœnoris viam faciliorem sibi aperirent usurarum Patroni, novam usuræ finitionem excogitarunt. Pontifex autem Summus, veram usuræ definitionem a Catholicis semper traditam confirmando, contrariam ab Adversariis noviter inventam improbavit.

VII. TERTIUS ERROR *Num. 2.* Decretalis damnatus, Hæreticorum Calvinii, Molinæi, Salmasii, *Broedersen*, aliorumque doctrinam spectat, appellaturque Dogmaticus, quatenus aperte dogmati Ecclesiæ opponitur. Usuram quippe moderatam a divitibus exactam honestari, justamque esse isti defendunt.

VIII. QUARTUS ERROR *Num. 5.* Nostræ Decretalis proscriptus ad alterum genus, nempe ad errorem *Casuisticum* attinet. Vocatur *Casuisticus*, quia non pauci Theologi Moralistæ, optimi Catholici, Dogma adversus quamlibet etiam minimam usuram propugnantes, omnem sive parvam, sive magnam usuram prohibitam fatentur. At cum viderent passim exerceri contractus, qui reipsa fœneratitii sunt, bono zelo succensi præservandi Fideles ab usuræ flagitio, quemlibet fere contractum, uno, aut altero conficto titulo, a fœnoris labe, purgare studuerunt. Cui falsæ persuasioni ut occurreret Pontifex Summus, inquit Ipse citato *n. 5.*, falso sibi quemquam, & nonnisi temere persuadere, *reperiri semper*, ac presto ubique esse, *vel una cum mutuo, titulos alios legitimos, vel, secluso etiam mutuo, contractus alios justos, quorum vel titulorum, vel contractuum præsidio, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis altericuiusque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram, salvamque recipere.*

IX. Altera Pontificiæ Decretalis pars, sequentia puncta continet.

net. *Num.* 3. Animadvertitur posse interdum mutationis contractui titulos aliquos extrinsecos adjungi, quorum causa lucrum perceptum ex pecunia alteri credita, licitum fiat: quoniam non ratione mutui, sed ob legitimum, verumque titulum minime mutuo innatum, seu intrinsecum, sed extrinsecus eidem advenientem exigitur. Item plures alii contractus a mutui contractu distincti occurrunt, in quos distrahi pecunia potest, ut frugifera fiat, humana industria adhibita.

X. Quamquam vero, subditur *num.* 4., indicati contractus a mutui natura diversi, & propterea ab usura omnino immunes sint, quod mutuum nec apertum, nec palliatum in iisdem concludatur: tamen non propterea exempti ab injustitia dici possunt. Si ex mutuo lucrum captetur, usurae crimen perpetratur. Qui in aliis contractibus a mutuo penitus diversis æqualitatem non servant, injustitiæ scelus committunt. Si vero ad justitiæ libram contractus peragantur, divitiis, commerciis, & mercatura Civitates, & Regna ipsa floreant. E contrario usura, & injustitiæ, commercia, mercaturam, & Regna ipsa in nihilum redigunt.

XI. *Num.* 5. Principium in hac controversia capitale, & summa consideratione perpendendum constituitur, & definitur: videlicet falsam, & temeritatis plenam esse opinionem illam, quæ defendit semper adesse titulos, una cum mutuo, vel contractus a mutuo sejunctos, quorum præsidio, quoties altericumque pecunia creditur, semper liceat moderatum lucrum recipere. Quem errorem & Divinis litteris, & Catholicæ Ecclesiæ de usuris judicio, & ipsi communi sensui, naturalique rationi adversari statuitur.

XII. Hæc sunt capita, quæ ut probaret, confirmaretque Pontifex Summus, gravissima severitate omnia in antecessum discuti voluit. Siquidem præter E. E. Cardinalium, & Theologorum studium, IPSA SANCTITAS SUA causam hanc recognoscere, & ultimos difficultatis recessus ingredi voluit. Hæreticorum, & Catholicorum volumina plurima perlegit, utriusque partis momenta serio perpendit, profunde discussit, incredibili perspicuitate, atque dicendi facilitate quid probandum, quidve rejicendum exposuit. Quæ vidimus, & audivimus, enarramus. His peractis, puncta, quæ in prioris Epistolæ parte contenta descripsi, adprobat, atque declarat omnibus Theologiæ, & Canonum Professionibus, &, quod caput est Sanctarum Literarum testimoniis, Pontificum Decretis, Conciliorum, & Patrum Autoritatibus quam maxime esse consentanea. Quare Archiepiscopos, & Episcopos admonet, ut sententias in hac

Epistola

Epistola explicatas, tum in Synodis, tum in concionibus ad Populum altius inculcent, nihilque oppositum doceri permittant. Si quis vero parere detrectaverit, pœnis a Sacris Canonibus in eos constitutis, qui Apostolica mandata contempserint, obnoxius declaratur. Iterum advertitur nihil in præsens statui de contractu, qui novas has controversias excitavit, nec de aliis contractibus, pro quibus Theologi, & Canonum Interpretes in utramque partem disputant.

XIII. Tertia Pontificiæ Epistolæ pars, quatuor continet monita. Primo Episcoporum, Parochorumque studium excitat, ut Populis usu ræ pravitatem a Divinis Literis gravissime improbari demonstrant, suadeantque: Technas, & pallia, quibus vitium istud oculari solet, patefaciant: Caveant denique, ne super his contractibus, ab iis consilium petant, qui cupiditati omnium malorum radici benigne favent; sed eos consulant, qui saniolem doctrinam propugnant. Post Theologos ipsos admonet magnam Sacræ Theologiæ, Canonumque scientiam requiri, in his quæstionibus definiendis, extremaque, tum severitatis, tum laxitatis vitanda. Antequam sententia dicatur, scriptores plures, spectata causæ gravitate, examinentur, & potissimum celebriores, illaque eligatur sententia, quæ tum ratione, tum auctoritate magis confirmata apparet. Sententiæ, quæ super aliquo contractu præstantium Virorum testimoniis fulciuntur, gravibus censuris non notentur, nec in earundem Authores contumeliæ confingantur: quoniam convitia hæc charitatis vinculum infringunt. Tertio loco dum contractus celebrari debent, utraque pars, clare, distincteque conditiones explicet, pretiumque definiat. Postremum aures iis claudendas Pontifex admonet, qui mustitant, inanem esse hoc tempore de usuris quæstionem. Quin e contrario sicuti olim gravissima semper reputata fuit, ita potiore jure hac ætate eo est severius, graviusque dispicienda, quo facta sunt acutiora humana ingenia in legibus omnibus laxandis, eludendisque. Hæc universæ Epistolæ imago, levi penicillo adumbrata. Operæ pretium existimavi hanc Synopsim in antecessum sub oculos ponere, ut statim Lector, antequam causam ipsam ingrediatur, puncta discutienda comperta habeat.

XIV. COMMENTARIUM hoc nostrum, tribuo in Dissertationes tres. In prima, Doctrinæ Catholicæ capita, & quæ adversus **ERROREM DOGMATICUM** constituta sunt in hac Pontificia Decretali Epistola patefaciam. Mutui, & usuræ finitiones, quas Catholici omnes probant: Falsas Adversariorum mutui, & usuræ notiones: Erronea principia, nempe lucrum perceptum ex pecunia mutuo cre-

dita

data Mercatoribus, prædiorum emptoribus, cæterisque divitibus, qui ex eadem pecunia lucrantur, non esse usuraria pravitate infectum, dummodo sit moderatum, breviter explicabo. In immensum opus cresceret, si huc adferre vellem, Scripturarum, Conciliorum, Patrum, & Pontificum testimonia, quibus Adversariorum principia funditus evertuntur. Verum, quia id præstiterunt viri egregii, ne actum agam, nonnisi pauca dabo. Qui plura cupiet, leget Jacobum Gaytte Doctorem Parisiensem, & Canonicum Lusionensem, qui spissum Tomum in 4°. edidit adversus Molinæum, Salmasium, Authoremque libelli *du Traitté de la pratique des Billets*, Natalem ab Alexandro, Bonum Merbesium, aliosque, quorum meminisse videtur Pontifex Summus in his verbis suæ Epistolæ: *Neque ignoramus quanta sapientia, & gravitate defensionem veritatis susceperint Theologi finitimi illis Regionibus, ubi controversiæ ejusmodi principium habuerunt.*

XV. Altera COMMENTARII Dissertatio Casuisticæ controversiæ statum exponet, & potissima capita adversus illas opiniones, quæ confitentes Dogma Catholicum adversus usuram, illud confictis titulis reapse in nihilum redigunt.

XVI. Tertia tandem COMMENTARII Dissertatio tertiam Epistolæ Pontificiæ partis interpretationem continet. Quæ sint indicatæ laxæ opiniones, quæ controversiam de usura inanem efficiunt, & quibus claudere Pontifex Summus aures admonet, ob oculos ponit. Ea propter sub examen inducam titulos, quos mutuatiæ pecuniæ veluti insitos, seu, ut in Epistola nostra indicatur, *Innatos*, nonnulli comminiscuntur.

CAPUT III.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Non tamen expetivimus ab ipsis, ut iudicium ferrent de
 „ contractu, qui controversiæ causam initio præbuerat,
 „ cum PLURA DOCUMENTA non suppeterent, quæ
 „ NECESSARIO AD ID REQUIREBANTUR „.

§. UNICUS.

Quam provide, sapienterque Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. in hac sua Epistola, nihil de contractibus, qui controversiæ causam præbuerunt, decernere impræsens constituerit, & quam prudenter distulerit librorum, qui confixas opiniones continent, damnationem.

I. **A**Ntequam ea, quæ Pontifex Summus in suis literis Encyclicis definivit, edissero, lubet nonnulla præfari de iis, quæ prudentissime indicta præteriit. Duo hæc sunt. Contractus, qui controversandi in causa fuere: & libri, qui afflictam causam propugnant. Et de primo quidem fortasse non defuere, qui jam similia opposuerint: „ Quid refert in morum controversiis regulas, finitionesque a rebus, quæ disputationibus subjacent, avulsas præscribere? Res ipsæ exequendæ: Contractus celebrandi sunt. Illud scire interest, sint ne contractus isti iusti, & honesti? Nec enim alio literarium certamen spectavit hætenus, nisi ut iusti, aut iniusti contractus, de quibus disputabatur, innotescerent. Hic finis, hic tot certaminum, lucubrationumque scopus. Si nihil de iisdem definitum, immunes ergo illi a Censura exiere. Licitum ergo dicendi. Victores itaque, qui illos propugnabant. Denique Antecessores Pontifices, cum de usura exortæ controversiæ fuerunt, propositiones, contractusque proscripserunt. Alexander VII. propositionem unam; Innocentius XI. contractum Mohatræ, duasque alias propositiones. Cur itaque iusti, aut iniusti declarati non fuerunt contractus, qui controversiæ causam dedere „.

II. Hæc opponi ab iis possunt, qui ignorant omnino, secus ab iis, qui compertum habent controversiæ statum. Damnati olim contractus, proscriptæ opiniones, quia tum nulla inter Catholicos dispu-

sputatio de Dogmatica adversus usuram Doctrina fuit. Contra nunc ipsum Catholicum Dogma in discrimen vocatum est. Omnes Catholici haecenus docuerunt, nemine discrepante, usuram lucrum esse ratione mutui perceptum. Qua certissima regula constituta, facile tum erat damnare contractus illos, in quibus, aut occulte, aut palam mutuum deprehendebatur, cum lucri accessione. Postquam Catholici nonnulli Divinae Theologiae prorsus ignari Doctrinam Calvinii, Molinæi, Salmasii, cæterorumque Protestantium adoptare cæperunt, distinguentes lucrum perceptum ex pecunia credita pauperibus, aut divitibus, solamque usuram nimiam, & excedentem, secus moderatam improbantes, fieri minime potuit, ut proscriberetur contractus, nisi prius quid sit, & in quo usura sedem propriam habeat, definia-
tur. Cedo. Disputatio oritur, sit ne paries A. rectus, an curvus. Quid pro litis deficiensione agendum? Amussis eidem applicanda. Bene habet. At si lis fuerit, sit ne amussis ipsa distorta, vel curva, quid tum? Nonne, hac facta positione, primum omnium norma ipsa, ita recta fiat, necessum est, ut nulla de ejusdem rectitudine restet dubitatio? Post cum Pariete conferenda. Hæc omnia in controversiam nostram exacte quadrant. Disputatum primum de contractibus juxta regulam inter Catholicos certissimam. Reperti communiter fuerunt usurae pleni contractus ejusmodi. Quid tum fœnoris Patroni? Notionem usurae, & mutui naturam cavillari, & adulterare studuerunt. Negari cœptum, quodcumque lucrum ex mutuo perceptum, usuram constituere: Si enim data pecunia mutuatitia Mercatoribus fuerit, honestum lucrum, si pauperibus usurarium: Usuram moderatam a Divitibus exactam, licitam: solam usuram nimiam, aut pauperum devoratricem a Deo vetitam docere aggressi sunt. Hæc omnia usurariae historiae peritis comperta sunt, & explorata. Ergo rectus ordo necessario postulabat, ut prius, quæ sit Ecclesiae Catholicae Doctrina certa de usura firmiter constitueretur. Qui enim fieri potest, ut usurarius declaretur contractus, si quid sit usura ignoretur, aut acriter de vera ejusdem notione, & natura disputetur? Ergo non modo prudentissime BENEDICTUS XIV., prætermis-
sus contractibus disputationi obnoxiiis, Ecclesiae Romanae Doctrinam adversus usuram luculenter declaravit, ut Catholicis omnibus rectissimam amussim, regulamque certam præberet, qua contractus justus ab usurariis, discerni queant; verum etiam necessario ejusmodi servandus ordo erat.

III. Accedit, quod contractus præfati discussio longiore tempore indigebat. Quid, quod nec ipsi Doctores Lovanienses ut *cap. i.*

vidimus, omnes contractuum *circumstantias*, seu appendices perspetas habuerunt? Conquirendæ itaque notitiæ plures fuissent, facta examinanda, Interim venenum doctrinæ serpit, errores noviter typis proditi ad animarum perniciem grassantur. Si tempus in severiori contractuum examine infumitur, hæreticæ interim Doctrinæ virus serpit, mentes Catholicorum pervertit, altioresque radices quotidie agit. Accedit his præsertim temporibus periculum esse, ne ob maximam negotiorum multitudinem, quæ in dies Apostolicæ Sedi obveniunt, cœptum consilium in nihilum occidat. Hæc omnia longe prospiciens Sapientissimus BENEDICTUS XIV., ut pereclitanti Gregi sibi commisso, opportunum, atque efficax præberet remedium, Doctrinam Ecclesiæ luculentissimam exposuit, certamque regulam internoscendi contractus usurarios ab justis, & licitis, quo ad citius fieri potuit, patefecit.

IV. Quid ad hæc eruditi oppositores? Omnia bene, inquam; sed cur constituta, firmataque Ecclesiæ Catholicæ Doctrina adversus usuram, sententia in contractum ipsum rogata non est? Quod, reponit Pontifex Summus, *plura documenta non suppeterent, quæ necessario ad id requirebantur*. Satin hæc? Si hæc satis minime fuerint, sciant eruditi oppositores, Sedem Apostolicam in morem habuisse, eas dissimulare quæstiones, quæ factorum circumstantiis involutæ sunt, ut Magister *Cano* cum cæteris Theologis animadvertit. Et dum similes dirimit controversias, non nisi post diuturnum, severumque examen, & aliqua urgente necessitate, id præstat. Quod si nec ista sufficiant, perdiscant tandem oppositores, avaros, & propriæ cupiditatis amatores numquam esse contentos. Si contractus usurarum pleni essent declarati, quæ non opponerent? Pius V., Sixtus V. plures usura infectos contractus definire. Quæ commenta acuti Juniores typis non prodidere? De his sermo infra erit. Cæterum cavendus quorundam imperitorum error est; nempe contractus præfatos ideo posse licite celebrari, quia proscripti non sunt. Nam innumeræ sunt Casuistarum opiniones non adhuc damnatæ; nec propterea securæ sunt conscientia Regula. Videndum ergo num Theologi, & Canonistæ, qui sapientia, & sanctitatis fama cæteris præstant, ejusmodi contractus propugnent; ut Pontifex Sanctissimus in hac sua Decretali admonet. Verum de hoc alibi.

V. Pauca de secundo, quod proposui, puncto, delibanda; videlicet Pontificem Summum librorum, in quibus erronea continetur Doctrina damnationem prudentissime distulisse, eosque nunc intactos reliquisse. Quandoquidem ut Libri proscriberentur, ad severiorem

revo-

revocadi criticem erant : instituendum examen . Longissimi temporis res erat , quod sint fucis , parallogis , fallaciisque plenissimi . Nec fat erat unum proscribere . Cur enim hunc , secus alterum , si plus , minusve eandem continent doctrinam , licet non omnes eadem eruditione referti sint ? Aliquot lingua vernacula conscripti pro usura moderata erupere . Quid de Transalpinis dicam ? Si istorum omnium institutum , sollicitatumque examen fuisset , negotium universum in fumum abiisset . Ex alia parte proscribi sine examine libri non poterant . Prudentia summa ergo Pontifex Sanctissimus librorum proscriptionem distulit ; ut celerius ingravescenti morbo occurreret , Fidelesque ab errandi in re gravissima periculo eriperet .

VI. Accedit , quod Pontifex Summus insita illi Clementia , & benignitate , quam iusta severitate uti maluit . Quæ Fidelium instructioni necessaria erant , præstitit . Quid improbandum , clare aperuit . Libri aliquot pro usura moderata editi , Authores habent clari nominis non modo Doctrina , & eruditione insignes , sed docilitate , honestate , atque morum integritate ornatos . Susplicandum ne , ut Viri præclari Sanctissimi Pontificis favore , gratia , & Clementia abuti velint ? Illi ipsi , antequam ad Tribunalia eorumdem opera deferantur , eadem corrigent , emendabuntque ad Epistolæ Ecyclicæ præscriptum . Si Illustrissimus *de Salignac Fenellon* , Archiepiscopus Cameracensis , cujus sapientia , & probitate , tota Gallia , ne dicam universa Ecclesia , splendet , propriis manibus e suggestu coram universo suo Populo librum suum flammis devovit , proscriptionemque incredibili animi demissione tulit , quæ esse dubitatio potest , quin præfati clarissimi Authores , corrigant , quæ viderint a Romana Sede damnata tam singulari humanitate erga semetipsos adhibita ?

VII. Ut ad ultimum quod proposui punctum accedam , Libros , qui pro usura moderata pugnant , silentio præteribo . Unum Transalpinum cum suo interprete Istalo , occasione data , refutabo . Is est *Nicolaus Broedersen* , cujus ingens volumen per Italiam impune discurret , ejusque errores a nonnullis in Catholica Doctrina minus versatis deglutiuntur , atque in Italicam linguam nuper versi disseminantur in vulgus . Hæc mihi serio reputanti , talia animum subierunt . Quid ? Tam alto ne sopore Italia nostra defixa hærebit , ut nihil reponat adversus hominem , qui sub ementita *Catholici Larva Jansenismum* occultat ? Nobis omnibus silentibus hominis Transalpini Schismatici , & Jansenistæ immane virus serpet , ac palam grassabitur ad simplicium Catholicorum perniciem ?

VIII. Majora tamen accedunt momenta, quæ me vel repugnantem ad refellendum, pro re nata, Auctorem hunc cum suo Interprete coegerunt. Quænam hæc? Jansenianæ factionis Doctores viri Barchmanus Petit-pied, aliique Dogma Catholicum adversus usuram strenue propugnarunt perdoctis scriptis editis adversus tractatum *Broedersen de rebus utrimque redimibilibus*. Vident nunc ingens volumen, quod *Broedersen* contra eosdem edidit anno 1743. ab Italis quibusdam revolvi, commendari, ejusdemque probari Doctrinam. Sibi certo persuadent magnam scriptorum catervam se visuros fore ad retundendos hominis Jansenistæ conatus. Ecquid, inquiunt, fallere hanc spem nostram poterit? Si adeo strenue sectam nostram exagitant, insectantur: Si tanto æstu fervent in errores de gratia: quo impetu non irruent in Doctrinam usurariam, quæ recta animas inficit, atque enuat? In manibus modo habent hominis Jansenistæ, qualis est *Broedersen*, opus, in quo Doctrina tum Dogmatica, tum Moralis adulteratur, convellitur, labefactatur, & in opus adeo perniciosum, tametsi Theologi *Schismatico-Jansenistæ* ne unus quidem Italorum, Hispanorum, Germanorumve calamum stringet? Unde quæso tam altum silentium? Num inde, quod Doctrina *Broedersen* laxa est, cupiditati, & avaritiæ fovendæ valde apta, demulcendis Mercatoribus, & Magnatibus obsecundandis quam maxime consentanea? Quid? Placent ne Libri *Jansenistarum*, dum probabilismo favent, dum *laxissimum* promovent? Catholici ipsi in suspicionem vocantur *Jansenismi Practici*, seu *Rigorismi*, dum opinionem, quæ severitatem quampiam præferat, defendunt; & modo Nicolaus *Broedersen*, qui librum evulgavit, Calvinii, Molinæi, Salmasii, cæterorumque hæreticorum erroribus in Dogmate adversus usuram refertum, plausu suscipitur, quia avaritiæ, & cupiditati blanditur?

IX. Talia secum ratiocinari Jansenistas, qui Dogma Ecclesiæ adversus usuram propugnant, ipse inaudivi. Quæ cum ita se habeant, quis est, qui non videat, quam gravis urgeat necessitas *Broedersen* confutandi? Id tamen ego ex instituto minime præstabo, quod nec tempus suppetat, nec operæ pretium sit. Sed pro re nata præcipua illius hæreticæ Doctrinæ capita explodam. Specimen universi operis suo loco ob oculos ponam. Sola quippe sincera errorum expositio, prævalida confutatio est.

CAPUT IV.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Peccati genus illud , quod usura vocatur , quodque in con-
 „ tractu mutui propriam suam sedem , & locum habet , in
 „ eo est repositum , quod quis ex ipsomet mutuo , quod sua-
 „ pte natura tantumdem dumtaxat reddi postulat , quantum
 „ receptum est , plus sibi reddi velit , quam est receptum :
 „ Ideoque ultra sortem aliquid ipsius ratione mutui , sibi
 „ deberi contendat . Omne propterea hujusmodi lucrum
 „ quod sortem superet , illicitum , & usurarium est .

§. I.

*Quæ in hoc Pontificia Epistola textu præfiniantur ,
 quæve improbentur ?*

I. **D**UO perspicue , eleganterque præfiniuntur . Unum , in quo
 usuræ crimen situm sit . Alterum mutui naturam præfert . In-
 telligi enim usura nequit , mutuo sublato , Idcirco prius quid mu-
 tuum , post quid usura sit , patefaciam . In Synopsi , quam *cap. 2.*
 Epistolæ Pontificiæ præmisi , plures errores in eadem proscribi asse-
 rui . Et ubinam , dicet quispiam , vel unicus in ea proscribitur error ?
 In descripto Textu duo damnantur . Siquidem notiones tum mutui ,
 tum usuræ , quas Catholici omnes tradunt , hæc in Textu perspicue
 declarantur , confirmanturque . Ergo necessaria consequutione pro-
 scriptæ remanent duæ oppositæ notiones , quas usurarum Patroni pro-
 prio Marte excogitarunt , ut Dogma Catholicum adversus usuram
 penitus everterent . Nemini ergo in mentem veniat vanum , super-
 fluumque esse mutui , aut usuræ notiones geminas exponere . Quin
 ab his tota quæstio pendet . Omnes quippe tum Protestantes , tum
 Catholici usuræ flagitium detestantur . Dissidium vero est quid usura
 sit , & ubinam propriam Sedem habeat . Hæc duo autem luculenter ,
 graviterque in hac sua Epistola explicat Pontifex Summus . En quam
 jejuni controversiæ illi sint , qui nihil definitum , nihil proscriptum
 in hac Pontificia Epistola credunt . Porro , ut pro modulo meo omnia
 in bono lumine ponam , primum certam , communemque mutui no-
 tionem dabo ; deinde **ERRORES** , seu falsas finitiones , quas usuræ
 defensores commenti sunt , refellam .

II. Illud

II. Illud Lectoribus recordor, me in præsentī Epistolam Pontificiam interpretari, atque adeo illa dumtaxat puncta, quæ in eadem continentur, me declaraturum fore. Commentatio ergo Lector expectet, secus integrum de usuris tractatum Dogmatico-Moralem. Ejusmodi tractatus Doctrina, & eruditione refertissimi plures jam editi sunt adversus Molinæum, Salmasium, *Broedersen*, aliosque ejusdem opinionis. Præstant inter cæteros, ut supra dixi, Jacobus Gaytte Doctor Parisiensis, Natalis Alexander Doctor Sorbonius, Author Operis inscripti: *Dogma Ecclesiæ circa usuram*. Denique Petrus Ballarinus Presbyter Veronensis insigne hoc de argumento Opus lucubravī a tribus jam annis, quod temporum calamitate adhuc typis minime prodiit, sed prodibit tandem ad publicam utilitatem. Legi illud, & exhausta in eo controversia tota est, ut mea præfert opinio. Actum itaque agerem ego, si quæ tot præclari viri illustrarunt, eadem repeterem. Ea sub examen inducam, quæ ad illustrandam Pontificiam Epistolam conferre existimabo.

§. I I.

Communis Mutui finitio explicatur.

I. Plura de mutui nomine, ejusque ethymologia scribunt & Theologi, & Jurisconsulti. Pauca eligam, quæ rem ipsam spectant, missis plurimis, quæ solam præferunt eruditionem. Mutuum a mutatione ducunt, quod non eadem, quæ datur res, sed alia ejusdem generis restituatur. Hinc a commodato differt, ut optime explicat vetustus Grammaticus Agrætinus apud Jacobum Gaytte *cap. 3. sect. 1. Inter commodatum, & mutuo datum non nihil distat. Commodamus amico pro tempore equum, servum, vestem, hanc ipsam rem, quam dedimus recepturi. Mutuo damus pecuniam, triticum, vinum, & his similia, quæ mutata recipi necesse est*. Quamquam verum hoc discrimen sit, tamen quia mutuum ad accipientis commodum datur, idcirco evenit, ut mutuum, non raro commodatum nuncupetur, ut plura vel ipsius Scripturæ sanctæ exempla demonstrant. *Deut. cap. 5. Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis; & avertas oculos tuos a paupe fratre tuo, nolens ei, quod postulat, mutuum commodare*. Item *psalm. 36. Tota die miseretur, & commodat*. Et *Ezechiel cap. 18. Ad usuram non commodaverit*. Et tandem *Luc. cap. 11. Amice commoda mihi tres panes*. Quemadmodum autem mutuum commodatum, ita,

& com.

& commodatum mutuum appellari vulgo solet. At ejusmodi vulgares loquutiones, minime impediunt, quin reipsa hæc duo discrepent, & duo sint contractus omnino diversi; idque apud omnes sapientes, potissimum Catholicos, certum exploratumque.

II. Mutui ethymologiam inde ducit Paulus *lib.2. ff. de rebus creditis, quod ex meo fiat tuum*. APPELLATA est autem mutui datio ab eo, quod ex meo tuum fiat: & ideo si non fiat tuum, non nascitur obligatio. Idem confirmat Justinianus *lib.3. Inst. tit.14.* his verbis. *Quoniam nobis non eadem res, sed aliæ ejusdem naturæ, & qualitatis redduntur; inde etiam mutuum appellatum est, quia ita a me tibi datur, ut ex meo fiat tuum.*

III. Licet & Jurisconsulti, & Theologi diversis verbis mutui finitionem promant, omnes tamen in eandem rem consentiunt. Illud etiam animadvertendum, morum actiones non posse severa definitione, sed potius descriptione exprimi. Communior ergo mutui finitio hæc est: *Contractus, quo res usu consumptibilis in consumptionis usum traditur ea conditione, ut post aliquod tempus tantundem restituatur*. Contractus locum generis occupat, ut distinguatur a pacto nudo. Res, quæ mutuo traduntur, numero, pondere, & mensura constant, usuque dantur consumendæ. Ad mutui rationem haud satis est, ut res tradendæ usu consumi possint; sed requiritur, ut in consumptionis usum tradantur. Quæ enim usu consumuntur, ad pompam, ostentationemque trahi valent, ut notat Ulpianus *lib.3. ff. Commodati*. *Non potest commodari id, quod usu consumitur, nisi forte ad pompam, vel ostentationem quis accipiat*. Docet hoc idem D. Thomas 2.2. q. 78. Accedit, quod si res usu consumptibilis, non in consumptione, sed ad custodiam tradatur, non mutuum, sed depositum vocatur. Heinc consequitur in mutuo non easdem res, quæ accipiuntur, sed alias ejusdem generis restitui debere. Si enim quæ acceptæ sunt usu consumuntur, eadem sane reddi nequeunt. Similes ergo restitui debent, ut vinum pro vino, triticum pro tritico, pecunia pro pecunia. *Post aliquod tempus*. Particula hæc significat inter traditionem rei, & restitutionem fluere aliquod tempus oportere; alioquin inutile mutuum esset. Nequit ergo mutuator illico rem mutuo datam repetere, quamquam valeat mutuarius statim restituere. Tempus præstitui potest inter partes, quo elapso repeti mutuum potest; secus antea repeti, aut restitui debet. Si nullum præfinitur tempus, mutuator pro arbitrio repetere, post aliquod spatium, mutuum valet. Quantum vero interfluere tempus debeat, dum nulla dies præstituta sit, designari nequit. Apud Romanos ante decimum, apud Hæbreos

Hæbreos ante trigesimum repeti non poterat mutuum. Denique *tantumdem*, prodit, quod in mutuo non eadem numero res, uti diximus, sed altera ejusdem quantitatis, & valoris, restitui debeat. Quod perspicue asseritur in Pontificiæ Epistolæ textu his verbis. *Mutuum suapte natura tantumdem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est.*

§. I I I.

ERROR PRIMUS, ET SECUNDUS

Evidenti consequutione confixus ex communi mutui finitione in laudato Epistolæ textu probata.

I. Dupliciter error aliquis in *Apostolica Decretali* proscribitur, aut expresse, aut necessaria consecutione ex probata Doctrina profecta. Hac posteriori via confixos asserimus in Pontificia Epistola duos errores, cum communi mutui notione ibidem probata pugnantes. Hoc idem intelligendum volo de aliis erroribus, quos infra profligabo. Lubet errores ipsos recensere, quod conferat ad clariorem controversiæ intelligentiam. Fatetur enim ipse *Broedersen* in sui *Tractatus Brevis pref. num. 24.*, quod præcipua disputationum circa usuram causa, est varius intellectus mutui. Et ille ipse a communi mutui finitione recedens, peculiarem excogitavit errorem, qui ejusmodi est: *In sensu Sacræ Scripturæ (inquit Broedersen Tract. Brev. pag. 24.) per mutuum, etiam intelligitur equus, currus &c. Atqui ex tali mutuo aliquando licet accipere lucrum. Ergo in sensu Sacræ Scripturæ falsum est, quod omne lucrum ex mutuo sit usura a Deo damnata.* Jam diximus aliquando in Scriptura mutuum pro commodato, & contra, usurpari: At communis semper fuit, estque Catholicorum sententia, quod ex mutuo lucrum nullum percipi jure possit. Equus, currus &c., & mutuo, & commodato dari possunt. Verum dum mutuo traduntur, nullum lucrum licitum est. Error ergo a pertissimus est ejusdem *Broedersen*, proscriptus in Epistola, in qua statuitur *tantumdem*, & nihil amplius ex mutuo recipi jure posse.

II. SECUNDUS ERROR proscriptus, ab ipsis Jansenistis inventus est, quemque refert *Barchmanus*, sive Author operis inscripti *Dogma Ecclesiæ* in ipsa *Præfat. pag. 14. num. 22.* illumque tribuit ipsi *Broedersen*, & alteri ejusdem Sectæ. Inquiunt illi mutuum esse omnino gratuitum. Si gratuitum, repugnat ex mutuo recipi quidpiam posse. Quare si pecunia Diviti abutenda tradatur, tunc non est mutuum.

nuncu-

nuncupandum. Sed audiamus illorum argutationem, quam refert laudatus Barchmanus. *Mutuum gratuitum est: Ergo nos, qui pecuniam ad lucrum damus, mutuo non damus, adeoque nec usuram committimus, quæ est lucrum ex mutuo.* Quo ratiocinio nihil ineptius, ne dicam dementius, excogitari potest. Consequitur enim meram esse chimæram Dogma contra usuram. Omnes fœneratores lucrum volunt. At dum lucrum volunt, nolunt mutuum. Fieri ergo nequit, ut fœneratores usuram perpetrare valeant, etiam si velint. Nam dum volunt lucrum, nolunt mutuum. Fœneratores semper lucrum volunt, ergo semper nolunt mutuum. Numquam ergo usuram committere, etiam si velint, possunt; cum usura lucrum ex mutuo sit. At nonne, inquit, mutuum opus est misericordiæ, & liberalitatis? Dubio procul. Quid inde? Fines, & mutui officia, confundi non debent cum ipsa natura mutui. Finium, & officiorum violatio mutui naturam, non destruit, sed inquinat. Usura labes est, quæ inficit, non destruit mutui contractum, ut clarius, & fusius infra dicam.

III. Crassissimus itaque error est *Broedersen*, qui tum in *Tract. Brev.*, tum in ipso volumine *de Usuris licitis &c. pag. 42. num. 41.* hæc scribit „Itaque secundum Sacram Scripturam mutuum, si istud „quod mutuo datur spectemus, ita posset describi: *Mutuum est „quodcumque proximo utendum datur, ita ut sine ullo incremento „reddatur.* „

IV. Si errorem hac in finitione clausum internoscere clarius velis, audi quæ continuo ibidem *pag. 43.* adjicit, ubi præfatam particulam *sine ullo incremento* explicat. *Quia, inquit, si cum aliquo incremento res aliqua esset reddenda, esset alius contractus V.G. Locatio, Societas, Usura &c.* Vides præjectum novi erroris fundamentum. Quoties lucrum ex pecunia alteri credita percipitur, non mutuum, quod gratuitum sit oportet, sed locatio, societas, dicenda est, vel usura licita, utpote ex locationis, vel societatis contractu exacta. Locari enim pecuniam, quemadmodum, agrum, Domum, equum &c. contendit *Broedersen* cum *Molinæo*, *Salmasio*, suoque Interprete *Italo*. Confundunt mutui effecta cum ejusdem natura. Mutui essentia in hoc sita est, quod res, quæ numero, pondere, & mensura constat, in consumptionem abutenda tradatur, cum onere tantumdem restituendi, elapso aliquo tempore. Quod gratis, & liberaliter, aut præstituto lucro hoc fiat, naturam contractus non destruit: modi quippe hi sunt contractum ipsum aut perficientes, aut inquinantes, ut dictum est supra, & dicetur infra.

§. I V.

ERROR TERTIUS,

Qui ex Pontificia Epistola damnatus infertur, quemque excogitavit Author libelli inscripti. Traité de la Pratique des Billets.

I. Prudens Jacobus Gaytte *cap. 3. sect. 3.* finitionem mutui, quam citatus Author primus omnium excogitavit, prolixè refellit. Paucis nos rem expediemus, Hæc itaque docet Author libelli *cap. 3.*, „ Le „ prest a proprement parler est un contract par le quel une per- „ sonne preste quelque chose pour estre consumée directement, ou „ indirectement par l'usage qu'en fait, ou en fait faire celui, qui „ emprunte.... Il est de la dernière importance de remarquer deux „ choses. La première est qu'il y a deux sortes d'usage, l'un de „ consommation, & destruction, & l'autre d'emploi, & d'accrois- „ sement. Les choses prestées se détruisent par le premier, & cel- „ les qui sont destinées pour le commerce s'augmentent par le se- „ cond. Le premier fait que les choses prestées deviennent steriles : „ & le second fait que celles qui sont employées dans le commerce „ deviennent fertiles. D'où vient ce nom d'usu-fruit, qui signifie „ fruit, profit de l'usage „.

II. Duplex Author iste commentus mutuum est. Unum *consumptionis*. Alterum *incrementi*. Consumptionis mutuum appellat, quod Pauperibus traditur. Pauperes enim acceptam pecuniam, consumunt, ut vivant. Contra mutuum incrementi vocat, quod Mercatoribus datur. Mercatores enim acceptam pecuniam negotiationi applicant, eaque lucrum assequuntur; & ideo hæc non consumitur, sed fructificat, lucrumque parit. Distinctio hæc commentitia est, & ineptissima. Sive enim pecunia pauperibus, sive Mercatoribus tradatur, abusu consumitur. Quod ut evidentius fiat, duplex consideranda consumptio est. Una naturalis, aut physica, quæ usu destruitur; ut cum panis comeditur, vinumque potatur. Altera moralis; cum res immutata in semetipsa remanens, alienatur. Heinc pecunia suo usu consumitur, cum distrahitur. Quare Justinianus *lib. 2. Just. cap. 4.* inquit. *Pecunia numerata ipso usu assidua permutatione quodammodo extinguatur.* Porro mutuum iis in rebus situm est, quæ suo usu, aut physice, ut vinum, aut mortaliter, ut pecunia, con-

consumuntur. Quare mutuum reperiri nequit, quin ad abusum, seu consumptionem tradatur. Numquid pauper ipsam pecuniam non destruit? Non ne sicuti Mercator, accepta pecunia, merces emit; ita & pauper pecunia mutuo sibi data merces, quibus vivat, emit? Ambo, pauper, & Mercator, pecuniam moraliter destruunt. Hoc solo discrimine, quod pauper eam distrahit, ut unde vivat, habeat; Mercator in mercaturam convertit, ut lucrum assequatur. Hæc omnia extranea mutuo sunt, cujus natura ab his minime pendet.

III. Ex his palam est, quam falsa, quam fraudulenta sit laudata mutui distinctio. Eo quippe tendit, ut lucrum perceptum ex mutuo tradito Mercatoribus immune ab usura sit. Iste ergo est ERROR TERTIUS, qui ex nostra Pontificia Epistola proscriptus evincitur. Unicum quippe mutuum in eadem constituitur, unde usuræ crimen arcessitur. Pugnat quoque distinctio hæc cum omnibus definitionibus, quas sive Theologi, sive Jurisconsulti excogitarunt. De hac distinctione sic loquitur D. Jacobus Gaytte: *Hujus definitionis pravitas, ac falsitas, hinc etiam colligi potest, quod a cæteris omnibus mutui definitionibus, quæ tam ex Justiniano, tum ab utriusque Juris Doctoribus, ac etiam Theologis nostris proferuntur, dissentiat, discrepet, atque discordet; ut proinde non tantum suspecta nobis videri debeat, sed etiam prava, perversa, totaque ad fœnoris patrocinium excogitata,*

C A P U T V.

Duo Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. quæ in discrimen adducta erant, definit. Alterum usuram peccatum esse. Alterum usuram in mutuo Sedem, locumque habere.

§. I.

I. **P**AUCIS, sed significantibus verbis Pontifex Summus duo puncta, quæ sunt totius Controversiæ cardines, definit. Primum, usuram peccatum esse. Alterum, peccatum istud in mutuo proprium locum, sedemque habere. Verba Epistolæ Decretalis recurrant sub oculos. *Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam Sedem, & locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantumdem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam*

est receptam. Habes itaque, Sede Apostolica definiente, usuram absolute acceptam, nulla personarum diversitatis ratione habita, peccatum esse. Habes alterum; nempe peccatum istud in mutuo suam propriam habere Sedem, dum lucrum ex eodem supra sortem percipitur. Hæc duo perspicue, & partite definita sunt.

II. Ecquid opus erat, inquiunt nonnulli, hæc duo definire? Quis umquam illa in controversiam revocavit? Quis? Calvinus, Molinæus, Salmasius. Post Jansenistæ Schismaticæ Ultrajectinæ Ecclesiæ pseudo Canonici, quos inter *Broedersen* emicat. Tandem his accessere nonnulli etiam Itali. Hæc omnia sequentibus paragraphis palam faciam. Placet hic verba ipsius Calvini transcribere, ut pudore tangantur indocti nonnulli, qui ejusdem fere verbis usuram propugnant. De usuris Hæresiarcha disputat, & in expositione octavi præcepti, & in cap. 18. Ezechielis hæc habet: *Si ex Æquitate judicium facere convenit, usuras quaslibet absque exceptione damnare nulla patitur ratio. Debitor si tergiversando tempus extraxerit cum dispendio, & molestia creditoris, an consentaneum erit, eum ex mala fide, & frustratione lucrum capere? Nemo certe, ut arbitror, negabit usuras creditori solvendas esse, præter sortem, ut pensetur ejus jactura. Si quis locuples erit in suis nummis, fundum emere volens, partem aliquam Summæ ab altero mutuetur: Qui pecuniam numerat, an non poterit ex fundi redditu, fructum aliquem percipere, donec sors repræsentata fuerit? Multa ejus generis quotidie accidunt, ubi, quo ad æquitatem spectat, usura nihilo deterior erit, quam emptio. Nec vero arguta illa ratio Aristotelis consistit, fœnus esse præter naturam, quia pecunia sterilis est, nec pecuniam parit: Poterit enim ille, quem dixi, frustrator ex aliena pecunia quæstum uberem facere negotiando. Fundi emptor metet, ac vindemiabit. Verum excipient, qui contra sentiunt, simpliciter standum esse Dei judicio, qui generaliter omne fœnus populo suo interdicit. Respondeo, non nisi de pauperibus habere sermonem: Ideoque si cum divitibus negotium sit, liberum jus fœnerandi permitti, quia legislatorem unam notando, alteram de qua subticet, videtur non damnare. Si rursus objiciant, fœneratores a Davide, & Ezechiele in totum damnari, sententias illas ad normam charitatis exigere debere arbitror: Ideoque non damnari, nisi improbas exactiones, quibus creditor posthabita æquitate, debitorem suum onerat, ac premit Clare patet veterem populum ab usuris fuisse prohibitum, sed hanc fuisse partem ordinis politici fateri necesse est. Unde sequitur, usuras hodie non esse illicitas, nisi quatenus cum æquitate, & fraterna communione pugnat. Mox videbit*

bit lector hæc, quæ paucis Calvinus comprehendit, a *Broedersen*, ejusque Interprete Italo fusius propugnari. Nec est quod obtrudas, initium causæ ab invidia me arcessere; quoniam non omnia, quæ Calvinus docuit, hæreses sunt. Fateor. Plurima vera docuit Calvinus; sed de usuris hæreticam doctrinam propugnat, ut ex Catholicis omnibus, & ex allata definitione BENEDICTI XIV. evidenter constat. Nec ego hæc rescripsi, ut ex hæretico homine odium sententiæ, quam oppugno, conflarem, quasi hoc indigerem subsidio; sed ut palam facerem, recentes usurarum Patronos Calvini ad hoc quod attinet Doctrinam complecti, ejusdemque hæresim defendere. Quod porro hæc Doctrina hæretica sit, non ideo evinco, quod Calvinus eam docuerit, sed quod Ecclesia Romana eam damnet, ut verbo Dei, & Apostolicæ traditioni omnium sæculorum oppositam, ut infra demonstrabo.

§. I I.

Quam necessario duos præfatos articulos BENEDICTUS XIV. definierit, ex variis usurarum acceptionibus evincitur.

ERROR QUARTUS PROSCRIPTUS,

Quem docet Nicolaus Broedersen cum suo Interprete Italo.

I. Ut necessitatem, quæ ad definitionem Apostolicam promendam Sanctissimum Pontificem coegit, demonstrem, errores ostendam oportet adversus præfatos duos articulos evulgatos. Authorum tamen Nomina silentio præterire constitui, ut in eisdem officium, obsequiumque meum testatum faciam. Ad summum quandoque verba aliqua rescribam, non Authore, sed libro, & pagina indicatis, & hoc idem, nonnisi urgente necessitate præstabo; ne videlicet dicant, me hostes, quos feriam, fingere, & culpam pro ingenio errores imponere, nullo, ubi sint, indicato vestigio. Ad rem ipsam.

II. Usuram *compensatoriam*, ut vocant, quæ absolute usura non est, cum lucratoria Calvinus omnium primus confudit, ut vocis invidiam declinaret. Si enim compensatoria, quidni & lucratoria, inquit ille, licita, & innocens erit. Versutiam Hæresiarchæ omnes posteriores usurarum Patroni æmulati sunt. Integros fere libros infumunt, ut huic amatæ voci innocentiam asserant, vindicentque. *Usuram lucis, usuram vitæ*, scribit eloquentiæ Romanæ Princeps
 Marcus

Marcus Tullius. Ex digestis excerpunt, *Usuras legitimas: sub usuris solitis: Ex Codice Minoribus usuris: Indebitas usuras, cum usuris licitis*. Innumera sunt, quæ ex Dictionariis Italis, Latinis, Græcis, & Hæbraicis promunt, ut evincant usuræ nomen natura sua nil mali prodere, sed varias subire formas, aut æquitatis, si lucrum moderatum fuerit, aut injustitiæ, si immoderatum. Incredibili tædio Lectorem afficerem, si vel minimam eorum, quæ ad hanc vocem explicandam, verius dixerim implicandam, cavillandamque infarciunt, partem describerem. Irrito tamen conatu res aggerunt. Nam omnium fere Gentium linguis, usuræ nomen (ubi de mutuo res est) quid portentosum redolet. Sed his omnibus, quæ ad controversiæ caput nil conferunt, prætermisissis, errores indicabo, qui necessaria consecutione proscripti remanent ex duobus articulis a Sanctissimo Pontifice BENEDICTO XIV. definitis.

III. Nicolaus Broederssen lib. 1. par. 2. cap. 11. pag. 68. definitionem, quam Catholici omnes de usura perhibent, quamque confirmavit Summus Pontifex in hac sua Epistola, his verbis carpit, sugillatque num. 106. „ Hic vero examinandum est, num usura secundum Sacram Scripturam, non sit definienda. *Usura & incrementum ex mutuo exactum*. Ita censet Dominus Gaytte &c. (ubi n. 107. „ hæc respondet). Supponit Doctor hic eum, qui pecuniam suam dat „ ad usuram, pecuniam suam mutuam dare, ut ex ipsa pecunia mutuo data, *idest ex mutuo*, usuram percipiat. Hoc est supponere „ esse verum, de quo lis agitur. *Præterea quod ille supponit, evindenter falsum est*. Qui enim pecuniam suam dat ad usuram, *pecuniam sane mutuam dat*, ait ille. AT EGO CONTRARIUM „ AFFIRMO: *Pecuniam sane mutuam non dat*. Eo ipso enim quo „ aliquis mutuam dat pecuniam, IMPOSSIBILE EST EXIGERE „ USURAM: MUTUUM ENIM DE SE EST GRATUITUM „ AEQUE, AC DONUM. SICUTI IMPOSSIBILE EST EX „ DONO ALIQUOD PRETIUM POSTEA EXIGERE, ITA „ ETIAM EX MUTUO. *Adeoque, qui pecuniam suam mutuam dat, non dat illam ad usuram.* „

IV. Clarioribus ne verbis exprimi ERROR quartus poterat, videlicet, perperam ex mutuo definiri usuram? Unus ex Italis scriptoribus, qui pro moderata usura a divitibus percepta pugnarunt, non minus aperte Pontificiæ definitioni, seu universæ Catholicorum Doctrinæ se se opponit his verbis, pag. 298. *In sostanza il definir l'usura dal Mutuo, e contrario a tutta l'antichità*. Verba hæc rescripti, ut evincerem necessitatem Pontificiæ definitionis. Quid antiqui senserint,

ferint, infra luculentis documentis in medium adductis, palam faciam. Insignem versutiam, ne dicam fraudem *Nicolai Broedersen* in adulterandis præfatis documentis manifestabo. Interim Theologi Catholici omnes, nemine discrepante, a Petro Lombardo ad hæc usque tempora, Thomas, Alexander, Albertus, Bonaventura, Scotus, Durandus, Antoninus, Bernardinus, cæterique omnes, etiam Jurisconsulti usuram ex mutuo definiunt. Omnes ne antiquitatis imperitissimi?

V. Sed agedum. Scriptura Divina, qua nihil vetustius, hæc præscribit *Exod. 22. & 25.* -- *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec USURIS opprimes.* Respondet Nicolaus Broedersen *loc. citat. pag. 69.*
 „ Quid hoc ad rem? Legitur ibi vox *mutuum*. Ergo usura, secun-
 „ dum Sacram Scripturam, est incrementum pecuniæ ex mutuo?
 „ Supponitur hic aliquis pauperi mutuam dedisse pecuniam. Hic
 „ duplici ratione pauperem illum potest lædere; altera dure, & in-
 „ tempestive pecuniam mutuo datam repetendo: altera cogendo il-
 „ lum, si pecuniam restituere nequeat, inire contractum usurarium.
 „ Si contractus hic celebretur, ipso illo contractu finitur contractus
 „ mutui, & fit novus contractus fœneratius; sicuti dum alter alteri
 „ domum suam per annum commodat, & finito anno, eandem illi
 „ locat; simul ac contractus Locationis initus est, finitum est com-
 „ modatum. Quod autem ex contractu Locationis postea inito acci-
 „ pitur, non accipitur ex commodato; quia commodatum finitum
 „ est: Sic etiam quod ex contractu fœneratio accipitur, *non acci-*
 „ *pitur ex mutuo, quia mutuum finitum est.* Et sicut ex commodato,
 „ ita enim ex mutuo nihil accipi potest: tandiu enim quam ista subsi-
 „ stant, non gratuita esse non possunt &c.,

VI. Nullus ergo ambigendi locus, *Broedersen* cum suis Catholico-
 rum de usura finitionem rejicere, atque adeo ipsum Dogma ever-
 tere. At si usura ex mutuo definiri nequit, in quo ergo sita usura est?
 In oppressione pauperum, in lucri excessu, reponit ille. At Scriptu-
 ra & secundum literam accepta, & juxta omnium Patrum mentem,
 usuram ex mutuo perceptam asserit. Ut tam luculenta testimonia
 & Exodi, & Levitici eludat, ineptissimam obtrudit commentatio-
 nem, quam retulisse, confutasse est. Unde eruit ex Scriptura mu-
 tuatorem, de quo *Exod. 22.* sermo est, debuisse alium contractum a
 mutuo distinctum inire, ut usuris pauperem trucidaret? Si alius cele-
 bratur contractus, aut locationis, aut venditionis, injustitia, non
 usura perpetrari valet. At *Broedersen* cum suis in solo pretii excussu,
 aut

aut pauperum oppressione usuram collocat, quem errorem infra refellam.

§. I I I.

Juxta Patres omnes notio usurae est lucrum ex mutuo exactum, aut speratum.

I. ERROREM suum *Broedersen* confirmat *lib. 1. par. 2. cap. xv.*, ubi evincere contendit, neque ex Scriptura, neque ex Patribus erui communem nostram definitionem posse; nempe *usurae esse lucrum ex mutuo exactum, vel speratum*. Inquit enim *num. 136. supra cap. xi.*, „Usuram secundum Sacram Scripturam esse sortis superabundantiam, vel incrementum, vel accessionem; nullibi vero in illa definiri, *Lucrum ex mutuo, vi mutui principaliter intentum &c.*, ut eam definire adversariis placet. Quamvis ex dictis satis constet, istas adversariorum definitiones, esse rejiciendas: attamen illud paulo latius pertractandum est. Adeo inepte ratiocinatur homo iste, ut refugiat animus cum illo certamen inire. Ex Scriptura probat *usurae esse sortis accessionem*. At fors isthac quo titulo, quo contractu a mutuatore data est accipienti, ut cum illa exigendo incrementum, usuram perpetret? Non mutui contractu, inquis. Quo ergo? Locationis? At incrementum tunc injustitiae, non usurae crimen est; admissio, quod pecunia locari valeat. Hoc contendit *Broedersen* cum suis. Negamus vero nos Catholici omnes. Pergit *Broedersen* refellere Jacobum Gaytte, cui objicit, nullum textum ex Sacra Scriptura adductum ostendere, usuram lucrum esse ex mutuo.

II. Non modo laudatam definitionem, non deduci ex S. Scriptura, sed neque ex Patribus contendit *Broedersen*, ibidem *num. 139.* his verbis: *Secundum SS. Patres memorata definitio etiam repudianda est*. Addit ibidem *num. 142.* *Usuram esse accessionem ad sortem ex MUTUO, neque habent verba illorum Patrum, neque ex illis colligi potest*. Quid reponendum est adversus hominem negantem in meridie lucere Solem, sereno Celo? Pauca hic ego transcribam, non ut Adversarii duritiam emolliam (quæ nimia est, ac plane ferrea) sed magis magisque illustrandæ veritatis gratia.

III. S. Augustinus *Serm. 3. in Psal. 36. n. 6.* -- *Tota die miseretur, & fœneratur. Fœneratur quid est? Latine dicitur & qui dat MUTUUM, & qui accipit.... Si fœneraveris homini, id est MUTUAM pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus, quam dedisti, expectas*

expectas accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus, quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plus quam dedisti expectas accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus. Homini Jansenistæ satisfacere deberet hic unicus Augustini textus.

IV. Audiat & S. Thomam 2. 2. q. 78. a. 1. *Accipere usuram pro pecunia MUTUATA, est secundum se injustum, & propter hoc secundum se est illicitum pro usu pecuniæ MUTUATÆ &c. accipere pretium, quod dicitur usura.* Textus Tertulliani, Basilii, Ambrosii, Gregorii, aliorumque cujusque sæculi Patrum, quos referunt D. Jacobus Gaytte, Natalis Alexander, Thomassinus, & alii, prætereo.

V. Alterum dumtaxat Textum producam, cui submittat cervicem *Broedersen* necesse est. Carolus Molinæus, usurariorum Coriphæus, usuram definit cum Philippo Melanchtone in suo tractatu de Foen. num. 6. vet. edit. hoc pacto: *Usuram lucratoriam, quæ est propriissima, & formalis usura, tum Theologi, quam Juris Professores, varie definiunt. Sed nemo umquam dexterius, & dilucidius, quam Doctissimus ille Philippus Melanchton in sua Epithome Philosophiæ Moralis, dicens: Usura est lucrum supra sortem exactum TANTUM propter officium MUTUATIONIS. Potest etiam sic brevius cæteris definiri. Usura est LUCRUM ex MUTUO exactum.*

VI. Quid ad hæc *Broedersen*? Quid illi, qui cum eodem ajunt, illum universæ adversari antiquitati, qui ex Mutuo Usuram definit? Mitto Testimonia omnium Catholicorum, qui a sæculo XII. ad hæc usque tempora scripserunt. Quid enim in re tam manifesta tempus prodigere juvat? Interim rogamus Authores Catholicos, qui libros edidere pro Usura vernacula lingua, ut perhibeant nobis finitionem, quam de usura, Ecclesia Catholica & ante, & post sæculum XIII. fidelibus suis exhibet. Dicent ne, Dogma adversus usuram clara, & perspicua notione non esse ab Ecclesia Catholica explanatum?

ERROR QUINTUS

A Salmasio, aliisque contra definitionem Usuræ in Epistola Pontif. probatam, excogitatus.

I. Nicolaus *Broederfen* primus minime fuit, qui communem Catholicorum usuræ definitionem rejecerit. Tanti sane non est homo iste, ut vel repertor novi erroris dici possit. Ab Hæreticis Calvinianis, quæ adversus Catholicam Doctrinam scripturavit, mutuatus est. Claudius Salmasius Grammaticorum, & politioris literaturæ, non ignarus, fusius, atque ardentius cæteris pro usura certavit, ac primus omnium cavillari cœpit usuræ finitionem, ab omnibus ante ipsum probatam. Animadvertit Jacobus Gaytte, Salmasium non solum naturam, & veritatem deferere, ut errorem suum tueatur, sed etiam communem animi sensum, & publicum loquendi usum, ac morem relinquere, ut præ cæteris sapere, atque singulari, & recondita eruditione cæteris præstare videatur. Heinc censuram, & veluti dictaturam in alios exercere literatos, suoque judicio censorio, non Grammaticos modo, & Antiquarios, sed Jurisconsultos etiam, Philosophos, & Theologos, quarum facultatum innocens sane, atque jejunos omnino est, corrigere, atque emendare ausus fuit; *quasi unus præ cæteris* (concludit D. Gaytte) *verum viderit, ac sapiens fuerit.*

II. Itaque errores Salmasii circa usuræ definitionem breviter perstringamus. *Lib. de usur. cap. 7.* definit fœnus hoc pacto: *Post datam seorsim definitionem mutui, quo gratuita datur pecunia definiatur sic: Fœnus esse mutui dationem cum usurarum stipulatione legitimarum pro creditæ rei qualitate, & contrahentium conditione. Sic omnes omnino usuras, quæcumque ex mutuo fœnebre competunt, comprehendimus, quarum non unus modus est, sed varius lege permissus pro rei, quæ sub usuris creditur, qualitate, ejus, qui creditur conditione, & illius, cui creditur.*

III. Multis opus non est, ut finitionis error probetur. Nemo quippe non videt, fœnus non esse mutui dationem, ut Salmasius vult; sed est accessio ad sortem mutuo datam. Salmasius contendit in hoc fœnus ab usura distingui, quod fœnus sit fors ipsa sub usuris data: Usura vero sit accessio ad sortem mutuo datam, sive merces pecuniæ creditæ, sortisve locatæ. Duplex enim mutuum & ipse distinxit; mutuum nempe gratuitum, & fœnebre. Quam distinctionem Author tractatus

des Billets in alteram distinctionem fere eandem convertit ; nempe in mutuum *consumptionis* , & in mutuum *accretionis* , qua de re supra pauca diximus . Verum hæc omnia levia sunt . Graviora videamus .

IV. Definitio usuræ , quam Salmasius tradit , hæreticam suam doctrinam prodit . Sic quippe illam definit *lib. cit. cap. 5. Quidam ita Usuram definiunt : Usura est lucrum supra sortem exactum tantum propter officium mutuationis , quæ multis modis non mihi probatur . Prima usura non est proprie lucrum , sed merces ; nec propter officium mutuationis accipitur ; sed propter usum pecuniæ . Aliud autem est merces , aliud lucrum . Hoc adventitium est , & extra rem ; illa profectitia ex ipsa re .* Communi improbata definitione suam promit , qua usuræ errorem occultare studet . Non lucrum , dicendam usuram vult , sed mercedem .

V. Neque putes de sola voce litem hic esse . Voces semper variare hæretici solent , illamque seligere , quam propagando errori commodiorem agnoscunt . Confundit Salmasius mutuum gratuitum cum commodato , & mutuum fœnebre cum locatione . Hic totus latitat error . Quoniam sicut pensio ex locatione agri justa est , ita mercedem ex pecuniæ locatione justam esse contendit ille . Sed Salmasium ipsum audiamus . Pergit itaque sic : *Non igitur brevius , aut verius potest usura definiri , quam esse mercedem pro usu pecuniæ mutuo datæ . Multæ quidem aliæ res præter pecuniam in mutui contractum cadunt , & usura ex aliis pluribus causis debentur , quam ex mutuo : Præterea certum est , eas non aliter in plerisque casibus Jure Civili Romano deberi , nisi in stipulationem adductæ sint , quæ omnia tamen , non est necesse definitione comprehendere : Quæ enim ex alia causa , quam ex mutuo debentur , ad exemplum usurarum mutuatarum constitutæ sunt & præstantur citra conventionem vel ex lege , vel ex officio Judicis . Ex lege , ut usura rei judicatæ . Ex officio Judicis , quarum modus æstimandus Judicis arbitrio permittitur , ut in omnibus bonæ fidei judiciis ; idque ex more Regionis , in qua contractum est , ut habetur lib. 1. ff. de usuris . Satis igitur fuerit si definiamus hoc modo . Usura est merces pro usu rei mutuo datæ , sive ex stipulatu , sive alia conventionem debeat præstanda .*

VI. Quod Salmasius mercedem potius , quam lucrum in usuræ definitione collocare velit , fortasse existimabis litem esse de voce ; sed falleris . Merces ex justitia debetur ; lucrum injuste repeti potest . Mutuum dari contendit Salmasius non ad abusum , seu consumptionem , sed ad locationem , non secus ac locatur Domus . Loquatur Salmasius ipse . *Qui pecuniam suam dat mutuam (prosequitur ibi) &*

pro usu stipulatur usuram, quasi mercedem, non in lucro id magis deputandum, quam quod ex *Ædium* locatione mercedis adeptus est, aut ex agro, quem *Colonus* exercendum locavit. Quod ex opera sua capis *Bajulus*, non id ei liceri vicem obtinet, sed pro mercede est laboris, quem impendit. Merces denique est, quod quis ex merito capit pro re, quam dedit, aut opera, quam præstitit, atque inde nomen a mercendo; nam & mercenarii dicuntur, qui mercedem ex suo labore, vel opere capiant; Lucrum vero ob nullum meritum percipitur: Locatur autem pecunia, quæ fœnore datur. non alio modo, quam ædes, aut ager, aut opera, pro quibus merces exigitur ab his, qui ea conduxerunt &c. Nulla igitur harum definitionum placet, quæ usuram lucrum esse statuit ex mutuo exactum. Hæc omnia *Italus Auctor operis Dell'impiego del denaro* docet, ut infra patebit.

VII. Nullam igitur *Salmasius* usuram lucratoriam admittit. Quoniam proventus, qui pro usu mutuatitiæ pecuniæ redditur, merces, non lucrum illi est. Immo nullam proprie dictam usuram agnoscit, ut fusius cap. 7. explicat. In genere omnes usuræ quæcumque eas causa pariat, sive fœnus, idest mutuum fœnebre, sive aliqua earum, quas hic commemoravimus, compensativæ sunt: Et si verum quæris, omnes propter moram debentur: nec placent mihi, qui alias ex his compensativas dici, & esse volunt, quæ in pensationem dantur eis, quod creditoris intersit pecunia sua non caruisse: alias lucrativas, quæ scilicet præstantur propter officium mutui &c. Qui pecuniam suam dat utendam gratis, beneficus & liberalis est: qui pro ejus usu mercedem, hoc est usuram percipit, non pro officio rem exigit, quod nullum est; sed pro eo, quod sua putat interesse pecuniæ suæ usu non carere. NULLÆ IGITUR USURÆ, quæ pro mutui officio præstentur, & nullæ proprie lucrativæ, sed cum mercedis instar haberi omnes definierimus, quæ pro usu pecuniæ mutuatitiæ dantur, nullas quoque esse compensativas dicendum, quia merces genus est compensationis. Ista quoque omnia ad amussim docet pluries citatus *Italus Author Operis: Dell'impiego del denaro*; ut patebit infra cap. 7. §. 6.

VIII. Hæ paulo fusius ex *Salmasio* rescribenda censui, ut palam facerem, quæ sit illius de usuræ finitione sententia, & ut hinc constaret, Recentiones a *Broedersen*, aliosque a *Salmasio* sophismata, quibus occultare usuræ scelus nituntur, mutuo accepisse. Paucis nunc refellendus error est. Lucrum ex mutuo esse usuram *Salmasius* negat, ut errorem suum obtegat, nulla adducta ratione. Proventus quippe ex mutuatitia pecunia rediens ad creditorem, aut damnum, aut commodum, seu lucrum est. Non damnum; ergo commodum, seu
lucrum

lucrum, ut communis sensus habet. Patres, *Tertullianus*, *Basilius*, *Ambrosius* turpe lucrum, injustum lucrum, vocant proventum usurarium. Sed finitionis falsitatem evincit ratio, quam *Salmasius* affert, cur merces, non lucrum vocari proventus ille debeat. Ratio porro ista ejusmodi est. Pecunia mutuatitia locatur, quemadmodum Domus, ager &c. Pensio, quæ percipitur ex locatione, non lucrum, sed pretium, seu merces appellatur. At unde didicit Vir alioquin sane acutus id in definitione collocare, quod est in quæstione? Negamus nos locari pecuniam posse. Adfirmat ille. Afferimus nos in mutuo transferri non modo usum, sed pecuniæ dominium. Negat ille. Fallitur ergo turpiter, dum pro definitione obtrudit, quod in utramque disputatur partem. Accedit, quod, admissa usuræ finitione a *Salmasio* excogitata, æque a Pauperibus, ac a Divitibus usura percipi jure posset. Nullibi quippe Divina Scriptura, aut Jus, sive Canonicum, sive Civile prohibet exigere mercedem rei locatæ a Pauperibus, dummodo egestas extrema, aut gravis non sit. Sed a Pauperibus usuram exigere licitum esse negant omnes. Ergo inutilis est *Salmasii* definitio. Et tamen omnia fere, quæ *Salmasius* docet, rescripserunt Authores Itali, qui se nec *Salmasium* nec *Broedersen*, antequam pro usura scriberent, legisse testantur. Vah miram ingeniorum consensionem!

IX. Ut autem clarius appareat, *Broedersen*, aliosque a *Salmasio* mutuo accepisse argutationes illas, quas grandiloquentia exaggerant, pauca alia ex eodem *Salmasio* transcribo. Inquit itaque cap. 8. *Qui ædes conducit, post finitum tempus locationis, ædes Domino restituit, præter pensiones, quas pro usu Ædium præstitit; Sic & in mutuo fœnebris sortem pro sorte reddit, quam accepit, præter usuras, quas pro usu pecuniæ ex pacto, aut stipulatione dependit. Hoc non est sortem bis vendere, nec pro nihilo aliquid percipere. An pro nihilo computandum, quod tu, dum meis nummis uteris sive ad ea, quæ tuæ postulant necessitates, sive ad tua compendia, ego interim his careo cum meo interdum damno, & jactura? Et cum mutuum non in sola sit pecunia numerata, sed etiam in aliis rebus, quæ pondere, & mensura continentur, ut in frugibus humidis, vel aridis, an qui indigent, mutuum, vinum, aut triticum dederit, quod usuræ nomine pro usu eorum consequetur, pro nihilo id capere existimabitur? Qui fruges meas in egestate sua consumpserit, quas care emere ad victum coactus esset, aut qui eas aliis care vendiderit, præter ipsam mensuram, quam accepit, si aliquid vice mercedis propter usum ad mensus fuerit, an id injustum habebitur?*

X. Hanc

X. Hanc argutationem magni faciunt *Broedersiani*, minime advertentes Calvinistam Salmasium pugnantia loqui. Domus utenda datur, cujus usus a dominio secernitur. Pecunia abutenda, seu consumenda traditur, ut infra evidenter demonstrabo. Perperam ergo locationem pecuniæ, agrorum æquiparant locationi. Quod *Broedersen* cum suo Italo Interprete excludat ab usuræ definitione mutui vocem, non propterea re discrepat a Doctrina Salmasii. Sed quisque eas venari studet voces, quas occultando usuræ errori opportuniiores reputat.

§. V.

ERROR SEXTUS,

Qui proscriptus infertur ex laudato Epistolæ Pontificiæ Textu, quemque nonnulli Recentiores docent, singularem aliam de usura finitionem invehentes.

I. Hanc aliam commenti sunt definitionem novissimi usurarum Patroni: *Accessio ad sortem ex mutuo pauperibus dato exacta. aut sperata*. Molinæus ex quo docuit, usuram aliquam licitam esse, male audire cœpit, ejusque doctrina reputata a Catholicis fuit tamquam hæretica. Temporis cursu ut omnis ars, sic & Theologia nova in honestandis vitiis profecit. Doctrinæ Molinæi propugnatores usuræ vocem declinare studuerunt. Intellexere siquidem quam certum, firmumque sit in Romana Ecclesia usuram quamlibet a Deo vetitam esse, illiusque fidem in suspicionem adduci, qui oppositum sentiret. Quapropter novam affinxere usuræ larvam, novamque definitionem commenti sunt, quam hic exhibeo. Molinæus omne lucrum ex mutuo exactum usuram candide dixit, veramque usuram esse censuit, siue a Divitibus exigatur, siue a pauperibus. Secus philosophantur acuti, & politici quidam Juniores. Cum Molinæo docent lucrum a Mercatoribus, & a Divitibus perceptum honestum esse, justumque. A Molinæo dissentiunt, contendentes non modo justum esse, atque honestum lucrum illud, verum etiam negant usurarium vocandum, nisi sit nimium, & excedens. Et omnem usuram in hoc excessu sitam damnant. Sciunt Catholicis compertum esse usuram quamlibet vetitam fuisse a Deo. Et nos, inquiunt, iisdem accedimus, dum negamus lucrum exactum a Divitibus propter officium pecuniæ datæ ad lucrandum, vocandum esse usuram. Solum illud lucrum usura est, quod aut est nimium, aut ab indigentibus percipitur: & hoc a lege Divina prohi-

prohibitum asserimus. Hoc pacto omnis usura a Deo vetita est. Quid inde? Vetitum ne erit ex pecunia data Divitibus ad lucrandum proventum moderatum exigere? Minime gentium. Sic argutatur *Broedersen* cum suo Interprete Italo. Sciant autem viri isti, & Scripturæ, & Patribus, & universæ Jurisprudentiæ principis sese opponere, dum talia docent. Hæc usuræ finitio, *Accessio ad sortem ex mutuo indigentibus dato exacta, aut sperata*, chimærica est, sola vafritie parta, ad usuræ invidiam declinandam solius novæ vocis intrusione.

II. Molinæus itaque non duplex mutuum, sed duplicem mutui usum distinxit, ut etiam advertit D. Jacobus Gaytte, qui præ cæteris Molinæum, novosque usuræ Patronos exagitavit. Accessionem ad sortem a quocumque sive paupere, sive divite perceptam, usuram nominandam vult. Illud vero contendit, usuram exactam a divitibus, qui pecunia mutuo accepta res suas amplificant, non esse a Deo prohibitam, dummodo moderata sit. Doctrinæ substantiam ambabus ulnis amplexati sunt *Broedersiani* in sola voce a Molinæo dissidentes, quod nolint, ut diximus, lucrum moderatum a Divitibus exactum appellari usuram, sed honestum proventum. Hoc tamen modo adfirmant, modo negant, & perpetuis se jugulant antilogiis. Verum ejusmodi distinctiunculæ gerræ sunt, & nugæ inanissimæ. Hoc pacto fornicatio, honestus congressus cum Muliere Divite, prolem educare valente: Adulterium, accessus ad alterius uxorem, Marito consentiente, nuncupari, sin potiori, saltem eodem prætextu posset. Quam sit laudata definitio futilis, nemo, qui prima Dialecticæ elementa, vel extremis degustavit labiis, non videt. In qualibet causa primum omnium conveniat necesse est inter disputantes quid sit res, de qua ineunda disputatio sit: alioquin disputationi locus nullus. Porro *Broedersiani* pro definitione constituunt, quod ab illis omnino probandum esset. Omne lucrum a quocumque perceptum, propter mutui officium, usuram nos appellamus. Negant hoc illi. Ut autem id evincant, in ipsius usuræ finitione propriam comprehendunt sententiam, nostramque excludunt. Heinc patet non minus novam esse illorum de usura Doctrinam, quam sit eorum Dialectica. Accedit, datam definitionem ex alio capite vanam esse, ineptamque; quoniam, missis istorum figmentis, juxta omnes, & vel ipsum Molinæum, quælibet accessio supra sortem, ex mutuo unicuique dato exacta, aut sperata usura est. Neque vero in re apertissima diutius immorandum existimo.

III. ERROREM SEPTIMUM commentus est Author tractatus *des Billets*. Hactenus vidimus Calvinum Molinæum, Salmasium
confi-

confitentes lucrum illud, quod a Mercatoribus, qui ex pecunia mutuata quæstum faciunt, exigitur, usuram vocari: Sed hi moderatam usuram innocentem volunt, ut jam dictum supra est, vel quod charitati non repugnet, ut docent Calvinus, & Molinaeus, vel quod merces sit pecuniæ creditæ, ut sentit Salmasius. Novissimi usurarum Patroni ut probum, infamiamque usuræ effugiant, imperitorumque aures demulceant, mentemque infatuent, usuram omnem iniquam, flagitiosam, Divinæque legi contrariam esse plenis buccis effantur; At negant (non semper tamen) pernegantque lucrum moderatum a Divitibus, qui ex accepta pecunia proventum comparant, usuram esse. Istorum sententiam confirmat Author Tractatus *des Billets*, qui, ut supra vidimus, duplex mutui genus commentus est. Opinionum, & doctrinarum intima conjunctio, & affinitas, eadem sæpe repetere nos cogit.

IV. Duplicem itaque usuræ finitionem nobis porrigit D. Coreur, Author Tractatus *des Billets* cap. 7., quarum alteram ex S. Antonino, alteram ex S. Thoma erutam contendit. En ejusdem verba. *On rapportera deux definitions de l'usure, qui sont les plus ordinaires, & les plus recuës dans l'Escole pour ôter tous les pretexte, que l'on pourroit prendre de contester les principes, sur les quels on s'appuie. La premiere est tirée de Saint Antonin, & la seconde est tirée de Saint Thomas. 1. Saint Antonin 2. part. tit. 1. cap. 6. §. 1. dit que l'usure est un profit, que l'on pretend tirer d'une chose principalement, parce qu'on l'a presté. Lucrum ex mutuo principaliter intentum. On dit enfin parce qu'on l'a pretée, c'est a dire que c'est un profit que l'on prend precisement a cause du prest. Il paroît par cette definition qu'il n'y a aucune usure dans les traitez, ou il n'y a aucun prest a proprement parler, parce que l'usure se commet seulement dans le prest.*

V. Altera, quam ex S. Thoma 2. 2. q. 78. a. 1. finitionem promit, ejusmodi est: *Saint Thomas dit que l'usure est le prix de l'usage de l'argent presté. Usura est pretium usus pecuniæ mutuatae. On dit que l'usure est le prix, c'est a dir la valeur. Il a deux sortes de prix. L'un qui est juste, & autre, qui est injuste. Le prix est injuste en deux manieres. Primierement il est injuste lors que l'on estime une chose plus qu'elle ne vaut, ce prix s'appelle excessif. Secondement il est injuste lors que l'on pense que une chose vaut pour un profit, que elle ne produit pas. Saint Thomas parle du prix injuste de la seconde maniere. Il considere donc l'usure comme une injustice. On ajoûte (que c'est le prix de l'usage) non de usage d'employ, & d'accroissement*
mais

mais de l'usage de consumption, & de destruction, parce que c'est le prix de l'usage de l'argent prêté. Or l'argent prêté, se consume indirectement par l'usage. On dit en fin que c'est le prix de l'usage de l'argent prêté. Saint Thomas parle du prest a proprement parler tel, qu'on l'a expliqué dans le chopitre troisieme, & non du prest de commerce dont on parlera dans la suite.

VI. Distinctionis istius futilitatem supra explosimus. Confundit quippe Author iste mutui effectus cum mutui natura. Mutui contractu res, quæ pondere, numero, & mensura constat, ita in consumptionem datur, ut accipientis fiat, ea lege, ut tantumdem ejusdem generis, post aliquod tempus restituat. Quod postea debitor acceptam pecuniam in negotiationem, in luxuriam, in ludum, in victum, aut vestitum infumat, quod eam in mare projiciat, quod in scrinio inclusam conservet, extraneum plane est mutui naturæ. Usus pecuniæ acceptæ consequitur mutui naturam, atque adeo eam ingredi nequit. Falluntur, ut toties dictum est, usurarum Patroni, dum negant pecuniam in negotiatione consumi. Æque enim consumitur pecunia, dum alienatur ad merces emendas, ac ad cibos comparandos. Utrobique enim consumptio moralis est, in alienatione sita. His quisquiliis, & technis implicant gravissimum Ecclesiæ Catholicæ Dogma, & præceptum.

VII. At fraudem, dolumque retegamus oportet in adulterandis finitionibus ex S. Antonino, & Thoma adductis. Commentitiam finitionem Authoris istius *Coreur* conceptis verbis explodit loco ab eodem laudato paucis de more verbis S. Thomas. Inquit enim 2. 2. q. 78. a. 1. *Accipere usuram pro pecunia mutata, est SECUNDUM SE INJUSTUM*. Nulla ergo sive Pauperum, sive Divitum ratione habita, sed absolute D. Thomas, & secundum se injustum asserit lucrum ex pecunia mutuata acceptum. Conditio Personarum pecuniam accipientium mutui naturæ extranea omnino est. Quid, quod illo ipso loco Doctor Sanctus usurarium lucrum esse docet ab ipsis Mercatoribus acceptum. Hoc quippe argumentum sibi opponit: *Magis a se pecuniam alienat, qui eam mutuando Dominium transfert, quam qui eam Mercatori, vel artifici committit. Sed licet lucrum accipere de pecunia commissa Mercatori, vel artifici. Ergo licet etiam lucrum accipere de pecunia mutuata.* Cui objectioni hoc præbet responsum. Ad quintum dicendum, quod ille qui mutuatur pecuniam, transfert Dominium pecuniæ in eum cui mutuatur; Unde ille cui pecunia mutuatur, sub suo periculo tenetur eam restituere integre; Unde non debet amplius exigere ille, qui mutuavit: sed ille, qui committit pecuniam

niam suam vel Mercatori, vel Artifici per modum Societatis cujusdam, non transfert Dominium pecunie suæ in illum; sed remanet ejus, ita quod cum periculo ipsius Mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur: Et ideo sic licite potest partem lucri inde provenientis expetere, tamquam de re sua. Distinguit hic Angelicus pecuniam mutuo Mercatori datam, a pecunia eidem in Societatem collata. In hac, secus in illa, transferri docet dominium: atque adeo aliquid lucri ex Societate, minime ex mutuo, exigere posse concedit. Fraude igitur summa Angelico Doctore imponit *Coreur*, dum effutit, S. Thomam definire usuram relative ad Pauperes, secus ad Mercatores.

VIII. Non minori impostura definitionem S. Antonini in pravam sensum detorquet, depravatque. Verba Archipræfulis describamus ex 2. part. 6. §. 1. *Prævideamus primo, quid sit usura, & exinde quomodo sit falsa, & fraudulenta excusatio ejus. Usura secundum Goff. est quidquid sorti accedit, præcedente intentione, vel pacto. Vel secundum alios, & clarius: Usura est lucrum ex mutuo principaliter intentum: ut si mutuo tibi centum florenos, hac principali intentione, ut aliquid plus ultra centum recipiam: vel si mutuo tibi certas mensuras frumenti, vini, & olei, & hujusmodi, quæ usu consumuntur, & plus ex hoc requiro, quam ipsum Capitale in valore, usuram committo, ut dicitur 14. q. 3. usura est. Et primam quidem fraudem, & dolum committit usurarius, quando ex mutuata pecunia non querit plus in pecunia numerata suo capitali; sed in aliquo alio, ut frumento, vino, fructu Domus, vel agri servitio aliquo, vel operis, quod utique usura est 14. q. 43. plerique. Hanc eandem definitionem fusius explicat cap. 7. §. 1. Definitur etiam sic usura, lucrum ex mutuo principaliter intentum. Lucrum dicitur proprie incrementum, quod quis habet ex voluntaria commutatione, ultra ea, quæ prius sua erant &c., & dicitur mutuum, quasi de meo tuum, quia transfertur dominium rei mutuatae, in eum, cui mutuatur, & stat periculo ejus; unde proprie locum habet in his, quæ usu consumuntur, ut victualia, vel distrabuntur, ut pecunia numerata: & ideo debitor gravari non debet ultra restitutionem capitalis. Secus autem est in locatione, & conductione Domorum, & agrorum, vel equi, bovis, & hujusmodi. Nam dominium non transfertur in accipientem, sed remanet penes Dominum, & ejus periculo stat: & ideo licite speratur, & petitur lucrum pro re locata. Ubi hic vel leve vestigium definiri usuram per respectum ad pauperes? Fraudulenta ergo est interpretatio *Coreur*. Si plura cupis, consule D. Gaytte, qui fuso calamo Authoris istius fraudem exponit. Plura dicenda occurrerent*

rerent adversus Authorem Italum, qui non majori sinceritate laudatos SS. Doctores interpretatur.

§. I V.

Brevis animadversio in usuræ finitiones, quas ex Theologis, & Canonistis congerit Nicolaus Broedersen. Illius
ERRORES, & fraudes.

I. Quoniam ex perspicua usuræ notione decisio pendet controversiæ; idcirco usurarum Patroni nullum non movent lapidem, ut communem Catholicorum definitionem implicent, obnubilent, corrumpantque. Nonnulla jam dedimus eorum, quæ adversus hanc definitionem congerit Nicolaus *Broedersen*. Usuram male definiri ex mutuo contendit, ut supra patefeci. Quia vero opportunam illæ suæ erroneæ doctrinæ fucandæ finitionem reperire nequivit, omnium fere Catholicorum Theologorum, & Canonistarum definitiones congerit, singulas cavillatur & invicem illas pugnare contendit. Verbis tantum diversæ sunt, at re omnino eadem. Si tantum tibi, & otii, & patientiæ fuerit, lege illum *lib. 1. part. 2. cap. x., & cap. xv.* In hoc solo postremo cap. pagina 35. implet solis definitionibus, quas ex variis Authoribus excerpsit. Centum equidem implere paginas deberem, si ejusdem recensere, non dico refutare, vellem sophismata, fraudes, & cavillos eo loco congestos. Num. 178. narrat S. Antoninum *eum usurarii criminis non condemnare, qui, cum voluit uti capitali suo ad utiliter negotiandum, aut emendas terras &c., alteri dictum caput, sive eam pecuniæ summam, pretio utendam concessit.* Hæc refert *Broedersen*, ut insinuet lectoribus, Sanctum Archiepiscopum docuisse licitam hoc in casu esse usuram. In toto suo grandi volumine a capite ad calcem confundit compensationem damni, seu id, quod interest creditoris, cum usura lucratoria. Legatur D. Antoninus *2. p. tit. 1. cap. 7. §. xv.,* ubi hunc casum proponit. *Quid cum haberem pecuniam, & volebam ire ad nundinas, & ibi merces emere, & ad alium locum deferre, vel servare lucri causa certo tempore, vel possessionem emere. Tu indiges pecunia illa recipiens eam mutuo a me, offerens paratum te illam restituere cum lucro sperato in termino, & loco, est ne usura? Respondet Innocentius dicens, quod licet quidam contrarium dicant, ipse tamen putat hunc contractum usurarium; nec scit sic contrahentem excusare. Hostiensis vero in cap. Salubriter, dicit, quod talis est mihi obligatus ad interesse il-*

lius lucri &c. Joannes Andreas approbat dictum Innocentii . . . , & hoc etiam placet Joanni Caldarino . Sed Joannes de Lignano dicit , quod quamvis COMMUNITER teneatur cum Innocentio , ne via fraudibus aperiatur , ipse tamen credidit veram opinionem Hostiensis , dummodo fiat nil in fraudem . Tutum tamen est ab hoc abstinere . Laurentius de Ridolphis . Quod etiam dicit Hostiensis de lucro , videtur intelligendum deducto etiam dubio lucri : cum scilicet potuisset etiam non lucrari , vel perdere , & ante factum prohibendus est , post factum vero in foro conscientiae , ubi credendum est pro se , sicut contra se , cum asserit sine fraude fecisse , videtur posse pertransire . Quod enim licitus sit talis contractus , simpliciter INTUITU PIETATIS factus , non in fraudem usurae , tripliciter potest probari . Primo ratione aequitatis . . . Secundo hoc licet ratione indemnuitatis . . . Tertio hoc licet ratione utilitatis .

II. Concludit autem his verbis . Sed si extra casum necessitatis , & pietatis precibus amici hoc facit , tunc eo ipso convincitur , quod potius vult uti in usurario mutuo , quam in Mercatoribus , ut vero capitali ; unde contractus erit usurarius . Duo animadvertenda . Primum spectat imposturam Broedersen , imponentis S. Archiepiscopo , quod usuram lucratoriam , de qua est controversia , licitam aliquo in casu docuerit . Alterum recentiores Casuistas respicit , passim , & fere indiscriminatim admittentes lucri cessantis titulum .

III. Infinitus essem , si quæ Broedersen de solis usurae definitionibus refert , expendere vellem . Puto enim plusquam sexcentos modos definiendi usuram illum recensere . Patientia , fateor , tanta mihi , vix fuit , illos omnes , vel cursim legendi . Infarcit quippe homo iste omnia , sive opportuna , sive importuna . Post relatas aliorum finitiones , scribit pag. 108. num. 218. Mutuum secundum Sacram Scripturam , & SS. Patres , accipi pro donatione usus cujuscumque rei , supra ostendimus cap. 111. , & seq. Verum quæ disputatio , Deus bone , esse cum homine potest , qui unum contractum specie diversum ab alio , pro alio accipit ? Mutuum videlicet ille pro donatione habet . Hoc sat est , ut colligas , quanti sit faciendus Author iste .

CAPUT VI.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Contra Mutui siquidem legem , quæ necessario in Dati ,
 „ atque redditu æqualitate versatur , agere ille convincitur ,
 „ quisquis eadem æqualitate semel posita , plus aliquid a quo-
 „ libet , vi mutui ipsius , cui per æqualitatem jam satis est
 „ factum exigere adhuc non veretur : proindeque si acce-
 „ perit , restituendo erit obnoxius , ex ejus obligatione
 „ JUSTITIÆ , QUAM COMMUTATIVAM appellant , &
 „ cujus est in humanis contractibus æqualitatem cujuscum-
 „ que propriam , & sancte servare , & non servatam exa-
 „ cte reparare „.

ERROR CAPITALIS

Nicolai Broederfen , & ejusdem Itali Interpretis , qui
defendunt in mutuo non transferri Dominium ,
damnatus in laudato Pontificio Textu .

I. **L**ucrum receptum ratione Mutui restituendum jubet Sanctissi-
 mus Pontifex BENEDICTUS XIV. vi justitiæ commutantis .
 Ergo in mutuo transferri dominium definivit . Consequentia hæc ad-
 eo evidens , adeo necessaria est , ut nemo sanæ mentis vel in dispu-
 tationem revocare eam valeat . Si penes creditorem pecuniæ mutua-
 titiæ dominium remaneret , is profecto vi Justitiæ commutantis haud
 esset astrictus lucrum acceptum propter officium mutationis resti-
 tuere ei , qui mutuum suscepit pecuniam : Rei quippe suæ fructum
 accepisset . Nemo autem quod suum est , vi justitiæ commutantis
 restituere alteri obligatur . Usuram justitiæ commutanti adversari
 Romana Sedes definivit . Proscriptum ergo Adversariorum princi-
 pium , cum charitate tantum pugnare usuram asserentium .

II. **ERROREM CAPITALEM** hunc voco , quod ab hac domini
 translatione tota pendet controversia , quæ modo jam finita est ,
 cum Romana Sedes definierit , lucrum fœnebre justitiam commutan-
 tem violare . Ipsi Adversarii fatentur hoc potissimum esse controver-
 siæ caput . Ne gratis hæc asserere videar , unius Itali Interpretis
 Broe-

Broederfani rescribere vel invitus cogor verba sequentia ex pag. 198.

„ Altra ragione viene appresso decantata sopra tutte le altre : che
 „ quando altri dà a interesse , *trasferisce il Dominio* , di modo , che,
 „ que' mille scudi non sono più di chi gli diede ; ma unicamente di
 „ chi gli hà ricevuti . Or non è giusto , dicono , che la cosa frutti ad
 „ altri , che al suo Padrone , e non può chi la diede volerne ricavar
 „ frutto , quando non è più sua . *Questo è il fondamento massimo , e*
 „ *si può dire unico degli argomenti Avversarij* ; da questo , hanno de-
 „ funta la forza da loro voluta nel mutuo , e sù tal supposto sogliono
 „ procedere tutti i loro ragionamenti , e dottrine . *Convien dunque*
 „ *fare ampiamente conoscere quanto insufficiente così fatto appog-*
 „ *gio sia , e come il loro supposto da alcuni equivoci fosse mera-*
 „ *mente prodotto .* Al che prima di divenire dover vuole , che si
 „ chiegga a i dotti Moralisti perdono : non ad altri , che ad essi stessi ,
 „ vuol rimessa chi scrive la decisione di questo punto ; ma imploran-
 „ do , che si degnino solamente di scorrere prima , e di esaminare
 „ quanto in pochi versi si è quì per addurre .

III. Officii , & obsequii nostri erga Cl. Scriptorem Italum ratio postulat , ut ab illo ipso veniam , unaque facultatem unius veritatis manifestandæ imploremus & nos . Quænam veritas isthæc ? Hujusmodi : nimirum jam ab uno , & amplius sæculo Molinaum , post Salmasium , Noodt , cæterosque Calvinistas , & novissime Broederfen , omnia , quæ ipse Interpres scribit , & plurima alia robustiore efficacitate , & uberiore eruditione Catholicis opposuisse : & contra doctissimos Theologos hæc omnia severius expendisse , & penitus labefactasse . Addiderim quinque sæculorum intervallo fulgentiora Ecclesiæ Catholicæ lumina , SS. nempe Raymundum , Thomam Aquinatem , Albertum Magnum , Bonaventuram , Antoninum , Bernardinum , cæterosque gravissimos Viros , hanc in mutuo dominii alienationem , acri præmisso examine , adprobasse . Quid , quod sapientissimi Jurisconsulti , & universa Jurisprudentia , tamquam veritatem extra aleam constitutam , exploratamque habet , in eum , qui accipit , mutuatitiæ pecuniæ dominium pertransire ? Quod porro his quinque ultimis sæculis docuere Catholici , semper docuit Romana Ecclesia , ut mox dicam .

IV. Nicolaus Broederfen in suo de Usuris licitis , & illicitis volumine *lib. 2. p. 2. §. 2.* , omnia de more confarcinat , quæ Protestantes pro defendenda usura scripsere . Utinam illorum saltem sinceritatem imitatus esset . Fatentur illi in Ecclesia Romana oppositum defendi . At Jansenista Broederfen plane effrons lectoribus imponere suis

luis studet ; & Scripturam , & Patres , & Ecclesiam Romanam docere
asserit doctrinam , quam ipse cum suis propugnat . Pauca cursim in-
dicabo , ut de corpore (ut ajunt) delicti nulla remaneat suspicio .
Num. 203. scribit . *In mutuo transferri plenum dominium , est con-
tra S. Scripturam* . Pluribus ex vetere Testamento relatis testimoniis
num. 206. addit : *Ab his non discrepant expressiones , quibus ipse
Dominus utitur in Evangelio* . Et n. 207. *Nunc examinemus ex multis
aliquot SS. Patrum testimonia , & videbimus illos nihil minus co-
gitasse , quam quod verum , & perfectum dominium per mutuum trans-
feretur* . His agglomerat innumera Ethnicorum documenta , & demum
rationes . Quæ ideo indicavi , ut compertum omnibus sit , *Broeder-
sen* cum suis adversus Catholicæ Ecclesiæ Doctrinam classicum canere .

V. Pauca nunc exhibenda veniunt eorum , quibus Catholici om-
nes evincunt in mutuo dominium transferri . Mitto Scripturarum ,
& Patrum documenta , quod hæc infra daturus sim . A legibus ini-
tium capiam . Paulus lib. 2. ff. de rebus creditis , hanc regulam tra-
dit . *Appellata est autem mutui datio ab eo , quod de meo , tuum fit ,
& ideo si non fiat tuum , non nascitur obligatio* . Paulo succinit Im-
perator lib. 3. Instit. art. 15. *Quoniam nobis non eadem res , sed alia
ejusdem naturæ , & qualitatis reddantur ; inde etiam mutuum ap-
pellatum est , quia ita a me tibi datur , ut ex meo fiat tuum , & ex eo
contractu , nascitur actio , quæ vocatur condictio* . Luculentiora hæc
sunt , quam ut explicatione egeant . Inviictam istius alienationis ra-
tionem leges ipsæ exhibent . Siquidem l. 54. ff. de reg. Jur. hæc ha-
bentur : *Nemo plus Juris ad alium transferre potest , quam ipse habet* .
At qui mutuo pecuniam accipit , in alium hominem , ejusdem domi-
nium transfert ; immo donare , ludere , legare , permutare , vendere
rem mutuo acceptam valet . Dominus ergo illius est . Nemo quippe
dat , quod non habet . Dat pecuniæ scænebris alteri dominium : Ha-
buit ergo ipse prius . Si mutuatori dominium inesset , ubicumque is
suos , ut ajunt , in individuo reperiret aureos mutuo datos , & a de-
bitore distractos , repetere jure posset . Si conductores domorum ,
agrorum , equorum , hæc vendant , locatores in cujuscumque mani-
bus hæc reperiant , tamquam bona sua auferunt , juris ordine serva-
to . Quoniam ubicumque res fuerit , ad Dominum suum clamat .
Secus accidit in rebus mutuo traditis . Quamobrem inquit Ulpianus .
*Si fur nummos tibi credendi animo dedit , accipientis non facit lib. 13.
ff. de rebus cred. , quoniam fur surreptæ rei dominio non potitur* .
Accedit , quod secus fieri nequit . Mutuum enim situm est eis in rebus ,
quæ usu consumuntur . Quare nequeunt illæ ad usum dari , quin
dentur

dentur ad abusum. Quæ autem ad abusum traduntur, necessario alienantur. Utique usus facti separari a proprietate valet. At jus utendi rebus consumptibilibus, a proprietate, & dominio sejungi nequaquam potest. Præterea debitor, non eandem ipsam rem, quam accipit, reddere creditori debet; sed aliam ejusdem naturæ, quantitatis, & qualitatis. Alienatur ergo illa ipsa, quæ mutuo tradita est. Enimvero si alienata non esset, illa ipsa restitueretur. Postremum actio, quam mutuator ex mutuo indipiscitur, non in rem est, sed in personam. Si res alienata non foret, in ipsam rem conditionem, seu actionem creditor haberet. Quoniam Dominus vindicare rem suam jure potest. Mutuator autem rem, quam dedit, vindicare nequit: ergo illius Dominus esse desiit.

VI. Unum, & alterum textum opponunt Salmasius, & illius exscriptores tum Transalpini, tum Itali. *Æs alienum est, quod Nos aliis debemus. Æs suum est, quod alii nobis debent.* l. 213. ff. de verb. signif. Idem Ulpianus l. 55. ff. de solut. hæc docet: *Qui sic solvit, aut reciperet, non liberatur: Quemadmodum non alienantur nummi, qui sic dantur, ut recipiantur.* Ulpianus hoc in posteriore textu de ludicra, & jocosa solutione loquitur, in qua sic nummi dantur, ut iidem recipiantur. In mutuo nec iidem nummi, nec statim repetuntur. Ideo oppositio inutilis; potissimum quod Ulpianus ipse, & universa Jurisprudentia in mutuo alienari dominium conceptis verbis docent. Prioris autem textus intelligentia hæc est. *Æs alienum*, & *æs nostrum* dicitur, ratione juris, vel contractæ obligationis; siquidem non modo *æs nostrum* dicitur ratione proprietatis, & domini, verum etiam juris fictione *nostrum* dicitur, quod jure, aut actione aliqua vindicare nobis possumus.

VII. Adeo luculenta hæc sunt, ut Salmasius ipse concedere coactus fuerit in mutuo alienari dominium. *Dominium* (inquit de Modo usur. cap. 14.) *rei mutuo datæ ad accipientem transit; quod quidem ideo fit in rebus ponderis, numeri, & mensuræ, quia aliter usus earum concedi non potest, utpote qui in abusu consistat.* Duo tamen in nummis distinguit. Corpus metalli, & ejusdem valorem. Corporum, non valoris, dominium alienari contendit. Papæ! Sibilis, & cachinnis Scituli nostri excipiunt Scholasticos disputantes: *Utrum quantitas a corpore quanto realiter distinguatur*: Hi vero Eruditorum Ocelli, ut usuræ flagitium propugnent, Metaphysicam Scholasticorum distinctionem rei negotiatoriæ, quæ Metaphysicas rejicit abstractiones, eruditissime applicant. Cedo. Quantitas separaturne reipsa a corpore quanto? Quis nisi demens in quantitates a corporibus,

poribus, & in hominum ideis fitas dominari gestit? Serio quæso ratiocinentur Eruditi nostri. Corpora nummorum cum eorundem quantitate, & quantitas una cum corporibus in Debitoris dominium transeunt. Alienatio non speciem, sed individuum afficit. Non vinum, non oleum, non animal, sed hoc vinum, hoc oleum, hic equus alienatur; quemadmodum non animal, non equus corrumpitur, aut generatur, sed hoc animal, hic equus. Nulla ergo merces pro istorum accipi mutuacione potest.

VIII. Sed ad incitas redigamus Salmasium ex iis, quæ ipse concedit. Nummorum corpora, ipso fatente, alienantur. *Quis enim (inquit Disquis. de mutuo pag. 11.) unquam negavit res mutuatitias, idest pecunias, quæ dantur in mutuo, corpora nempe ipsa accipientis fieri, in eum dominium earum transire, ac proinde alienari.* Nummorum corpora accipientis fiunt, concedente Salmasio. Sed corpora, minime quantitates, sunt, quæ mutuo creduntur. Ergo nullum parere creditori pretium hæc possunt. Dicant quæso nobis usurarum Patroni: Quando ipsi emunt, aut vendunt triticum, vinum, & cætera ejusmodi, quantitatem ne, an corpora emunt, venduntve?

IX. Verum, misso Salmasio, cæterisque hæreticis omnibus, ad *Broedersen*, aliosque illi adhærentes, orationem converto; & prætermisssa argumentatione a ratione, legibusque civilibus arcessita, ad auctoritatem causam revoco. Certamen ineundum non eo spectat, ut impræsentiarum veram esse doctrinam de alienatione domini in mutuo evincam, sed ut factum patefaciam. Ajo ergo a Petro Lombardo ad hæc usque tempora, Catholicos Theologos omnes, Jurisconsultos, & Sacrorum Canonum Interpretes, Pontificesque omnes, docuisse dominium pecuniæ fœnebris in accipientem transire. Initium capio a sæculo circiter XII., non quod priorum temporum Doctores eandem non propugnauerint Doctrinam, sed quod ab inveſta Scholastica Theologia pressius, & enucleatius discuti hæc quæstio cœpta fuerit. Cæterum, si aliunde nobis antiquorum testimonia deessent, unanimis consensus omnium posterioris ætatis Doctorum evidenter ostenderet, omnium sæculorum Doctrinam eandem fuisse. Una quippe semper fuit, eritque Ecclesiæ Doctrina Fidei, & morum. Quid ergo *Broedersen*, & quidam alii Scriptores fucum imperitis faciunt, inquires sententiam hanc, quorundam dumtaxat esse Moralistarum? Est sane omnium, nemine discrepante, Theologorum. Si quis aliud sensit, damnatus fuit. Sed ut aliquo illi tangantur sensu, audiant nomina aliquorum dumtaxat, qui potissimum hanc propugnarunt sententiam; videli-

cet SS. Raymundi, Thomæ Aquinatis, Bonaventuræ, Alberti Magni, Alexandri, Scoti, Durandi, Antonini, Bernardini, ut mille alios præteream. Quid, si unum solum Thomam Aquinatem in medium efferrem? His in sola sua Summa, quatuor integris articulis rem hanc discutit. Naturæ jura, officia, & quæ inde proficiscuntur onera, & obligationes, tanta perspicuitate, profunditate, & eruditione dispicit, explanatque, ut nihil hætenus alicujus momenti Adversarii in medium attulerint, quod ipse in antecessum non labefactaverit. Quid de Alberto Magno? Quid de Bonaventura? Quid de Scoto? Quid de innumeris aliis dicam? Adversus istos omnes classicum canit *Broedersen*, cum suo Italo Interprete. Quamquam non illum temeritatis arguo, quod aut adversus Thomam, Bonaventuram, & omnes alios Theologos arma strinxerit; quodque omnium Catholicorum Doctrinam refellere, vellicare, deridere ausus fuerit. Illum præcipue redarguo, quod Catholicus audire velit, eo ipso tempore, quo ab omnium Catholicorum Doctrina recedit. Quid ad hæc *Broedersiani*? Negabunt ne Catholicos omnes docere in mutuo transferri dominium? Solem in meridie lucere inficiarentur? Illos provo-co, ut vel unum præstantem aut Theologum, aut Canonistam, aut Jurisconsultum non proscriptum ab Ecclesia adducant, qui dominium non transferri in mutuo doceat.

X. Sed ratiunculas audiamus, quibus *Broedersen* cum suis *lib. 2. p. 2. cap. 7. §. 2.* negat in mutuo transferri dominium. Quas ex Scripturis, & Patribus, ex Jure Civili eruit, prætereo, ut nimium ineptas. Quas ab ipso naturæ jure elicit perstringam; eas nimium, quas etiam Auctor Italus pag. 199. & seq. ex Molinao, Salmasio, & *Broedersen*, opponit. 1. Nonne, inquiunt illi, post pecuniam mutuo datam jus mihi remanet illam quoad vixero, vendendi, donandi, de eaque testandi, non secus ac antea? Quis ergo dicet, meam non esse post mutuationem pecuniam præfatam? 2. Ut dominium transferatur, meus requiritur consensus. Interrogentur omnes mutuatores, & nemo unus asseruerit, se velle abdicare dominium pecuniæ, quam mutuo tradit. 3. Contractus, in quibus dominium transfertur, sunt venditionis, & donationis. Porro qui mutuo dat pecuniam, eam nec vendit, nec donat, sed locat. 4. Non est usus cum dominio confundendus. Qui agrum locatum accepit, suo arbitrio colit, nec propterea illius est Dominus. Aliud est dominium utile, aliud proprietatis, aliud directum. Consulatur Alvarus Pelagius de Planctu Ecclesiæ *lib. 2. cap. 56.*, ubi dominium ab usu in rebus consumptibilibus distinguit. 5. Quando alicujus Familiæ bonorum

Inven-

Inventaria fiunt, an omittuntur credita pecuniæ mutuo datæ? 6. Quid, quod omnes mutuatarii se debitores fatentur? Omnes testantur pecuniam mutuo acceptam, non esse *suam*, sed *mutatoris*. Idque Ulpianus docet *lib. 23. ff. de verb. signif.* Heinc concludit vix reperiri punctum in disputationem adductum tanta evidentia, ac istud, demonstratum. Ecceur ergo (ille subdit) Casuistarum Turbæ oppositam doctrinam docent? Quia decepti uno Juris Civilis textu, falso in sensu illum interpretati sunt. Paucis verbis arcanum, inquit ille, referam. Alter, nempe debitor, dominus est usus. Alter, nempe creditor, dominium habet. Pauca verba transcribo ex Itali Interpretis *Broedersiani pag. 202.*, ne hæc gratis asserere videar: *Io crederei di poter dire, che pochi punti disputati, si veggan ridotti a così manifesta dimostrazione. Ma come dunque, dirà quì ogn' uno, la corrente de CASISTI, si accordò nella contraria opinione, e mostra aver per principio primo, che si trasferisca il dominio. Audi & ipsum Nicolaum Broedersen lib. 2. p. 2., & 7. nu. 234. pag. 195. Igitur cum secundum S. Scripturam, Sanctos Patres, omnisque generis sapientes Ethnicos, communem hominum sensum, & loquendi rationem, non modo quondam, sed & nunc, & rectam rationem in mutuo, non transferatur plenum, & perfectum sortis dominium, sequitur nequaquam posse affirmari OMNEM USURAM, sive, ut dicunt Adversarii, omne lucrum ex mutuo, ideo iniquitatis damnandum esse, quia ex re aliena, sive in plenum, & perfectum alterius translata Dominium aquireretur.*

XI. Audistin singulares arcanorum Interpretes? Argutationes istæ viris a partium studio alienis, nugæ videntur: admiranturque isti in *Broedersiani* animi granditatem, qua adversus universos Ecclesiæ Catholicæ Doctores Tribunal erigunt, & censoriam virgam in eisdem nimis fidenter exercent. Sed quod omnes admirationis limites transfilit, est, quod *Broedersiani* Catholicos se velint jactare, & sententiam ab hæresis suspicione immunem defendere contendunt, vel dum Doctrinam ab omnibus Catholicis propugnatam refellunt, contemnunt, conculcant. Nec hanc doctrinam impugnant tamquam rationem minus efficacem ad fulciendum Ecclesiæ Dogma adversus usuram; sed eam oppugnant, quod potissimum hæresim de usura evidentissime manifestat. Sublata enim hac ratione in domini translatione sita, nulla alia efficax superest, qua probetur lege naturæ vetitam usuram esse. Alterum ergo *Broedersiani* præstent oportet: nimirum, vel illi doctrinam suam retractent, aut Religioni Catholicæ nuncium remittant. Nulla hic ad effugium via patet.

Quoniam ideo hi dominium transferri in mutuo pernegant, ut propugnent non omnem Usuram esse vetitam. Quid ergo *Broedersen*, & Author Operis: *Dell' impiego del danaro*, cavillantur?

XII. Ad sophismata, quæ ex eisdem *Broedersianis* recensuimus, responsa obvia sunt. Et quidem ad 1. Jus post mutuationem remanet ad repetendam summam, quia cum onere restituendi tantumdem data fuit. Respondeant *Broedersiani*. In contractu venditionis transfertur ne dominium? Ajunt. Pretium in ipsa venditione non est solutum: sed emptor soluturum se spondit. Jus quod habet venditor ad exigendum hoc pretium, est ne verum dominium, five in pretium, five in agrum divenditum? Non audebunt adfirmare. Discant ergo eruditi homines illi, aliud esse habere actionem ad rem aliquam, aliud habere sub dominio. Potes talem actionem, seu jus vendere, donare, legare; verum habet. Nunquid locare hoc jus vales, ante *realem traditionem*; & annum proventum exigere? Locantur ne actiones ad rem? Et tamen locari possunt res sub proprio dominio constitutæ. Rerum notiones ignorant, turpiterque confunt eruditi illi novæ Theologiæ Magistri. *Multum enim differt* (inquit Cicero in Topicis) *in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeat*. Boetius vero hæc Tullii verba explicans, inquit: *Nam quæ posita in Arca pecunia est, juris est nostri: In nominibus autem debita, non est nostra. Nam quod mutuum datur, ex meo fit accipientis, atque ideo, non cogitur eandem ipsam pecuniam debitor restituere Creditori; sed aliam tantam*. Ad 2. Verum est dominium non transferri absque libero consensu. Omnes vero qua voluntate mutuari, aut vendere volunt, eadem transferre dominium velint oportet in accipientem; hoc tamen adjecto onere, ut emptor solvat pretium, & accipiens mutuo pecuniam tantumdem non in specie, sed secundum genus reddat.

XIII. Non modo in venditione, & donatione, sed etiam in mutuacione dominium transfertur. Quod subditur in mutuo pecuniam locari, quemadmodum locantur agri, & Domus, & equi, crassus error est. Et tamen hoc est unicum fundamentum, cui Molinæus, Calvinus, Salmasius, cæterique Hæretici suam fidunt Hæresim de Usura Lucratoria. Hæc unica ratio est, quam infeliciter adoptant *Broedersiani*; simulque hujus ope Catholicam propugnare doctrinam contendunt. Quin Italus *Broedersen* Interpres pag. 203. scribit, nullum in tota antiquitate vestigium haberi doctrinæ, quam nemine discrepante, docent Catholici omnes a sæculo XII. ad hæc usque tempora: *Vestigio di essa in fatti non avendosi in tutti i monumenti*

numenti Ecclesiastici. Intrepida profecto assertio, quæ dissimulari benigne potius, quam refelli deberet. Tamen, ne silentium nostrum victoriæ sibi vertat, accipiat quod ipsi luculentissimum exhibemus documentum. S. Joannes Chrysostomus, sive quicumque sit Operis imperfecti Author *hom. 38. in cap. 21. Matth.*, hoc præbet responsum ad oppositum sophisma: *Adhuc dixit aliquis. Qui agrum locat, ut agrariam recipiat, aut domum, ut pensiones recipiat, num est similis ei, qui pecuniam dat ad Usuram? Absit. Primum quidem quoniam pecunia, non ad aliquem usum disposita est, sicut ager, vel Domus, sed ad pretium emendi, vel vendendi. Secundo, quoniam qui agrum habet, arat eum, & fructum accipit ex eo: Similiter, & qui locat agrum, vel domum, usum dare videtur, & pecuniam accipere, & quodammodo quasi commutare videtur lucrum cum lucro. Pecuniam autem si repositam in sacculo teneas apud te, nullum usum capis ex ea. Tertio ager, vel Domus utendo veterascit, pecunia autem, cum fuerit mutuata, nec minuitur, nec veterascit.* Franciscus Hottomannus *tom. 1. cap. 3.* testatur *luculenter, ac prope Divinitus* (inquit Noodt *lib. 1. cap. 7.*) loqui Chrysostomum, ejusque rationes gravissimas, atque eruditissimas appellat. Hæc serio perpendat animo Antiquitatis Magister eximius.

XIV. S. Thomas sophisma, quod Hæretici, & *Broedersiani* nostri tam alte exaggerant, sibi proponit *in 3. disput. 37. qu. 1. a. 6. n. 5.* „ Præterea plus afficitur mihi debitor ille, in quem transtuli domi-
 „ nium rei meæ, quam ille, cui solum usum rei meæ commissi. Sed
 „ in rebus, in quibus non transfertur dominium, si concedantur ad
 „ aliquem usum, licet inde aliquid accipere, sicut patet *in locatio-*
 „ *nibus domorum, equorum, & hujusmodi.* Ergo multo amplius
 „ licet mihi accipere ab eo, in quem per mutuum pecuniæ meæ domi-
 „ num transtuli.

XV. Hoc est argumentum, quod sibi proponit Doctor Sanctus, cum aliis quinque. Labet totum Doctrinæ corpus transcribere, „ Re-
 „ spondeo dicendum, quod ab omnibus dicitur communiter, quod
 „ dare ad usuram peccatum mortale est. Sed diversi diversas ratio-
 „ assignant. Quidam enim dicunt, quod ideo pecuniam pro certo
 „ lucro concedere non licet (*sicut Domum, vel equum, vel alia*
 „ *hujusmodi*) quia pecunia non deterioratur ex usu, sed aliis rebus
 „ aliquid deperit ex usu. Sed ista ratio non est generalis: quia in
 „ aliquibus rebus, pro quarum concessione aliquid potest accipi licite,
 „ nihil ex usu deperit; sicut in concessione Domus ad usum ad unum
 „ diem: Et præterea pretium, quod accipitur, non commensura-
 „ tur

„ tur damno , quod accidit ex usu rei . Non enim tantum deperit in
 „ mutuo , quantum datur . Et ideo alii assignant aliam rationem ,
 „ quia videlicet , quando pecunia mutuatur , transfertur dominium ,
 „ quod non fit in Domo , & in aliis rebus . Justum autem videtur ,
 „ quod pro usu rei , quæ mea remanet (scilicet Domus) aliquid ac-
 „ cipere possim , sed pro usu (scilicet pecuniæ) quæ fit alterius , ex
 „ hoc ipso , quod mutuatur , aliquid accipere , nihil aliud est , quam
 „ accipere aliquid ab aliquo pro usu rei propriæ , & ideo videtur ,
 „ quod est quædam exactio , & peccatum . Et hæc ratio satis proba-
 „ bilis videtur . Et ideo simile accidit in omnibus rebus , in quibus
 „ transfertur dominium per mutuum , sicut granum , vinum , & hu-
 „ jusmodi , pro quorum usu nihil accipere licet ultra valorem ejus ,
 „ quod mutuatum est . Potest tamen & alia ratio assignari , quia om-
 „ nes aliæ res ex se ipsis , habent aliquam utilitatem : Pecunia autem
 „ non ; sed ex mensura utilitatis aliarum rerum ; ut patet per Phil. 5.
 „ Ethic. ; & ideo pecuniæ usus non habet mensuram utilitatis ex ip-
 „ sa pecunia , sed ex rebus , quæ per pecuniam mensurantur , secun-
 „ dum differentiam ejus , qui pecuniam ad res transmutat . Unde ac-
 „ cipere majorem pecuniam pro minori , nihil aliud esse videtur ,
 „ quam diversificare mensuram in accipiendo , & dando ; quod ma-
 „ nifeste iniquitatem continet . , ,

XVI. Hætenus S. Thomas in corpore articuli . Post ad argumentum relatum paucis respondet : *Dicendum quod hoc ipso , quod dominium pecuniæ transfertur , est ratio , quare pro usu ejus nihil accipere debam , vel sperare quasi mihi debitum .*

XVII. Illud quoque argumentum sibi opponit S. Doctor , quod magnificant usurarum Patroni , & potissimum *Molinaus num. 10.* , videlicet si Mercator ex mea pecunia lucrum , & commodum capit ; quidni & ego partem exiguam lucri istius accipere potero ? Quid tam consentaneum rationi , quam quod particeps sim commodi pecuniæ , quam ipse tradidi Mercatori ? Ille ex mea lucratur pecunia , & partem exiguam talis lucri mihi capere vetitum erit ? Quæ lex , quæ ratio id vetat , aut jure vetare potest ? Audiant *Broedersiani* , *Molinæi* , *Salmasii* , & *Noodt* Exscriptores sinceri , hoc argumentum a S. Thoma propositum loco cit. num. 4. *Non minus possum accipere ab eo , cui beneficium extiti , quam ab eo , cui nullum beneficium contuli . Sed si aliquis , cui non mutuassem , aliquid mihi daret de suo , etiam si sperassem accipere , licite detinere possem . Ergo & ab eo , cui beneficium extiti , mutuum concedendo , licet mihi aliquid expectare , recipere , & detinere .* Poterat ne clarius hodiernum objectum proponi ?

ni? Audiant nunc responsum *Broedersiani*, qui buccis inflatis ineptam argutationem exaggerant, amplificantque:

XVIII. *Ad 4. dicendum quod ab eo, cui beneficium contuli, licet mihi tantum sperare, & accipere, quantum feci, & non plus. Quidquid autem de utilitate contingit ei, cui mutuum dedi, ultra mensuram mutui ex pecunia mutuata, hoc est ex industria ejus, qui sagaciter pecunia usus est. Industriam autem ipsius ei vendere non debeo. SECUS NEC PRO STULTITIA EJUS MINUS HABERE DEBEO.*

XIX. Legant hæc, & alia plurima, quæ prætereo tum in Chrysostomo, tum in Aquinate *Broedersiani*, & cognoscant nihil a semetipsis obtrudi, quod ab his, aliisque Patribus, non fuerit penitus convulsum, dum errorem usuræ a solis Hæreticis propugnatum refutarunt. Videbunt non confundi ab illis dominium rei, cum ejusdem usu. Ad 4. objectum responsio ex se patet. Alvarus Pelagius loquitur de usu facti, quem vi voti Paupertatis licitum Franciscanis asserit. At sciant oppositores, aliud esse usum facti; aliud jus utendi. Hoc in rebus usu consumptibilibus, non separatur a Dominio. Theologiæ Tyronibus comperta hæc sunt. Quæ 5., & 6. loco opponuntur, festiva sunt. Mutuatores inter *sua* credita recensent pecunias mutuo datas. *Sua*, inquam, illa vocant, & sunt reipsa, quatenus actionem ad eadem habent. Habent ne propterea verum in illa dominium? Utinam. Non fallerent, nec fallerentur. Eccur? Quod nequeant a debitoribus, qui ambitionem, fastum, luxuriamque alere volunt Mercatorum dispendio, credita *sua* exigere; & datas sub proprium dominium pecunias revocare. Cedo. Quid est Dominium? *Facultas utendi re in omnes usus, & in proprium commodum.* Interroget *Broedersiani* Mercatores, vel Mutuatores, utrum valeant in proprium commodum uti pecuniis, quæ sibi a debitoribus debentur, vel quas mutuas dederunt.

XX. Notiones rerum ignorant novi in Theologia Magistri, & dominium rei cum jure, & actione ad rem, nimis crasse confundunt. Dominium fundatum in actione ad rem, a Jurisconsultis vocatur dominium largo modo acceptum, & *quadam juris fictione*, & sub hac quoque fictione *nostra* dicuntur, quæ nobis jure debentur, ut patet ex ff. de verb. signif. L. 143. *Nam id apud se quis habere videtur, de quo habet actionem: habetur enim, quod peti potest.* Plura hic dicenda occurrerent, quæ a meo instituto distant. Dominium, juris fictione dictum, imago, & similitudo Domini, non verum Dominium. Et ne res ad verborum cavillationem revocetur, illius propriè Dominium rei est, cuius commodo, & periculo restat, & cedit res ipsa, ut infra dicam. De-

bitoris

bitoris periculo stat pecunia fœnebris : & commodo , & lucro Creditoris stabit ?

XXI. Hæc pauca cursim delibavi , non ut rationes omnes in medium afferrem , quæ evincunt Dominium in mutuo transferri , sed ut palam facerem *Broedersen* , ejusque Italum Interpretem bellum Catholicis omnibus indicere , ut istorum principia , nempe translationem Domini in mutuo fieri ; & in rebus , quæ usu consumuntur , Dominium ab usu non distingui penitus evertant . Quomodo ergo pro Catholica suam nobis doctrinam venditare audent ? Catholici omnes docent in mutuo Dominium transferri in debitorem , ut heinc inferant usuræ scelus justitiæ repugnare . *Broedersen* , aliique hoc principium ut ridicularium , futilequerejiciunt . Eccur ? Ut probent usuram , seu lucrum perceptum licitum esse , & usuram moderatam nequaquam adversari legi sive naturali , sive Divinæ demonstrent . Ergo lucidius est , doctrinam *Broedersianorum* erroneam esse . Sint falsa duo Catholicorum omnium principia : nempe in mutuo transferri Dominium ; & in rebus , quæ usu consumuntur , usum absolutum non distingui a Dominio : Negari tamen nequit , quin Catholici omnes his principiis utantur , ut usuræ peccatum demonstrent . Hoc factum luculentum est ; Nempe *Broedersianos* negare in mutuo translationem Domini : & adfirmare in pecunia usum a Dominio distingui , ut evincant usuram moderatam ab opulentis Mercatoribus perceptam , non esse lege naturali , sive Divina vetitam .

XXII. Paucis nunc ad incitas redigere *Broedersen* , ejusque Doctrinæ Assertores lubet . Qui sex priorum sæculorum communem Patrum omnium doctrinam negaret , hæreseos ne censuram vitaret ? Doctores Sancti posterioris ætatis , sunt ne minoris autoritatis in tradenda nobis Ecclesiæ Doctrina , ac fuerint priores ? Desiit ne sæculo xii. Apostolica traditio ? An non sunt Ecclesiæ Doctores posterioris ætatis Theologi Sancti ; ut Raymundus , Albertus Magnus , Thomas Aquinas , Bonaventura , Antoninus , Thomas de Villanova , Carolus Borromæus , quemadmodum vetustioris ætatis fuerunt Hieronymus , Augustinus , Ambrosius , Basilus ? Deseruit ne Deus his ultimis sæculis Ecclesiam suam ? Cæci ne non modo Casuistæ numero propemodum infiniti , sed Pontifices Summi , potissimum Alexander III. , Urbanus III. , Clemens V. , Pius V. , Sixtus V. , Alexander VII. , Innocentius XI. ? Cæci ne Doctores Sanctissimi , Aquinas , Raymundus , Bonaventura , Albertus , Antoninus , Bernardinus , Borromæus ? Soli ne Calvinistæ , Molinæus , & Salmasius veri Prophetæ ? Soli ne Jansenistæ *Broedersiani* cum parvulo Affectuum manipulo Divina illustrati sapientia ?

XXIII. Sed

XXIII. Sed habeantur pro nullis argumentationes hætenus factæ. Certe quæ sequitur nulla valet tergiversatione eludi. BENEDICTUS XIV. in hac sua Epistola Decretali definit, ut jam indicavimus, lucrum ex mutuo perceptum commutanti Justitiæ adversari. Mutuatorem omnem, qui talia lucra adquisierit, restitutioni obnoxium declarat: *Proindeque si acceperit, restituendo erit obnoxius ex ejus obligatione Justitiæ, quam COMMUTATIVAM appellant.* Antequam hanc diceret, rogaretque sententiam, nihil intentatum reliquit Pontifex Summus, ut quæ fuerit semper omnium Catholicorum Doctorum super hac controversia doctrina compertum sibi fieret. Si lucrum ex mutuo perceptum *Justitiæ commutanti* repugnat, restituendumque est vi ejusdem Justitiæ, tamquam res aliena, negari in posterum nequit, salvo debito Apostolicæ Sedi obsequio, pecuniæ fœnebris Dominium in accipientem transire. Aut ergo doctrinam typis editam retractent *Broedersen*, & ejus Italus Interpres; aut fateantur, se adversus Catholicorum omnium doctrinam pugnare.

CAPUT VII.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Neque vero ad istam labem purgandam ullum arcessiri subsidium poterit vel ex eo, quod id lucrum non excedens, &
 „ nimium, sed moderatum, non magnum, sed exiguum
 „ sit, vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper, sed dives existat; nec datam
 „ sibi mutuo summam, relicturus otiosam, sed ad fortunas
 „ suas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæ-
 „ stuosis agitandis negotiis utilissime sit impensurus „.

§. I.

Doctrinæ Catholicæ capita adversus usuram.

I. **A**ntequam controversiæ starum ob oculos pono, paucis perstringo universæ Catholicæ Doctrinæ capita, quæ Sanctissimus Pontifex BENEDICTUS XIV. in hac sua Epistola declaravit, confirmavitque. Sunt autem ejusmodi. 1. Usura omnis peccatum est. 2. Propria usuræ sedes, mutuum est. 3. Mutuum istud situm est

H

in tra-

in traditione rei usu consumptibilis, seu in consumptionem datæ, ut, post aliquod tempus, tantundem ejusdem generis restituatur. 4. Rei mutuatitiæ dominium in accipientem transfertur. 5. Lucrum scænebre justitiæ commutanti adversatur; propterea vi ejusdem justitiæ restituendum est. 6. Lucrum istud ab usuræ labe minime purgatur, vel ex eo, quod non sit excedens, vel nimium, sed moderatum, exiguumque: 7. Vel ex eo, quod a Divite, sed a paupere sit exactum: 8. Vel tandem ex eo, quod accipiens pecuniam mutuatitiæ sit eam ad fortunas suas amplificandas prædiorum emptione, vel quæstuosis negotiis utilissime impensurus. 9. Ineptissima illa argutatio: „Pecunia non mutuo, sed ad lucrum, *ad interesse* datur: Ergo nihil definitum, convulsa remanet.

II. Hæc sunt Doctrinæ capita, quæ Sanctissimus Pontifex in hac sua Epistola reipso confirmavit. Ex iis, quæ hætenus dicta sunt, intelligere quisque potuit explicandæ, confirmandæque Doctrinæ necessitatem. Pontificia confirmationis verba sunt sequentia.

§. I I.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ His verbis complectuntur, & explicant sententias suas
 „ Cardinales, ac Theologi, & Viri Canonum peritissimi, quo-
 „ rum consilium in hoc gravissimo negotio postulavimus. Nos
 „ quoque privatum studium nostrum conferre in eandem cau-
 „ sam non prætermisimus, antequam Congregationes haberen-
 „ tur, & ipsis etiam peractis. Nam præstantium Virorum
 „ suffragia, quæ modo commemoravimus, diligentissime per-
 „ currimus. Cum hæc ita sint, ADPROBAVIMUS, ET CON-
 „ FIRMAVIMUS QUÆCUMQUE in sententiis superius ex-
 „ positis continentur; cum scriptores plane omnes Theologiæ,
 „ & Canonum Professores, plura sacrarum literarum Testimo-
 „ nia, Pontificum Decessorum Nostrorum Decreta, Concilio-
 „ rum, & Patrum autoritas ad easdem sententias comproban-
 „ das pene conspirare videantur. Insuper apertissime cognovi-
 „ mus Auctores, quibus contrariæ sententiæ referri debent:
 „ ET EOS PARITER, QUI ISTAS FOVENT, AC TUEN-
 „ TUR, AUT ILLIS ANSAM, SEU OCCASIONEM PRÆ-
 „ BERE VIDENTUR.

§. I I I.

Controversiæ status pleno in lumine collocatur :

I. ERRORES, quos hætenus inuestos adversus mutui, & usuræ notiones, & domini pecuniæ mutuatitiæ alienationem recensui, & refutavi, huc tendunt, ut usuram moderatam a Divitibus perceptam, justam, honestamque efficiant. Verum tanta perspicuitate errores istos penitus profligavit Pontifex Summus in hac sua Epistola, ut omnis jam sublata sit penes Catholicos controversandi occasio. Interpretationis tamen susceptæ ratio postulat, ut ad pleniorẽ controversiæ intelligentiam, & ejusdem dirimendæ necessitatem declarandam Adversariorum erroneas opiniones in medium afferam. Siquidem non pauci excitatæ litis minus periti, superfluum (ut fama est) existimant Pontificiam Epistolam, quasi nihil in ea probatum, nihil declaratum, nihilque damnatum sit. Quæ explanata, & confirmata Doctrinæ Christianæ capita in hac epistola sunt, jam patefeci. ERRORES confixos plures recensui. Verum quia ejusmodi errores veluti viam sternunt ad hæreticam propugnandam doctrinam, idcirco operæ pretium existimavi paulo fusius exponere ultima laudati Pontificis textus verba: *Insuper apertissime cognovimus Authores, quibus contrariæ sententiæ referri debent, & eos pariter, qui illas fovent, actuentur, aut illis ansam, seu occasionem præbere videntur.*

II. Compertum itaque, exploratumque Sapientissimo Pontifici est, quinam sint Authores, qui contrarias Catholicæ Doctrinæ opiniones commenti sunt. *Et eos pariter, qui illas fovent, actuentur, aut illis ansam, seu occasionem præbere videntur.* Istorum ego, non omnium, sed aliquorum textus dabo.

III. Carolus Molinæus (sententiam Calvinii supra rescripti) tract. de usur. num. 10. hæc scribit: *Non est igitur usura lege Divina prohibita, & illicita, nisi in quantum est contra charitatem, Cum autem usura multipliciter capiatur, illa sola prohibetur, & damnatur, per quam charitas, & dilectio proximi offenditur, & ita præfata loca, & quæcumque similia sacræ paginæ intelliguntur. Finge Mercatorem non inopem, ut ex licita negotiatione superlucretur, accipere mutuum, & promittere menstruam, vel annuam usuram vice portionis futuri lucri; dices ne creditorem, qui non potest ostendere quod tanti sua intersit, & forte nullo modo alias interest, non posse licite postulare, nec*

recipere hujusmodi usuram sine incommodo debitoris? Quidquid TURBÆ ille scripserint, nihil hic video noxæ, nihil contra jus Divinum, aut naturale, quia nihil hic fit contra charitatem, sed potius ex mutua charitate. Patet: alter beneficium mutui de suo cedit: alter benefactorem de parte lucri inde secuti, sine damno suo, remuneratur. Ergo creditor licite, ultra sortem recipit, eademque ratione ab initio in hunc eventum ita pacisci licet: infra tamen legitimum modum: & dummodo qui stipulatur, nullam proximo fraudem meditetur, neque usuram inique exigat, immo nec recipiat quidem, si jacturam faciat debitor, sed hoc tantum accipiat, & exigat, quod bona fide, & cum æquitate vellet a se accipi, vel exigi in eadem peristasi existens, vel in simili necessitate deprehensus.

IV. Pauca animadvertas velim. Primum hunc textum aliis verbis transcriptum offendes in recentioribus Scriptoribus, maxime in opere inscripto: *Dell' impiego del danaro*. Alterum meditandum propono contractuum implicitorum Patronis, qui ex omni implicito contractu lucrum licite exigere posse contendunt; vel ipso Molinæo monente: *Immo nec accipiat quidem, si jacturam faciat debitor*. Tamburinus scribit, ut alibi demonstrabimus, Juniores Theologos modum adinvenisse totius periculi rejiciendi in debitorem, etiamsi jacturam hic faciat. Sed Molinæi sententiam exscribere persequamur.

V. Pergit itaque num. 7. suam exponere sententiam, triplicem mutui usuram distinguendo. Dicendum, inquit, est quod mutui large sumpto vocabulo, triplex est usus. Primus per modum elemosynæ, ut quando fit indigenti, etiamsi numquam reddere queat, & sine spe restitutionis, nisi quatenus meliorem sortem adeptus, commode reddere poterit. Secundus per modum simplicis officiositatis temporariæ, & gratuiæ, ut quando omnino speratur reddi, & ad hoc recipiens, obligatur præcise. Tertius per modum negotiationis, ut quando creditor, non mutuatur gratis, sed de certo quæsta paciscitur. Primus modus magis accedit dono, quam mutuo, non tamen est merum donum, si non datur absolute, sed cum spe recipiendi, si contingat recipientem divitem fieri, & reddere posse. Interim tamen dans veram elemosinam facit, & Domino fœneratur. Prov. 19. Secundus modus est verum mutuum proprie sumptum, ut pote tria sua substantialia habens ut supra num. 17. Tertius modus. non est proprie mutuum, cum non sit gratuitum, sed est verum fœnus.

VI. Aliam exhibet distinctionem Molinæus, quam, tametsi prolixam, rescribere non piget, quod non parum illustrandæ controversiæ deserviat. Juxta triplicem mutui respectum tria distinguit hominum

minum genera : Pauperum , quibus consuli eleemosyna debet . Indigentium ad tempus , qui quamvis mutuum reddere valeant , gratis tamen illis dandum est . Mercatorum , divitumque , qui res suas amplificanti pecunia fœnebris . Ab his exigi , inquit , moderata usura jure potest . Ita ratiocinatur num. 65. *Multum olim delectatus sum , audiens a quodam Theologo publice Parisiis Psalterium interpretante locum illum Psalmi 41. Beatus qui intelligit super egenum , & pauperem , sic exponi : Pauperem esse , qui omnino indiget , nec reddere potest , & huic non mutandum , sed dandum . Egenum vero esse , qui aliquando commode reddere poterit , sed nunc indiget , ut qui habet filiam elocandam , nec tantum pecuniæ numeratæ habet , ut ad dotem sufficiat , nec posset ex propriis bonis conficere , absque vili , & damnosa distractione : & huic gratis mutuandum , non autem reditus eruendos ab eo : At quosdam esse , qui creditam sibi pecuniam capiunt , ut negotientur , vel latifundia dilatent , & ab his licere reditus emere . Hæc est enim vera praxis , & concordia Divinæ , civilisque legis .*

VII. Post num. 86. in horam omnium confirmationem hæc subicit : *Dum hæc ad excudendum recognoscerem , commode venit in manus meas libellus elegantissimus eruditissimi Viri Joannis Epini in Psalm. 15. , ubi tres facit hominum ordines , & juvare docet dissimili ratione , & modo . Quidam , inquit , sunt pauperes , qui ad mendicitatem inevitabilem rediguntur , nec reddere queunt . Quidam indigentes ; his ad tempus opus est , sed aliquando reddere poterunt . Quidam possessiones tenent , quibus de suo satis est , qui ad tuenda vitæ necessaria commoda alienis rebus , & commodis indigent . Primis gratuita beneficentia , seu eleemosyna . Secundis mutuum debetur . Tertiis permittitur inter se de lucro pacisci . Mutuum ex beneficentia , habet apud Deum ampla præmia , in hac , & in futura vita . Redituum emptio , lucrique studium , nulla præmia habent a Deo . Hæc Æquinius . Nec iste ordo , & distinctio Personarum , est humana , aut voluntaria interpretatio . Sed necessarius , & apertus sensus Scripturæ . Non enim præcipit omnibus , ut dent : sed his quibus suppetit , nec præcipit omnibus dari , sed egentibus ; igitur pro modo egestatis . Ad primos ergo pertinebant præcepta Divina de eleemosyna . Ad secundos leges Divinæ de mutuo præcepto , & usuris vetitis . Textus apertus Levit. 25. versic. Si attenuatus sit . Quod si simpliciter daretur his , quibus mutuare convenit , nulla servaretur æqualitas ; quod uni esset afflictio , alteri foret relaxatio , & occasio inertia . Ad tertios generales ille sententiæ de omni fraude , & injustitia vetitis .*

ne alter alterum supergrediatur 1. Tess. 4. ex generalissima illa: *Alteri ne feceris, quod tibi nolis.*

VIII. Prius num. 84., declaravit usuras percipiendas a divitibus, moderatas esse debere. Turpes, inquit, sunt, & in conscientia illicitæ usuræ, quæ excedunt quotam ab æquabili lege, vel consuetudine loci taxatam, quæ in jure vocantur improbum fœnus: pariter usuræ usurarum: quæ autem non excedunt, sed simplici animo fiant, modo etiam non fraudetur Proximus subventionem debitam, licitæ sunt, sicut & cæteri contractus bona fide initi. Si autem vitioso affectu. & fraudulenter fiant, illicitæ sunt, sicut & omnis fraus, vel malitia in cæteris contractibus admissa.

IX. Hæc paulo fusius rescripti ex Molinæo, ut exploratum omnibus esset, cæteros posteriores Scriptores Usurarum Patronos, si res ipsa spectetur, parum ab eodem differre. Modos, & cavillos pro temporum opportunitate excogitarunt, ut erroneam Doctrinam, quoquomodo justæ censuræ subducerent. Unum advertas velim, Molinæum præ cæteris hæreticam doctrinam suam tam specioso verborum apparatu, tam fallaci charitatis specie obtegere, ut Lectoribus minus expertis facillime imponat. Cautius quippe alijs loquitur. Charitatis partes agere ostentat, & sub negotiationis amplificandæ larva, augendarum divitiarum cupiditatem fovet, viamque aperit avaritiæ explendæ. Honestam asserit usuram, ac justam, dummodo non a pauperibus, sed a Divitibus patrimonium amplificantibus percipiatur, modusque a legibus definitus servetur. Hæc usura Proximum non mordet, sed juvat. Nemini injuriam facit. Cur ergo cum Charitate Evangelica, aut cum lege naturali pugnet? Sic ille.

X. Claudius Salmasius Calvinii, & Molinæi Doctrinam defendit, sed ab eorum sincera disputandi ratione recedit. Cuniculis, & dolis causam agit. Honestam vult usuram, non quatenus lucrum ex mutuo est; sed pro ut locatæ pecuniæ merces dicitur. Hoc pacto se explicat lib. de Usur. cap. 8. Docuimus inter alia, quod maximi erat, ad hoc, quod tractaturi sumus, momenti inter commodatum, & locatum, non esse magis discrimen, quam inter mutuum, & fœnus. Nunc ergo hic locus est ei disceptationi, quæ discutiendum est: Utrum fœnus numerari debeat inter licitos, & naturales contractus, an vero inter vetitos, ac minime usuræ consentaneos. De mutuo, quod dicitur gratuitum esse, æque libenter id concedam, ac de commodato, quod & ipsum gratuitum esse debere inter omnes convenit; sed quæstionis est, quemadmodum pro commodatæ rei usu non inter vetita est mercedem postu-

postulare: an similiter & pro usu rei, quæ mutuo datur, licitum sit usuram exigere, quæ merces est, non solum pecuniæ mutuo datæ, sed etiam cujuslibet rei ex earum genere, quæ pondere, numero, & mensura constat, si utendæ alicui dentur. Quæ res facit ex comodato locatum, eadem præstat, ut pro nunc sit fœnus, nempe merces. Qui eam in comodato probant, cur in mutuo improbant nescis: nec ullam hujus diversitatis rationem vides. Locatio Ædium, vestis, animalis, servi, agri, operæ licita erit: non erit fœneratio, quæ proprie locatio est pecuniæ, tritici, hordei, vini, & aliarum hujusmodi specierum, frugumque, tam arentium, quam humidarum. Locari pecuniam Salmasius docet, eo modo, quo lucantur agri, domus, equi &c. Et sicuti pensio pro locatione domus juxta est; ita & merces locatæ pecuniæ. Hac de causa supra docuit, usuram non esse ex mutuo definiendam.

XI. *Nicolaus Broedersen* Jansenista, & Schismaticæ Ecclesiæ Ultrajectinæ Pseudocanonicus, Calvini, Molinæi, Salmasii, cæterorumque Hæreticorum doctrinam amplectitur, sed tanta verborum turba eam implicat, tanta rerum indigesta congerie rem omnem perturbat, ut nunquam legerim (candide fateor) centonem ineptius confarcinatum Opere suo. Singulis fere paginis probare contendit, Scripturas, & Patres usuras opprimentes pauperes improbare, secus illas, quæ ab opulentis divitibus percipiuntur. Unum, & alterum textum ex mille dabo. *Lib. 2. part. 2. cap. 4. num. 132. Secundum SS. Patres, cum usuras damnant, considerant sortes illas, quæ ex charitate pauperibus, ac indigentibus utendæ dari debent, eorumque accessiones reprobant. Item lib. 5. cap. 6. n. 13. Ex eo quod Patres aliquando usuram vocent iniquam, sive iniquum esse usurarium lucrum, non stricte infertur, secundum Patres usurarium lucrum per se justitiæ commutativæ repugnare. Item n. 17. Supponit hæc argumentatio aliquam Dei esse legem, qua nobis in universum omnes prohibeantur usuræ, tam illæ, quibus indigentes læduntur, quam illæ, quæ cum divitibus Mercatoribus, sine ulla læsione, sed secundum æquitatem, ex lege, & peritorum judicio exercentur Suppositum vero illud est falsum. Nulla enim Dei lege aliæ nobis interdiciuntur usuræ, quam illæ, quæ charitatem lædunt. Item eod. lib. 5. cap. 19. n. 11. Si Sanctus Basilius illam solum consideret usuram, quæ miserum tristiciæ necessitatis est remedium, rite, & solide ex his dilemmatibus infert nemini ad fœnus esse recurrendum, & sic ista argumenta, bona, & efficacia sunt. Si Sanctus ille Doctor ob oculos habuisset innoxias illas inter opulentes usuras, de quibus disceptamus,*

ex dictis dilemmatibus non sequeretur, nulli hominum pecunias ad usuram esse sumendas. Nam copiosus Mercator, qui non necessitatis, sed majoris lucri causa pecuniam ad usuram accipit, per ea argumenta non convincitur usuram illam cavendam. Dicat illi S. Basiliius. „ Si habes, unde reddas, cur præsentem necessitatem, eorum, quæ habes, subsidiis non relevas? Vel si dives es, noli sumere mutuo; nam si nullius rei es indigens, quid tibi cum fœnore? „ Respondebit illi dictus Mercator; ego non necessitatis, sed majoris lucri causa, recurro ad usuras, quæ mihi non oneri, sed occasione, medio, & auxilio sunt ad lucrandum. Per istud responsum S. Basilii dilemmata, respectu divinis hujus, enervantur. Adeoque S. Basilii dilemmata, si ille etiam inter divites innoxias considerasset usuras, non valerent. Duplex enim in illis committeretur vitium: Alterum, quod disjunctiva illorum non comprehendat omnes homines; nam neutro membro comprehenduntur divites illi, qui non necessitatis, sed lucri causa, pecuniam ad usuram accipiunt. Alterum, quod non sit necessaria consequentia prioris membri illarum disjunctivarum; nam non necessario sequitur: Dives nullius rei est indigens; Ergo non debet recurrere ad fœnus. Potest enim alia, quam necessitatis causa, scilicet majoris lucri, aliquam pecuniæ summam ad insontes accipere usuras. Quod utrumque continent vitium ista dilemmata respectu istarum usurarum, quæ sine ulla fraude, & læsione, non necessitatis, sed majoris lucri causa inter divites exercentur. Igitur aut S. Basilii dilemmata non valent; aut ille solas illas consideravit usuras, quæ misera tristis necessitatis sunt remedia. Tam perspicaci Doctori non potest sine injuria tam crassum argumentationum vitium imputari. Ergo statuendum est, eum non spectasse innocuas istas usuras, quæ sine ulla læsione, & fraude inter peculiosos exercentur. Hæc omnia totidem fere verbis excipit Italus Author, qui in compendium redegit Broedersen citato Libro Dell' impiego del danaro.

XII. Evidens itaque est, juxta Broedersen, usuras moderatas a Divitibus exactas licitas esse; quam Doctrinam singulis fere paginis inculcat. Unum hic animadvertas velim; hominem hunc adeo pugnancia cum Evangelio scribere, ut vix legi sine stomacho possint. Dives es. Ut autem ditior evadas, fœnebrem pecuniam conquiris? Hoc Christus, hoc Evangelium approbat? Quisnam istius mutuationis fœneratiæ finis? Majus lucrum? Æstus ditescendi? Hæccine Evangelium sapiunt? At hæc divitiæ, inquis, in bonum publicum, nempe in commercii augmentum cedunt. Ita ne vero? Injuste ergo Evangelium vetat inhiare lucro, & divitiis, quod lucra, & divitiæ
in

in bonum publicum cedunt? Ignoravit ne Christus, quæ bono publico conferant? Sed dicant nobis istius boni publici buccinatores: Quæ lex astringit Petrum, Paulum, aut quemlibet Christianum, ut is, nullo cogente Principe, nulla præcipiente Potestate, debeat pecunias fœnebres conquirere, usuras solvere, non quod ulla prematur indigentia, sed ut bonum publicum promoveat? Ubinam lex ista, quæ aut præcipiat, aut honestet fœnera ista? Quid plura? Invenias mihi unum ex mille, qui dum majoris lucri causa usuras exercet, vel recogitet, aut unquam recogitavit aliud bonum, quam proprium commodum, seu augendum divitiarum scopum, ut ipse scribit *Broedersen*. Sed hæc præter institutum, & dicis gratia. Quæ S. Doctore Basilio impropere, digna sunt homine Jansenista. Luculentum est, ibi Basilium divitum usuras improbare. Negat *Broedersen*. Cur? Quia, inquit, Basilius improbat innoxias usuras inter opulentes, qui non necessitate premente, sed divitiarum augendarum cupiditate succensi, undique pecunias mutuatitias colligunt, ut hanc expleant cupiditatem. Hæccine est Theologia viri Catholici? Hoccine in Patres obsequium? Errant, coecutiunt SS. Patres, nisi ad salivam loquantur. Non est dicendum Basilium Doctorem acutissimum errasse. Ergo fatendum, adprobasse insontes Divitum usuras. Sic philosophatur *Nicolaus Broedersen*. Suo loco evincam quam putida sit calumnia, quam Jansenista *Broedersen* impingit S. Basilio. Siquidem conceptis verbis Doctor Sanctus detestatur usuras perceptas ex pecunia data Mercatoribus lucri causa.

XIII. Calvini, Molinæi, Salmasii, & *Broedersen* doctrinam amplexati sunt quidam alii. Aliquos textus transcribam ex Opere: *Dell'impiego del danaro*. In Introductione pag. 16. hæc habentur. *Troverai in qualch' uno, che non si può prender usura nè da poveri, nè da ricchi, il che è verissimo, PERCHE USURA, VUOL DIRE PRENDER TROPPO, E IL TROPPO NON SI PUO' NE' DA POVERI, NE' DA RICCHI. Troverai chi dirà, non potersi esigere ne poco, ne molto, e parla ottimamente; perche intende da poveri, e da angustiati, su i disastri de' quali non è mai lecito di trar profitto. Benche Io vesta què la figura di chi tiene per questa parte, non per questo celerò punto, o tacerò, quanto di più forte in favor dell' altra, da chi la propugna, si adduce. Vero è, che per quella, son già dugent' anni, che altro non si fa, che RIPETERE, la dove per questa delle più precise autorità, e delle più vigorose ragioni, non credo si sia per anco fatto bastante uso. Dicendi veniam postulamus, Calvinum, Molinæum, Salmasium, Noodt omnia uberius, eloquen-*

cuius, elegantius, efficacius in medium promississe. Patres, & potissimum Thomam Aquinatem, OMNIA, quæ alicujus sunt momenti, expendisse, & penitus in antecessum labefactasse. Nihil omnino novi, ne unicam quidem ratiunculam promittit Author Operis: *Dell' impiego del danaro*, quæ prius typis edita non fuisset.

XIV. Sed quosdam alios textus rescribamus. Pag. 2. USURA, qualche antico del 1300., e ancora del 400. l' intese per quel poco, o molto, che nella restituzione si prende di più del dato, e d' ordinario trattando di moneta. Ma a nostri tempi, s' intende l' esigere in qualunque modo si faccia MAGGIOR interesse del convenevole, e del permesso, ed approvato da Tribunali, e dall' usato correntemente dagli Uomini di buona coscienza in quel tempo, ed in quel Paese.

XV. Pag. 26. Or dov' è mai in tutti i passi (di Sagra Scrittura) fin ora messi innanzi, e raccolti, QUESTO PRETESO DIVIETO di dare alle occasioni con legale, e discreto frutto, somme di danaro a chi per affari di sua casa, per migliorare il suo stato, per suoi traffichi, per suoi vantaggi le chiede? Altro quì non si vede mai, se non rimproverar L'USURA, che fra gl' Ebrei correva, qual era la FURIOSA, E INSOPPRIBILE; e condannar chi non soccorreva, se non per interesse, e con guadagno i Poverelli, e gli angustiati, quali empietà, non c' è ora buon Cristiano, che non condanni.

XVI. Parlo quanto a quest' ultimi per relazione, poichè da loro libri in tale argomento, per esser sicuro di non aver preso niente da loro, io non hò voluto leggere neppure un verso: Il passo adunque, è nel Levitico. Nec accipias usuras ab eo, nec amplius, quam dedisti. Questo detto è l' unico, dal quale sembri ferirsi direttamente, e generalmente anche il modesto frutto, e spiegarci, che nulla più dobbiamo farci rendere di quello, che abbiám dato. Ma da questo appunto incominciar dobbiamo a riconoscer l' intrinseco di tal materia, a scuoprir il PERPETUO equivoco, che vedremmo regnare sino all' ultimo, e a ravvisar lo sbaglio, che nasce dall' addur parole isolate, citazioni tronche, e sensetti dalla lor materia divelti.... Veggiamo in grazia nel caso nostro di chi si parli, e di chi si tratti. Si attenuatus fuerit Frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam, & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias usuram ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit Frater tuus apud te. Ecco come si tratta del povero, anzi di quel povero, che è anche impotente. Ora verso gl' impotenti, ed inabili a procacciarsi lavorando il vitto, professiam tutti, che corre po-

sitivo

fitivo debito di limosina al loro necessario sostentamento, non che sia lecito mai cercar vantaggi, ed utili dal sovvenirli. Veramente però di quel povero s'intende què, che può restituire quanto riceve; onde di esiger da lui restituzione permettesse. Ma dal non potersi esigere frutto da un tale, si vorrà dedurre, che siam tenuti a dar per niente i nostri Capitoli anche a facoltosi? Tandem sub finem capitis ait. In somma nelle prische età, creduto non fu mai, ne pensato, che per tal detto si proibisca qualunque frutto, quando si diano somme a chi possiede buon fondi, o a chi ha capitali in giro; ma che si proibisca bensì di esigere alcun prò da quelli, cui siamo tenuti a soccorrere, impoveriti essendo, ed abbandonati.

XVII. CAPO QUINTO. Si fa osservare, come tutte le Autorità della Scrittura parlano d' usure divoranti, ed a poveri imposte..... Quelle usure ci si condannano, che opprimono il Prossimo, non quegli interessi, che lo sollevano. Contro quanto si è fin què ragionato, ben so, che viene opposto delle USURE parlar qualche volta la Scrittura generalmente, e parer da ciò, che le biasimi, gravi, o leggiere, o da' poveri esatte, o da ricchi. Ma poichè la Scrittura tante, e tante volte dichiarò, che il divieto cade sopra l' aggravare i poveri; che importa mai, se qualche volta ciò non esprime? Riflettiamo in oltre. Qual ragione si può mai trarre, per credere abolita ogni sorte di USURA, dal parlar generale in qualche luogo de' Sagri Testi?

XVIII. Capo Sesto. Come il prò discreto, e da i non poveri esatto, si riconosce ammesso nella Scrittura.

XIX. Libro Secondo. Capo Primo. Come i Padri Greci altro non riproverono mai, che le usure enormi, e le da poveri estorte.

XX. Capo Secondo. Come i Padri Latini ebbero l'istesso sentimento, e Dottrina, che i Padri Greci.

XXI. Tandem relatis Patrum Græcorum, & Latinorum textibus, & in erroneum sensum detortis, his verbis concludit. Facciam fine una volta, perchè al certo par soprabbondante quanto si è detto, per mettere in pieno lume, che i Santi Padri Latini, e Greci, altro non riprovarono, che il ritrarre USURA da' poveri, o il ritrarla in modo, che facesse diventar poveri.

XXII. Non minus ergo compertum est, quam solem in meridie lucere, Authorem libri inscripti: Dell'impiego del danaro usuras moderatas, atque adeo doctrinam Calvini, Molinæi, Salmasii, aliorumque Protestantium, quam semper, ut hæreticam detestati sunt Catholici omnes, propugnare. Hæresim se declinare putavit vo-

cum mutatione . Sæpe enim *Usuram* appellat vulgari lingua *Pro* : *Frutto* : At ipsemet declarat has ipsas voces *Pro* , *Frutto* , usuram significare . *Niun di loro scartò le usure, che ora si direbbon PRO.* Et alibi . *Non è dunque anche secondo le loro dottrine da condannar PUSURA, cioè i PRO generalmente.* Quod plura ? Non ne Italus Interpres adoptat hoc de argumento Opus *Broedersen* , inscriptum : *De usuris licitis, & illicitis ?* Nonne omnia potissima principia , quibus Doctores Catholici a sæculo XIII. usque ad hæc tempora evincunt , omne lucrum ratione mutui perceptum fœnebre esse , improbat , atque infectatur ? In mutuo transferri dominium ; pecuniam suapte naturam sterilem esse , ut vana commenta deridet , sibilatque . Tandem , nonne ipse plenis buccis fatetur , se propugnare sententiam illam , quam P. Valentia Jesuita , D. Gaytte , P. Natalis Alexander , Quesnellus , alique vocant hæreticam ? Hoc rotunde ore fatetur Adversarius , laudatosque Theologos ut injustos censores respuit . At Theologi isti non aliam doctrinam hæreticam vocant , quam illam , quæ defendit , usuram moderatam a Divite perceptam esse licitam . Ergo ipse Adversarius aperte confitetur , se usuras moderatas 4. , aut 3. in centum , licitas esse . Factum istud adeo clarum , adeo compertum est , ut nemo ratione præditus illud vel in dubium revocare possit . Immo hoc ipsum , nempe usuras moderatas a Divite exactas esse licitas , duobus integris libris demonstrare conatur . Quo posito , dicimus , Catholicos omnes , hanc doctrinam , aut ut hæreticam , aut ut hæresi proximam reprobasse . Plurima fileo , ne rem certissimam dubiam disputando efficiam .

XXIII. Sed en alterum illius textum in hujus confirmationem veritatis ex lib. 2. pag. 119. depromptum . *Il Quesnell nella sua Edizione inveisce quì con lunga nota contra l' odierno costume ch' egli chiama DOGMA NOVITIUM , dolendogli che da Cattolici approvato sia . I suoi fondamenti è maraviglia quanto sieno deboli . Afferma esser chiaro , che S. Leone attaccò non solamente l' usura co' poveri , ma quella ancora co' ricchi , quando di ciò non ha immaginabil segno .* Quodnam est *Dogma novitium* , quod Quesnellus confutat ? Hoc sane . Usura moderata a divitibus percepta licita est - Hoc est *Dogma novitium* , atque adeo hæreticum quod Jansenista Quesnellus impugnat , & Jansenista *Broedersen* , cum suo Interprete defendit . Falsum est Quesnellum asserere hanc hæresim a Catholicis defendi , sed illi dolet , quod Catholicorum aliquis adeo sit imperitus , ut se in errorem trahi patiatur . Legatur integra Quesnelli nota .

§. I V.

BENEDICTUS XIV. Pontifex Sapientissimus expositam controversiam definivit. Omnem usuram, sive magnam, sive parvam, sive moderatam, sive excedentem, sive a pauperibus, sive divitibus, sive ab iis, qui pecuniam mutuatitiam tenent otiosam, vel prodigunt, sive ab iis, qui eandem quæstuosis negotiis impendunt, perceptam improbat, ut criminofam, injustam, & justitiæ commutanti adversam. **ERRORES** recens excitatos, rejicit, proscribitque.

I. Expositam controversiam, ut vidimus a Calvino excitatam, a Molinæo, Salmasio, Cloppenburgio, Noodt, cæterisque Hæreticis Transalpinis propugnatam, Theologi Catholici illis regionibus finitimi semper ut hæreticam, aut hæresi proximam damnarunt, atque strenue etiam labefactarunt. Romana Sedes nullam ad hæc usque tempora in eandem controversiam censuram tulit, quod nullam inter Catholicos de eadem contentio esset. Sed his nostris temporibus omnium calamitosissimis hæretica doctrina a Protestantibus ad Jansenistarum aliquos, & ab his ad nonnullos Catholicos penetravit. Apostolicæ sollicitudinis partes existimavit esse Pontifex Summus foeliciter regnans, causam hanc sub examen inducere. Et iis omnibus præmissis, quæ in gravioris momenti causis exequi Apostolica Sedes in more habet, hanc sententiam pronunciavit in duas partes tributam.

II. *Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem, & locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantumdem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum, ideoque ultra sortem lucrum aliquod ipsius ratione mutui sibi deberi contendat. Omne propterea hujusmodi lucrum, quod sortem superat, illicitum, & usurarium est.*

III. *Neque vero ad istam labem purgandam ullum arcessiri subsidium poterit vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur non PAUPER, SED DIVES existat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæstuosis agitandis negotiis utilissime sit impensurus. Contra mutui siquidem æqualitatem semel positam plus aliquid a quolibet, vi mutui ipsius, cui per æquale jam satis est factum, exigere adhuc non veretur: proindeque si acceperit, restituendo erit obnoxius ex ejus obligatione JUSTITIÆ, quam*
COM.

COMMUTATIVAM appellant, & *cujus est in humanis contractibus æqualitatem cuiusque propriam & sancte servare, & non servatam exacte reparare.*

IV. Apostolica sententia adeo clara, adeo perspicua est, ut nulla Adversariorum interpretatio eam obnubilare queat. Potissima Doctrinæ Catholicæ capita firmat, & novos contrarios errores rejicit, proscribitque, alios expresse, alios necessaria consequutione, ex definita Doctrina proficiscentes. USURA peccatum esse definitur. *Peccati genus illud, quod usura vocatur.* Peccatum istud in mutui contractu Sedem habet. *Quodque in contractu mutui propriam suam Sedem, & locum habet.* Mutui natura in dati, redditique æqualitate sita est. *Suapte natura tantumdem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est.* Quodlibet proinde lucrum, vi hujus mutui perceptum, illicitum, fœnebre, injustum est. OMNE propterea hujusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum, & usurarium est.

V. Hæc satis fuissent ad controversiæ decisionem. Si enim OMNE lucrum ex mutuo perceptum fœneratitium est, quodlibet profecto, five magnum, five parvum in TO OMNE continetur. Verum quia intentatæ adversus Catholicam Doctrinam litis cardo hoc vertebatur principio, quod lucrum moderatum a divite, non a paupere perceptum, honestum sit; idcirco adjecit sententiæ caput, quo conceptis verbis erronea hæc Doctrina a Calvino, Molinæo, Salmasio invec̃ta, & a quibusdam Catholicis adoptata, rejicitur, improbatque tanta perspicuitate, ut nullo commento, nullaque cavillandi arte eludi possit Apostolica decisio. Principium alterum, cui tota hæc Calviniana machina superstruitur, nempe usuram cum charitate, non cum justitia pugnare, similiter rejectum est, atque convulsum. Lucrum quippe usurarium quodcumque ex obligatione *Justitiæ, quam commutativam appellant*, restituendum esse sancitur.

VI. Tandem ex iis, quos superiore §. rescripsimus textibus, palam est, quinam sint ii Authores, quibus sententiæ rejectæ, & errores proscripti referri debent: quinam illi, qui easdem sententias foveant, ac tuentur. *Insuper apertissime agnovimus Authores, quibus contrariæ sententiæ referri debent, & eos pariter, qui illas foveant, ac tuentur, aut illis ansam, seu occasionem præbere videntur.* Ut palam esset quinam sint Authores isti, quorum hic Pontifex Summus meminit, eorundem verba transcripsimus cum latina, tum vernacula.

§. V.

Ineptissimum sophisma, quod pecuniæ non mutuo dentur, sed ad interesse: Non ad imprestito; sed ad lucrum, reprobavit Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. his verbis „ ne aditum re- „ linquatis ineptis illorum sermonibus, qui dictitant de usuris hoc „ tempore quæstionem institui, quæ solo nomine contineatur . „

I. Quæ hætenus ex Epistola Decretali recitavimus vera quidem sunt, luculentaque. Quis tamen unquam, calamitant Eruditi nostri, eadem vel in dubium revocavit, exceptis Calvino, Molinæo, Salmasio, aliisque Protestantibus. Omne lucrum ex mutuo fœnebre est, vitiosum, turpe. Mutuum enim gratuitum sua natura est. Contra naturam mutui agit, qui ex mutuo lucrum exigit. Certa hæc, & inconcussa. At quid inde? Nos pecunias nostras, nequaquam mutuo, sed *ad interesse, ad fructum, ad lucrum* damus hominibus, qui pecuniis istis ingentia assequuntur lucra, & commoda: ergo lucrum, quod percipimus fœnore caret. Fœnus quippe sine mutuo haberi non potest? Nonne ipsa Decretalis Epistola definit, usuræ peccatum in mutuo locum, & sedem habere? Ergo nos, qui pecunias mutuo non damus, ab usuræ crimine immunes sumus. Inutilis ergo, & superflua est Epistola Decretalis; nihilque ex ea contra nos extundi potest.

II. Jam in antecessum, ubi mutui finitionem dedi, argutationem hanc explosi ut ridiculariam, ineptissimamque, invecctam a Gallo *Co-reur*. Verum, quia nostratum aliqui adeo sunt infatuati, ut quidquid in quorundam Transalpinorum libris legunt, veluti oracula suscipiant; idcirco hanc futilissimam objectiunculam, quam illi ad rævum usque repetunt, repetere equidem coactus sum, ut deridendos propinarem, qui eandem obtrudere audent. Nemo quippe opponere similia potest, qui bono, communique sensui non renuntiaverit. Quandoquidem merus est in objecto, & ad fallendum compositus verborum lusus. Hac argutatione posita, nulli minus fœneratores, quam famosi fœneratores ipsi. Omnis quippe fœnerator lucro inhiat, & ad lucrandum, non ad mutuum gratuitum pecunias dat. Ergo a fœnore liber. Immo quo ille magis vult moderatum lucrum, eo magis distat a fœnore. Dicant ergo nobis Argutatores isti: Qui fieri potest, ut usuræ culpam perpetret Christianus, illorum Doctrina admissa? Mutuo is dat pecunias, nihil postulans supra

pra sortem, nec sperans. Nullum hic fœnus. Si lucrum quæris, jam non mutuo, sed ad lucrum, *ad interesse* pecunias tradit. Impossibile huic ergo fœnus erit. Qua enim via possibilis huic usura foret? Quod gratuito mutuo tradat pecunias, deinde decursu temporis lucrum petat? At hæc levissima plane est circuitio. Tum enim debitor sortis, non adstringitur reddere lucrum, nec illud peti potest. Quod gratis datum est, ullum sic danti fructum parere nequit. Ea propter qui illum exigeret, non fœnerator esset sed potius injustus, & raptor. Contractus quippe mutui, juxta leges, nullo præfinito auctario, gratis peragitur. Si ergo decursu temporis quidquam requiris, debitor id solvere non tenetur. Tu ergo magis tunc furti, & rapinæ reus esses, quam usurarii criminis, si quidquam exigeres. Verum, licet in Epistola Decretali conceptis verbis hoc sophisma improbatum fuisset, num propterea cavillandi rationes omnes ingeniosis Recentioribus subtraherentur? Confugerent illi statim (neque enim conjectura fallor) ad PP. Gibalinum, & Raynaudum, docentes, te usuræ scelus nequaquam committere, etiamsi dicas *te mutuari* pecunias tuas, proventumque perceperis, propterea quod verba hæc *mutuari, prester, prestare* æquivoca sunt, satisque est te habere bonam intentionem lucrandi juxta modum, quem docent ingeniosi Juniores. Quibus omnibus positis nemo non videt, inanem fatuamque esse omnem de usura quæstionem. Quare sapienter BENEDICTUS XIV. has omnes cavillationes flocci fecit, atque unica generali regula, seu Monito, ut ineptas rejecit, admonens fideles suos, *ne aditum relinquant ineptis illorum sermonibus, qui dictitant de usuris hoc tempore quæstionem institui, quæ solo nomine contineatur.*

III. Neque recensitæ fallaciæ obtruduntur solum a *Casuistis* nonnullis, qui meritissimi audiunt apud aliquos in Theologia Morali, sed ab Eruditis aliquibus hujus ætatis Viris, qui se ratiocinari ad exactioris critices leges jaçant. Nec advertunt acuti homines, numquam fuisse in Mundo fœneratores, nisi qui immoderatas usuras percepissent, illorum admissa Doctrina ridicularia modo in nostra DECRETALI damnata. Siquidem Pontifex Summus requirit ad justum lucrum contractum, cujus natura sit prorsus diversa a mutui natura. Novi usurarum Patroni, sola intentione, solo animo tradendi pecunias ad lucrum moderatum, omnem de Mundo usuram auferunt, ipsamque Pontificiam DECRETALEM volentes, nolentesque carpunt, dum ajunt in eadem damnari lucrum exactum vi mutui, quod & ipsi damnant, non item proventum perceptum ex pecuniis traditis *ad interesse*. Sic illi verborum lusu, & inanissimis gerris, quæ vix

ac ne

ac ne vix quidem sophistas decent, de gravissimo, immo capitali Theologiæ dogmate ratiocinantur.

§. V I.

Sententia Authoris Itali, qui libro inscripto: Dell' impiego del denaro, in Compendium redegit, Opus Broedersen, pleno in lumine ponitur. Impostura, quam Author iste impingit Romanæ Ecclesiæ, in qua Sæculo XIII. mutatam esse de usura doctrinam scribit, penitus profligatur.

I. Opus inscriptum: *Dell' impiego del denaro* perpetuis antilogiis scatet; tantaque verborum circuitione omnia in illo implicantur, ut modo apertum errorem præseferat, modo adhibitis verborum fucis Lectorem fallat. Hujus Auctor primis libris perspicue, & sine fuco doctrinam Calvini, Molinæi, Salmasii cum suo Jansenista *Broedersen* transcribit, docet, propugnatque. *Libro 3.* similiter principia Molinæi, Salmasii, & aliorum fuse explicat; nempe in mutuo non transferri Dominium, pecuniam fecundam, non sterilem natura sua esse. Sub libri finem quorundam laxioris ethices Casuistarum opinionationes in subsidium arcessit. Doctrinam P. Maignan ab Ecclesia proscriptam adoptat; sicuti & aberrationes Patris de Colonia. Igitur, ut Authorem istum, ejusque fautores ad incitas redigam, nullaque ad effugium rima supersit, oppositas, quæ hoc de argumento vigent, opiniones, ob oculos pono. Prima est Catholicorum omnium; docentium omnem usuram, quæ est lucrum ex mutuo, sive moderata sit, sive nimia, sive a pauperibus exacta, sive a Divitibus, peccatum esse. Altera Calvini, Molinæi, Salmasii, Noodt, *Broedersen*, aliorumque Jansenistarum, & Protestantium, qui usuram mordentem, nimiam, vel etiam moderatam, sed a pauperibus exactam, improbant, usuram moderatam a Divitibus, & Mercatoribus perceptam, ut honestam, licitamque defendunt: Quid ad hæc Interpres *Broedersen*? Nulla sententia media est. Alterutram propugnet oportet. Primam refellit duobus primis integris libris, & secundam totis lacertis defendit. Negat? Quam ergo in hac celebri de usura controversia sententiam amplecteris, Erudite Auctor? Quid probare intendis duobus primis libris? Dicant nobis *Broedersiani* omnes, quænam refellatur laudatis duobus integris libris operis inscripti: *Dell' impiego del denaro*? Ibi non de hoc, aut illo contractu peculiari; sed de universali Sacræ Scripturæ, & SS. Patrum doctrina sermo est.

Alterutra ergo ex laudatis sententiis necessario defenditur. Dicturumne sunt nihil ibi probari, nihil defendi? Sed hæc dicta sunt in eos, qui hanc causam penitus ignorantes, quidquid in buccam venit, spuunt, & apud ignarum vulgus exaggerant.

II. Ceterum systema Authoris Itali illud ipsum est, quod Protestantes defendunt, unius dumtaxat vocis diversitate alicubi, non tamen semper, adjecta. Nam quod illi *usuram*, iste *Pro*, *fructum* appellat quandoque. Paucis verbis illius sententiam integra sinceritate perstringam. Usuram in mutuo sedem habere negat, pernegatque, non obiter, non aliorum tantum opiniones referendo, sed ex instituto. In usuræ definitionem *Mutui* vocem Sæculo XIII. inventam docet. Mutuum, inquit, gratuitum donum est: Ergo sicuti ex dono, ita ex mutuo nihil recipi potest. Hoc ipso quod quis pecuniam tradens lucrum intendit, non mutuo, sed *ad interesse* eam locat. Et hæc pecuniæ traditio, non mutui, sed locationis contractus est. Si lucrum perceptum ex hac pecunia divitibus, & mercatoribus tradita moderatum sit, usura honesta, & licita est, quæ *hodie* non usura, sed *proventus* appellatur. Si lucrum immoderatum fuerit, & excedens, vel a pauperibus exactum, usura criminosa est, scelerisque plena. In solo quippe lucri excessu usuram sitam esse ait. Unum summa dignum animadversione perpendendum in hoc opere est, videlicet hæreticam doctrinam passim verborum fucis obtegi, & sagaci dexteritate quadam lectoribus propinari. Audi, quæ in ipsa Introductione scribit Author pag. 20. *Ne sospetto in alcuno cadesse mai, che con quanto in quest' operetta si è per esporre, si venisse a dar modo per difender quella, che veramente è usura.* En quam aperte, clamitant scituli quidam, improbat & Author noster usuram veram. Ita ne vero? Et quænam illi usura *VERA*? Solam ille usuram mordentem, pauperes devorantem familias desolantem, seu quæ in pretii excessu sita est, *veram* appellat usuram. Quis autem hæreticorum, ne Calvino quidem, Molinæo, cæterisque Protestantibus exceptis, hanc immanissimam non detestatur usuram? Quis tantum monstrum probavit unquam? Solos itaque imperitos fallere recitata Italica verba queunt: Hæc nativa, & sincera Authoris Itali, Interpretis *Broedersen*, sententiæ imago. Ne vel tantillum imponere videamur, ejusdem verba referenda sunt.

III. Scribit pag. 297. ubi interpretatur, unaque illustrat Doctrinam *Broedersen*. „ Il chiama l' usura *lucrum ex mutuo*, ovvero *vi mutui*, „ *si agatur de mutuo proprie dicto*, *CHIMÆRA EST*: perche „ prestito e un donar l' uso, onde da esso non si ritrae mai guadagno, „ come

„ come non si ritrae dal dono , e non bisogna però confonderlo con
 „ usura : niun Santo Padre adoprà mai così fatte espressioni , e non
 „ bisogna allontanarsi dall' uso della Scrittura e de' Padri . Pag. 298.
 „ *in sostanza il definir l'usura dal mutuo è contrario a tutta l'antichità.*

IV. Hæretica ne , an Catholica est doctrina isthæc ? Quid reponis ?
 Usura peccatum peculiare est , ab aliis contra justitiam omnino di-
 versum . Mutuo sublato , si lucrum sit immoderatum , injustitia ,
 non usura , juxta Catholicos omnes dicitur . Nullum ergo in mundo
 usuræ crimen . Hæretica plane est Doctrina isthæc . Hæreticam ergo
 Doctrinam docet Author Italus . Falleris , inquires . Hic Interpretis ,
 non Doctoris personam sustinet . In Compendium quippe redigit vo-
 lumen *Broedersen* . Esto . Qui opera Lutheri , Calvini , Socini in
 Italicam linguam verteret , eaque legenda Catholicis traderet typis
 edita , an non saltem docere præsumeretur doctrinam hæreticam ?
 Ergo vel ex hoc solo , opus *Dell'impiego del danaro* severæ censuræ
 obnoxium mihi videtur .

V. Verum enimvero non ut Interpres modo , sed etiam ut Do-
 ctor , Author noster Italus laudatam hæreticam Doctrinam propu-
 gnat . Quin gravius , quam ipse *Broedersen* . „ Vi aggiunge poi anche
 „ gli scrittori dal secolo decimoterzo in quà : *che vuol dire da quando*
CAMBIARONO IN QUESTA MATERIA LE DOTTRINE.
 Lege integrum folium 467. Nicolai Broedersen , quod in compen-
 dium vertit Author Italus , & nullum horum verborum vestigium
 ibi reperiens . Hanc doctrinæ mutationem proprio Marte inventam
 adjecit Interpres , ut sui Doctoris Jansenistæ opus illustraret .

VI. Ne ullus ambigendi locus restet , rescribere juvat ex pluribus
 pauca eorum , quæ , ut Magister , & Doctor scribit *lib. 3. cap. 1.*
pag. 210. & seqq. „ Grandissima forza in questo litigio vien fatta
 „ anche sù quella *del mutuo* , quasi tutto consista in vedere *se sia mu-*
 „ *tuo* , o non sia . Virtù magica non è per altro da credere venga at-
 „ tribuita a questa voce . . . Se dicono significare *imprestito* , siam tut-
 „ ti d' accordo ; perche del prestito ogn' un dirà , che non si dee do-
 „ mandar frutto . . . Si dicono , che significa *dare ad interesse* non
 „ debbono supporlo vietato . . . Il dare a tal contratto il *nome di mu-*
 „ *tuo* non può aver forza d' abbatte le ragioni , per cui si prova lec-
 „ to l' investire *con onesto pro* il suo denaro . Ora poiche l' una di
 „ queste significationi forza è che diano a tal nome , ecco , dicono i
 „ Fautori dell' opinione , *che quì s' illustra* , con poche parole ri-
 „ solto il grand' argomento del *Mutuo* .

VII. Qui sunt amabo , Fautores opinionis , quam *illustras* ? Cal-

vinus, Molinæus, Salmafius, Noodt, Broedersen. Cur nomina files? Cur occultas? Si fautores opininis tuæ alii sunt, cur eos non laudas? Allega vel unum Catholicorum, qui talem doceat errorem. Cedo. In quam contractus specie constituis tradere nummos ad interesse? Respondet laudato lib. 1. 3. pag. 256. *Chi potrà mai dire, che Locazion del uso non sia il dar quattrini a interesse? Credon che basti il dire, che è mutuo. Pag. 257. Forse 40. definizioni diverse si trovano dell' usura In quasi tutte si fa entrare il Mutuo, voce I N O G G I oscura, e però non atta ad essere adoperata in definizioni. Con esse fissano per principio non possa cader usura, se non per ragion del mutuo, . . . il che al comun degli uomini par contradizione manifesta, poiche intendendo per mutuo il prestare; con questo non può mai accoppiarsi usura, talche usura non accaderebbe mai, non potendo MAI star insieme dare in prestito, ch' è dar gratis, ed esigger frutto, che è dare a prezzo . . . Ma potendosi dare ad uso in due modi; quando si dà a prezzo, e con mercede nasce la locazione. Ogni, e qualunque cosa si può allogare. Della moneta appunto veggiamo in Plauto, che il darla ad interesse si avea per locazione, e locazione si chiamava. Pag. 258. Perche potremo affittare un Terreno, e non una somma di danaro? . . . Perche potremo dare a nolo gioje, argenterie, e non Moneta? Pag. 259. Da niuno si negherà che non si possano dare a nolo istrumenti d' arte: ora i danari sono al mercante istrumento dell' arte sua. In somma negar non si può, che vera, e propria locazione non sia, il dar quattrini a interesse. Hæc omnia totidem verbis docet Calvinista Salmafius, quem nunquam, se legisse testatur Author noster. Lege quæ ex Salmafio supra cap. 4. §. 4. rescripta sunt.*

VIII. Locantur pecuniæ non secus, ac fundi, domus, artisque instrumenta? Eccur ergo non locantur pecuniæ pauperibus pacto pretio? Quæ lex vetat locare pauperibus domos agros, artis instrumenta, mercede constituta? Cur ergo. Si, quoties homines lucrum ex tradita pecunia alteri volunt, pecunias locant, sublata de mundo usura est. Quid ad hæc? Usura, inquis est, dum pretium immoderatum, & excedens est. At pretii excessus in quolibet contractu emptionis, venditionis, census &c. occurrere potest, peccatumque constituit injustitiæ, non usuræ. Usura autem peccatum est speciale. Præterea, si lucrum in pecuniæ locatione, dum moderatum est, honestum & justum habetur, æque a pauperibus, ac a divitibus exigere jure poterit. Aut ergo fœneratores dicendi sunt, qui pauperibus locant domos, agros, artisque instrumenta accepto pretio: aut fœneratores non sunt, qui ex locata pauperibus pecunia lucrum capiunt.

Urget,

Urget, inquires, charitatis præceptum succurrendi pauperibus. Verum habet. At non minus lex urget iisdem providendi aliquibus in casibus gratuita domi, agri, instrumentorum, ac pecuniarum concessione. Verum hæc obiter dicta sint. In præsentia quippe systema Authoris Itali propriis illius verbis exponimus; ut ex sola expositione pateat evidenter, istius de fœnore doctrinam ne latum quidem unguem differre a doctrina Calvinii, Molinæi, Salmasii, cæterorumque ejusdem furfuris Doctorum.

IX. Transcribenda nunc sunt alia Authoris nostri verba, quibus nimis licenter ait mutatam esse in Romana Ecclesia de fœnore doctrinam. Pag. 213. *Qui opportuna occasione abbiam di riflettere quanto oscuramente abbi apportato a questa materia il supposto, che ne prossimi secoli (XIII. & seqq.) generalmente prese piede, del non potersi ricavar nulla in virtù del contratto, cui si affisse il nome di mutuo; e il non essersi però quelli che andarono succedendo fatti a esaminare il fondo di tal supposizione.* Impervium aperire arcanum, spissasque dispellere tenebras istas Authori nostro, semper nova & pulchra promenti, reservatum erat. Sed ille iterum loquatur lib. 3. pag. 217. *Quanto mai si allontana in questo proposito il pensare, e il ragionare in questa materia de' Moderni (nempæ Thomæ Bonaventuræ Raymundi, Alberti, Scoti Antonini, Bernardini, Caroli Borromæi, omniumque Doctorum a sæcul. XIII. ad hæc usque tempora) da quello degli antichi. Degli antichi Padri, i quali tanto declamarono contro l'usura, ne pur uno si trova, che di veruna delle ragioni modernamente speculate menzion facesse. Niun di loro mai parlò della pecunia sterile, niun della translazion del dominio, niuno dell' uso immedesimo con la cosa, non della forza del Mutuo, non d' Eretici, ne di lor dottrina. La ragione decantata da SS. Padri e' SEMPRE quella delle lagrime de' miseri, del distrugger le famiglie, e del ridurre a mendicizia che facea in que' tempi l' usura. All' incontro i Moderni questo punto non toccan mai, ne toccare il potrebbero, perche, secondo i nostri principj, se il frutto ha da esser lecito, beneficio, e non danno ha sempre da recarsi al prossimo. Or chi non vuole alla palese verità far contrasto, dovrà pur confessare, che adunque, NON DELLA COSA MEDESIMA PARLAVANO QUELLI, E QUESTI, MA DI MOLTO DIVERSA; e che da qualche ambiguo detto de' Santi Padri, non può dunque mai riferirsi a quello, che al presente si controverte. Ognuno vede che gli argomenti moderni, escludono anche i pro moderati, e giovevoli, dove il motivo de' Padri ferisse UNICAMENTE LE USURE INGORDE, E NOCIVE: Secus usuras moderatas, quas proventus vocitat.*

X. Tria hic gravi animadversione digna occurrunt. Primum compertum, exploratumque est, Authorem hunc Romanæ Ecclesiæ mutationis maculam super hoc de usura dogmate, & præcepto impingere. Nec reponas, junioribus Doctoribus, non Ecclesiæ mutationis notam affingi; quoniam puerile nimis, ineptumque effugium est. Cedo. Qui sunt hi juniores? Sunt omnes Theologi; omnes Sancti Doctores Ecclesiæ Romanæ octo seculorum; a Petro nempe Lombardo ad hæc usque tempora. Sunt omnia Concilia, omnes synodi, omnes Episcopi. Si omnes priorum sæculorum Doctores ab Apostolica doctrina descivissent, non ne Ecclesia ipsa aberrasset a vera doctrina? Si omnes posteriorum ætatum Pastores, Doctoresque novam super uno dogmate invexerunt doctrinam, a Summis Pontificibus probatam, Ecclesiam ipsam mutationi obnoxiam esse necessum est. Quod si in hoc, quidni, & in alio quocumque dogmate mutare doctrinam non potuit? Quanam ex hoc solo capite censura plectendum sit opus inscriptum: *Dell' impiego del danaro*, illorum, ad quos pertinet, judicium esto. Alterum ponderatione dignum, illud est; quod Author iste luce meridiana clarius propugnet usuras moderatas, quas aliquando honestos vocitat proventus, & redditus. Et hanc doctrinam erroneam a capite ad calcem in toto suo opere defendit. Tertium animadversione dignissimum est, tam evidenter falsum esse antiquos Patres solas usuras mordentes, & opprimentes detestari, ut non modo Catholici Doctores omnes nobis proximiores, sed vel ipsi Hæretici oppositum asserant, ut infra, adductis illorum verbis, demonstrabo. Illud me tandem stupore defixum tenet; nimirum Virum laicum proprio Episcopo, & Clero, & omnibus octo circiter sæculorum Ecclesiæ Romanæ Theologis in istius gravissimi dogmatis expositione se se palam opponere ausum fuisse. Porro quod omnes Ecclesiæ Romanæ Theologi quamlibet usuram detestentur, sive parvam, sive magnam, & a quocumque perceptam, definivit Summus Pontifex feliciter regnans verbis clarioribus, quam ut cavillari quis possit. Hæc serio a nonnullis perpendi velim, qui minus in hac causa versati, & partium studio plus justo addicti Doctrinam Ecclesiæ opinionem appellant Scolasticorum, ac si Petrus Lombardus, Raymundus, Thomas, Bonaventura, Halensis cæteraque Theologiæ lumina doctrinam Patrum, & Ecclesiæ ignorassent: ipsaque Ecclesia ignoranter Doctrinam Thomæ Bonaventuræ, aliorumque Sanctorum subinde commendasset; eamque in suis Conciliis, ubi de usura sermo est, turpiter approbasset.

CAPUT VIII.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Cum hæc ita sint, adprobamus, & confirmamus quæcumque
 „ in sententiis superius expositis continentur: cum Scripto-
 „ res plane omnes Theologiæ, & Canonum Professores,
 „ plura Sacrarum Literarum testimonia, Pontificum Deces-
 „ sorum nostrorum Decreta, Conciliorum, & Patrum Au-
 „ thoritas ad easdem sententias comprobandas pene con-
 „ spirare videantur.

§. I.

*Recensentur Scripturarum Testimonia, quæ omnem usuram
 sive parvam, sive magnam, sive a Divitibus,
 sive a pauperibus exactam improbant.*

I. **N**EC temporis angustia, nec instituti ratio permittunt, ut
 propositum argumentum pro dignitate discutiam. Pauca
 tum Scripturarum, tum Conciliorum, tum Patrum documenta indi-
 cabo, ne Interpretis muneri omnino deesse videar. Accedit, quod
 Viri gravissimi hanc strenue spartam ornarunt. Quare, ne actum
 agam, aliqua dumtaxat Scripturarum testimonia producam, ut
 palam fiat, quam verum sit Pontificium oraculum; nempe ea omnia,
 quæ in Apostolica sententia continentur, Sancto Dei Verbo, Patri-
 bus, Conciliis, & Sacris Canonibus esse quam maxime consentanea.
 Ad rem igitur.

§. II.

EX LIBRO EXODI Cap. 22. & 25.

II. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habi-
 tat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.*

III. Vox pauperis, exempli loco ponitur, non restringendæ legis
 causa. Si cavillari contendunt Adversarii vocem illam *Pauperis*, ac-
 cipien-

cipiendam nempe esse secundum puram vulgatæ literam, ut sibi consentent, dicere etiam coguntur a paupere tantum Judæo accipere usuram vetitum esse, secus a paupere extraneo. Hoc autem vel ipsi fatentur iniquum. Hic ergo primus legis textus junctus aliis accipiendus est, & omnes simul, secundum Ecclesiæ Catholicæ Interpretationem, perpetuamque traditionem interpretandi sunt; qua sublata, nihil certi statui deinceps poterit. Heinc colligas velim, Authorem Italum, cum suo Nicolao *Broedersen*, pleno ore fateri, se usuras moderatas, ab omnibus hætenus Catholicis improbatas, propugnare his verbis: *Ribatter si l'Asserzione di Natale Alessandro: omnes usuras erga omnes vetari: e la sua stravaganza, che i Poveri nella Scrittura sieno nominati solamente per modo di Esempio*. Duo ergo, erudite Scriptor, in Natali improbas: Unum, *omnes usuras erga omnes vetari*. Ergo Tu errorem oppositum, nempe *aliquas usuras erga aliquos approbari*, defendis. Alterum, quod Pauper exempli gratia in laudato textu collocetur. Sed audi Grotium ipsum in *Exod. c. 22. Vox Pauperis hic non restringit legem, sed exempli causa posita est; quia plerumque ita accidit, ut illi magis egeant opis alienæ*. Cajetanum etiam audi in hunc locum; ubi ad vocem *Pauperi* sic habet: *Præsertim pauperi*. Quid, quod omnes Catholici hoc idem docent? Et doctrinam Catholicorum omnium, Natalis Alexandri peregrinum commentum, STRAVAGANZA, appellare audes?

§. III.

EX LEVITICO Cap. 25. & 35.

IV. *Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum, quasi advenam, & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum, ut possit vivere frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut darem vobis terram Chanaan, & essem Deus vester.*

V. Hic quoque de paupere sermo est, quod pauperes ii sint, qui communius, frequentiusque usuras solvant. Divites enim, excepto aliquo raro, & inopinato eventu, fœnebrem pecuniam non accipiunt. Quare Moyfes legem rogans, exemplum legi inserit, quod sub oculos omnium frequenter cadit. At non propterea respectu Divitum licitas usuras asserit. Quemadmodum pauperes communiter opprimi Scrip-
tura

tura vetat. Hinc ne inferri potest, licitam esse Divitum oppressionem? Sapiientis legislatoris est in suis rogandis legibus eam scribendi rationem usurpare, quæ accomodatior est populari intelligentiæ.

§. I V.

EX DEUTERONOMIO Cap. 23. & 19.

VI. *Non fœnerabis Fratri tuo ad usuram pecuniam, non fuges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam.*

VII. Nulla hic pauperis mentio. Generalis lex est. Falleris, inquiunt. Quid produnt hæc verba? *Id quo indiget.* Indigentem, pauperem, egenum. Nimium crassa, & vana interpretatio. Soli ne egeni mutuo indigent? An non divites, an non Mercatores etiam opulentes interdum fœnebre pecunia egent? Cujuscumque conditionis homines mutuo interdum opus habere solent. An non rationi repugnat, quod illi mutuo des pecuniam, qui nihilo eget? Dandum mutuo est Fratri nostro indigenti, quicumque ille sit. Cedo. An Dives, an Mercator Frater noster non est? Si nomine fratris pauper tantum intelligendus foret, duo consequerentur absurda, quæ nec ipsi Adversarii admittunt. Primum, quod *pauperi alieno* fœnerari licitum esset. Alterum, quod a Fratre Judæo divite, Judæus usuram exigere jure potuisset. Quæ duo & oppositores detestantur.

VIII. Quod alteram textus partem spectat; nempe *sed alieno*, duæ sunt interpretationes. Altera S. Ambrosii *lib. de Tob. c. 15.* *Sed forte dices, quia scriptum est alienigenæ fœnerabis: & non consideras quid Evangelium dicat, quod est plenius: sed hoc interim sequestremus: legis ipsius verba considera: Fratri tuo, inquit, non fœnerabis ad usuram: sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi inquit usuras exige, cui merito nocere desideras: cui jure inferuntur arma, huic legitime indicuntur usuræ. Quem bello non potes facile vincere, de hoc cito potes centesima te vindicare.* Sedes, Agros, bonaque omnia Deus, ut supremus Dominus, ab Amorrhæis, Amalecitis, aliisque vicinioribus populis abstulerat, & Judæis donaverat. Dum ab his lucrum fœnebre percipiebant Judæi, nullam violabant justitiam. Quod suum erat, repetebant. Quod Deus Terræ hujus supremus sit Dominus, valeatque pro suo arbitrio cuicumque sibi placuerit, donare,

nare, quis est, qui velit inficiari. Nemo vero, præter unum Deum, hoc absoluto jure potitur. Altera explicatio est, eam legem permittentem esse, & tolerantem populum pervicacem, & ad malitiam pronum, secus adprobantem. Hanc amplectitur S. Thomas 2. 2. q. 78. a. 1. ad 1. *Judæis prohibitum fuit accipere usuram a fratribus suis, scilicet Judæis. Per quod datur intelligi, quod accipere usuram a quocumque homine est simpliciter malam. Debemus enim omnem hominem habere quasi proximum, & fratrem, præcipue in statu Evangelii, ad quod omnes vocantur. Unde in Psalm. 14. absolute dicitur: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et Ezech. 18. Qui usuram non accipit. Quod autem ab extraneis usuram acciperent, non fuit eis concessum quasi licitum, sed permissum ad majus malum vitandum. Utraque interpretatio probabilis est. Secunda mihi arridet magis.*

IX. Quæ Nicolaus Broedersen lib. 3. cap. 23. & 24. confarcinat, ut hunc Sacrum Scripturæ textum de more implicet, & involvat, prætereo. Pauca infra dicam, quibus demonstrabo alterutrum ab eo præstandum necessario fore; nempe aut renuntiandum Ecclesiæ Catholicæ, aut subscribendum Ecclesiæ interpretationi, quæ illa est, quam dedi. Solus transcriptus S. Thomæ textus evincit, quam sint mirabiles Broedersiani, qui a se stare S. Thomam scribere non erubescunt.

§. V.

EX PSALMO 14.

X. Domine quis habitabit in Tabernaculo tuo? Aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam Qui jurat Proximo suo, & non decipit; qui pecuniam suam, non dedit ad usuram.

XI. Ubi hic pauperis, ubi divitis, ubi attenuati mentio? Festiva sunt, quæ de more cumulat Broedersen, cum suo Interprete Italo, in hunc textum lib. 3. cap. 31. Præmiserat cap. 28. ex generali Sacræ Scripturæ expressione, affirmante, vel negante, non semper solide probari aliquid præcipi, vel prohiberi. Esto. Sed exceptionis, & restrictionis solida perhibenda ratio est. Nullam autem restringendi Davidici textus rationem adfert novus hic usurarum Patronus. Sed misso Broedersen, quæ subdit Regius Psalter Psalm. 54. rescribo.

XII. Vidi iniquitatem, & contradictionem in Civitate. Die, ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas, & labor in medio ejus, & injustitia, & non defecit de plateis ejus usura, & delus.

XIII. Usu-

XIII. Usuram hic cum injustitia, dolis, & fraudibus comparat Rex David. Licita ne fraus cum divite, secus cum paupere? Injustitia ne exercenda cum opulente Mercatore, secus cum egeno? Magis luculenta hæc sunt, quam ut ea Viro, quantumvis sophistæ, convincendo in contentionem revocare oporteat. Repetit David Psal. 71. *Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum.* En iterum usuras iniquitati æquatas.

§. V I.

EX PROPHETA EZECHIELE Cap. 18. & 22.

XIV. *Vir, si fuerit justus, & fecerit judicium, & justitiam, in montibus non confederit, & oculos suos non levaverit ad idola Domus Israel, & Uxorem proximi sui non violaverit, & ad Mulierem menstruatam non accesserit, & hominem non contristaverit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento, AD USURAM NON COMMODAVERIT, ET AMPLIUS NON ACCEPERIT, ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum, & virum, in præceptis meis ambulaverit, & Judicia mea custodierit, ut faciat veritatem; Hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus.*

XV. Quærimus ab Adversariis absolute ne, an cum exceptione, seu limitatione intelligendus hic textus sit? Si cum exceptione, nempe respectu pauperis, non divitis, vel de usura devorante, secus de moderata, hac eadem limitatione interpretanda erunt alia, quæ in textu recensentur: & sic dicemus, justum illum esse, qui fecerit judicium verum inter virum pauperem, secus inter virum divitem; qui Uxorem proximi sui non violaverit, & injuriam non fererit marito pauperi: qui per vim non rapuerit pauperi, rapuerit licet diviti &c. Quid? Deliria hæc sunt, inquis. Audio. Sed cur cætera omnia, quæ in textu numerantur, absolute intelligenda sunt, sola verò hæc particula: *Ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit,* cum limitatione interpretanda erit?

XVI. Sed pergamus rescribere textum sanctum. Sic autem persequitur Propheta: *Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit UNUM DE ISTIS, & hæc quidem OMNIA non facientem, sed in montibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem, EGENUM, ET PAUPEREM CONTRISTANTEM, ra-*

pietatem rapinas, pignus non reddentem, & ad Idola levantem oculos, abominationem facientem, AD USURAM DANTEM, ET AMPLIUS ACCIPIENTEM, nunquid vivet? Non vivet. Cum UNIVERSA hæc detestanda fecerit, morte morietur.

XVII. Tandem e contrario concludit. *Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata Patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis; super montes non comederit, & oculos suos non leverit ad Idola domus Israel, & uxorem proximi sui non violaverit, & virum non contristaverit; panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento, A PAUPERIS injuria averterit manum suam, USURAM, ET SUPERABUNDANTIAM NON ACCEPERIT, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit; hic non morietur in iniquitate Patris sui, sed vita vivet.*

XVIII. Nulla heinc evadendi rima. Non semel, sed bis, & ter Deus distinguit usuram a pauperum oppressione, & injuria. Aliud est pauperem, egenumve contristare, opprimere, aliud rapinas exercere: aliud pignus non reddere: aliud panem esurienti non dare: aliud nudum non operire: aliud proximi uxorem violare; aliud tandem usuram, & superabundantiam exigere. Qui, clamat Propheta, **FECERIT UNUM DE ISTIS**, morte morietur. Dicant usurarum Patroni. Excusabitur ne Idololatra, quod uxorem proximi non violaverit; aut Adulter, quod Idolis non sacrificaverit? Cur ergo fœnerator excusabitur propterea quod pauperem, egenumve non contristaverit, non oppresserit, ac per vim non rapuerit? Justus non est, nisi qui omnia implet. Qui in uno deficit, factus est omnium reus. Sicut nullam in Idololatria, nullam in adulterio, nullam in rapina limitationem Propheta constituit; ita nullam in usura exceptionem ponit. Æquali modo omnia, quæ recenset crimina, detestatur, suppliciumque fontibus minatur.

XIX. Postremum Propheta Ezechiel cap. 22. hæc subdit. *Et factum est Verbum Domini ad me dicens. Et tu Fili hominis nonne judicas Civitatem sanguinum? Et ostendes ei omnes abominationes suas.... munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem, usuram, & superabundantiam accepisti, & avare proximos tuos calumniabaris, meique oblita es, ait Dominus Deus.*

XX. Adeo decretoria hæc sunt, ut vix habeant usurarum patroni quid reponant. Broedersen lib. 3. cap. 39. sibi semper constans in implicandis, quæ luculenta sunt, respondet, textum Ezechielis, intelligendum esse juxta Legem Mosaicam. Neque enim, inquit, lex per Prophetas, sed Prophetæ per legem exponendi sunt. Quid (argutatur

gutatur ille) legem ne Mosaicam mutarunt Prophetæ, aliamque invexerunt? Tempus designetur, quo mutata hæc lex fuit. Sic garrit, ineptitque homo iste. Ab eodem mutuatus est præfata commenta Italus Interpres.

XXI. Sancti Prophetæ non aliquam novam legem rogarunt, sed a Deo suæ legis Interpretes electi, & Divino perfusi lumine legem ipsam clarius, luculentiusque explicarunt. Si lex Mosaica conceptis verbis approbaret usuras a Divitibus, a Mercatoribus perceptas, solasque Pauperum devoratrices improbaret, tum petere *Broedersen* aliquo jure posset, novam ne legem invexerint Prophetæ. At cum nullibi Moyse adprobet usuras exactas a Divitibus, immo in Deuteronomio absolute usuras improbet, & aliis in locis pauperum, exempli, non restrictionis causa, meminerit; nimis temere *Broedersen* percunctatur, quandonam inuenta lex hæc fuerit. Quis unquam tam futile commentum somniavit, quod Prophetæ non sint legis Mosaicæ Divini Interpretes? Istorum luculentissima testimonia ad ambiguos Mosaicæ legis textus, si qui ambigui nobis sint, revocari debent? Digna hæc sunt tanto Interprete. Lex usuram vetans, naturalis, & Divina est. Illius legitimi Interpretes Prophetæ Sancti.

§. VII.

Ad incitas redigitur Broedersen cum suo Italo Interprete.

*Hunc usuras moderatas defendere
evidenter demonstratur.*

I. Quoties obscura est, vel ambigua Divinorum textuum intelligentia, unice confugiendum est ad Ecclesiæ auctoritatem. Si *Broedersen*, qui se Catholicum jactat, vel unicum Ecclesiæ Catholicæ Doctorem designare valet, qui ante Calvinum, Molinæum, Salmasium, cæterosque clare doceat, usuram moderatam, perceptam non a pauperibus, sed a Mercatoribus licitam esse, tum illi assurgere volo, fascesque submittere. Quid, quod omnes Theologi Catholici continuo ac in lucem erupit novum Calvini, & Molinæi inventum, hæreseos unanimi consensu illud damnarunt? Hic fuit, estque universæ Ecclesiæ sensus. Quo facto ineluctabili posito, etiamsi aliquam ambiguitatem præferrent Scripturæ Sacræ textus, nonne eo in sensu intelligendi essent, quem unanimis Catholicorum consensus nobis exhibet? Quid, quod textus Scripturarum, non ambigui, non obscuri, sed luculenti sunt? Corruit ergo undique erroneus *Broedersen*

sen opinandi modus vi justī ratiocinii. Ut interim omittam, post editam Decretalem regnantis Pontificis Summi, controversiam finitam esse.

II. Sed ut erroneam etiam Authoris Itali, Interpretis *Nicolai Broederssen*, opinionem penitus evertam, præmittam oportet Concilii Tridentini sanctionem adversus novos Divini Verbi interpretes. *Ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum... Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia... aut etiam contra unanimum consensum Patrum Scripturam Sacram interpretari audeat. Sess. 4.* Porro Author Italus non modo adversus unanimum Doctorum Catholicorum sensum Scripturam Sanctam interpretatur: sed cum Scripturæ, tum Patrum doctrinam eludit, deridetque. Integro suo libro 1. *Dell' impiego del danaro* vanis commentis ostendere adnititur, usuras tantum mordentes, vel a pauperibus exactas improbari. Audiamus ejusdem interpretationem in hunc textum Deut. 23. *Non fœnerabis Fratri tuo ad usuram... sed alieno.* Hæc sunt illius, in hunc textum verba pag. 70. *E' manifesto, che a tutt' altri, almeno fuorchè a Giudei, si potea dunque lecitamente prestare a usura. Ma non occor dubitare, che s' intende d' USURA ONESTA, E MODERATA, ed alla quale nome di Usura in OGGI NON SI DAREBBE.* Audistin? Usura, quam exigi ab alienis Deus permisit, *honestæ* erat, & *moderata*. Quid inde? Ergo licita. Quin nec usuræ nomen hodie (*IN OGGI*) subiret. Permisit Deus libellum repudii Judæis, cui *hodie* haud repudii, sed honestæ separationis nomen tribueretur, juxta opinandi modum novissimi Interpretis nostri.

III. Duæ sunt laudati textus interpretationes, quas ex Patribus Catholici Doctores exhibent, ambasque contemnit, deridendasque propinat novus Theologus. Alteram præbet S. Ambrosius *lib. de Tob. cap. 15.* *Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech? nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, usuram exige: cui merito nocere desideras, cui jure inferuntur arma, huic legitime indicuntur usuræ. Cum bello non potes facile vincere, de hoc cito potes centesima vindicare te.* Loquatur nunc Interpretes *Broederssen*. „ In somma ecco indubitatamente, „ te, come non quelle usure, che in brevissimo tempo desolavano, „ e distruggevano permise cogli estranei la Divina legge: ma bensì le „ moderate, e proportionate.... C'è chi risponde non esser ciò permesso, „ se non con quelle genti, con le quali erano in guerra. Ma chi „ ha più inteso, che si vada a domandar danari a quelli, co' quai si „ guer-

„guerreggia „? Tanquam jocosam, ineptamque exhibet S. Ambrosii interpretationem.

IV. Altera interpretatio ex S. Thomæ 2. 2. q. 78. art. 1. ad 2. *Quod autem ab extraneis usuras acciperent, non fuit eis concessum, quasi licitum, sed permissum ad majus malum vitandum, ut scilicet a Judæis Deum colentibus usuras acciperent, propter avaritiam, cui dediti erant, ut habetur Isaia 56.* Quid ad hæc Interpres Broedersianus? En illius verba loc. cit. pag. 72. *Altri afferma non esser ciò permesso come cosa lecita, ma per la durezza di que' cuori. E per evitar un maggior male, cioè di angariar con le usure i propri fratelli, al che inclinavano per la lor grand'avarizia i Giudei. Ma come mai all'eterna sapienza imputarsi ARDISCE d'aver ordinato, o permesso quel, che fosse intrinsecamente male? Non è questo come dire, che Dio avesse permesso a Giudei di rubare a tutti gli altri, e di ammazzargli ancora, acciocche non esercitassero la lor crudeltà, ed avarizia fra se medesimi? Bel ripiego per evitare i peccati sarebbe stato questo. En quomodo novus in Theologia Magister audaciæ notam (imputar si ardisce) Doctrinæ S. Thomæ inpingit? Quin effugium, seu artem declinandi, unaque perpetrandi crimina, responsionem S. Thomæ appellat. Quando nam opportunius usurpari licuit Tridentinum Decretum? *Ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus Sacram Scripturam interpretari audeat.* Tantum impotens defendendæ usuræ libido suadere malorum potuit! Doctorum Ecclesiæ Ambrosii, Thomæ, aliorumque Theologorum omnium deridentur, sibilanturque Doctrinæ? Sed quod omnem fidem superat, ut lectoribus imponat, Ambrosium, & Thomam in suæ erroneæ sententiæ patrocinium advocare non erubescit, ut suo loco ostendetur.*

V. Nunc demonstratione evidenti ostendo Authorem libri: *Dell'impiego del danaro* veras usuras propugnare, non obiter, sed integro primo libro.

PRIMA PROPOSITIO.

Omnes ad unum cum Catholici, tum Hæretici fatentur usuras, quas Deus exigere ab alienis permisit Judæis, esse suapte natura usuras, moderatas utique, minimeque devorantes. De hac prima propositione dubitatio nulla.

S E C U N D A P R O P O S I T I O .

Has usuras moderatas licitas , honestasque integro primo libro demonstrare totis viribus contendit Author Italus ; atque , ut id evincat , rejicit omnium Doctorum Catholicorum interpretationes , eisdemque inurit audaciæ & vanitatis censuras . Hæc propositio certa , & evidens est .

T E R T I A P R O P O S I T I O .

Ergo luce meridiana clarius patet , Authorem hunc veras usuras non obiter , sed ex instituto , & integro hoc primo libro propugnare . Duæ primæ propositiones evidentissimæ sunt . Tertia necessario consequitur . Quod ait , has usuras hodie (*in Oggi*) non esse appellandas usuras , sed proventus honestos , non minuit , sed auget erroris gravitatem . Non est appellanda usura , quæ a Deo in Scriptura usura appellatur ? Non ergo adulterium vocandum adulterium est ? Fornicatio non est vocanda fornicatio ? Nec miror Authorem istum , repente Theologum factum , in hos lapsus errores : sed miror Theologos reperiri aliquos , qui illi faveant . At hoc forte accidit , quod ejusdem doctrinæ sensa non sint probe assequuti . Perpendant illi serio , num alio integer primus liber spectet , nisi ut evincat usuras moderatas , non a pauperibus , sed a Divitibus exactas licitas esse , & a Deo probatas . Nemo , nisi qui ratione , & oculis careat , inficiari hoc potest .

§. I X.

Pauca de Habreorum Commercio.

I. De Judæorum commercio unum , aut alterum verbum . Qui plura cupit , legat inter cæteros , modo licite possit , historiam Judæorum *Prideaux p. 1. lib. 1.* , ubi describit immensos thesauros , qui ex Indiis , Persia , Africa , & Arabia Jerusalem ferebantur . Quid de negotiatione Tyrorum dicam ? Mercaturæ Judaicæ mentio fit Genesios cap. 49. , ubi describitur Zabulon in littore maris habitans , & maritimæ negotiationi incumbens . Fœminæ fortis negotiatio cum Chananæo laudatur Prov. 31. De negotiatione etiam Salomonis cum Tyriis , fermo est 3. Reg. 5. Verum enimvero nusquam magis apud Judæos

Judæos Mercatura floruit, quam tempore Regis David, qui Idumæam occupavit, ubi portus Ailath, & Asiongaber aperti erant ad littus maris Rubri. Inde Navigiorum classes per varia loca emittebantur, quæ postea auro confertæ redibant, ut narratur 1. Par. 29. *Tria millia talenta de auro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes Templi.* Ezechiel tempore non modo agris colendis, verum etiam mercaturæ, & commercio opera dabatur, ut habetur cap. 27. *Juda, & terra Israel institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nudinis tuis. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum. Arabia, & universi Principes Cedar ipsi negotiatores manus tuæ. . . . Venditores Saba, & Reema ipsi negotiatores tui. . . . Havan, & Chene, & Eden negotiatores tui. Saba, Assur, & Chelmad venditores tui. . . . Naves maris Principes tui in negotiatione, & repleta es, & glorificata nimis in corde maris. . . . Quæ in exitu negotiationum tuorum de mari implesti populos multos. In multitudine divitiarum tuarum, & populorum tuorum ditasti Reges terræ.* Commertium ergo cum Tiriis tempore Ezechielis Judæi exercebat.

III. Quibus positis, respondeant novi Politici, qui exaggerant, haud posse commercium, ablatis usuris, consistere. Tempore Davidis, Salomonis, Ezechielis mercatura, & commercia, tum terrestria, tum maritima florebant apud Judæos. David autem non modo necessariam ad exercenda commercia usuram non cognovit, verum e contrario illam ut iniquam reprobavit: questus est de Civitatis plateis non defecisse *usuram, & dolum*; eumque in Dei tabernaculo habitaturum promisit, *qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Salamon etiam Prov. 28. conquiri divitias prohibuit *usuris, & fœnore.* Quid ergo aures obtudunt novæ Politicæ inventores, commercia florere haud posse, usura ablata? Sapientiores ne isti Salomone, Davide, Ezechiele? Non ne hæc sola luculenter evincunt, quam sint illorum commenta vana, inepta, ridicularia? Interpres Italus *Broedersen* scrutator est antiquitatis diligentissimus; & tamen negat Judæos mercaturæ operam navasse. Sed in hoc, ut modo vidimus, fallitur egregie.

§. X. -

*Queritur Deus per Ezechielem, quod Pastores Israel occultarent
usurarum pravitatem Populo suo. Blandæ Pastorum opinio-
nes populum Divino supplicio non subduxerunt.*

I. Sanctissimus Propheta Ezechiel usurarum enormitatem Dei spiritu actus populo Judæo ob oculos exposuit. A tanto scelere abducere avaram Gentem toto studio pertentavit. Verum Pastorum multitudo Doctrinæ Divinæ severitatem deliniebat. Quam ob rem laudatus Propheta fere solus erat, qui ex adverso detonaret, omnique mundana ratione contempta, veritatem, semper humanis auribus infestam, viriliter prædicaret. Cæteri pauci Prophetæ multitudine in avaritiam manibus, pedibusque irruente perterrefacti, filebant. Contra Pastores, seu Animarum Rectores dulcia, & suavia promittebant; benigna interpretatione Doctrinæ Ezechielis rigorem temperabant; afflictos populorum animos solabantur, & omnia prospera futura prædicebant. Ita testatur Propheta ipse Ezechiel illo capite XXI. 1., ubi post usuræ detestationem, hæc, quæ subjicio, scribit 2. & 25. *Conjuratio Prophetarum in medio ejus, sicut Leo rugiens rapiensque prædam, Animas devoraverunt; opes, & pretium acceperunt. Viduas ejus multiplicaverunt in medio illius. Sacerdotes ejus contempserunt Legem meam, & polluerunt sanctuaria mea... Principes ejus in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & avare sectanda lucra. Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & divinantes eis mendacium, dicentes: Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus.*

II. Quod subdit Deus per Ezechielem majorem incutit terrorem. Tanta erat & populi, & Pastorum, seu Prophetarum, de quibus Ezechiel sermonem habet, prævaricatio, tanta divitiarum congregandarum fitis, ut virum Deus non invenerit, qui veritatem intrepide affereret, imminentemque vindictam averteret. *Et quasi vi de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam; ET NON INVENI. Vers. 3.*

III. Sane Prophetæ, & Pastores blandis opinionibus parietes deauratos liniebant absque temperamento, securitatem populis spondebant, & pro eorum animabus vades se se benignissime exhibebant. At numquid liberarunt eos a perditione? Subduxerunt ne illos æterno sup-

supplicio? Minime. En Divinam sententiam. *Et effundi super eos indignationem meam. In igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus, vers. 31.*

IV. Hæc ad Christi Jesu pedes, ejusque formidandum Judicium meditentur illi velim, qui a peccantium multitudine, ab universali consuetudine, seu turpi corruptela usuris patrocinium quærunt. Sero hæc illi recogitent, qui, sibi illudentes, Pastorum opinationes, & Theologorum multitudinem, & authoritatem allegant, atque opponunt. Scripturarum cælestem Doctrinam amplectantur. Viros Dei consulant, qui unanimi consensione in usuras inveci sunt. Recogitent, cupiditatem divitiarum omnium esse malorum radicem. Illam doctrinam sectentur, quæ huic cupiditati bellum indicit; quæ Mundum, & omnia, quæ Mundi sunt, contemnenda inclamat, quæ spiritum redolet Evangelicum. Illas vero habeant suspectas doctrinas, quæ cupiditati favent, & carni, videnturque eo unice spectare, ut, quæ Mundi sunt, promoveant, & multitudini, quæ, CHRISTO JESU teste, latam, & spatiosam viam percurrit, indulgeant. Non te, Amice Lector, mellita eloquia dicentium, pax pax, ubi nulla est pax, seducant, ne te rapidissimus pravæ consuetudinis torrens abripiat. Ut vero cum paucis portum tenere salutis valeas, Ezechielem apertissime locutum audi, & meditare. Doctrinæ Evangelicæ spiritum, & medullam: animi paupertatem: terrenorum contemplationem, missis argutationibus, verborumque cavillis, animo recale. Hæc si feceris, ab usurarum voragine longius ambulabis, Hac de re unicum tibi Evangelicum textum propono §. sequenti.

§. XI.

EX EVANGELIO LUCÆ cap. 6.

Commenta Nicolai Broedersen refelluntur.

I. Veteris Testamenti leges adversus usuram latas, ad moralia præcepta pertinere universa Patrum traditio docet; quidquid in oppositum Calvinus, Molinaus, pluresque alii argutentur. Moralia autem præcepta cum naturæ jura explicant, sublata cœremoniali lege consistunt, eaque Christus suo Evangelio confirmat. Integrum damus textum Lucæ. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? Nam & peccatores diligentes se diligunt: & si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Siquidem & pec-*

catores hæc faciunt, & si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos vestros, benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes; & erit merces vestra multa, & eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos, & malos.

II. Quoniam Christus perficere, non abrogare legem Decalogi venit, ut præceptum septimum, quo usuræ vetantur, magis firmaret, altiusque in hominum cordibus figeret, a benevolentia exordium capit. Post beneficentiam commendat; ut quemadmodum Christiani cæteris omnibus gentibus præire benevolentia, ita & beneficentia se præstare aliis debere intelligant. Quippe non amicis modo, quod & Ethnici faciunt, sed inimicis benefacere imperat ad sui exemplum, qui solem super justos, & injustos oriri facit. Tandem jubet: *Verumtamen diligite inimicos vestros, & benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes.*

III. Duæ sunt inter alias de hoc textu Patrum, & Theologorum sententiæ. Nec tamen diversitas hæc præjudicium aliquod causæ infert. Illud quippe certum, exploratumque est, omnes tum Patres, tum Theologos, qui super hujus textu intelligentia in oppositas concedunt sententias, unanimi consensu propugnare, Christum in Evangelio legem adversus usuram confirmasse, atque perfecisse. Quod postea ex hoc textu aliqui id negent, adfirmantque communiter cæteri, ad id, quod controversiæ caput est, perinde se habet. Quare qui negant in Evangelio usuram vetari, turpissime errant, & universæ Ecclesiæ sensui contradicunt. Equidem operæ pretium non existimo ad trutinam hic revocare quænam ex duabus indicatis sententiis præferri debeat. Sed eo potius orationem convertam, ut evincam, JESU CHRISTI Evangelium evidentissime damnare usuram.

IV. Ut hoc demonstrem, præmitto oraculum Christi Domini Matth. 5. v. 17. *Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut Prophetas: non veni solvere, sed adimplere.* Deinde subdit v. 20. *Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis Regnum Cælorum.* Quibus positis hanc conficio argumentationem. Fatentur Adversarii, legem Mosaicam vetasse usuras, quidquid sit, an prohibitio omnes comprehenderet, an pauperes tantum. Atqui Christus legem non venit solvere sed adimplere, seu perficere. Ergo legem, usuram vetantem, perfecit. Clarius expono secundam propositionem. Vnum, & alterum Mosaicæ legis caput; alterum scilicet, quo Moyse permiserat ad duritiam il-

lius

lius populi, nempe libellum repudii; alterum, quod Pharisei commenti fuerant, nempe odium internum inimicorum, Christus abrogavit, utrumque conceptis verbis exprimendo. Contra plura alia Doctrinae capita enumerat, quæ ad maiorem perfectionem evexit. Inter hæc vero illud de mutuo, *Mutuum date nihil inde sperantes*, clare ponit. Ergo legem adversus usuram Christus non abstulit, sed perfecit. Perfecit, inquit, consilium præbendo, abrogato præcepto. Papæ! Exquisita sane perfectio legis est, quæ, sublata lege, consilium substituit. Perfectio non destruit, sed ad meliorem statum evehit, quod perficit. Abundaret ne plusquam Scribarum, & Phariseorum justitia Christianorum, si hi liberi essent in usuris exigendis, secus illi. Tangi aliquo rubore Adversarii deberent, si tam inepto ratiocinio uterentur. Paucis comprehendo sublimem Christianæ legis perfectionem, & præceptum. Fœnerantur hominibus fœneratores. Christianus sine fœnore mutuum dabit. Gratificantur peccatores peccatoribus, ut æqualia recipiant. Christianus neque Beneficii vicem, neque mutui sortem interdum expectabit. Amici benefaciunt Amicis. Christianus, vel in ipsos inimicos beneficentiæ munera effundat. Hoc pacto juxta Evangelicæ perfectionis exemplar, & fœneratorum iniquitatem declinabit, & insitam a natura humanitatem superabit, & vel communia ipsa Amicorum officia excedet. Tria sperare quis ex mutuo potest, usuram, gratiam, & sortem. Suadet Christus mutui officium, quin nec gratiam, nec sortem interdum recipiamus. Prohibet autem, ne ex mutuo lucrum, aut exigamus, aut speremus. Qui enim spe recipiendi beneficii mutuatur, inhumanus est. Qui tandem spe lucri pecuniam alteri credit, injustus est fœnerator.

V. Oppositam doctrinam post Calvinum commentus est Molinæus *tract. de usur. num. 11. Non est igitur verum, sed erroneum, & superstitiosum, quod illi hætenus scripserunt, & docuerunt, quamlibet usuram, aut fœnus, seu quidquid omnino commodi, ob mutuam pecuniam creditor recipiat, a lege Divina damnari: quia immo non damnatur usura, nisi quæ fraudi proximo est, ipsumquæ prægravat. Non obstat universalis illa negativa Luc. 6. nihil inde sperantes: quia illic Christus non de usura, sed de restitutione sortis, vel repensione æqualis beneficii loquitur. Peregre. Mutuari nos Christus vult, etiam absque spe sortis recuperandæ, aut beneficii recipiendi, simulque usuras exigere concedit? Lepida sane commenta. Omnium Patrum Authoritates adferre hic possem. Omnes utriusque Testamenti verbis usi sunt, ut usuram damnatam evincerent. Omnes clamant, Christum ad mutuum dandum, etiam sine spe, aut similis gratiæ*

gratiæ recipiendæ, aut fortis recuperandæ nos exhortari. Ergo extremæ dementiæ est, asserere Christum concessisse lucrum aut exigere, aut sperare ex mutuo.

VI. Argumenti efficacitatem confessus est vel ipse Salmasius *Lib. de usur. cap. 20.* Hæc Domini verba jugulum usuræ petere non nemo ex veteribus Patribus, & ex recensibus Theologis existimavit. Tertullianus inter antiquiores, ne alios nominem, in hac fuit sententia. Vetitam usuram Hebræis fuisse, Christum autem ne de crediti quidem summa suos esse voluisse sollicitos, cum crederent. Præceptum Mosaicum de usura non accipienda præludium quasi fuisse voluntatis Domini de sorte perdenda, qui jusserit etiam dari mutuum his, a quibus nihil se recepturos sperarent &c. Basilius porro inter Græcos Domini sermonem in Matthæo contra usuram facere interpretatus est, & componit eum cum Præcepto Mosaiico, ut doceat, tam veteri lege, quam nova usuras prohiberi &c. Certe ut apud Lucam concepta sunt Domini præcepti verba, longe etiam magis usurarum latus transverberant. Nam qui de perdenda crediti summa laborare vetatur, quis credit ei concedi pactiones pro credito usurarias facere? Longe est ab eo, qui nihil speraturus de sorte etiam egentissimis credere jubetur, ut ultro paciscatur aliquod ultra sortem sibi reddi, de qua melius, & præcepto convenientius periclitaretur. Illud quidem certum est, Dominum non de alio mutuo loqui, quam quod Judæis permissum lege fuit Judæo daturis mutuum. Cui præcepto ad plenioris disciplinæ perfectionem hoc de suo velut auctarium mensuræ addidit, ut etiam non reddituris mutuum credatur; quomodo & aliis firmandis, ut districtior eorum esset observatio, majori ex severitate constrinxit. Etenim qui in difficilioribus regulam tenet, in facilioribus varias excidit. Qui potest libenter, mutuo quod dedit, perdere, dum lucro apponit, si id servet, aliquid plus vix sibi sperare permittit, & usuris tanto libentius ut careat, a se impetrat. Tanta est vis veritatis, ut ex audacis Hæretici pectore hæc extorserit. Tametsi enim ille ea subinde adulterare Scripturarum sensa conetur; tamen hæc, quæ vel coactus confessus est, satis sunt ad magis firmandam sententiam nostram.

VII. Refellenda nunc essent commenta Nicolai Broedersen. At hæc innumera sunt. Nonnulla perstringam. Primum *lib. 4. cap. 3.* narrat, Dominium SOTO existimare in laudato Lucæ textu non contineri præceptum: idque confirmat illius Interpres Italus. Quod quidem verum habet id primo Sotum asserere, sed is continuo subdit bidem *lib. 6. p. 1. art. 1. concl. 1.* Præterea illa Evangelica sententia sub-

subministrat vim argumento per locum a majori, nempe, quod si Christus consulvit, ut neque gratuitum donum speremus ab hominibus, quod licite possunt rependere, a fortiori consequitur, neque expectandum esse pretium usus, quod justitia vetat. Quod argumentum supra inculcavimus. Perperam ergo Broedersen, ejusque Interpres obtrudunt SOTI auctoritatem, quasi is negaret Evangelicam legem vetare usuram. Sive enim uno, sive altera textus parte veritatem propugnet SOTO, vitilitigatoris est aliqua obtrudere verba, quæ lectorem ad dubitandum inducant, num negaverit ille vetari usuram in Evangelio; atque adeo id negaverit, quod sine hæresi apertissima negari nequit.

VIII. Omnia Broedersen commenta eo tendunt, ut probet Christum præcipere mutuum gratuitum indigentibus, minime vetare mutuum fœnebre dandum Mercatoribus divitibus. Inquit enim loc. cit. c. x. §. i. num. 4. Ex eo quod debeamus rerum nostrarum V. G. pecuniæ usum ex charitate donare indigentibus, non sequitur, usum illarum V. G. divitibus Mercatoribus, aliisque non indigentibus, quibus usus ex charitate donari nullo jure debet, justo ex peritorum judicio, aut lege non esse vendendum pretio. Itaque falsum est verba Christi, in quacumque accipiantur explicatione, prohibere aliquid exigere pro usu pecuniæ a quocumque Apage ejusmodi sophisma, nonnisi dolo malo, ad fallendum nimirum incautos lectores excogitatum. Audisti in illuminati cerebri hominem; hominem qui se Catholicum jactare, non erubescit? Hanc futilem distinctionem universæ antiquitati ante Calvinum, & Molinæum incognitam, jam supra rejecimus, & iterum infra luculentis Patrum testimoniis profligabimus.

IX. Alii Recentiores, fuso calamo textum hunc interpretantur. Aliqua fide summa perstringam ex Italo Interprete Broedersiano. Is igitur in Opere: *Dell'impiego del danaro* lib. 1. cap. 4. pag. 37. sic habet: *Mirabile cosa è, come sentenza dall' umano intendere così diversa, venga principalmente fondata sopra un detto, che significa tutt' altro, e che di tutt' altro intende, e che veramente a questa controversia non si riferisce. Ognun previene, che di quelle parole si tratta Mutuum date, nihil inde sperantes Et pag. 39. Come mai si fa entrar què, e da che mai si ricava un precetto generale di non dare a niuno somme di danaro con frutto Et præterea pag. 41. subdit: Ma considerando ancora precisamente le parole, di cui trattiamo, come si è potuto credere, che se il Salvatore avesse voluto dire senza esiger frutto, avesse detto Nihil sperantes? Ognun vede che avrebbe detto nihil exigentes, ovvero nihil lucrantes, non mai sperantes, perche niuno ha mai parlato in tal guisa; l' usura, quale attualmente*

mente s' impone, non essendosi mai detta speranza. Post multa contendit nec Basilium, nec Ambrosium, nec Hieronymum, nec cæteros Patres hunc textum adversus usuram allegasse. Tandem, cum *Broedersen*, Dominici SOTO textum transcribit. Infra palam faciam, non modo Theologos omnes Catholicos, recensita commenta tamquam gravissimos errores improbare, sed vel hæreticos ipsos fateri, Patres Sanctos docere moderatam usuram a Christo prohiberi.

X. Unum obiter recordor, nempe novissimos istos commentatores, qui integrum Christi sermonem meditandum inclamant, animum minime intendisse ad potissima Divini ejusdem sermonis principia, quorum unum est vehemens Christi Domini adversus divites increpatio. Hæc siquidem præcedunt laudatum textum: *Verumtamen vae vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis. Vae cum benedixerint vobis homines. Secundum hæc enim favebant Pseudoprophetis Patres eorum.* Similia referunt Matthæus, Marcus, Joannes, & Paulus. Divitiarum contemptum fervor Divinus exaggerat. Divitibus formidanda minatur, periculumque æterni naufragii iisdem vehementer inculcat. Contra non modo juxta novissimos istos Scripturarum Interpretes illis inhiare lucro permittitur, sed ut facilius explere cupiditas possit, thesauros pro libito cumulare, usuraque exercere conceditur. Si dixerimus, eos, qui talia scribere audent, ipsa prima Evangelicæ legis elementa graviter ignorare, an æquo gravius quidquam pronunciaverimus? Verum hæc obiter. Forte plura infra dabimus. Sciant etiam novissimi Interpretes isti, Tertullianum, Basilium, aliosque plures Patres, & Concilia Carthaginense 1. *can.* 13., Parisiense 6. *can.* 53., Lateran. 2. sub Innoc. III. *can.* 13., Lateran. 3. sub Alexand. III. *can.* 25., Avinion. *can.* 3., Albienf. *can.* 62., Mediolan. 1. *cap. de usur.*, Lateran. sub Leone X. *Sess.* x., Alexandrum III. *cap. super eo extra de usur.*, Urbanum III. *cap. consulvit.*, atque Innocentium Tertium eodem titulo laudatum textum allegasse adversus usuram. Sciant denique, omnes Patres, omnes Theologos, semper docuisse utraque lege, & veteri, & Evangelica, usuras vetari. Quod autem hoc, aut alio textu; hoc, aut alio principio, id evincant, ad rem ipsam, quod attinet, perinde est. Tamen, ut *Broedersen*, qui se Catholicum ostentat, & tanta temeritate audet effutire nihil ad evincendam usuræ prohibitionem conducere textum Evangelicum Lucæ, pudeat aliquantisper audaciæ suæ, lubet proferre in medium Canonem auctoritate gravissimum, quo sane os loquentis iniqua obstruitur. Igitur Concilium Lateran.

teranenſe ſub Leone X. anno 1512. hæc definiuit: *Dominus noſter, Luca Evangeliſta atteſtante, aperto nos præcepto obſtrinxit, ne ex dato mutuo quidquam ultra ſortem ſperare debeamus. Ea enim eſt propria uſurarum interpretatio, quando videlicet ex uſu rei, quæ non germinat, nullo labore, nullo ſumptu, nullove periculo lucrum, fructuſque conquiri ſtudetur. Quid ad hæc Broedersen, ejuſque Italus Interpres?*

§. XII.

Pyrrhonismus ab Authore Operis inſcripti: Dell'impiego del danaro ſuis Interpretationibus in Divinam Scripturam invecſus.

I. Non modo Author Operis: *Dell'impiego del danaro* in erroneum ſenſum, omnium licet Doctorum Catholicæ Eccleſiæ conſenſu repugnante, detotquet Scripturæ Divinæ oracula, verum etiam ea præjacet fundamenta, quibus admiſſis nutat univerſæ Scripturæ Authoritas. Ex multis, quæ ille tum in Hiſtoria Theologica, tum in hoc opere ſcribit, ſpecies quædam Pyrrhoniſmi, & Septiciſmi conſequi videtur in Divinis Oraculis aut ſuſcipiendis, aut rejiciendis. Pauca curſim delibabo. In dicto Opere: *Dell'impiego del danaro lib. 1. c. 3.*, ubi hæc Levitici verba Interpretatur: *Nec amplius, quam dedisti*, poſtquam contra omnium Catholicorum ſenſum præſata verba commentus eſt, hæc adjicit pag. 28. *Se le parole &c. Nec amplius quam dedisti: non foſſero incorporate, come ſono, ma faceſſero Caſa da ſe; talche ſembraſſe veniſſero a imporre in univerſale di non eſiggere da chiunque ſia, e non ſolamente frutto grave, ma niente di più quam dedisti, all'ora ſi riſponderebbe poterſi per ragioni non diſprezzabili ſoſpettare, che quelle quattro ſillabe quam dedisti, non ci vengono dall' Interprete, ma più toſto da ſcorrezione, e foſſero un aggiunta di antichi copisti, che ſi credettero quella, o ſimil parola eſſer neceſſaria a compir il ſenſo. Di tal particella non c'è orma nel teſto Ebraico, e nè pur nella verſione Greca, nè in verun' altra delle antiche. Præterea pag. 29. Della intruſione di quelle due parolette non ſarebbe da far maraviglia alcuna.*

II. Plures paginas implet, ut iſtam verborum intruſionem evincat. Ut abſurda, quæ ex hoc commento proficiſcuntur, perſpecta habeas, conſiderandum eſt de Dogmate explicando negotium agi. Contendit Author noſter, ſolam uſuram mordentem, & immodera-

tam a Deo vetari . Altro quì non si vede mai , se non rimproverar l'usura , che fra gli Ebrei correva qual era **FURIOSA, E INSOFFRIBILE**. Quoniam vero laudatus Levitici textus absolute , nulla sive pauperum , sive divitum distinctione facta , omnem usuram improbat ; ideo confugit ad citatum commentum . Quod licet se se illud eruditionis gratiæ Author proponere asserat , non propterea minus perniciosum est Vulgatæ nostræ Authoritati . Accedit , quod verba laudata : *Nec amplius quam dedisti* , quæ leguntur in Levitico , repetuntur ab Ezechiele Propheta , ut ex dictis patet . Quare spiritus Scripturæ huc spectat , ut omnem omnino usuram , & a quocumque acceptam damnet . Dicat ergo oportet adversarius , intrusa quoque esse Ezechielis verba , fateaturque , se suam ut oraret causam , Pyrrhonismum in rejiciendis , aut admittentis Divinis Oraculis invexisse .

III. Pejora sunt, quæ scribit in hoc Evangelicum Oraculum : *Mutuum date nihil inde sperantes* . Inquit enim pag. 214. *Un precetto di tanta conseguenza , e che tanto influisce nel bene , e nel male delle famiglie , e degli stati , sarà appoggiato a una voce usata ACCIDENTALMENTE dal Traduttore Latino , che potea ugualmente servirsi d'altra ? S'egli dicea quì Comodate , in vece di mutuum date , come potea dire , e come altre volte disse , Tutta questa DOTTRINA del mutuo svaniva . Papæ ! si etiam Interpres dixisset : *Hæc est figura corporis mei* , loco aliorum verborum , *hoc est corpus meum* , tota lis de Eucharistia evanisset . Pergit Author . Il Salvatore per altro non disse certamente Mutuum , perche parlava Siriaco Il Vangelista non disse Mutuum date , perche scrisse in Greco . Prætereo commenta , quæ in hunc textum lib. 1. c. 4. congerit . Hæc , quæ indicavi , satis evincunt , Authorem istum Pyrrhonismum in Divina Scriptura interpretanda invehere . Quid ? casu , fortuito , *Accidentalmente* , verba hæc , *Mutuum date* , irrepsero in Vulgatam nostram ? Interpres latinus absque ulla consideratione , *Accidentalmente* , hæc verba , *Mutuum date* , usurpavit ? Quis Catholicorum similia unquam scripturavit ? Perche , scribit pag. 46. , *dovremo aver per legge , e da doverci effettivamente eseguire , quel solo SENSETTO , che fa menzion del prestare ? Le sentenze del Salvatore nostro , quali debbono servir di regola alla nostra vita , vanno sanamente intese . Alcune volte sono stimoli alla virtù eroica , e somma : alcune volte sono consigli , e non leggi : alcune volte convien sottintendervi la riserva delle circostanze : alcune volte non sono affermazioni precise , ma modi usati di favellare .**

IV. Hæc,

IV. Hæc, & innumera alia similia congerit, ut demonstret nullum in Evangelio extare adversus usuram præceptum: Quod erroneum commentum universæ Catholicorum doctrinæ adversatur. Porro hac interpretandæ Divinæ Scripturæ libertate posita, quid firmum, quid inviolatum, quid certum in eadem deinceps habebitur? Theologorum quisque hoc jus explicandæ pro ingenio legis arrogare sibi poterit. Sed quid dico Theologorum? Laicorum quilibet referre Divina arcana audebit, exemplo motus Authoris nostri, qui sublimiores Divinæ Theologiæ controversias dirimendas sibi assumpsit, quin unquam prius eisdem studuerit, aut de eisdem cogitaverit. Idipsum, quod certe prodigii specimen præfert, propriis illius verbis firmatum habeto. Hæc autem scribit in Introductione ad citatum Opus *Dell'impiego del danaro* pag. xv. *E' avvenuto ancora, che non pochi m'abbian richiesto con gran premura di prendere questa materia per mano. Me ne sono difeso un pezzo, siccome quegli, che a tal punto non avea pensato giammai.* In Præfatione quoque in editionem Historiæ Theologicæ pag. ix. hæc nobis perhibet. *Benche di tal materia ei (l'Autore) non ci avesse ragionato giammai, ne fattone studio particolare alcuno sopra di questa, non per tanto &c.* Quis unquam similem agnovit hominem? Quis hic portentum aliquid non admiratur? Alterutrum sane dicamus oportet. Aut divinitus illi infusam scientiam: aut quæ ignoravit, typis prodidisse. Primum credere Scriptura vetat, nisi signis manifestis probetur. Alterum cæteris discutiendum relinquimus. Quod mihi dolet, meque pene conficit, est, quod vir iste in Tractatu: *Dell'impiego del danaro*, omnibus Catholicis se se opponit: Doctrinæque non modo Ecclesiæ suæ particularis, sed universalis quoque bellum indicit; & in Divino Verbo interpretando Pyrrhonismum invehit. Qua siquidem libertate ille aperte asserit innovatam esse sæculo XIII. in Ecclesia de usura doctrinam, eadem contendunt alii contigisse innovationem in quacumque materia. Si enim in una, quidni & in alia id accidere potuit? Laxam de usura doctrinam tradidisse Scripturam, & Patres: Rigidam vero severamque induxisse sæculi XIII. Doctores, ostendere conatur. Nihil ergo certum, nihil firmum, nihil inconcussam deinceps ex Divina Scriptura colligere licebit, usque dum ratio interpretandæ Scripturæ, quæ in Opere: *Dell'impiego del danaro*, traditur, immunis a censura consistit: atque adeo illa stante species Pyrrhonismi necessario consequi videtur, in ipsis divinis literis interpretandis. Hæc recordari Lectoribus Operæ pretium existimavi. Omnia tamen sapientum judicio submitto.

CAPUT IX.

Sancti Ecclesiae Patres usuram omnem, sive parvam, sive a Divitibus, sive a pauperibus perceptam improbant. Duplicis usurae distinctio inuenta a Calvino, Molinaeo, & adoptata a Broedersen cum suis, in Sanctorum Patrum nemine reperitur.

I. **O**mnium Patrum textus hic afferre minime in animo est, quod alii egregii viri fuso calamo hæc Patrum Testimonia recensuerint. Nonnulla majoris momenti in alio Tractatu dabo. Pauca hic perstringam, ut suscepto numeri faciam satis. Et primum, Patres notionem, naturamque usurae ex mutui contractu, lucro accedente repetunt. Illam quippe vocat Tertullianus *lib. 4. contr. Marcion. c. 17. Fœnoris redundantiam*. Lactantius *lib. 6. Divin. Institut.* inquit: *Plus accipere, quam dederis, injustum est*. Clemens Alexandrinus *lib. 2. Strom. ex usuris pecunias colligere, non æquum esse*, scribit. Basilius *in Psalm. 14.* usuram esse ait, *Plus quam sortem accipere*. Ambrosius *lib. de Tob. c. 13.* *usura est quodcumque sorti accidit. Quod velis ei nomen imponas, Usura est*, Hieronymus *in 18. Ezech.* reum usurae crimine damnat, *si plus acceperis, quam dedisti*: & Augustinus *in Psalm. 36.*, *si plus quam dedisti, expectas accipere*. Hæ sunt notiones, quæ SS. Ecclesiae Patres nobis ex divina Scriptura erutas, & a Majoribus suis acceptas tradiderunt.

II. Vestigium distinctionis duplicis usurae illicitæ, & licitæ; noxiæ, & innoxiae apud Patres nullum. Errasse Patres, omnem usuram damnantes defendunt hæretici, ut infra palam faciam. Nicolaus Broedersen, ne hæreticus palam audiret, conatus est venditare Lettoribus, Patres usuram immoderatam dumtaxat, aut a pauperibus exactam, improbare; secus, ut vidimus supra, moderatam, & a divitibus solutam. Doctrinam Broedersen, seu Calvinii, & Molinaei, amplexati alii sunt. Hi omnes non modo Patribus omnibus errorem injuria summa affingunt; sed usurae notionem cum ejusdem effectu turpiter confundunt. Furtum suapte natura vitium est. Flagitiosum tam respectu pauperis, quam divitis est. Aliud est damnum, quod crimen consequitur, aliud, in quo criminis natura sita sit. Usura quippe apud Patres, apud Catholicos omnes, crimen, scelusque fuit semper,

III. Ine-

III. Ineptissima igitur cavillatio *Broederfen*, & aliorum præfocatur. Patres in suis ad Fideles sermonibus, ut usuræ flagitium detestandum vividis coloribus repræsentent, damna, quæ illud consequuntur, uberi eloquentia exponunt, exaggerantque. Si quis de adulterio, de ebrietate, de ambitione, de homicidio, & de quolibet fere vitio, quod in Proximum perpetratur, ad populum concionem haberet, solas ne vitiorum notiones perhiberet? Adulteris etiam mala gravissima, nempe successionis confusionem, Patrimonium legitimis Hæredibus ereptum, injustitiam, infamiamque marito irrogatam, fidem thori violatam, & cætera hujusmodi, vehementi oratione complecteretur. Dicendum ne propterea, adulterium, marito consentiente, & nulla succedente prole, aut satis proviso nascituræ, neminique damno irrogato, innoxium esse? Hoc sane de usura adfirmat D. *Broederfen*. Communiter indigentes, & attenuati pecunias mutuo quærunt. Avari homines ex istorum calamitate proventum faciunt, pauperum sanguinem sorbent, pellem excoriant, carnem populi Dei comedunt. Usura tunc, præter suam innatam injustitiam, inhumanitatem, crudelitatem, & feritatem addit; & non modo justitiæ, sed charitatis, & humanitatis leges violat. A divitibus exacta adeo horrendas calamitates non parit: & quoniam nihil ad commovendos inflectendosque animos efficacius conducit, quam exaggerare, quæ sensus percellunt, magisque animi motus excitant; incirco Patres, dicendi artem optime callentes, dum adversus usuram declamant, oppressos, voratosque pauperes depingunt, ut usuræ injustitiam, & inhumanitatem avaris hominibus exprobrent. Propterea ne usuram exactam a divitibus innoxiam pronunciarunt? Quid, quod genuinas illius notiones nobis perhibent? Quid, quod usuras ab ipsis etiam divitibus, & negotiatoribus (quamquam non ita frequenter) damnent, atque execrentur. Cur autem non ita frequenter usuræ hujusmodi detestarentur a Sanctis Patribus, in causa fuit, quod ars perorandi id non postulabat; siquidem istæ haud ita passim ferpebant, sicuti cæteræ pauperes opprimentes, devorantesque. Logica ergo Nicolai *Broedersem* in exponendis Patribus ineptissima est.

IV. Provocandi ergo sunt iterum homines isti, qui peculiari sane jure Sacræ Antiquitatis interpretandæ peritiam ostentant, ut vel vestigium in Scripturis, in Patribus, in Conciliis, istius duplicis usuræ nobis patefaciant. Nec Calvinus, Molinæus, aliorumque cramben recoquant, loca obtrudentes, in quibus pauperum oppressiones exaggerantur; quoniam, cur hoc factum sit, rationem, & quidem solidam dedimus. Sed loca perhibere debent, in quibus clare, aper-

aperteque dicatur, usuras exactas a divitibus, & Mercatoribus innocuas, honestas, licitasque esse. Donec hoc non ostenderint, intelligant illi, se nullum nobiscum de usura certamen inire posse. Quoniam nos in medium textus ex Scriptura attulimus, qui absolute, & perspicue, nullaque adjecta limitatione, usuram quamlibet damnant. Ex Patribus quoque textus nonnullos dabimus.

V. Sed alia argumentatione Adversarios premimus. Aliquæ Romanæ leges usuras, non sane opprimentes, non immoderatas, non pauperum devoratrices, sed moderatas permiserunt. Patres omnes in has usuras inveci sunt. Quid illis facilius, quam populum instruere, & docere usuras nimias, aut ab egenis exactas improbas esse: Mutuandum pauperibus, aut indigentibus gratis, & ex charitate, prout lex Christi jubet: Contra vero ad rem familiarem augendam, ad sustinenda familiæ onera, ad conservandam dignitatem, decorem, statum &c. fœnerandum Mercatoribus esse, distrahendas pecunias, non in negotiationem ipsam *immediate* exercendam, sed in personas, quæ illam negotientur hoc pacto, ut, salva sorte, accessionem in singulos annos solvant. Hoc profecto docuissent, & docere expresse debuissent Patres, si has duas usuras, unam criminiosam, alteram innocentem, lex Divina distingueret. Quid facilius illis fuisset, leges Divinas, simul & civiles confociare? Susplicandum ne Patres sanctissimos, Dei lumine perfusos in instruendis Fidelibus eorum sollicitudini a Deo commissis, tam graviter defecisse? Tanti momenti distinctionem non docuerunt populos suos? Quin eorum conscientias tam immaniter gravarunt, angustiarunt, nihil inter usuras licitas, & illicitas distinguentes? Adeo ne improvidi, & ne quid gravius dicam, incauti Patres Sancti, ut Fidelium animas laqueis irriterent, ut scrupulos iisdem iniicerent, & vana Religione obductis gravissimam peccati ansam vel in eo præberent, ubi peccatum non erat? Augustinus exponens *Psalmi* 70. versiculum: *Quoniam non cognovi litteraturam* (tempore eo legebatur, *non cognovi negotiationes*) vitia, fraudes, dolos mercaturæ describit, detestatur. At continuo subjicit: *Ista hominum, non rerum peccata sunt... ipsi mali sunt, non ars, quam profitentur*. Idem de usura dici potuisset, si usuram moderatam a divitibus, & iis, qui commode solvere illam valent, (quoniam ex pecunia fœnebri, & ipsi lucrantur) exactam, honestam, ac Dei lege probatam, Patres agnovissent: Eodem prorsus modo, ac de negotiatione scripsit Augustinus, dixissent uno ore: *Peccata hæc sunt fœneratoris, non fœnoris*. At nulli-
bi istius distinctionis meminere. Ergo distinctio isthæc inane com-
mea-

mentum est, ante Calvinum, & Molinæum prorsus incognitum, quodque Nicolaus *Broedersen*, & ejusdem Interpres Italus, ex eodem Calvino, & Molinæo rescriptum adoptarunt. Aliquorum Patrum testimonia modo proferam.

TERTULLIANUS *lib. 4. contr. Marc. cap. 17.*

*Hic nunc de fœnore, cum interponit: Et si fœneraveritis a quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis? Percurre sequentia Ezechielis de eodem viro iusto. Pecuniam, inquit, suam fœnori non dedit, & quod abundaverit, non sumet, fœnoris scilicet redundantiam, quod est usura. Prius igitur fuit, ut fructum fœnoris eradicaret, quo facilius assuefaceret hominem ipsi fœnori sic forte perdendo, cujus fructum didicisset amittere. Hanc enim dicimus operam legis fuisse procurantis Evangelio. Quorundam tunc fidem paulatim ad perfectam disciplinæ Christianæ nitorem, primis quibusque præceptis balbutientis adhuc benignitatis informabat. Commenta, quibus eludere hunc textum *Broedersen lib. 5. cap. 10.* nititur, prætereo, ne opus in immensum excrescat.*

S. CLEMENS ALEXANDRINUS *lib. 2. Strom.*

*De largitione, & communicatione, cum multa dici possunt, sufficit hoc dicere, quod lex prohibet fratri fœnerari, fratrem nominans non eum solum, qui ex iisdem natus Parentibus, sed etiam qui fuerit ejusdem Tribus, ejusdemque sententiæ, ejusdem verbi particeps, non æquum censens, ut ex pecuniis usuras legamus, sed laxis manibus, & animis gratificemur egentibus. Jam vero, qui lubenter largitur, satis magnas accipit usuras, quæ sunt apud homines pretiosissima, nempe mansuetudinem, benignitatem, magnificentiam bonam famam, laudemque, & gloriam. Cavillatur *Broedersen lib. 5. cap. 9.* vocem egentibus, sed frustra, ut demonstratum est. Quid, quod non pauperes modo, sed etiam Divites non raro egent; egentque & Mercatores etiam opulenti. Quid inde?*

LACTANTIUS *Divin. Instit. lib. 6. cap. 18.*

Pecuniæ, quam crediderit, non accipiat usuram, ut & beneficium sit incolume, quod succurrat necessitati, & abstineat se prorsus alieno. In hoc enim genere officii debet suo esse contentus, quem
opor-

oporteat alias ne proprio quidem parcere, ut bonum faciat. Plus autem accipere, quam dederit, injustum est. Quod qui facit, insidiatur quodammodo, ut ex alterius necessitate prædetur. At justus nunquam prætermittet, quo minus aliquid misericorditer faciat, nec iniquinabit se hujusmodi quæstu, sed efficiet, ut sine ullo damno id ipsum, quod commodat, inter bona opera numeretur. Item in Epitom. cap. 4. Non furabitur, nec omnino quidquam concupiscet alienum. Non dabit in usura pecuniam; hoc est enim de alienis malis lucra captare, nec tamen negabit, siquidem necessitas cogit, mutuari. Usuræ finitionem perhibet Lactantius. Numquid eam in excessu constituit? Absit. Hæc sunt illius verba. Plus autem accipere, quam dederit, injustum est. Broedersen lib. 5. cap. 14. obtrudit, cavillaturque verba Misericordiæ, & necessitatis: Sed frustra de more. Nam reipsa gratuitum mutuum opus misericordiæ est. Et ei, qui pecunia opus habet, sive pauper sit, sive dives res mutuatitiæ creduntur. Alia vana excogitata Broedersen prætereo.

EUSEBIUS CÆSARIENSIS In Psal. 14.

Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentes non accepit. Quia interdum contigit eum, qui jam commemorata gesta exsequutus est, circa munerum captationem, & usuram claudicare, ac ægritudine laborare, huic quoque morbo, remedium applicat. Nam qui Regni Cælorum causa, & ex ipsa erga proximum suum amicitia, & benevolentia, sic probe se agit, is elargitur quidem, sed non ea mente, ut mercedem ab hominibus accipiat: Is enim sibi, ceu in thesauro recondit, sibi que reservat pro futura Dei remuneratione: Et munera super innocentes, non accepit. Is fortasse munus admittat, dum nihil molestiæ, detrimenti nihil offerentibus importet. Sin casu eveniat, ut in alterius detrimentum vergat, tunc si munera accipiat, omnia, quæ supra dicta sunt, prorsus evertit.

S. ATHANASIUS. In Psal. 14.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui incedit sine macula. Docet quibus modis beatum hunc finem consequuturi sumus: Primo quidem, si immaculata via incedamus, quæ est ipse Christus: Deinde, si operemur justitiam. Tertio si cor nostrum veritatis domicilium paremus. Quarto, si dolosa instructi lingua non simus. Quinto, si malum proximo non adferamus. Sexto, opprobrio proximum non superbe

perbe afficiamus. Septimo, si personam non accipiamus. Octavo, si juramenti fidem non violemus. Nono, *SI NON FÆNEREMUR*. Decimo, quod est omnis complementum boni, si muneribus pervii non simus. Qui horum æquitatem, ac meritum edidicerit, firmam, atque immotam bonorum donationem nanciscetur. Adeo Decretoria sunt hæc Athanasii verba, ut Nicolaus Broedersen nihil reponere audeat lib. 5. cap. 16., nisi hoc futile commentum. „Hoc solum ex istis Athanasii verbis colligitur Davidem in hoc psalmo docere, non esse exercendum illud fœnus, quod in lege vetatur. Anne veri colore dici potest, Athanasium per dicta verba sic explicasse leges Exodi 22. *Sed mutuum dede is populo meo pauperi &c.* . . . ut per populum pauperem . . . sint intelligendi ditissimi. Hæc audax interpretatio universam Prophetarum, & Patrum traditionem penitus evertit. Lex Moysis non explicanda juxta sensum Prophetarum, & Patrum: sed Patres, ac Prophetæ revocandi ad legem sunt. Quo hæc tandem recidunt? Huc sane, quod Prophetæ, & Patres aberraverint, absolute usuram damnando. Et ne illos errasse dicamus, interpretari debemus eosdem improbasse usuram in sensu legis Mosaicæ, videlicet (ut illi volunt) respectu pauperum, non item respectu divitum. Porro hæc Broedersen & ejusdem Itali Interpretis doctrina hæretica est, ut probatum est hætenus.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS *Homil. 41. in cap. 17. Genes.*

Vide humanitatem Domini. In sensibilibus pecuniis prohibuit, ne quis usuram acciperet. Quare, & ob quam causam? Quia uterque magno damno afficitur. Nam debitor quidem inopia atteritur, creditor autem augens divitias, peccatorum accumulatur sibi multitudinem. Proinde ab initio olim Judæis crassioribus tale dedit præceptum, dicens: Non fœneraberis Fratri tuo, & Proximo tuo. Qua igitur excusatione digni erunt, qui Judæis sunt inhumaniores, & post gratiam, & tantam a Domino benignitatem, inveniuntur iis, qui sub lege fuerunt, inferiores, immo peiores? Plurima alia prætereo, quæ sexcentis in locis Chrysostomus habet. Quæ in hunc textum congerit Nicolaus Broedersen lib. 5 cap. 25. evidentius patefaciunt, eum, & illius Interpretem Italum ab imis suffodere omnia traditionis fundamenta. Hæ sunt verba Broedersen loc. cit. num. 6. „Procul dubio omnem usuram improbam interdictam esse docet hic Chrysostomus. „Sed anne Sanctus ille Pater pro usuris criminosis habuit innoxias nostras pecuniarum collationes, sive usuras, quæ inter peculiosos,

„ sos, nulla necessitate laborantes, sine ulla læsione, & fraude exer-
 „ centur, istud colligendum est ex ratione, qua omnes vitiosas
 „ usuras censesse esse damnatas.... Apertissimum est, rationem istam
 „ solas noxias, & opprimentes respicere, nullo modo innoxias no-
 „ stras negotiationes „. Dum Prophetæ Sancti absolute usuras dam-
 „ nant, confugiunt *Broedersiani* ad legem Mosaicam. Dum Patres idem
 „ docent, malaque insuper designant, quæ usuram consequuntur, tum
 „ cavillantur, Patres damnare usuras, quæ damnum, secus illas, quæ
 „ commodum inferunt. Quibus arbitrariis interpretamentis admissis,
 „ nutat omnium Patrum autoritas, omnisque evanescit traditio.
 „ Usuras istas negotiationis vocat *Broedersen*: Ejus vero Italus Inter-
 „ pres illas appellat *fructus*, & *proventus*. Nullum est, ut sæpius dixi-
 „ mus, in tota antiquitate istius futilis distinctiunculæ, quam Calvi-
 „ nus, & Molinæus excogitarunt, vestigium. Mitto plurima alia com-
 „ menta, quæ *Broedersen* confarcinat, ut doctrinam luculentissimam
 „ Chrysostomi obnubilet.

AUTHOR OPERIS IMPERFECTI *Homil. 12. in cap. 5. Matt.*

*„ Jubeat nos Christus mutuam dare pecuniam, non tamen sub usu-
 „ ris; quia, qui sub usuris mutuum dat, in prima quidem facie sua
 „ videtur dare, revera autem non sua dat, sed alterius tollit. Nam
 „ videtur quidem necessitati succurrere, revera autem in majorem mit-
 „ tit necessitatem. De uno vinculo solvit, & multis vinculis alligat,
 „ & non propter proprium lucrum. Similis enim est pecunia usuraria
 „ aspidis morsui. Sicut enim qui ab aspidem percutitur, quasi delectatus
 „ vadit in somnium, & sic per suavitatem soporis moritur: sic & qui
 „ accipit sub usuris pro tempore delectatur, quasi qui beneficium acce-
 „ pit; & sic per suavitatem beneficii, non sentit quomodo captivus effi-
 „ citur. Nam sicut venenum aspidis latenter per omnia membra discur-
 „ rit, & corrumpit; sic usura per totas facultates ejus discurrit, &
 „ convertit eas in debitum. Sicut enim fermentum modicum, quod mit-
 „ titur in multam farinam, totam conspersionem corrumpit, & trahit
 „ illam, & facit totum fermentum; sic, cum usura domum alicujus in-
 „ traverit, totam substantiam ejus ad se trahit, & convertit in debi-
 „ tum. Lege plura in Homil. 38. in cap. 21. Matt.*

S. BASILIUS *Homil. in Psalm. 14.**Inepta Broedersianorum commenta refelluntur.*

I. Fuso sermone quascumque usuras five modicas, five immodicas, five a paupere, five a Divite, five a Mercatore exactas detestatur Doctor Sanctus Homilia in Psal. 14. adversus fœneratores; ubi primum *num. 1.* explicat quid sit usura. *Ezechiel id in maximis malis recenset, si fœnus, & QUIDPIAM ULTRA SORTEM ACCIPIATUR.* Notione usuræ præmissa, plures personarum status distinguit; pauperum nempe, Divitum, & Mercatorum; & respectu omnium usuras improbat. Nicolaus *Broedersen lib. 5. cap. 19.* de more innumeris cavillationibus contendit, S. Basilium solas usuras devorantes & immodicas, vel a pauperibus perceptas damnare. „ Apertum est (inquit) S. Basilium in toto isto textu alloqui pauperes, quibus opibus pollentes ex *humanitate*, & charitate suppetiari debuerant; quod deinde latius inculcat, „. Eadem prorsus obtrudit ejusdem *Broedersen* Italus Interpres *lib. 2. cap. 1. pag. 88.* *Ora in questa Omilia null' altro fa il Santo Padre, che detestare chi con le usure enormi riducea il prossimo in miseria, e chi da que' poveri le esigea, quali sian tenuti a soccorrere.* Plura ibidem habet, quæ omnia eo pertinent, ut ostendat moderatas usuras a divitibus exactas non improbari a S. Doctore. Quam sint hæc a veritate aliena, & cum ipsa bona fide pugnancia, hi, quos nunc profero, S. Basilii textus luculenter evincunt. Et primum S. Doctor sub ipsius Homiliæ initium, post datam usuræ finitionem, *Broedersianorum* cavillum sibi opponit. Fœneratores quippe hic loquentes repræsentat. *Verum ille graves usuras MUTUÆ pecuniæ exigit: Sed nos profecto aliquid remitemus, & MINORI daturi sumus fœnore.* Arrigant hic aures *Broedersiani*. Ex pecunia *mutua* exigi usuras ait S. Basilius. Non ergo vox *mutui* (ut per transennam repetam) invecta est in usuræ finitionem sæculo *XIII.* quando cambiarono le dottrine, ut scribit Interpres Nicolai *Broedersen*. Sed S. Basilii Textum rescribere pergamus. *Talia confingens, verbisque ejusmodi blanditus misero, ac lenocinatus, ubi illum syngraphis obstrinxit, atque, præter argentem inopiam, libertatem etiam viro abstulit, abit.* Plura ibi vibrat in fœnora a pauperibus exacta. Continuo *num. 2.* usuras a divitibus exactas insectatur his verbis. *Argentum qui accipit, primum quidem splendidus, ac hilaris est, & alieno flore oblectatus mutatione vitæ inclarescit,*

rescit. *Lauta enim mensa est, vestis pretiosior, famuli splendidiore habitu induti, adulescentes compotiores, fuci domorum innumeri. Sed cum sensim diffluunt pecuniæ, tempusque progrediens secum fœnus advehit, tum ei requiem non afferunt noctes, non dies hilaris est, non sol jucundus, sed eum vitæ tædet. De usuris a mercatoribus perceptis sermonem ibidem habet. Quæ in ædibus habes perscrutatur: Tua diligenter indagat commercia. Quid, quod S. Doctor conceptis verbis docet, neminem pauperibus fœnerari. Audi, quæ sequuntur. Quamquam videmus non necessariorum indigos ad fœnus confugere: neque enim sunt, qui eis credant: at fœnore sumunt pecuniam homines, qui se in laxiores impensas, & in luxum inutilem effundunt.*

II. Vera hæc sunt, inquiunt, *Broedersiani*. At quid contra nos? Basilus infectatur usuras, quæ familias desolant; minime illas, quæ divites homines reddunt. Hoc est ultimum istorum effugium. Sed iterum illi S. Basilium audiant, qui hoc pacto eos pudore suffundit. *Atqui, inquis, multi etiam fœnore facti sunt divites. Quid respondet S. Doctor? At vero plures arbitror ad laqueos pervenerunt. Tu porro ditatos quidem respicis, strangulatos vero non numeras. Quis tam effrons, ut neget Basilium hic de usuris loqui, quæ commodum quandoque divitiarum afferunt? Et tamen non minus istas, quam cæteras usuras damnat. Ubi in tota hac Homilia Calvinianæ, seu Broedersianæ distinctionis vestigium? Ubi bona fides, ubi honestas, ubi pudor illorum, qui solas usuras opprimentes, & devastantes familias a Basilio improbari effutiunt? Vehementiori utique, ac fusiori sermone in usuras invehitur, quæ necessitatis occasione, non a pauperibus, quibus nihil pecuniæ creditur, sed ab hominibus, qui fundos, & bona habent, solvuntur. At simul usuras perceptas a Divitibus, a Mercatoribus, qui mutuatitia pecunia ditescere quandoque solent, rejicit, damnat, & clare detestatur. Duo verba Itali Interpretis Broedersiani transcribo. Veggiamo inquit lib. 2. pag. 90. che UNICAMENTE delle enormità, e dell'oppression de poveri il più antico, e in questa materia il più accreditato (S. Basilio) favella. Sic illuditur fidei publicæ? Data interpretatio nec illi plene arridet; idcirco e vestigio subdit: Si potrebbe avvertire ancora, che degli usurieri di professione ei ragiona, di essi intendendo anche nell'Epistola prima ad Anfiochio. Broedersiani passim semetipsos antilogiis conficiunt. Si moderatum fœnus licitum, honestumque est, cur istius fœnoris publica professio infamis, cur turpis reputabitur? Quod plurimi eadem abutuntur? At plurimi arte mercatoria abutuntur: propterea ne turpis, & criminosa est ars isthæc?*

S. AMBROSIUS. *Lib. de Tobia cap. 6.*

*Lepida commenta Authoris Operis inscripti: Dell'impiego
del danaro in S. Ambrosii doctrinam.*

I. *Nihil nequius fœneratoribus, qui aliena damna, sua lucra arbitrantur; & dispendio suo deputant, quidquid ab aliis possidetur. Aucupantur hæredes novos, adolescentulos DIVITES explorant, per suos adjungunt, se simulantes Paternam, & avitam amicitiam, volunt domesticas eorum cognoscere necessitates. Si quam causam invenerint, accusant verecundiam, pudorem arguunt, quod non ante de se speratum, atque præsumptum. Sin vero NULLOS laqueos alicujus necessitudinis offenderint, intexunt Tabulas, ajunt nobile PREDIUM ESSE VENALE, AMPLAM DOMUM, ACCUMULANT PROVENTUS FRUCTUUM, ANNUOS REDITUS exaggerant, hortantur, ut coemant. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: utere ut tua: DE FRUCTIBUS EMPTÆ POSSESSIONIS PRETIUM MULTIPLICABIS, debitum reddes. Sermo hic est de pecunia mutuatitia impendenda in agris, in fundis emendis, qui uberes proventus pariant. Festiva, & inaudita sunt inventa, quæ afferunt Nicolaus Broedersen lib. 5. cap. 22., & ejusdem Italus Interpres lib. 2. cap. 105. & seqq. Eo omnia recidunt, ut ostendant, S. Ambrosium immoderatas improbare usuras. At vanissimam cavillationem his verbis retundit S. Ambrosius cap. 14. Et quia plerique refugientes, cum dederint pecuniam NEGOTIATORIBUS, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam usuram, emolumenta percipiunt, ideo audiant, quid lex dicat: Neque usuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum, quæ fœneraveris fratri tuo. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te PIE facere, quia a NEGOTIATORE, velut MUNUS, suscipis? Inde ipse fraudem facit in mercium pretio, unde tibi solvit in usuram. Fraudis illius TU Author, tu particeps, tibi proficit quidquid ille fraudaverit. Et esca usura est, & vestis usura est: Et QUODCUMQUE sorti accedit, usura est. Quod velis ei Nomen (di pro: di fructo, di provento) imponas, usura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? Cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris? Hæc adeo luculenta sunt, adeo decretoria, ut valeant Broedersianos omnes justo, perpetuoque pudore suffundere. Quæ scribit Author libri: Dell'impiego del danaro pag. 109. adeo levia sunt, ut commiseratione potius, quam*

quam confutatione egeant. Advertas velim, Divinam Scripturam cum in Levitico, tum in Ezechiele, & Patres omnes uno ore pro usura crimine habere *quodcumque sorti accedit*. Scribit Author Italus *loc. citato*. *Or non è egli più chiaro del Sole, che il quodcumque non significa quā quantità, ne valore, ma qualità, e specie di cose*. Sole meridiano evidentius est Authorem istum Calvinianam de usura propugnare doctrinam. Si Author iste veram usuram non defenderet, an facile non se liberaret dicendo: Hunc Patrem cum cæteris omnem damnare usuram, sive parvam, sive magnam, sive respectu pauperum, sive respectu divitum: seque usuram non defendere. At oppositum docet; se nempe damnare usuras, aut mordentes, aut pauperes opprimentes, secus honestas, & a divitibus exactas. Hæc autem doctrina hæreseos crimen prodit.

S. HIERONYMUS. *Lib. 6. Comment. in cap. 18. Ezech.*

IV. *In Hebraico cunctarum specierum usura prohibetur; in Septuaginta, tantum pecuniæ; juxta quod, & in 14. Psalmo Scriptum est: Qui pecuniam suam ad usuram non dederit Sed vide profectum. In principio legis a fratribus tantum fœnus tollitur. In Profeta ab OMNIBUS usura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad usuram. Porro in Evangelio virtutis augmentum est, præcipiente Domino: Fœneramini his, a quibus non speratis accipere.,*

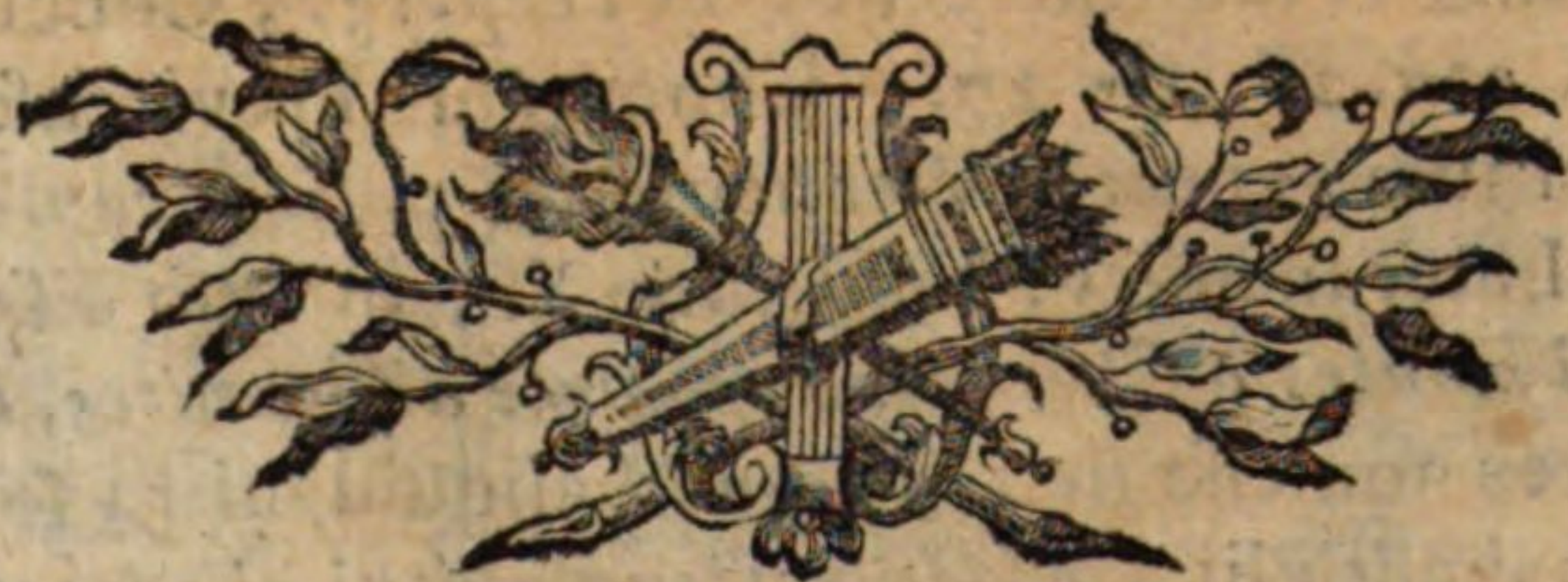
V. Quid ad hoc *Broedersiani*, qui oracula Prophetarum per legem, non legem per Prophetas explicare contendunt? S. Hieronymus cum cæteris Patribus docet, in lege Mosaica prohibitam fuisse usuram respectu Fratrum; in Prophetis respectu omnium. Sed persequamur Hieronymi Textum. *Sequitur in tertio decimo loco: ET AMPLIUS NON ACCEPERIT. Putant quidam usuram tantum esse in pecunia; quod prævidens Scriptura Divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut PLUS NON recipias, quam dedisti.... Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis, & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, QUID illud est, si ab eo, quod dederit, PLUS acceperint.*

VI. In optima hujus S. Doctoris Editione Veronensi doctrina opposita de usura moderata percepta a mercatoribus vocatur *Dogma Novitium*. Lege Notam in hunc locum S. Hieronymi. Author Operis: *Dell' impiego del danaro, pag. 113. & seq.* multa congerit, haud illius eruditione digna. To *Plus* quam dedisti, his verbis implicare studet: *Intende il Plus, ch' era in uso all' ora*. Ad illum membrum:
si qd

si ab eo, quod dederint, plus acceperit, hæc adjicit: Nel qual luogo ancora non si può fare gran fondamento, non parendo del tutto sincero, e sano. Si adulterationis suspicio est, cur in Veronensi Editione, cui promovendæ perficiendæque Author noster opem se tulisse in Operis fronte fatetur, non est ad veram lectionem textus restitutus? Cur saltem adulterati textus suspicio non est indicata? Quia tum temporis nondum controversiæ studuerat. Non avea ancora presa per mano la materia. Plurima fileo, ne scribere cogar, quæ Broedersianis displiceant.

S. AUGUSTINUS. In Psalm. 36. Serm. 3.

Tota die miseretur, & fœneratur. Justus iste tota die miseretur, & fœnerat. Sed non gaudeant fœneratores Nolo sitis fœneratores, & ideo nolo, quia Deus non vult. Nam si ego nolo, & Deus vult, agite. Si autem Deus non vult, etiamsi ego vellem, malo suo ageret, qui ageret. Unde apparet Deum hoc nolle? Ductum est alio loco: Qui pecuniam suam, non dedit ad usuram. Et quam detestabile sit, quam odiosum, quam execrandum, puto quia, & ipsi fœneratores noverunt. Rursus autem ego ipse, immo Deus noster, qui te prohibet esse fœneratorem, jubet te esse fœneratorem, & dicitur ibi: Fœnera Deo. Si fœneras homini, habes spem. Et fœneras Deo, spem non habetis. Si fœneraveris homini; idest MUTUAM PECUNIAM tuam dederis, a quo ALIQUID PLUS, quam dedisti, sive illud triticum, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud: Si PLUS quam dedisti expectes accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus. Quid ad hæc Broedersen? Nulla hic pauperis mentio. Expressa usuræ notio traditur: Plus quidpiam ex mutuo accipere, usura est. Universæ ne antiquitati repugnat ex mutuo usuram definire?

CAPUT X.

Conciliorum, & Pontificum Decreta adversus usuram.

I. **Q**Uoniam Pontifex Sanctissimus BENEDICTUS XIV. in sua *Decretali Epistola* asserit, ad sententias, quas supra explicavimus, confirmandas *Sacrarum Literarum testimonia*, *Pontificum Decessorum nostrorum Decreta*, *Conciliorum*, & *Patrum* auctoritatem conspirare; lubet indicare dumtaxat Conciliorum Canones, & Pontificum Constitutiones, quibus præfatæ sententiæ comprobantur. Textus haud transcribam, tum ut prolixitatem evitem, tum quod obvii sunt, tum denique quod alio in Opere plures dabo. Loca tantum indicabo, quæ consulere quisque poterit, si velit.

II. *Canone* 44. eorum, qui Apostolici dicuntur, usuræ improbantur. Easdem improbant Concilium Eliberitanum *can.* 20., Concilium Nicænum *can.* 17., Concilium Carthaginense I. *can.* 13., Concilium Carthaginense II. *can.* 15., Concilium Carthaginense IV. *can.* 67., Concilium Arelatense II. *can.* 14., Concilium Turonense ann. 461. *can.* 13., Concilium Trullanum, Quini-sextum dictum, *can.* 10., Concilium Moguntinum *can.* 13., Concilium Rhemense ann. 813. *can.* 32., Concilium Cabilonense II. *can.* 5., Concilium Aquisgranense cap. 40., Concilium Parisiense VI. *lib.* 1. *cap.* 53., Concilium Ticinense *can.* 21., Concilium Vormatiense *can.* 69., Concilium Remense ann. 1049. *can.* 7., Concilium Pictaviense *can.* 10., Concilium Gerundense cap. 19., Concilium generale Lateranense II. sub Innocentio II. *can.* 13., Concilium Turonense, cui præfuit Alexander III. *Constit.* 2. Concilium generale Lateranense III. *can.* 25., Concilium Avenionense *can.* 3., Concilium generale Lateranense IV. sub Innocentio III. *cap.* 4., Concilium Lugdunense I. sub Innocentio IV. *cap.* 13., Concilium generale Lugdunense II. *can.* 26. & 27., Concilium Trevirense anno 1310. *can.* 31., Concilium generale Vjennense *lib.* 5. *tit.* 5 *cap.* unic., Concilium generale Lateranense V. sub Leone X., in quo disputatum fuit; *Sint ne præfati montes a Christiano dogmate dissonantes, an non?* Contendebant plures non esse licitos, quod aliquid ultra sortem reciperetur. Adfirmabant alii, *Modo ratione mutui nihil petatur, neque speretur. Pro indemnitate tamen eorundem montium hujusmodi lucrum, idque moderatum, ac necessarium ab his, qui ex hujusmodi mutuo commodum suscipiunt, licite ultra sortem exigere, & capi posse nonnihil licere.*

III. Quid

III. Quid ad hæc *Broederfen*? Quid ejusdem Interpres Italus? Concilium illud generale est. Agitur gravissimum negotium, pauperum solamen spectans. De lucro moderato disputatur. Hoc lucrum *moderatum* ratione *mutui* non posse exigi, definitur. Ergo evidenter conclusum est in Concilio Generali noxiam, improbamque esse illam usuram moderatam, excogitatam a Calvino, & adoptatam a *Broederfanis*. Si quisquam aut ex antiquis, aut illius ævi docuisset hanc distinctionem, nemone illius meminisset in hoc Concilio? Plurima alia Concilia prætereo.

IV. Summos quoque Pontifices indicabo plane in id consentientes. S. Leo, Gregorius Magnus, & Leo IV. in propriis Operibus usuras detestati sunt. Alexander III. in Lateranensi Conc. 111., usuras damnavit *can. 25.* Item plura adversus eas edidit Decreta, quæ habentur *Lib. 5. Decret.* Urbanus III. *can. Consuluit*, Innocentius III. *cap. Quam pernicioſa Extra, de usuris; & cap. Post miserabilem*, Greg. IX. *cap. Navig.*, Clemens IV. in *Epist. ad Episc. Atrebatensem*, Gregorius X. *cap. Usurarum*, & *cap. Quamquam de usuris*, Cœlestinus V. in suis de usuris regulis, quas, antequam esset Pontifex, scripsit, Bonifacius VIII. *cap. Usurarum*, Clemens V. in Concilio Viennensi, Martinus V. *cap. Regimini*, S. Pius V. in Constitut. *In eam, quæ nostro*, Sixtus V. in Const. *Detestabilis*, & Alexander VIII. Innocentio XI. in *proposition. damnat.* universim usuras improbant.

V. Pontificibus, Patribus, Conciliis concinunt omnes Canonistæ, omnesque Theologi. Omnes improbant usuram, nulla sive pauperum, sive divitum habita ratione. Ergo verum, quod asserit in sua Epistola Decretali Pontifex Summus BENEDICTUS XIV., videlicet *Scriptores plane omnes Theologiæ, & Canonum Professores, plura Sacrarum Literarum testimonia, Pontificum Decessorum nostrorum Decreta, Conciliorum, & Patrum auctoritatem, conspirare ad improbandam quamlibet usuram, sive modicam, sive magnam, & à quocumque perceptam.*

CAPUT XI.

Nicolaus Broedersen, ceterique, qui negant, Patres, Concilia, Canones, & Pontifices, omnesque Catholicos Theologos damnare usuram quamlibet lucratoriam, sive parvam, sive magnam: sive a divitibus, sive a pauperibus exactam, ad Tribunal Calvinistarum, & Lutheranorum judicandi remittuntur. Mitiorum quoque Casuistarum auctoritate hæretica illorum doctrina declaratur.

I. **N**icolaus Broedersen, & cæteri usurarum Patroni, homines sunt plane singulares. Lucere Solem in meridie, sereno cælo, incredibili ausu negant. Patres, Pontificum Decretales, Concilia, Theologos, Raymundum, Thomam, Bonaventuram, Albertum, Alexandrum, Antoninum, Bernardinum, aliosque damnare usuram moderatam a mercatoribus exactam aperte inficiantur. Sanctorum Doctorum textus insigni fraude adulterant, corrumpunt, & ineptissimis interpretamentis eludere student. Super hoc puncto nolo amplius cum istis ullam habere disputationem. Factum enim adeo luculentum est, Catholicos nimirum omnes semper, & ante, & post Calvinum, Molinæumque, quamlibet improbare usuram, nulla personarum diversitate spectata, ut incredibile videatur reperiri posse homines sanæ mentis, qui hoc vel in disputationem revocare audent. At rem hanc incredibilem propugnat Broedersen cum suo Interprete Italo. Porro, ut aliquo suffundantur pudore, illos judicandos remitto ad Lutheranorum, & Calvinistarum Tribunal.

II. Itaque Melancthon, Molinæus, Noodt, Boehmerus, Barbeyracus, Clochius, & communiter Protestantes, ad hoc quod attinet, sinceriores Nicolao Broedersen, candide fatentur, Patres, Pontifices Concilia, Jus Canonicum, Theologosque omnes Romanæ Ecclesiæ, omnem prorsus improbare usuram sitam in lucro, sive a divitibus sive a pauperibus, vi mutui exacto. Inepte, & ignoranter corripitur a quibusdam hæc particula *vi mutui*. Nam certum semper fuit apud omnes, licite lucrum exigi posse ob damnum, ratione mutuationis, emergens. Hoc in casu, non *vi mutui*, sed *vi damni* inde emergentis lucrum percipitur. Abusus ejusdem particulæ jure a pluribus improbatur. Illa quippe particula plurimi Recentiores abutuntur, ut in

ut in quolibet mutuo inveniant lucrum cessans, vi cuius declinare usuræ crimen falso sibi persuadent. Joannes a S. Thoma celeberrimus præteriti seculi Theologus clamat, nihil esse his temporibus tam fœneratitium, quod, hoc conficto lucri cessantis titulo honestari non tentetur. Quid de hoc titulo sentiat S. Thomas cum omnibus sui, & posterioris etiam seculi Theologis, alio in Opere Historice, & Theologice explicabo. Verum a diverticulo in semitam regrediendum est.

III. Ut igitur quod proposui evidenter demonstrem, Textus Protestantium in medium afferendi sunt. Et ne cavillationi ulli, effugioque locus pateat, admoneo Hæreticos istos de usura moderata loqui a quocumque percepta. Immoderatam enim, & pauperes opprimentem, nemo unus propugnavit. Ad rem ergo.

IV. Philippus MELANCTHON Lutheranus usuras repugnare divinæ legi demonstravit apud Boehmerum pariter Lutheranum *lib. 5. tit. 9. §. xxxiii.* his verbis; „ Denique Patres ex Lege divina, & „ in primis Salvatoris, omnem usurarum turpitudinem (damnant) „ quos supra redargui. *Nihilominus tamen Philippus Melancthon* „ tempore Reformationis Patres non deferendos esse censuit in res- „ pondo anno 1553. scripto: *Utrum usuræ adversus jus divinum* „ *sint puniendæ, aut tolerandæ in Republica Christiana?* Quod MS. „ edidit D. de Ludevig. tom. v. *furi divino easdem repugnare censet;* „ *additque Carolum V. in Terris suis hæreditariis edixisse, se actio-* „ *nem usuris denegaturum* Ita ergo cum vulgo, usuras cum jure „ divino pugnare credidit Melancthon „.

V. Molinæus *Traët. de Usuris n. 10.* „ Hic advertendum, quod „ tam Theologi Scholastici, quam Canonistæ, & Legistæ, alique „ magis ad literam, quam ad spiritum, seu mentem, & scopum di- „ vinæ legis aspicientes censuerunt aliquid peculiaris, & innati vitii „ inesse ipsi usuræ, vel lucro usurario. Hinc in infinitas ambages, „ multosque errores, & parallogismos inciderunt, quibus referti sunt „ spinosissimi eorum libri, ex eo quod non respexerint ad scopum „ divinæ legis, quæ est charitas, ut ipse testatur Christus Matth. 7.,

VI. Hugo Grotius *de jur. Belli, & Pacis, lib. 2. c. 12. §. 20. n. 3.* „ Sufficere nobis debet lex a Deo Hæbreis data, quæ vetat Hæbreos „ Hebræis pecuniam dare fœnori. Est enim hujus legis materia si non „ necessaria, certe honesta moraliter; unde & aliis maxime mo- „ ralibus annumeratur Psalmo &c. Quæ autem hujus generis sunt, „ Christianos quoque obligant Itaque Lactantius de Officiis tra- „ ctans hominis Christiani, *non dabit, inquit, in usuras pecuniam.* „ *Hoc est enim de alienis malis lucra captare.* Ambrosius: *Subvenire*

„ non habenti humanitatis est: duritiæ autem *PLVS* extorquere
 „ quam dederis „. Labet plura alia transcribere, quæ tametsi alio
 pertinent, opportuna tamen sunt ad instruendos *Broederianos*,
 qui ex usuræ compensatoriæ spectro in favorem veræ usuræ lucrato-
 riæ argutantur. Subdit itaque ibi Grotius §. 21. „ Observandum ta-
 „ men est esse quædam, quæ ad usuræ speciem accedant, ac vulgo
 „ usuræ esse videantur, cum tamen parta sint generis alterius: ut de
 „ repensando damno, quod facit, qui pecuniam dat mutuam, eo
 „ quod diu pecunia careat: item de lucro ob mutui dationem cessan-
 „ te, deducto scilicet incerto spei, & labore, qui subeundus fuerat „
 En quam abludunt a vero *Broederfen*, & ejusdem Interpres Italus,
 qui non raro sic cavillantur: Licitæ est damni emergentis compensa-
 tio, seu licita est usura compensatoria; ergo licita est usura lucrato-
 ria. Hæc argutatio minus callere controversiæ statum demonstrat
 Authores istos.

VII. Gerardus Nood *Lib. de fœn. & usur. cap. 4.* „ In usuræ,
 „ aut fœnoris usu, qui quidem verus sit, nihil esse, quod a bono,
 „ & sapiente viro improbetur. *Contraria Catonis, Aristotelis, Se-
 „ necæ, Lactantii, Ambrosii, Augustini, Chrysostomi, & Authorum,
 „ Interpretumque Juris Canonici sententia.* „ In medium Adducit
 textus Lactantii, Ambrosii, Chrysostomi, Augustini adversus quam-
 cunque usuram. Subdit ibidem: „ Posterioribus quoque Pontifici-
 „ bus placuit usuras omnibus prohibere, quasi detestabiles jure
 „ utriusque fœderis, & veteris & novi: *tot. tit. x. de usur.*, addide-
 „ runt & pœnas, easque gravissimas. . . . Ad hæc decrevit Cle-
 „ mens V. de Sententia Concilii Viennensis *c. unic. Clement. eod. tit.*
 „ eum, qui pertinaciter affirmare præsumat, usuras non esse pecca-
 „ tum, velut hæreticum puniendum esse. Inde increbuit sententia
 „ existimantium usuras ad peccatum accedere, damnarique jure
 „ tum divino, tum naturali, nec Summi Pontificis indulgentia pro-
 „ bari posse. „ *Cap. 7 & 8.* diluit argumenta Chrysostomi, & ra-
 tiones pro usura explicat. *Cap. 12.* titulos redarguit, vi quorum
 lucrum ex pecunia credita perceptum asseritur licitum. Contendit his
 titulis *servari Pontificum verba, mentem, ac sententiam circumveniri.*
 Ubique loquitur de usuris moderatis, & a quibuslibet perceptis. Li-
 ber *Noodt* omnibus pervius est.

VIII. Justus Hennigius Boehmertus jus Ecclesiasticum tomis quin-
 que distinctum edidit Halæ 1736. Porro *tom. 5. lib. 5. tit. 19.* fuso ca-
 lamo evincit, Patres, Concilia, Pontifices, & Jus canonicum dam-
 nare usuras omnes, quantumlibet moderatas, lucratorias. Pauca ex
 plurimis perstringam.

§. I. „ Æque itaque ac furtum, & rapina damnatur in jure canonico usura; adeo ut, qui negaverit usuras percipere, peccatum esse, „ *Hæreticus* haberi habeat per Clement, „.

§. II. „ Ad primum caput quod attinet, perspicuum est de usurarum justitia, vel injustitia judicari aliter non posse, quam si per spectum, cognitumque fuerit, utrum usuris insit fundamentum legitimum, seu justa eas exigendi causa, *quæ tum in recta ratione, tum in civili principio* fundata sit. Hoc ipso vero destitutas esse usuras clamant Patres, decernit Pontifex, & *Jus canonicum* in- „ clamat, atque confirmat.

§. 18. „ Patres prorsus damnarunt usuras sub pœnis „.

§. 19. „ Patres hujus seculi 4., qui per modum doctrinæ de usuris scripserunt, in genere usuras damnarunt sine PERSONARUM „ DISCRIMINE. Tertullianum jam ante Cyprianum eas impro- „ basse liquet ex lib. 4. ad Marc. Ambrosius Chrysostomus . . . Pariter seculo v. eadem doctrina a Patribus inculcata est, ut liquet „ ex Augustini locis . . . & Hieronymi doctrina. Leo Papa vero . . . „ expressius prohibitionem usurarum designat. *Interim Patres leges „ civiles usuram permittentes non impugnarunt* DIRECTO, quod Or- „ bis Romanus Gentilium copia adhuc abundaret: & fori civilis ra- „ tio haud permetteret, ut usura ratione commerciorum eliminaren- „ tur „. Audiant, & meditentur hæc Broedersiani.

§. 20. „ Sexto seculo ulterius hæc doctrina propagata passim . . . „ Neque sequentibus seculis aliquid in ea laxatum, sed prohibitio „ ipsa magis quotidie crevit, ut tot Conciliorum Canones evin- „ cunt „. Ea propter in medium promit Lutheranus Doctor cujus- „ que seculi Canones.

§. 25. „ Sicut vero gravem sudem commerciis intulerunt Pon- „ tifices, & Concilia, usuras sub pœna excommunicationis prohi- „ bendo; ita hoc factum eo iniquius censendum, quod rationes, „ quæ pro turpitudine usurarum allegantur, partim frivolescunt, „ partim etiam sapiunt rationem politicam hierarchiæ, quæ etiam „ sub hac hypocrisi novum munimen accepit „.

§. 36. „ Non posse Principes Seculares usuras permittere, & le- „ ges civiles usuras permittentes nullas esse clamat cum *Curia Roma- „ na* Leotardus. *Verum inanes hos clamores* POST REFORMA- „ TIONEM respuit Imperium nostrum Romano-Germanicum „. Au- „ distin? Post Reformationem. Antea quippe nemo unus tantum com- „ mentum somniaverat.

Ibidem: *Dicuntur ergo tales usura MODERATÆ crimen.*
Reve-

*Revera tamen amplius non sunt. Item pag. 356. Illicita usura de-
mum fiunt per excessum, utroque foro punita.*

§. 43. „ Cum larvis, & spectris itaque revera Patres, Ponti-
ficesque pugnarunt „.

§. 44. „ Usuraria pravitas est quoque in contractu Mohatra „.
Vide Gasparem Zieglerum dissert. De contract. Mohatra.

§. 46. „ Sicuti vero Juris Canonici zelus intempestivus in dam-
nandis in genere usuris omnem transgressus est modum: ita nec
mensuram in pœnis decernendis justam servavit . . . Magistratibus
quoque, & imperantibus, qui manifestos usurarios tolerant, eis-
que fœnebrem pecuniam exercere permittunt . . . imminet pœna in-
terdicti . . . Sub pœna excommunicationis quoque prohibitum est,
leges, aut statuta de usuris INTER MODUM solvendis sancire,
aut debitores per sententiam ad MODERATAS USURAS solven-
das condemnare in Clement &c. „. Audiant hæc Broederfiani, &
P. Pichler defensores.

IX. Joannes Barbeyracus in Opere inscripto *Traité de la Morale
des Peres de l'Eglise* cap. 9. §. 6. refert censuram sibi impactam a
P. Ceillier, quod ignorantia Patres sanctos accusaverit, ob damna-
tam quamlibet, sive moderatam, sive nimiam usuram, a quocunque
perceptam: & hoc præbet responsum. „ J'avois dit, que Lactance
condamne absolument le Prêt a usure, & le regarde comme une espe-
ce de larcin, le P. Ceiller repond d'abord, qu'il semble, que La-
ctance, dans cet endroit ne condamne l'usure que par rapport au
pauvre: cependant il reconnoit ensuite, & sans peine comme une
chose tres-certaine, que Lactance condamne absolument tout
Prêt a usure, & qu'il le traite effectivement de larcin; il avoue en-
core que S. Cyprien, S. Chrysostome, S. Ambroise, S. Gregoire
de Nyffe, S. Basile, S. Jerome, S. Augustin, & plusieurs autres
Peres de l'Eglise ont absolument condamné TOUTE SORTE d'usu-
res Mais ajoute-t-il, en cela ont-ils enseigné quelque chose con-
tre la bone Morale? Oui sanz doute, & en même tems contre la bon-
ne maniere d'interpreter l'Ecriture Sainte. J'ai dit, & je le
repete, que c'est une des choses qui montre le plus palpablement la
CRASSE IGNORANCE DES PERES de l'Eglise, & de leurs
Apologistes en fait de Droit Naturel, & de Morale.

X. Gaspar Klockius Lutheranus alteram fraudem, qua Broe-
dersen, ejusque Interpres Italus fucum facere student, inquietes,
se pecunias minime Mutuas tradere, sed ad negotiandum, his verbis
perstringit lib. 2. de Ærar. cap. 19. num. 2. *Experientia teste constat,*
quod

quod usurarii, OMISSE NOMINE MUTUI, cum detegat usuram, utuntur nomine Emptionis, & Venditionis, ut usurarios suos honestent, pallientque contractus.

XI. Ad hos Judices remitto *Broedersen*, aliosque, ut aliquo suffundantur pudore, dum negant, Patres, Concilia, Canones, & Pontifices damnare usuras quaslibet, five magnas. five minimas. Si antiquiores Patres, Tertullianus, Cyprianus, Basilus, Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus approbassent usuras moderatas, quas certum est nunc damnari ab Ecclesia Romana; an Protestantes non exprobassent Romanæ Ecclesiæ ab antiqua Patrum doctrina defectionem? An similem mutationem eidem non exprobassent Lutherani, & Calvinistæ? An Barbayracus totis lateribus non inclamasset, Romanam Ecclesiam in hoc dogmate descivisse a Patribus Sanctis? Adeo evidens, adeo manifestum est, Patres omnes, Concilia, Pontifices, & Canones omnes usuras lucratorias damnare, ut nec ipsi Ecclesiæ Romanæ hostes insensissimi id negare ausi sint. Tanta iisdem frons, & impudentia non fuit, ut veritatem in omnium oculos ultro se se ingerentem, inficiari potuerint. Hoc solum factum, certum, & perspicuum implere ignominia *Broedersen*, cæterosque Jansenistas deberet. Quid? Catholici omnes, & cum ipsis Lutherani, & Calvinistæ clamant, Patres, Concilia, Pontifices, & Canones *quamlibet usuram* vel moderatam lucratoriam, a quocunque exactam, damnare: & manipulus parvulus desertorum Jansenistarum id negare nunc audet? Et ex Catholicis quoque reperiemus nonnullos, qui Jansenistæ *Broedersen* adhæreant?

XII. Non solum ad Lutheranorum, & Calvinistarum Tribunal, verum etiam ad Tribunal Probabilistarum, quorum Theologorum *Broedersen* autoritate abutitur, evincitur sententiam de moderata usura, hæreticam esse. Legantur Ludovicus Molina *tract. 2. disp. 204.* Leonardus Lessius *de just. & jur. lib. 2. cap. 20. dub. 4.* Gregorius de Valentia *tom. 3. disp. 3. q. 21. punct. 1.* Martinus Bonacina *disp. 3. q. 2. punct. 2. num. 10.* Joannes Salas *tract. de usur. dub. 3. num. 3.* Vincentius Filliuccius *tract. 34. p. 2. c. 1. num. 10.* Ægidius Trullench *in Decalog. lib. 7. c. 19. dub. 2. num. 3.* Thomas Tamburinus *lib. 9. tract. 1. c. 2. §. 2.* Cardinalis de Lugo *de mutuo, & usura disput. 25. sect. 2. num. 8.* Petrus de Onnate *de contractibus tom. 4. disp. 104. num. 70.* Joseph Gabalinus *tom. 1. de usuris lib. 1. c. 7. art. 2.* Ex foliis Probabilistis, cum quibus fœdus iniere *Broedersen*, ejusque focii, censum texui. Cæterum omnes Theologi Catholici damnant ut hæreticam, aut hæresi proximam sententiam *Broedersen*, & aliorum con-

contententium usuras moderatas a divitibus, & mercatoribus, qui ex pecuniis mutuatis lucrum faciunt, perceptas, licitas esse.

XIII. De solo facto dubitari quis posset, doceant ne *Broedersiani*, solas usuras immoderatas, & opprimentes pauperes improbari a Patribus, secus moderatas, & a divitibus perceptas? Qui igitur facti periculum facere velit, legat potissimum libros ubi interpretantur Scripturas, & Patres; & singulis fere paginis eos contententes inveniet, Scripturas Divinas, & Patres solas usuras opprimentes, devoratrices, immodicas perceptas a pauperibus improbare, secus moderatas ab opulentis mercatoribus exactas. Eandem doctrinam ubique, data occasione, repetunt. Nec officit, quod pluribus in locis, potissimum ultimis libris, confugiant sæpe ad titulos, quos invexerunt Probabilistæ aliqui. Quis hæreticorum errores suos aliquo colore non pingit? An doctrina vel hæretica, aut hæresi proxima, quam docent integris libris, ideo talis non est, quia alicubi allegant, & defendunt alias opiniones non damnatas? Familiare hæreticis est, semeptipfos propriis antilogiis perimere. Defensores libri Archiepiscopi Cameracensis de Fenellon opponebant, illum pluribus in locis sui libri spem Theologicam non elidere, sed propugnare. Sed responderunt Noailles Archiepiscopus Parisiensis, Bossuet Episcopus Meldensis, Godet Episcopus Carnotensis in *Declarat. circa librum, cui titulus: Explication des Maximes &c. Parisiis 1697.*: Neque obstat, quod his contraria aliis prædicti libri locis posita videantur quæ sententiarum, ac verborum tam aperta contradictio, non erroris excusatio, sed probatio est.

XIV. Verum de libro *Broedersen* alibi, ubi ejusdem germanam ideam ob oculos ponam, nonnulla dicam. In præsentia satis mihi fuit *Broedersianos* ad Lutheranorum, & Calvinistarum Tribunal remittere, ut inde sententiam suæ damnationis latam audiant, videantque simul ab ipsis Probabilistis, quibuscum fœdus iniere, confirmatam. Nec enim, ut supra dictum est, e re nostra judicamus recta certamen cum hominibus inire, qui omnibus justæ, honestæque disputationis regulis conculcatis, modo ad hæreticos, modo ad Casuistas quosdam sese transferunt: qui nullibi sibi constant, ut ubique usuris, & avaritiæ consulant: qui apertissimos Scripturarum textus cavillari, frequenter inclamando, hoc aut illum verbum in textu originali desiderari, & sic universam Scripturam in discrimen adducere, in deliciis habent. Quare ad indicata Tribunalia *Nicolaum Broedersen*, ejusque defensores jure ac merito remisimus.

CAPUT XII.

Author operis : Dell' impiego del danaro , se Calvini , Molinæ , aliorumque Hæreticorum de usura doctrinam propugnare aperte confitetur , & adversus omnes Catholicos contendit sanam esse hanc Protestantium , & suam de fœnore sententiam .

I. **P**ortenta nobis passim in suo Tractatu laudatus Author meditanda exhibet . Antequam hanc controversiam dispiciendam sumeret , nunquam se eidem studuisse fassus est . Porro quodnam majus portentum , quam hominem difficillimam causam , quam ignorat , propugnandam sumere ? Disputatum a duobus circiter sæculis est Catholicos inter , & Calvinistas , sit ne fœnus moderatum a divitibus perceptum , a Deo vetitum . Negantibus Hæreticis , adfirmarunt semper Catholici omnes , Ecclesiarum Synodi , Universitates . Factum istud certum , manifestum , luculentumque . E Catholicorum sinu Vir laicus , Theologicæ controversiæ omnino ignarus erumpit in medium , inter utramque partem arbiter sedet , atque Calvinianorum de fœnore sententiam sanam , innoxiamque pronunciat .

II. Incredibilia hæc tibi sunt : sed audi Authorem hunc nostrum sic scribentem *lib. 3. c. 1. pag. 215. Mi sovien ora , come non pochi ci sono , a quali ragion bastevole per detestar la corrente pratica , e per impugnare chiunque la protegge , sembra esser quella , che scrittori dal grembo della Cattolica Chiesa esclusi l' hanno in FAMOSI LIBRI acremente sostenuta , e difesa . Questa ragione , che da taluni vien celebrata sopra tutt' altre , e da non pochi replicata con artificio pomposamente , ha presso di ME del MIRABILE . Tengono gli Eretici , che adorarsi debba un Dio solo : non dovremo dunque farlo , per non convenire in questo con loro ? E' dunque ereticale tutto ciò che ha detto Calvino , e contiene dunque l' errore di Giansenio tutto ciò , che i Giansenisti hanno scritto ? Or che diremo di tante altre dottrine , e regole di costumi , nelle quali convengono gli Eterodossi con noi ? Poiche in materia morale pochissimi sono i punti , nè quali discordiamo .*

III. Evidens ergo est , atque extra omnem disputationem , Italum Interpretem Nicolai Broedersen docere doctrinam de fœnore , quam in suis perniciosis libris audactissime Calvinus , Molinaeus , Salmasius , alique Hæretici propugnant , esse sanam , innoxiam , honestæque praxis , & operationis rectam normam . Catholici omnes

Q

ut

ut hæreticam Calvinistarum, Lutheranorumque de fœnore doctrinam detestantur. Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. eamdem in hac sua Decretali damnavit, oppositamque definivit. Quid heinc? Legitimam, quæ sponte fluit, consequentiam colligendam relinquo paucis *Broedersianis*. Neque nos dicimus omnia, quæ hæretici docent, esse hæretica; Sed adfirmamus Calvinistarum de fœnore doctrinam esse hæreticam, quod sit Dei Verbo, & Romanæ Ecclesiæ doctrinæ adversa. Plura citata pag. & seq. Author noster habet, quæ prætereo. Subdit inter alia: *Quanti zelanti Cattolici citano con approvazione luoghi di Scaligero, di Casaubono, di Grozio, e d' altri tali de punti dove non errano. Optime. At Calvinistas in hac de fœnore controversia errare docent Catholici omnes. Negat Author noster. Ecclesia in tempore judicabit, seu judicium jam latum declarabit. Sequitur. Ma in ogni caso a me non potrà certamente esser rimproverato d' aver preso nulla in questo punto da loro, perche io non gli ho letti Se adunque in qualche cosa mi riscontrassi con alcun di loro, avverrebbe puramente per necessità, quando si tratta il soggetto istesso: ma io tengo per fermo, che poco mi sarà ciò accaduto: poiche ragionando tal volta con chi gli ha letti, mi pare di raccogliere che vadano per via differente, e che ne punti più importanti, benche si dotti, non vedessero forse molto, e poco avanti in questo sentissero, Factum certum est; nihil nimirum in universo Opere Dell' impiego del danaro reperiri, quod, ut alias diximus, uberius, efficaciusque a Molinæo & Salmasio non sit explicatum. Et hoc mirum est, quod Author iste adamussim omnia scripserit, quæ a duobus circiter sæculis scripta ab Hæreticis fuere, quin eosdem legerit. Sed id forte accidit, quia legit *Broedersen*, in quo uno omnia Hæreticorum de usura collecta reperiuntur. Tandem subdit. *Mi vien detto, che accordano (gli eretici) i Santi Padri esser dell' opinion contraria a quella, che quì si espone, il che, come abbiám veduto, è FALSISSIMO; e che concedono altresì contrarij esser i Concilj, ed i Papi, il che parimente è falso. Ergo juxta Authorem nostrum verissimum est, SS. Patres, & Concilia, & Pontifices adprobare usuras moderatas a divitibus exactas. Hæretici enim quam verissime docent, Patres, Concilia, & Pontifices improbare omnes prorsus usuras. Author noster hoc falsissimum esse asserit, nempe Patres, Concilia, & Pontifices usuras omnes nempe moderatas, & a divitibus perceptas damnare. Ergo Author Operis Dell' impiego del danaro defendit moderatas usuras, tamquam a Patribus, Conciliis, & Pontificibus probatas. Frustra ergo, & nimis inepte obtegere errorem studet, vocabulorum *Pro, Frutto, Provento*, involucris.**

COMMENTARI IN EPISTOLAM BENEDICTI XIV.

ADVERSUS USURAM DISSERTATIO II.

CAPUT I.

INTRODUCTIO.

I.

DOCTRINAM Dogmaticam, seu articulos Catholicæ doctrinæ adversus usuram in discrimen adductos declaravit, confirmavitque BENEDICTUS XIV. Pontifex Summus in priore, quam dedimus, Epistolæ parte, & *Errores Dogmaticos*, seu qui cum iisdem firmatis articulis pugnant, non expresse, sed necessaria consequutione, ut ego quidem arbitror, proscripsit. In hac vero altera Epistolæ parte plura decernit, quæ opiniones a quibusdam Casuistis, & Theologis Catholicis in Christianam Æthicen invecas spectant. Documenta saluberrima in contractibus ineundis servanda præscribit. Extrema vitanda patefacit. Hæc omnia, ordine servato, & majori, qua poterò, perspicuitate exponam Istius itaque secundæ Commentarii partis hæc erit partitio. Primum textum Epistolæ simplici, brevique interpretatione explicabo. Deinde capita dumtaxat, quæ longiorem postulant disputationem, fusius sermone persequar, atque illustrabo.

CAPUT II.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Per hæc autem nequaquam negatur posse quandoque una
 „ cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos,
 „ eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innat-
 „ tos, & extrinsecos, forte concurrere, ex quibus justa om-
 „ nino, legitimaque causa confurgat, quiddam amplius su-
 „ pra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item
 „ negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam,
 „ per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contra-
 „ ctus recte collocari, & impendi, sive ad proventus sibi
 „ annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam,
 „ & negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra
 „ percipienda.

§. U N I C U S.

*Possunt interdum occurrere tituli a mutuo vere sejuncti, quorum vi
 ex pecunia mutuatitia lucrum jure exigatur. Quisque etiam per
 contractus a mutuo omnino diversos sua pecunia lucrari,
 annuosque emere proventus valet. Duo sanæ Doctrinæ
 Articuli confirmantur: & duo errores proscri-
 buntur. Doctrina apud P. Thomam
 Tamburinum singularis.*

I. **D**UO summi momenti capita in rescripto textu declarantur,
 adversus nempe usurarum patronos. Hi continenter incla-
 mant, sterilem absque usuris pecuniam jacere. Societatem, & com-
 mercia penitus interire. Ut istorum ora obstruat Pontifex Summus,
 duos justî lucri fontes aperit; eoque verborum delectu id præstat
 Pontifex Doctissimus, ut & errores convellat, & sanam doctrinam
 confirmet. Singula verba, utpote consulto adhibita, attente, ac-
 curateque perpendenda sunt. Advertit ergo primum Pontifex Sum-
 mus, ex articulis a se institutis, & confirmatis nequaquam con-
 sequi, non posse quandoque occurrere una cum ipso mutuo titu-
 los,

los, quorum vi lucrum ex pecunia mutuatitia captum, justum evadat. Quod, ut clarius assequaris, scias oportet Theologos, qui presse, accurateque scribunt, hoc pacto definire usuram. *Lucrum perceptum ex mutuo, vi mutui*. Istæ duæ particulæ *vi mutui* hunc produnt sensum: Ut lucrum fœneratitium sit, redire debet ex ipsa mutui natura, seu ob mutuationis officium. Quoniam si mutuationis contractui superveniunt alii tituli veri, & ut ajunt, *reales* a mutui natura distincti, tum ex pecunia mutuatitia lucrum capies, non *vi mutui*, sed *vi tituli supervenientis*. Ne multa. Pecunia mutuatitia tum evadit fœcunda, non ratione mutui, sed tituli extrinsecus advenientis causa. Hæc est doctrina certissima penes omnes Theologos. Quæ autem conditiones requirantur, ut præfati tituli locum habeant, non est hujus loci explicare.

II. Sub istius autem veræ doctrinæ pallio error gravissimus, & omnium perniciosissimus invehitur a nonnullis est: videlicet inesse mutuo semper titulum aliquem, veluti eidem insitum, seu *innatum*, vi cujus lucrum ab usuræ pravitate immune evadat. Aliquod enim, inquebant non pauci, periculum probabile innatum, seu indivulsum a mutuo semper occurrit. Licitum ergo lucrum ex mutuo perceptum vi ejusmodi periculi.

III. Audias velim doctrinam apud P. Thomam Tamburinum satis festivam, qua hoc periculum explicat *lib. 8. tract. 3. c. 8. §. 4. nu. 1. Quando rationabiliter timetur periculum, vel difficultas, vel expensæ in recuperando mutuo, atque hæc oriuntur ratione personæ mutuarii, potest aliquid proportionatum exigi supra sortem Dixi rursus (rationabiliter timetur) nam si pericula timeantur ex sola pusillanimitate, negant Plerique cum Molin. Sal. apud de Lugo mox citat. posse quid ultra sortem accipi, quia tunc illorum periculorum non est causa mutuum, sed mutuantis vitiata dispositio. Verum de Lugo innuit posse, licet denique aliorum judicio relinquat. Ratio est, inquit, quia præter matrimonium, pro quo aliud potuit in jure statui, in aliis contractibus causa hæc immediata, cur possit quid exigi, est Angor, & Molestia, quæ mutuans passurus est, toto v. g. anno, propter timorem amittendi sortem, quæque subire ipse non obligatur sine pretio. At hæc jam in eo pusillo adsunt. Ergo &c.,*

IV. Omnes avari sunt pusilli: & quo avariores, eo pusilliores: quo enim ardentius pecuniam depereunt, eo altius pavent, anguntur, & tristantur perdendæ fortis timore. Quid, quod etiam dum obsecratos in scrinio catenis devincto nummos tenent, furum, & domesticorum insidias verentur pusilli; nullumque inveniunt, qui tantæ molestiæ,

stia, angor ilque pretium solvat. Hi, & alii tituli, quos mox patefaciam, sunt veluti mutuo intimi, seu *innati*, quorum vi, si lucrum licitum esset, nulla in mundo usura foret. Meditanda est prudens loquendi ratio P. Tamburini. *De Lugo*, inquit Tamburinus, *innuit posse* accipi lucrum ob timorem pusillorum perdendæ fortis. Hoc tamen relinquit aliorum judicio: securus ille (addo ego) futuros fore juniores, qui *probabili judicio* hanc opinionem a se invecam amplexuri sint ambabus ulnis. Natura quippe benigna in pusillorum favorem, & patrocinium fertur. Et reapse Tamburinus in rescripto textu concludit in pusillo hæc adesse. *At hæc jam in eo pusillo adsunt.* Quando periculum *juris*, & non *facti* possit interdum esse causa lucrandi, alibi dicetur.

V. Porro duo præstat paucis verbis Pontifex Summus in rescripto textu. Primum docet *quandoque* cum mutuo occurrere titulos posse ipsi mutuo minime intimos, & veluti innatos, ut est innatus avaris hominibus timor fortis perdendæ, sed extrinsecus supervenientes, quorum præsidio lucrum licitum evadit. *Per hæc autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos, & intrinsecos* Forte occurrere, ex quibus *justa omnino, legitimaque causa consurgat quidquam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi*. Singula fere verba magnopere perpendenda. *Forte, quandoque*. Fieri potest, ut interdum accidat: *titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos, & intrinsecos*. Tituli ejusmodi *universim* non comitantur mutui naturam: non sunt eidem veluti intimi, & innati. *Forte concurrere*, contingens est, ut eveniant, aut secus. Quod si revera contingunt, si re ipsa sint a mutui natura omnino diversi, justam causam præbent, cur quidquam supra sortem accipi *rite* possit. Hæc est doctrina ab omnibus admessa, quam Pontifex Summus probat. Hanc necessario consequitur damnatio descripti *Erroris*, videlicet mutuo inesse aliquod semper periculum, seu alium titulum, vi cujus possit lucrum moderatum exigi.

VI. Alterum doctrinæ articulum probat Summus Pontifex: nempe plures esse legitimos, justosque contractus a mutuo prorsus diversos, in quos distrahi ad lucrum pecunia potest. Sunt quippe contractus census realis, veræ, non fictæ Societatis, emptionis, & venditionis; est mercatura licita, & honesta. Hi sunt fontes, qui irrigare pecuniam valent, eamque fecundam reddere. *Neque item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversæ prorsus*

prorsus naturæ a mutui natura contractus recte collocari, & impen-
di. Perpendenda sunt hæc verba: per alios diversæ prorsus natura a
mutui natura contractus. Ut contractus sint iusta lucrandi causa,
& ab omni usura immunes, suam naturam, seu essentiam prorsus
a mutui natura diversam habeant, necessum est. Quibus ver-
bis rejicitur *Error* gravissimus non paucorum *juniorum*, qui in
ipsius mutui natura contractus, aut innominatos, aut implicitos
commenti sunt, ut evidentius mox dicemus, dum explicabimus tex-
tum Epistolæ num.v. positum. Duobus constitutis articulis obstruun-
tur ora eorum, qui clamant, sublatis usuris otiosam remanere pe-
cuniam, viamque lucrandi clausam esse. Duobus quoque rejectis
erroribus, doctrina adversus usuram perspicua fulget, & tuta con-
sistit.

CAPUT III.

„ Quemadmodum vero in tot ejusmodi diversis contra-
 „ ctuum generibus, si sua cujusque non servatur æqualitas,
 „ quidquid plus justo recipitur, si minus ad usuram, (eo
 „ quod omne mutuum tam apertum quam palliatum absit)
 „ at certe ad aliam veram injustitiam, restituendi onus pa-
 „ riter afferentem spectare compertum est: Ita si rite omnia
 „ peragantur, & ad justitiæ libram exigantur, dubitandum
 „ non est, quin multiplex in iisdem contractibus licitus mo-
 „ dus, & ratio suppetat humana commercia, & fructuosam
 „ ipsam negotiationem ad publicum commodum conservan-
 „ di, ac frequentandi. Absit enim a Christianorum animis,
 „ ut per usuras, aut similes alienas injurias florere posse lu-
 „ crosa commercia existiment, cum contra ex ipso oraculo
 „ divino discamus, quod *justitia elevat gentem, miseros au-*
 „ *tem facit populos peccatum.* Prov. 14.

§. U N I C U S.

*Sæpe in contractibus vitium injustitiæ serpit,
 quamvis nulla usura sit.*

I. **D**UO facilia, & cuique pervia confirmat Pontifex Summus.
 Alterum est, quod tametsi contractus a mutuo distincti sint
 natura sua justī, & honesti: tamen, si æqualitas non servetur, non
 usuræ, sed injustitiæ crimen committitur. Vulgaris error est,
 quodlibet contractuum vitium usuræ malitiam continere. Qui error
 nimium crassus est. Quando in contractu aliquo includitur mutuum
 aut apertum, aut palliatum, & vi ejusdem lucrum percipitur, tum
 usuræ flagitium perpetratur. Contra, si mutuum nullum sit, & æqua-
 litas non servetur in contractu, tum non usura, sed injustitia com-
 mittitur. In vero contractu emptionis, aut venditionis si leges justī
 pretii non servas, injustus, non fœnerator evadis. In contractu ve-
 ræ, non fictæ societatis, jura æqualitatis si lædis, injustitiæ, non
 usuræ reus haberis. Plus justo locas domum, agrum &c. Injustus,
 non

non usurarius es. Ubi enim non est mutuum expressum, aut implicitum, usura esse nequit. In aliis contractibus, alioquin natura sua honestis, licitisque æqualitas non servatur inter mercem, & pretium, inter industriæ, & pecuniæ valorem; & injustitiæ, doli, fraudesque frequenter occurrunt. Quamobrem Summus Ecclesiæ Pastor, non modo ab usuræ scelere, sed a cujusque injustitiæ vitio servare gregem suum magnopere cavens, postquam, in quo situm usuræ vitium sit, patefecit, subdit continuo, cavendum similiter esse ab injustitiæ criminibus. Hæc facilia sunt, nec egent Interprete.

II. Alterum, quod consequitur, est, contractus natura sua justos, honestosque satis esse ad commercia peragenda, ad negotiationem exercendam. Quo documento Pontifex errores illorum convellit, qui disseminare in vulgus audent, consistere mercaturam haud posse, sublati moderatis usuris a mercatoribus divitibus exactis. Quem quidem errorem ego refellam infra. Nolo enim nunc Commentarii filum abrumperé.

C A P U T IV.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Attamen pietatis vestræ studium, ac religionem inflam-
 „ mandam existimamus, ut hæc, quæ subjicimus, exe-
 „ cutioni demandetis.

§. I.

*Documenta quædam, quæ exequenda diligentissime admonet
 Pontifex Summus, brevissime exponuntur.*

I. **P**aululum hic Decretalis Epistolæ ordinem invertito. Textum sub
num. v. positum, qui princeps est, majorisque momenti,
 ultimo loco explicandum existimo. Aperit enim viam ad amplissi-
 mam disputationem adversus *Errorem Casuisticum* plene exponen-
 dum. Nil interim Epistolæ istius indictum præteribo. Solum quæ
 minoris momenti, & intellectus facillioris sunt, prius expono, ut
 liber postea campus pateat ad alterum, post *Dogmaticum punctum*
 jam explicatum, Articulum capitalem tractandum. Documenta au-
 tem, quæ, ut executioni demandentur, Pontifex Summus hortatur,
 sunt sequentia.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Primum gravissimis verbis Populis vestris ostendite usuræ la-
 „ bem , ac vitium a divinis literis vehementer improbari .
 „ Illud quidem varias formas , atque species induere , ut Fi-
 „ deles Christi Sanguine restitutos in libertatem & gratiam ,
 „ rursus in extremam ruinam præcipites impellat . Quocir-
 „ ca si pecuniam suam collocare velint , diligenter caveant ,
 „ ne cupiditate omnium malorum fonte rapiantur , *sed po-*
 „ *tius ab illis , qui doctrinæ , ac virtutis gloria supra ceteros*
 „ *efferuntur , consilium exposcant .*

§. I I.

*A Sanctis Patribus , & iis Theologis , qui doctrina , & Sanctitate
 splendent , consilium in his potissimum controversiis capiendum
 esse docet Pontifex Sanctissimus .*

I. Dignum Sapientissimo Pontifice BENEDICTO XIV. moni-
 tum . Gravissimam moniti rationem præmittit . Gravi atque ferventi
 oratione Fidelibus inculcandum a Sanctis Pastoribus est , quanta se-
 veritate in Sacris Literis usuræ scelus improbetur . Sed de hoc potissi-
 mum instruendos populos admonet; videlicet usuræ vitium sæpenume-
 ro larvatum incedere . Cupiditas quippe divitiarum , omniumque ma-
 lorum origo , veluti Magistra quædam docta , atque versuta , fucos ,
 technas , coloresque in dies excogitat , quibus usuræ deformitatem
 occultet , formamque eidem affingat venustissimam . Mens humana
 facile his lenociniis seducitur , ut vitium in virtutem transformatum
 amplectetur . Fallacias istas , atque cavillos internoscere difficilli-
 mum est . *Quocirca* (inquit Pontifex) *si pecuniam suam collocare ve-*
lint , diligenter caveant , ne cupiditate omnium malorum fonte ra-
piantur : Porro ut has fallentis cupiditatis artes , insidiasque digno-
 scere fideles possint , illorum Doctorum , qui sanctitatis , non secus ,
 ac doctrinæ gloria fulgent , sententias amplectantur , inquit Ponti-
 fex Summus his verbis : *Sed potius ab illis , qui doctrinæ , ac virtu-*
tis gloria supra ceteros efferuntur , consilium exposcant . Heinc reje-
 ctus

Etus error est Caramuelis, aliorumque asserentium filei dogmata a veteribus, a junioribus vero morum regulas hauriendas esse. Inquit enim Caramuel Theolog. fundament. n. 1330. edit. Lugd., *Se in omnibus plus rationi, & dialecticæ, quam auctoritati detulisse*. Plura in confirmationem Pontificii Documenti afferre possem; verum quia hoc idem infra repetitur, & nos deinceps de eodem verba facturi sumus; idcirco nunc a pluribus recensendis superfedeo.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Secundo loco, qui viribus suis, ac sapientiæ ita confidunt,
 „ ut responsum ferre de iis quæstionibus non dubitent (quæ
 „ tamen haud exiguam Sacræ Theologiæ, & Canonum scien-
 „ tiam requirunt) ab extremis, quæ semper vitiosa sunt,
 „ longe se abstineant.

§. III.

*Quinam ad has dirimendas controversias idonei sint : Qua
 via potissimum Evangelicæ Moralis studium comparan-
 dum : A Laicis ne, an a Religiosis viris petendæ
 sint de rebus Theologicis decisiones.*

I. Scite Pontifex Summus admonet, non exiguam Sacræ Theologiæ, & Canonum scientiam requiri ad quæstiones de usuris resolven-
 das. Sed in hoc difficultatis vertitur cardo, quid Sapientiæ, quid Sacræ Theologiæ nomine intelligendum sit: quinam ii sint, qui huic Sacræ interpretandæ Sapientiæ apti inveniantur, & quibusnam præ-
 rogativis præditi sint, oporteat, qui hoc ingredi Sacrarium, hæc-
 que interpretari arcana velint. Laici ne, an Deo sacrati viri? Quem-
 admodum vestis, color, figura, & cætera signa animum haud effi-
 ciunt meliorem, ita nec ad scientias divinas comparandas habiliorem
 constituunt. Christianorum nemini negatum absolute est, Sacras
 Literas, seu divinam Theologiam interpretari, disputare, atque com-
 mentarios in eandem edere. Absit ergo, ut religiosi viri jus divi-
 næ interpretandæ Theologiæ ita asseramus, ut laicos exclusos absolu-
 te velimus, quos non excludit Ecclesia. Quin omnibus indiscrimi-
 natim illud concedimus, dummodo iis instructi sint dotibus, quæ

necessario ad tantum obeundum munus requiruntur. Quænam hæc? Audiant primum vel ipsum Ethnicum Aristotilem *lib. 1. Eth. lect. 3.* *Amplius autem passionum sequutor existens, inaniter audiet, & inutiliter, quia finis est non cognitio, sed actus. Differt autem nihil, juvenis secundum ætatem, aut secundum morem juvenilis. Non enim a tempore definito, sed propter secundum passiones vivere, & persequi singula. Talibus enim inutilis cognitio fit.* Audiant Sanctum Thomam Aquinatem hunc textum interpretantem: *Considerandum est, quod scientia moralis docet homines sequi rationem, & discedere ab his, ad quæ passiones animæ inclinant; quæ sunt concupiscentia, ira, & similia Dicit ergo (Aristoteles) quod ille, qui est Sectator passionum, inaniter, idest sine aliqua efficacia audiet hanc scientiam, & inutiliter, idest absque consequutione debiti finis. Finis enim hujus scientiæ non est sola cognitio, ad quam forte pervenire possent passionum Sectatores, sed finis hujus scientiæ est actus humanus, sicut & omnium scientiarum practicarum. Ad actus autem virtuosos non perveniunt, qui passiones sectantur. Et sic nihil differt quantum ad hoc, an auditor hujus scientiæ sit juvenis ætate, vel juvenis moribus, idest passionum Sectator. Quod si hæc vel in ipso Auditore, quid in Doctore Moralis scientiæ requireret Aristoteles? Et si ad ipsam naturalis juris Ethicen comparandam passionum victoria, morum integritas necessaria est, quid, amabo te, de altissimæ Christianæ Ethices scientia dicendum?*

II. Verum, Aristotile misso, Paulum detonantem audiant *ad Cor. 1. vers. 19. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi Sapiens? Ubi Scriba? Ubi conquistor hujus seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?* Mente sua vetera sapientum monumenta revolvant mundi homines. Spectent Socratem, Platonem, Aristotilem, aliosque innumeros de naturali Theologia: Xenophontem, Tucididem, Sallustium, Livium, Cæsarem de historia: Demosthenem, Tullium de eloquentia: & ut de nostris tum antiquis, tum recentioribus quidquam dicam, Tertullianum, Origenem, Bernardum, Thomam, aliosque de Sacris Literis scribentes. Quorum hæc? Ut oraculum Pauli intelligas: *Perdam Sapientiam Sapientium*: ut videlicet tibi compertum sit, vana esse omnia, si Christi scientia desit. Heinc etiam colligas velim quanti Deus hanc mundi scientiam facit, quam adeo larga manu inimicis suis donavit. In Christiana Schola misera vetula apprime callens articulos Symboli, Platone, & Aristotile sapientior est.

III. Inepta hæc sunt, inquis. De Fidelibus, & Catholicis nunc sermo

sermo est. Bene habet. At quemadmodum sola professio monastica Sacrarum Literarum Interpretem non efficit: ita sane nec professio Catholica Laicum Theologum constituit. Ne itaque pluribus te detineam, en viam planissimam Scientiæ Theologiæ Christianæ comparandæ, & aliis tradendæ. Juges preces, jejunia, carnis conflictatio, temporalium negotiorum abdicatio, animi demissio, humilitas spiritus, mentis docilitas: Pastoribus, quos Deus constituit regere Ecclesiam suam, obedientia; facilisque assensus eorum doctrinis, & sermonibus, Crucis denique Christi meditatio. Qui hæc possident, sint laici, sint Sacerdotes, Sacræ Evangelicæ Theologiæ studere, eam interpretari, aliisque tradere valent; consultis tamen in antecessum Scripturis, Patribus, Conciliis, cæterisque Sacræ Scientiæ Documentis, nec non Doctoribus sapientia, ac sanctitate præstantibus. Quo longius ab his absunt, eo in Theologia Christi hebetiores, eo ad hanc sapientiam absconditam in mysterio ineptiores homines sunt. Sacerdotibus quodammodo studium Christianæ Theologiæ idcirco vindicatur, quod a mundi curis avulsi sint, quod vinculo propriæ professionis, precibus, jejuniis, obedientiæ, animi corporisque castitati, & cæteris virtutibus, quæ ad sapientiam evangelicam comparandam viam sternunt, ornati reputantur, & vi professionis esse tales debent. Cæterum, si his carent dotibus, Theologiæ Christianæ tradendæ minus idonei sunt, tametsi ingenio, & eruditione abundant, & sacram vestem induant, Contra, si laicorum quispiam revera his virtutibus abundantius fulgeat, præstantior Theologus erit Religiosis viris.

IV. At in medium parumper veniat Hieronymus, qui *lib. 2. Epist. ad Paulinum Epist. 1.* consueta sua vehementi oratione in sui temporis Laicos invehitur, qui vanitatis vento inflati, æstroque superbiæ perciti adversus Episcopos, Clerum, Sanctosque Doctores interpretandæ divinæ Scripturæ jus sibi arrogabant, peritiamque jactabant. Altius rem arcessit Doctor Sanctus: illum sequamur, debitum ingerentem interrogandi Sacerdotes de Lege, „ Aggæus Prophæta, immo per „ Aggæum Dominus, *Interroga*, ait, *Sacerdotes legem*. Intantum Sacerdotis officium est, interrogatum respondere de lege. Et „ in Deuteronomio legimus: *interroga Patrem tuum & annuntiabit tibi*. „ Pharisei elato supercilio mirantur in Petro, in Joanne, atque in ipso Christo scientiam, quam non didicerant. Duodecim annos Salvator natus senes legis quæstiones docet. *Nisi forte*, pergit Hieronymus, *rusticum Petrum, rusticum dicimus Joannem, quorum uterque dicere poterat: & si imperitus sermone, non tamen scientia,*
2. Cor.

2. Cor. II. *Joannes rusticus, piscator indoctus? Et unde vox illa obsecro. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum? . . . Hoc doctus Plato nescivit. Hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Lex Dei spiritualis: Moralis Christi Theologica humilitate concepta, paupertate parta, tormentis, & sanguine alta, elatum fastidit supercilium, tumentem spiritum refugit. Contemplandum sui seculi scitulis proponit Hieronymus Eunuchum sanctum, qui ab extremis mundi finibus venerat ad templum: qui aulam regiam reliquerat, & adeo divinæ Legis erat amator, ut etiam in vehiculo Sacras Literas legeret, quin intelligeret. Sanctiores ne nos, aut studiosiores Eunuchus isto? Nulla fere sine magistro ars. Tandem concludit Doctor Sanctus. Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant. Scribimus indocti, doctique poemata passim. Hanc garrula annus, hanc delirus Senex, hanc Sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant. Alii adducto supercilio grandia verba trutinantes inter mulierculas de Sacris Literis philosophantur. Quid, clamat Sanctus Gregorius Papa? Altissimam CHRISTI JESU Theologiam, quæ jubet cohibendam cupiditatem omnium malorum radicem, divitiarum contemptionem, detestandam ambitionem, luxum, fastumque; quæ nos possidere divitias vult, tanquam non possidentes, quæ inhiare lucro nos prohibet: hanc, inquam, divinam Theologiam illi ne docebunt, qui tantum absunt ab his virtutibus, quantum accedunt oppositis vitiis? Qui jura scientiarum sibi vindicantes passim cæteris Antiquioribus impropere imperitiam, oscitantiam, illosque ineruditos, atque ignorantes evulgant, ut soli emineant, ut soli sapere videantur? Audiamus Pontificem Sanctum. Communem sententiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur, & quædam nova semper requirunt: quæ dum alii negant apud imperitorum mentes, ipsi de Scientia singularitate gloriantur. Lib. 5. Moral. c. 18. Plurima in hunc finem adferre ex omnibus Patribus possem, qui uno ore lamentantur, Christianam Theologiam ab illis tractandam suscipi, qui Paganorum Theatra cum Christi Templis, qui augendarum divitiarum æstum, cum paupertatis evangelicæ spiritu consociare haud quaquam erubescunt. Sed nunc prætereo hæc omnia, plura dicturus in tempore. Interim omnibus servandum recordor Sapientissimi Pontificis nostri BENEDICTI XIV. documentum, ut scilicet in Controversiis de usuris ab illis, qui doctrinæ, & virtutis gloria supra cæteros efferuntur, Consilium exposcant. Aliud quoque non minus saluberrimum ejusdem monitum inculco; videlicet, ut*

ab

ab extremis , quæ semper vitiosa sunt , longe se abstineant . De hoc infra .

V. Audio adversus me clamantes omnes : Tu ne Christianæ Theologiæ tradendæ idoneus Magister ? Tu ne jejuniis , precibus , cæterisque virtutibus splendes , quibus Evangelii præco , morum doctor fulgere debet ? Tantum abest , ut has me habere virtutes existimem , quin , ut S. Bernardus loquitur , de illis potius Monachis unum me esse scio , qui dicant , & non faciunt . Vereor , ne Deus mihi quoque impropere : *Quare tu enarras justitias meas , & assumis testamentum meum per os tuum ?* At istius imbecillitatis meæ conscius , ne alios deciperem , non memetipsum sequutus sum , non cerebrum , non ingenium meum , quod sentio quam sit exiguum , sed Sanctos illos Viros , qui non minus Sanctitatis , quam doctrinæ gloria fulgent , juxta monitum Pontificis nostri Summi BENEDICTI XIV.

CAPUT V.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi quem-
 „ quam, & nonnisi temere persuasurum, reperiri SEMPER,
 „ ac præsto ubique esse, vel una cum mutuo titulos alios
 „ legitimos, VEL SECLUSO ETIAM MUTUO, CONTRA-
 „ CTUS ALIOS JUSTOS, *quorum vel Titulorum, vel Con-*
 „ *tractuum* præsidio, QUOTIESCUNQUE pecunia, frumen-
 „ tum, aliudve id generis altericuique creditur, toties
 „ semper liceat auctarium moderatum ultra sortem inte-
 „ gram, salvamque recipere. Ita si quis senserint, non
 „ modo Divinis Documentis, & Catholicæ Ecclesiæ de
 „ usuris iudicio, sed ipsi etiam humano communi sensui,
 „ ac naturali rationi procul dubio adversabitur. Neminem
 „ enim id saltem latere potest, quod multis in casibus te-
 „ netur homo simplici, ac nudo mutuo alteri succurrere,
 „ ipso præsertim Christo Domino edocente: *Volenti mutuari*
 „ *a te, ne avertaris*, & quod similiter multis in circumstan-
 „ tiis, præter unum mutuum, alteri nulli vero; iustoque con-
 „ tractui locus esse possit. Quisquis igitur suæ conscientiæ
 „ consultum velit, inquiret prius diligenter, oportet, vere
 „ ne cum mutuo iustus alius titulus; vere ne iustus alter
 „ a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod
 „ quærit lucrum, omnis labis expers, & immune reddatur.

§. I.

STATUS SECUNDÆ PARTIS CONTROVERSIAE APERITUR.

*Duo gravissima capita Pontifex Summus decernit, firmatque in
 descripto Textu. Præceptum mutui in memoriam revocatur.*

I. **U**T pleno in lumine secundam partem istius controversiæ po-
 nam, duo puncta gravissima, quæ perspicue Pontifex
 Summus definit, atque confirmat, oculis omnium subjicere hoc loco
 existi-

existimavi . Primum est , non semper cum mutuo legitimos titulos occurrere , vi quorum lucrum ex pecunia mutuatitia licitum sit . Alterum , neque contractus a mutuo distinctos , & in eodem mutuo veluti implicitos , semper præsto esse , quotiescunque alteri pecunia creditur , ut inde justum colligi lucrum possit . Duos OPPOSITOS ERRORES damnat Pontifex Summus , inquiens : *FALSO SIBI quemquam , & nonnisi temere persuasurum , reperi SEMPER , ac præsto ubique esse , vel una cum mutuo titulos alios legitimos , vel secluso etiam mutuo contractus alios justos &c.* Declarat hos duos ERRORES & divinis literis , & Ecclesiæ judicio , & communi sensui repugnare . Ita si quis senserit , non modo divinis documentis , & Catholica Ecclesiæ de usura judicio , sed ipsi etiam humano communi sensui , ac naturali rationi procul dubio adversabitur . Hæc duo alta mente reposita maneant , videlicet *Tituli , & Contractus* , quos semper occurrere plures docent , dum pecunia mutuo creditur , ut mox palam faciam . Consideres velim *To semper* in quo potissimum virus occluditur ; quoniam interdum occurrere titulos , aut contractus justos nemo inficiatur . Monet deinceps Pontifex Summus mutui præceptum *multis in casibus* urgere , eoque devinctos Christianos succurrere indigentibus debere . *Multis in casibus tenetur homo simplici , ac nudo mutuo alteri succurrere* . Si enim frequenter eleemosynæ mandatum gravissimum urget , potiori sane jure adstringit præceptum mutuandi indigentibus , qui sortem opportuno tempore restituere valent . Addit multis in circumstantiis , nulli vero , præter unum mutuum , justoque contractui locum esse . Tandem concludit , quemquam debere suæ conscientiae consulere , atque in id animum intendere , num revera in pecuniæ traditione , alii tituli *vere legitimi* , & justi : alii contractus *vere just* , & legitimi occurrant ; ut inde justum captare lucrum possit . *Inquirat prius diligenter oportet , vere ne cum mutuo alius justus titulus* (puta damnum emergens , grave periculum juris) *vere ne justus alter a mutuo contractus* (v. g. veræ , & non fictæ Societatis) *occurrat . quorum beneficio , quod quærit lucrum , omnis labis expers , & immune reddatur .*

§. I I.

Opiniones Casuistarum, quæ primo proscribendo ERRORI de Titulis semper cum mutuo occurrentibus, causam dederunt.

I. Quemadmodum cum monstruosas Casuistarum opiniones in medium afferimus, continuo clamant illorum defensores, truncatos, adulteratosque Textus productos esse (quam atrocissimam calumniam toties rejecimus, illosque provocamus, ut vel unicum dolo malo obtruncatum designent); ita, dum proscriptas aliquas a Sede Apostolica opiniones nobis manifestantibus, negant ab aliquo Theologo illas tradi, atque defendi, Religioni sibi minime vertunt, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ supremum Tribunal deridendum hæreticis exhibere; quasi illud aerem verberet, fingatque sibi hostes, quos feriat, dum Apostolicas Constitutiones emittit, quibus falsas doctrinas damnat. Sic illi suorum Casuistarum famam in tuto collocare posse putant. Porro ne similia obtrudere nobis nunc jure valeant; opiniones, seu errores in rescripto Pontificio Textu proscriptos, transcribere propriis Authorum verbis operæ pretium existimavi.

II. Et primum, Liber supplex, quem novem Archiepiscopi, & Episcopi Hispaniarum obtulerunt Summo Pontifici Clementi XI. anno 1717., quemque piæ memoriæ Cardinalis Belluga præsentavit Innocentio XIII., & tandem obtulit feliciter regnanti Pontifici Summo BENEDICTO XIV., continet CCCXXXIII. propositiones damnandas, quas inter hæc est num. 158. *Etiam deficiente titulo lucri cessantis, & damni emergentis, pignoribus adhuc pro securitate capitalis acceptis, potest exigi lucrum, etsi ad 7. pro 100. accedat, ex solo titulo periculi, & difficultatis (quæ SEMPER ACCIDIT) sortem recuperandi.*

R. P. Martinus Torrecilla in propof. damn. tract. 5. conf. 3. pag. 277. hæc addit ex lingua Hispanica versa: *Si dixeris te non habere SEMPER dictos titulos, responderi potest, quod quamvis non habeas semper titulos lucri cessantis, & damni emergentis, habeas SEMPER pericula recuperandæ sortis, juxta Silvestrum verb. negot. q. 4. Nullus potest esse ita securus, quin possit aliquod intervenire periculum, vel saltem aliqua difficultas, vel labor in re habenda.*

III. P. Thomas Tamburinus plures titulos semper occurrere innuit, & de more valde lepide opiniunculas suas exhibet. Quod de periculo scripsit, supra retuli. Inquit enim, quod justus titulus lucran-

lucrandi sit angor, & molestia, quæ mutuans passurus est, toto v. g. anno, propter timorem amittendi sortem, quæque subire ipse non obligatur sine pretio. At hæc jam in pusillo adsunt, ergo &c. lib. 8. in Decal. tract. 3. cap. 8. q. 4. num. 1. In avaris hominibus semper hæc adesse, res evidens est. Semper ergo illis adest justus lucrandi titulus una cum cum mutuo.

IV. Alium titulum assignat idem P. Tamburinus loc. cit. §. 3. n. 11. ubi describit conditiones lucri cessantis, & has proponit quæstiunculas. *Quid si hanc (pecuniam) destinasti negotiationi, & aliam otiosam habes domi? Respondeo tunc potes exigere lucrum cessans. Sic Arag.... Valent.... quia de facto hæc fructificatura erat, non alia. Quid, si ita dispositus sis? Vellem (& utique possem) meam pecuniam negotiari, nisi essent, qui mutuum peterent, seu, quod in idem recidit: Nolo applicare, quamvis utique possem, hanc pecuniam ad negotiationem, quia volo mutuari illam FORTE petituris. Resp. quamvis per hanc conditionatam voluntatem non videatur pecunia designata negotiis, sed destinanda, unde videatur tunc non posse accipi luerum supra sortem: tamen adhuc posse DOCEO cum Lessio, & Maldero apud de Lugo, quando lucrum fuisset de proximo, & non solum remote habendum. Id addo, quia remota lucra non ponuntur in consideratione. Vide Bossium.... Licet non negem esse periculum palliandi usuram. Ratio autem quod tunc possis, est, quia vere tibi cessat lucrum, ratione mutui.*

V. Quam sit hec doctrina falsa, laxa, & usurarum fœcunda, nemo non videt. Agnoscit ipse Tamburinus usuræ periculum. *Licet non negem*, inquit, *esse periculum palliandi usuram*. Periculum agnoscis? Et evitandum non indicas, non suades, non jubes? Hæc-cine doctrina evangelica? Error gravissimus hujus doctrinæ est, quod Christianus animum habeat relinquendi negotiationem, cur? Ut cum lucro mutuetur forte petituris. Animus ipse apertissime hic fœneratitius est. At videamus quid de Lugo, & Lessius citati doceant.

VI. P. Leonardus Lessius lib. 2. cap. 19. dub. 11. num. 90. tres modos, quibus esse destinata negotiationi pecunia potest, enumerat, & tertium sic proponit: *Tertius modus est. Si pecuniam destinavim negotiationi, non absolute, sed dumtaxat sub conditione; ut si dicam: Vellem negotiari, nisi multi mutuum peterent, de quo modo est difficultas. Quidam enim doctissimi Viri putant, etiam tunc posse aliquid exigi ratione lucri cessantis.*

VII. Quinque rationes in hujus opinionis confirmationem fuse explicat. Post sic concludit. num. 95.: *Ob has rationes hæc sententia*

tentia mihi olim visa est Probabilis; & etiam nunc videtur, præsertim speculative considerata, modo illa non exigat amplius, quam spes illa lucri, detracta laborum, & expensarum æstimatione, valebat; & semper retineat animum negotiandi illa pecunia, si mutuum non peteretur: in praxi tamen ob periculum palliandi usuras, non est facile admittenda: post factum tamen non ausim cogere ad restitutionem. Hæc sunt moralis Casuisticæ principia. Laxæ opiniones primum prodeunt probabilitate speculativa indutæ, timidæ, & pavidæ: post, excusso timore, & posita verecundia intrepidæ dominantur, turba vallatæ Authorum. Quare Tamburinus, ut nuper vidimus, idipsum absolute propugnat absque timore, quod fatetur & ipse usurarum periculis obnoxium.

VIII. Cardinalis de Lugo tom. 2. de iust. disp. 25. sect. 6. q. 1. num. 91. rescribit hunc casum P. Lessii, inquit: Lessius num. 88. & sequentibus, hunc casum dividit in alios duos. Primus est &c. Relatis duobus casibus num. 92. subdit: Claritatis gratia possumus primum casum in alios duos subdividere. Post descriptos casus, ut evincat tum in primo, tum in secundo reperiri titulum lucri cessantis, hanc doctrinam, fane præter modum mirificam, exhibet num. 93.

IX. Unde ad rationem dubitandi dicere possumus, etiam tunc mutuum esse causam lucri cessantis, quod dupliciter explicari potest.

PRIMO in genere causæ finalis: ideo enim a negotiatione, & lucro præsentis cessas, ut postea possis mihi mutuare: nec videtur requiri, quod mutuum sit causa efficiens, & antecedens PRIORITATE REALI cessationem lucri; sed videtur sufficere, quod in genere causæ finalis sit causa cessandi a lucro; sicut etiam NOSTRA SALUS, ET JUSTIFICATIO dicitur Passionis Christi, quia fuit finis, propter quem Christus mortuus est, nec minus gratus esse debeo ei, qui damnum patitur, ut me liberet, quam si, me petente, ut patiatur, licet in primo casu mea liberatio sit causa finalis, & in secundo meæ preces sint causa moralis efficiens.

X. Non alio fine hanc doctrinam rescripsi, nisi ut semper magis eluceat, quam fecunda, quam inexhausta rerum mirabilium sit Casuistica fodina. Cæterum si audire velis quid super casu proposito sentiat De Lugo, audi, quæ subdit ibidem num. 94. His suppositis, circa utramque partem prioris casus dicendum videtur consequenter in posteriori etiam posse exigi lucrum cessans, quando nullus in particulari prævidetur mutuum petiturus, sed aliqui in communi, in quorum gratiam pecuniam a negotiatione subtraxisti, prout absolute, & sine

sine scrupulo concedit Malderus Ratio ex dictis colligi potest , quia inter hunc secundum casum , & primum ea sola differentia esse videtur , quod in primo ego in particulari prævius fuerim mutuum petiturus : in secundo autem non sum ego prævius in particulari , sed aliqui in confuso , & indeterminate . Hoc autem ad propositum parum videtur referre Quod explicari potest exemplo supra adducto PASSIONIS CHRISTI : licet enim Christus ante voluntatem patiendi non præviderit determinate peccatum futurum hujus hominis , sed aliquos homines mortaliter peccaturos , ad quorum justificationem voluit sanguinis pretium persolvere , adhuc vere dicitur , peccatum hujus hominis fuisse causa , ut pateretur . Ratio autem est , quia sub illa distinctione cognoscuntur omnia futura disjunctim , & ita volendo mori pro his liberandis , qui peccaturi erant , voluit mori pro hoc , si hic de facto peccat . Si ergo vis reservare pecuniam pro illo , qui petiturus est , quicumque ille sit , prævicens aliquem petiturum ; pro illo voluisti de facto reservare quamvis indeterminate cognito .

XI. Lege ipsum , in quo plura invenies spongia digna . Nolui rescribere casus , ut prolixitatem vitarem , quod ideo dico , ne calumnientur Probabilistæ minus sincere adductum esse textum , quem , ut dixi , rescripsi , ut mirificam illam paritatem *Passionis JESU CHRISTI* patefacere : tum etiam ut innotesceret , opinionem approbatam a P. Lessio solum *probabilitate speculativa* , & cum aliquo pavore , a PP. Tamburino , & De Lugo adoptatam , & evulgatam esse absque omni scrupulo . De hoc etiam te admonere interest , Cardinalem de Lugo Theologum utique in Scholasticis contentionibus acutum , in Christiana morali valde laxiores opiniones passim docere . Quod ideo dico , ne aut Purpuræ splendor , aut voluminum multitudo tibi quoque , non secus ac imperitis multis usuvenit , fucum faciat . Improperabunt , inclamabunt adversus me Probabilistarum aliqui . At nihil facimus clamores istos , cum unice nobis cordi sit ab errandi periculo fideles subducere . In quamcunque partem adversarii hæc interpretaturi sint , perinde nobis est . Cæterum modestiam nostram commendare jure deberent , quod plura silentio premimus , justisque animadversionibus destitutam relinquimus prodigiosam illam similitudinem PASSIONIS JESU CHRISTI , & salutis æternæ humani generis , cum avaritiæ , & usurarum fraudibus . Hæc sola referunt Moralis probabilisticæ imaginem .

XII. Alium P. Lessius titulum lucrandi assignat , qui est ipsi mutuo intimus , & , ut in hac Epistola Pontificia dicitur , *innatus* , & *intrinsecus* : Quinam hic ? *Carentia pecunia* . Quid magis mutuo

tuo *innatum*, quam pecuniæ privatio, si illius consistere natura nequit sine pecuniæ privatione? Quam opinionem probare nititur pluribus rationibus. Unam rescribo. Inquit ergo *lib. 2. cap. 20. dub. 14. n. 123. Tercio probatur hæc sententia. quia sicut aliis rebus, & oneribus potest aliquod pretium imponi: ita etiam oneri carendi sua pecunia tanto vel tanto tempore. Cum enim pecunia sit instrumentum negotiandi, & privare se instrumento suæ artis sit pecunia (pretio) æstimabile: cur non etiam mercatores poterunt carentiæ pecuniæ pretium aliquod communi consensu imponere, præsertim si ratio boni communis id postulet. Post multa concludit: Hæ rationes videri possint aliqui probabiles, potissimum tertia; & juxta eas consuetudo Bursæ Antuerpiensis excusabilis. Subdit tamen num. 27. Nihilominus sentio non esse tam laxas habenas Mercatoribus dandas, nec illis concedendum, ut quidquam supra sortem exigant, si illis ex carentiæ pecuniæ nullum lucrum cessat, nullum periculum impendit, nullum incommodum metuitur. Primo quia sententia illa videtur nova, nec illam apud Authores reperio: ac proinde in re morali tanti momenti, NON FACILE ADMITTENDA.*

XIII. En confirmatam Casuisticæ propagationis originem. Novæ invehuntur laxæ opiniones. Ratiunculæ, & sophismata excogitantur ad easdem confirmandas. Ut quoquomodo sibi Authores caveant, aliqua adjicitur exceptio. Laxam, & novam judicat P. Lessius hanc opinionem. Quid inde? Improbanda? Absit. *Non est facile admittenda.* Temporis beneficio *novitatem* exuit. Turbam Casuistarum nanciscitur, & tum *facile* immo *facillime* admittenda erit. Quid deridendas, inquires, præbes Theologorum opiniones? Ut animas Christi sanguine redemptas a damnatione, quoad valeo, præservem. Opinio hæc, quam refert P. Lessius reipsa damnata fuit ab Innocentio XI. num. 41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Opinionem omnino similem damnaverat prius Alexander VII. num. 42., quam P. Dominicus Viva attribuit Dianæ, Medinae, Serræ, Bassæo, aliisque, & hæc adjicit num. 3. *Communissima tamen opinio negat cum Lessio lib. 2. cap. 20. dub. 14. Lugo disp. 25. sect. 3.* Lessius hoc ipso loco citato a P. Viva testatur hanc opinionem damnatam esse novam, & a se inventam, & non esse *facile* admittendam. Quare narratio P. Viva non videtur sincera, & potest esse errandi occasio, cum dicat sententiam P. Lessii esse communissimam. Sed hæc obiter, Familiaria quippe ista sunt Patri Viva.

XIV. Textus rescripti Authorum, qui e vivis decesserunt. Nunc aliquos exscribam eorum, qui adhuc in vivis sunt. Ut autem & invidiam devitem, & obsequii, modestiæque in eos testimonia perhibeam, lubens ab iis nominandis abstinebo.

XV. Unus ex Italis Scriptoribus hæc scripsit. *Che poi sia facile il trovare la probabilità del lucro cessante in OGNI CASO, che si voglia farsene argomento, lo mostreremo nella quarta osservazione.* Hæc verba: *In omni casu, idem valent, ac semper.*

XVI. Subdit loco a se citato. *Se si avesse avuto un milione SEMPRE si può dire, che era probabile l'impiegarlo con guadagno: ne mai veramente il danajo è ozioso per gli Uomini di giudizio.*

XVII. Italus Interpres Broedersen hæc docet lib. 3. Dell'impiego del danaro, cap. 3. pag. 255. *Ma il fatto sta, che ne' contratti all'una, e all'altra parte giovevoli, de' quali si tratta, non uno, ma più titoli, e tutti giusti, concorrono SEMPRE: il che facilmente si può dimostrare.*

XVIII. Subdit: *Chi ha somme da investire, e' SEMPRE un mercante in fiera.* Erronea doctrina affingitur S. Antonino. *Chi mai dirà che la privazione non sia un danno? Chi dirà che sia il medesimo se io tengo in borsa buone somme, o se non tengo?* Doctrina falsa impingitur ibi S. Thomæ. *Non è dunque MAI senza discapito, quando si dà fuori di mano il secondo sangue.*

XIX. Ecco però (prosiegue alla pag. 263.) *che se altri se ne priva per dare ad uso d'altri il danaro, nol può fare senza danno, e però senz'acquistar giusto titolo di compenso Diranno, che dunque non ci sarà più usura. Al che taluno risponderebbe, che secondo i principj loro questo grande inconveniente temer potrebbesi; poiche del solo titolo comunemente si piglia cura, e senza esso prender uno, e prender dieci si fa ugualmente mortal peccato: e con esso tutto crede qualcuno, che vada bene: ma non già per la nostra, secondo la quale il titolo è il MENO, che per assicurare la coscienza ricerchisi.*

XX. Plurimos alios textus omitto brevitatis gratia. Ex his, quos adduxi, colligere facile quisque potest, novissimos usurarum patronos, modo a Calvino, a Molinæo, cæterisque eorum affectis: Modo a laxioribus quibusdam Casuistis argumenta mutuari, ut una, aut altera via moderatas usuras defendere valeant.

§. III.

C O N S E C T A R I U M,

*In quo concluditur BENEDICTUM XIV. prudentissime,
& gravi necessitate urgente damnasce recensitos ERRORES.*

Evidenter ex iis, quæ dicta sunt, demonstratum remanet, ERRORES perniciosissimos, proscriptos a Summo Pontifice BENEDICTO XIV., passim reperiri in pluribus Moralistarum libris: videlicet reperiri semper, ac præsto ubique esse una cum mutuo titulos alios legitimos, quorum præsidio quotiescunque pecunia aliericuiumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum, ultra sortem integram, salvamque recipere. Tituli, quos descripsimus, sunt periculum recuperandæ fortis, mutuo intimum: Alter titulus lucri cessantis, vel damni emergentis; qui titulus aut in genere *causæ efficientis*, aut in genere *causæ finalis*, inquit acutissimus Cardinalis de Lugo, semper adest, dummodo negotiari velis, idest lucrari. Privatio tandem pecuniæ mutuo innata est; adeoque semper cum mutuo occurrit. ERRORES istos Pontifex Sanctissimus improbat, utpote divinis literis, Ecclesiæ iudicio, & communi sensui repugnantes. Colliges hinc quam prudenter, & quanta necessitate urgente, Sapientissimus Pontifex proscripserit recensitos errores, qui sub pallio probabilitatis usuræ virus quaquaversum effundebant.

§. IV.

Variae Contractuum formulæ, quæ causam dedere alteri gravissimo ERRORI proscribendo; videlicet mutuum semper comitari contractus aliquos, quorum præsidio lucrum justum evadit.

I. Præter titulos mutui intimos, contractus quoque a mutui natura fictæ, non vere distinctos, qui mutuum semper comitantur, excogitarunt Recentiores, quos ingeniosos Theologos, vocat P. Thomas Tamburinus *lib.9. tract.8. c.5. §.2.* Hi autem sunt, census personalis utrinque redimibilis, contractus innominati, & impliciti, qui sola pia, bonaque intentione lucrandi omni modo meliori, quo potest, peraguntur. Ipsorum contractuum præsidio, ut ipsi dicunt, lucrum moderatum, perceptum ex mutuo honestum evadit. Ut tota controversia pleno in lumine constituatur, ipsi contractus rescribendi sunt.

Con-

Contractus forma, qui controversiæ causam dedit.

„ *Paulus* notabilem pecuniæ summam tradit *Sempronio*, non
 „ quia eget, sed quod rem suam familiarem augere cupiens, pecu-
 „ niam præfatam vel quæstuosis negotiis, vel prædiis, domibusve
 „ emendis, aut cuilibet alii, qui sibi placuerit, usui, unde pro-
 „ ventus colligere valeat, impensurus sit, eo pacto, ut salva sem-
 „ per sorte, *Sempronius* solvat *Paulo* annum moderatum lucrum,
 „ donec sortem præstituto inter utrosque tempore restituat.

II. Istius contractus formæ quamdam mentionem primus fere om-
 nium MAJOR fecit, ut fusius alio in Opere dicetur. Conradus il-
 lum proposuit Cardinali Cajetano, qui eundem usuræ damnavit, ut
 testatur P. Lessius *lib. 2. cap. 25. dubit. 3. num. 22.* his verbis:

„ Cajetanus *tom. 1. opusc. ult. Responsione undecima*, putat
 „ formam hanc contractus, quam ei proposuerat Conradus, esse il-
 „ licitam: *Petrus* consignat centum florenos apud *Paulum* mercato-
 „ rem, ut ei pro parte lucri, capitali salvo, assignet per annum
 „ quinque florenos, residuo lucri sibi reservato.

Altera contractus forma, quam Lessius ipse proponit num. 30.

„ Ego infra scriptus confiteor hoc meo chirographo, me acce-
 „ pisse a Titio mille aureos, ut eos impendam legitimæ negotiatio-
 „ ni, & loco incerti lucri majoris, quod illi ex hac negotiatione
 „ posset competere, promitto, me illi daturum 6. & $\frac{1}{4}$. in centum
 „ quotannis, & ejusdem summæ periculum præstiturum.

Due aliæ contractus formæ, quas exhibet P. Joseph Gibalinus.

„ Pro summa trium millium ducentarum librarum, quam pro-
 „ mitto solvere *Sempronio* proximo solutionum termino, pro valo-
 „ re a me accepto ad meam satisfactionem. Datum Lugduni Kalen-
 „ dis Januarii &c.

Alia forma.

„ Promitto me soluturum intra annum a die præsentis mille sexa-
 „ ginta libras *Sempronio* pro valore æquali a me recepto. Da-
 „ tum Lugduni &c.

III. Ejusmodi sunt formulæ contractus a pluribus catholicæ Religionis Theologis propositæ. Ut apud istos Authores videbis, omnes istæ formulæ mutuum purum putumque præferunt. Verum in eisdem formulis contractum aliquem licitum includi contendunt citati Theologi, ut mox explicabo.

§. V.

Formula contractus, quam præbet Nicolaus Broedersen, inepta est, plenaque vitiis, & dolis.

I. Nicolaus Broedersen lib. 1. par. 1. cap. 6. varias contractuum formulas perhibet. Et primum rescribit num. XLIV. formulam contractus P. Leonardi Lessii, quam supra dedi. Post cap. 7. num. LIX. aliam rescribit contractus formulam, quam prius typis ediderat in suo *Tract. Brevi*; estque ejusmodi.

II. „ Casus positio circa redditus utrimque redimibiles. Petrus se
„ ipsum, & familiam suam sustentat partim opificio. partim redditu
„ annuo 150. florenorum. Redimitur redditus ille a Petro, & red-
„ duntur illi quinque millia florenorum, quibus redditum illum
„ emerat. Petrus ut consulat necessitatibus suis, intendit denuo col-
„ locare dictam summam in emptionem domus, fundi, vel redditus &c.
„ Quotidie illam sic applicandi occasionem habet. Accedit illum
„ Joannes Mercator dives v. g. centum millibus florenorum. Neuti-
„ quam eget Joannes ista summa ad necessarios vitæ suæ usus, &
„ sine ullo incommodo potest illa carere, immo sine illa etiam com-
„ modius, quam Petrus vivit. Rogat tamen Joannes, ut Petrus
„ dicta summa emat ab illo redditum annum 150. florenorum. Vult
„ enim Joannes ista quinque millia florenorum mercaturæ impende-
„ re, ut majora lucra acquirat. Consentit Petrus, & dictam sum-
„ mam Joanni numerat his conditionibus. Prima, ut Joannes quo-
„ tannis solvat Petro tria in centum, sive 150. pro 5000. Secunda,
„ ut redditus ille sit utrinque redimibilis, ea scilicet ratione, ut Joan-
„ nes possit reddere Petro istam summam, & Petrus possit eandem
„ a Joanne repetere, modo se invicem ante redditionem, aut re-
„ petitionem tribus mensibus monuerint, atque sic utroque casu
„ redditus ille extinguatur. Gratius ob solidas rationes est Joanni sic
„ stipulari, quam si hypotheca legitime constituta ad summæ resti-
„ tutionem non posset constringi. Abest ab illo contractu omnis
„ fraus, & oppressio. Suprema potestas sæcularis hujus Patriæ exi-
„ stimat

„ stimat tales redditus a Deo non esse prohibitos , judicat que eosdem
„ suæ Reipublicæ , & suis subditis utiles , ut commodius mercaturas
„ exerceant , immo ægre ferret tales redditus hic impugnari . Omnia
„ Consilia eosdem approbant , & pro iis jus dicunt , & debitores sol-
„ vere coguntur .

„ Quæritur ; an hic casus , illique similes , sepositis semper omni
„ fraude , & oppressione , sint nobis Christianis a Deo in sacris literis
„ per leges circa usuram latas prohibiti .

III. Casus istius propositio aut doctrinam continet Calvinianam ,
aut perperam obtruditur . Si enim contendit *Broedersen* , lucrum per-
ceptum ex pecunia mutuo tradita mercatori diviti esse quidem usu-
ram , sed non a Deo vetitam , hæretica doctrina est . Si contendit
damnum Petro ex mutuo contingere , id quod ultra sortem perci-
piet , compensatio erit . Quid obtrudit Petrum opificem esse , par-
timque 150. florenorum redditu , & partim opificio , se suamque fa-
miliam alere ? Quid , si neque opificium exerceat , opulentoque pa-
trimonio abundet ? Illicitum ne tum erit illi lucrum ? Cur in Petro
voluntatem ponit pecuniam suam impendendi aut fundis , aut do-
mibus , aut perpetuis redditibus emendis ? Cur asserit occasiones id
peragendi adesse . Quid , si & voluntas , & opportunitas defuerit ?
Fame ne tunc perire Petrus debebit , cum unica illi via sit familiæ su-
stentandæ 150. florenorum proventus ? Cur Joannem mercatorem ef-
fingit ? Quid si *Communitas* , si *Civitas &c.* , si Presbyter , si vidua ,
si Monasterium ? Fœnebre ne tunc lucrum erit Religioso *Broedersen* ?
Cur mercatorem adeo divitem in scenam inducit ? Quid , si mercator
sit , qui pecuniæ summam accipiat ad mediocrem , & prope inopem
officinam suam sustentandam , instaurandam , augendamque ? Fœ-
neratitium ne tum lucrum habebitur ? Asserit Joannem Mercatorem
sine ullo incommodo carere posse pecunia , quam mutuam suscipit .
Quid si ditissimus nobilis sit , qui fundis , & redditibus abundet , ta-
men pecunia careat , gravibusque incommodis obnoxius esset , nisi
pecuniam illam mutuo acciperet ? Legationem enim obire , filiam
in matrimonium collocare , aliudve grave suæ familiæ damnum re-
parere debet : Fœnebre ne tum mutuum erit ?

IV. Quis nunc inficias ire potest , descriptam contractus formam ,
vanam , ineptamque esse ? Quemadmodum Nicolaus *Broedersen* Schif-
maticæ Ecclesiæ Ultrajectinæ pseudo canonicus in cæteris dogmatis
duplicem personam sustinet Jansenistæ , & Catholici ; ita in hac con-
troversia duplicem induit figuram . In universo opere doctrinam Cal-
vini , Molinæi , & Salmasii acriter propugnat . Similiter cum laxio-

ribus quibusdam Catholicæ Religionis Casuistis inito fœdere, quid-
quid laxius isti docuere, amplectitur. Formam præfatam obtrudit,
ut trinum contractum, aut censum personalem se defendere innuat.
At fucum facit vafer homo. Universa quippe principia, quæ dog-
ma adversus usuram constituunt, penitus evertit, ut indicatum su-
pra est, & dicetur alibi.

V. Animadvertit tamen idem *Broedersen loc. cit. cap. 6. num. 51.*
nihil ad præsentem controversiam referre formularum diversitatem
his verbis: *Quantum ad propositum nostrum attinet, exigui est mo-
menti, quibus contractuum formulis in proposito casu utantur. In eo
enim disceptationis cardo vertitur, num memorata sapius pecuniæ ex-
positio licita, vel illicita sit.* Repetit num. 55. *Potest idem fieri per
formulam locationis; v. g. ille, qui alteri certam pecuniæ summam
utendam in mercatura, aut emptione agrorum, domuum &c. tradit,
sibi pro usu illius quotannis v. g. tria in centum solvenda esse stipula-
tur.* Iterum. num. 56. subdit. *Nihil obstat, quominus eadem res
perficiatur per formulam contractus innominati. Do, & facio, ut
des, & facias. Nimirum si tu velis mea pecunia negotiari, illam as-
securare, & obligare te ad solvendum quotannis tria in centum, tra-
dam tibi meam pecuniam, & concedam tibi totum lucrum. Hic uni-
cus est, & innominatus contractus, quo omnia, quæ utrinque sunt
conferenda, & commutanda involvuntur. Vide Lessium cit. loc.* Hæc
ex Casuistis perstrinxit *Broedersen*. Infixæ sint menti tuæ hæ con-
tractuum formulæ variæ, ut, quæ dicturus sum §. VII., facilius
assequaris.

§. V I.

Manifestantur contractus, quos in formulis recensitis supra §. IV.

*Theologi Probabilistæ contineri propugnant. Gaspar Rode-
ricus cum aliis Jurisconsultis ut hæreticam improbat
sententiam, quæ defendit, usuras moderatas licitas
etiam consensu Principum concessas.*

I. Ut res evidentius pateat, præ oculis habeas oportet docu-
mentum num 3. EPISTOLÆ Pontificiæ; videlicet, posse quando-
que mutuo extrinsecus advenire vel titulos veros, aut damni emer-
gentis, aut periculi juris, vel etiam posse sæpe pecuniam per contra-
ctus a mutui natura distinctos collocari aut ad proventus emendos,
aut ad licitam mercaturam. Hæc certa sunt, neque in controversiam
veniunt.

II. Ser-

II. Sermo ergo nunc est de iis Theologis, nempe Molina, Lessio, Lugo, Tamburino, Gibalino, Bonacina, aliisque, qui in recitatis formulis, absolute spectatis, contineri contractus *intrinsecos implicitos* asserunt; vi quorum lucrum licitum defendunt. Formulæ illæ, juxta obvium sensum, utique præferunt contractum mutui: at ingeniosi Theologi (sic enim eos Tamburinus vocat) vident in hac mutui forma veluti in fecundissimo latifundio contineri plurimos contractus, vi quorum, & non vi mutui, lucrum ab usuræ labe purgetur. Nec ad hos ineundos contractus aliud, nisi bona, & pia intentio requiritur in contrahentibus, qua velint lucrari omni meliori modo juxta doctos Juniores. Quæ dico, & dicturus sum, verbis ipsorum Theologorum probabo. Audias nunc velim arcanum probabilisticum in prima contractus forma oclusum.

III. *Paulus* noster, inquiunt, quatenus pecuniam a *Sempronio* acceptam in commercium distrahit, Mercatoris personam exercet, & cum *Paulo* famigeratum illum contractum trinum init. Si autem *Sempronius*, accepta pecunia, fundos emat, domosve, divitis personam gerit, *censumque realem* cum *Paulo* animo contrahit. Si *Sempronius* noster artifex, opifexve fuerit, & pecuniam arti suæ promovendæ applicet, *censum personalem* cum *Paulo* stipulari præsumitur. Si *Sempronius* Pater familias sit, pecuniaque opus habeat, vel ut filiabus nubendis, Deove sacrandis provideat, vel ut legationem, aliamve dignitatem sustineat, aut ut ingentem pecuniæ jacturam in ludo factam, vel alia debita solvat, tum vi contractus innominati moderatum proventum solvet. Tandem ad majorem conscientiæ tranquillitatem præter hos contractus semper mutuo insunt tituli, quos ex Tamburino, Lessio, & Lugo recensuimus: potissimum molestia, angor amarus, quo *Paulus* afficitur, ob amatae pecuniæ privationem. Si comœdiæ, & pulchri spectaculi, aut feræ silvestris visio prætio æstimabilis est; quo in pretio habenda erit fulgida illa, & resplendens aureorum, argenteorumque nummorum contemplatio?

IV. Quid, si *Sempronius* noster simplex adeo sit, & bonus vir, ut istos contractus trinos, census, aliosque titulos ignoret omnino; Aut nullam expressam voluntatem minime habeat ineundi aliquem ex recensitis contractibus? Hac in hypothesi sat est *Sempronio* nostro, ut lucrari de suo velit *omni meliori modo*, & in eo sensu, quo docti, & ingeniosi Juniores lucrari licite posse defendunt. Quemadmodum dum ille obvias non habet amphilogias, & æquivo cas restrictiones, quas reppererunt novi Theologi, sufficit, ut licite juret, non esse verum,

rum, quod cognoscit esse verum, juxta aliquem modum excogitatum a Doctis.

V. Postremum, inquiunt, tametsi lege naturali, & divina vetita usura sit, non tamen absolute, sed *conditionate*, inquit P. Pichler, dependenter videlicet a Principum consensu, & a Patriæ consuetudine; quare, dum aut Civitatum, aut Patriæ consuetudines, aut Principum leges, usuras, quæ charitatem non lædunt, approbant, licitæ illæ sunt, omnibus titulis explicitis sublatis. In conspectu enim aut Patriæ consuetudinis, aut legis Principum lex naturalis & divina, utpote conditionata, in fumum occidit.

VI. Verum enim vero quoniam de Principum legibus, usuras olim quandoque permittentibus, mentio incidit; opportunum duco huc adferre pauca eorum, quæ docent vel ipsi Causarum Patroni, & Jurisconsulti. Dictum supra est Theologos Catholicos unanimi consensu hæreseos damnare opinionem, propugnantem usuras moderatas licitas esse. Quam gravissimam censuram ægre fert Interpres Italus in suo Compendio Operis *Broedersiani*, posito ad calcem sui Operis: *Dell' impiego del danaro*. Verum ne in posterum injustitiæ, aut rigoris censuram hanc accusare ausit, ob illius, omniumque oculos pono, quæ hac de re scribit *Gaspar Rodericus* celebris Jurisconsultus Hispanus in suo Tractatu de annuis, & mensuris redditibus *lib. 3. quæst. 4. num. 104. pag. 633.*, ubi inquit. „ Concludamus ergo leges „ Civiles, & Justiniani usuras *quantumvis moderatas* approbantes, „ improbas esse, & naturali, & Divino juri contrarias, nec ullo „ modo in Christiana Republica admittendas, quia, ut inquit *Text.* „ *in cap. Non licet, in Distinct.*, *Non licet Imperatori, vel cuicumque* „ *pietatem custodienti aliquid contra Divina præsumere mandata,* „ *nec quicquam quod Evangelicis, Propheticis, aut Apostolicis Re-* „ *gulis obviet, agere.*

„ Nec dicendum est, potuisse Justinianum usuras moderare, „ & *Moderatas permittere*, cum Summus PONTIFEX *in cap. Super* „ *eo de usura*, dicat, etiam *pro bono publico* & captivorum Redem- „ ptione, se non posse aliquam in exigendis usuris dispensationem „ facere. Pondera verbum *aliquam*, quasi dicat in nulla quantum- „ cumque moderata quantitate. . . . Unde recte dixit *Baldus* in „ D. Auth. ad hæc; quod etiam in uno nummo non est licita „ usura, & *quod tenens contrarium sapit HÆRESIM, & tan-* „ *quam HÆRETICUS DAMNATUR*, „ Laudat Covarruv., Menoch., Villagut., Navar., Alciat. Hæc meditentur novi Theo- „ logi, Pichler, Gletle, aliisque pauci Friburgenes, & Ingolsta- „ dien-

dienfes , & Italus Interpres *Nicolai Broedersen* , qui lib. 3. citati Operis : *Dell' impiego del danaro* alacris , sibi que plaudens cap. 4. pag. 264. hæc de more scribit : Or chi potrebbe mai credere , che dopo quanto si è detto , non si sia però detta ancora la ragione massima , per cui giusto , e irreprendibile sembra rendersi il costume , di cui si tratta ? Consiste nel Titolo publico , e deriva dalla podestà de' Sovrani , e si fonda sù la reverenda autorità delle leggi . En rationem maximam , hæcenus indictam . Sed hæresim , non rationem appellant illam *Baldus* , *Rodericus* , *Alciatus* , *Covarruvias* , alii que Jurisconsulti . Animadvertit , se non de legibus antiquis Romanorum ; sed de novis sermonem habere ; de illis nempe , quæ moderatam lucri scænebris quantitatem præfiniunt *Quali fossero* (inquit pag. 265.) *le rette quantità , e in qual misura fossero permessi i frutti , s' incominciò nel principio del Secolo sesto decimo a dichiarare* . *Constantinus* , *Justinianus* , *Leo Sapiens* , cæterique Principes permittentes usuras , non moderatas , sed mordentes & statum atque Rempubli- cam devorantes concedebant ? Ante sæculum xvi. omnes Principes & Communitates , in quas excommunicationis sententiam tulit Concilium Viennense , nisi Constitutiones usuras permittentes abolerent , usuras opprimentes exigi consentiebant ? Priscarum rerum periti hæc asserunt ? Laudat Author iste in rationis maximæ a se inventæ præsidium *Babenstuber* , & *Pichler* , quorum paradoxa singulari Dissertatione labefactabo . Interim recogitet , jam a tempore *Baldi* hæreseos damnatam esse opinionem , quæ assererat usuram moderatam , etiam minimam , etiam uno nummo constantem , licitam esse .

VII. Quæ hæcenus recensui , alio in Opere , adductis luculentissimis Authorum textibus confirmabo , & pro virili refellam . Nunc animadvertere sufficiat , posita ea Theologorum doctrina , nullam in mundo usuram esse .

§. VII.

Denuo confirmatur, Summum Pontificem BENEDICTUM XIV. prudenter præterisse recensitos contractus, qui excitata controversiæ causam dedere. Quam inexcusabiles ii sunt, qui lamentantur, Romanam Sedem nullum fere iudicium in hunc, illumve contractum. Nisi Christiani Evangelicæ Doctrinæ spiritu instructi sint, nulla nova Constitutio, aut Decretalis sufficit ad retundendos cupiditatis cavillos. Si Evangelicæ Doctrinæ amore ac zelo ducamur, satis contra usuram provisum est.

I. Quanquam *Dissert. 1. cap. 3.* demonstravi provide, sapienterque Pontificem Summum præterisse contractus, qui controversiæ causam dedere: nihilo secius lubet iterum eandem veritatem, novis adductis rationibus confirmare. Contractuum, quos duobus superioribus §§. exscripsi, sola repræsentatio, validissimo, atque ineluctabili argumento est, non modo Pontificem Summum prudenter, sed necessario debuisse contractus istos dissimulare; Quandoquidem ultra ea, quæ loco citato scripsi, quamnam ille ex præfatis formulis improbare debebat? Si contractus sub una contentus forma improbatus fuisset, continuo dixissent usurarum Patroni, sub altera expressum forma approbatum remanere. Et hinc nova interminabilis lis, nova dissidia, nova jurgia &c. Theologi ipsi modo sub una, modo sub altera formula contractus proponunt, & ipsi Doctores Lovanienses, ut superius dixi, super contractus sincera expositione dissidebant. Nullus dubito, quin omnes ii, qui legerint, quos rescripsi contractus magna verborum circuitione circumseptos, & sagaci diversitate conceptos, mecum dicturi sint, prudentissime Pontificem Maximum præfatos contractus dissimulasse, nullo in eosdem iudicio lato. Cæterum quod rem omnem conficit, illud est; nimirum principia firma, clara, luculenta Pontificem Sapientissimum constituisse, quæ evidenti, & necessaria consequutione inferunt, contractus illos sub quacunque forma conceptos, esse usuraria pravitate inquinatos, ut omni argumentorum genere patefaciam.

II. Heinc patet, quam inexcusabiles ii sint, quia similia fantur: Quid refert, inquiunt, Pontificem principia adversus usuram constituere, & regulas a praxi communi sejunctas præscribere? Optima hæc esse quis ibit inficias? At pro fidelium instructione haud sufficiunt

ciunt. Quod nostra summopere intererat scire, est; num hic contractus sit, nec ne, fœneratitius? Abundo pecuniis: otiosas illas certe nolo. Quis enim divitum id velit? Possem predia, domos, *loca vacabilia*, aliosque redditus emergere. Sunt amici, sunt nobiles, qui suarum familiarum negotia universo prodere mundo nolint. Petunt non levem, sed notabilem pecuniæ summam. Gratis nullibi invenient. Fœnerator ne ego, si cum moderato trium, aut quatuor, proventu annuo, pecunias trado?

III. Hæc sunt vaferrimæ cupiditatis ratiocinia; hæc avaritiæ sophismata, quæ pluribus alio in Opere refellam. Paucis nunc perstringam. Ad tuarum ergo appetitionum amussim detorquere legem contendis? Tui status regulas immobiles constituis, inquiens; Statui meo expedit, ut hoc, illudve peragam? Quid? Patefaciendum ne est, me carere pecunia, qua provideam filiabus, sustineam dignitatem? Manifestandum ne, me nullos habere fundos liberos? Me ne decoctorem sponte prodam? Præjudicium ne statui meo inferam? Hæc, & similia chimærica principia, ambitione, & superbia concepta, præmittunt tanquam immobilia; & ad has suas chimæras inflectendam legem Divinam contendunt cupiditatis, avaritiæque amatores. Evangelium audiant. Nisi parati sint, & paupertatem, & egestatem propriam prodere, & sustinere, dum sic Divinæ Providentiæ ordo disponit: nisi statum, & dignitatem juxta, & non ultra eorum facultates servare, ab eo interdum decidere, suasque etiam dignitates juxta Dei beneplacita dimittere: nisi propria negotia, & familiæ vices subicere Divinæ Legi parati sint; ac legem inflectere definant ad propriæ ambitionis, cupiditatis, & mundanæ nobilitatis præscriptum: nisi prima illa Evangelicæ legis documenta animis infixæ habeant; videlicet, oportere nos possidere divitias, dignitates, gradus, tanquam non possidentes; uti uxoribus, tanquam non utentes: nisi ob oculos habeant facilius esse camelum per foramen acus transire, quam divitem salvum fieri (quod ad exprimendam gravem salutis difficultatem dicitur:) Nisi renunciare omnibus, quæ possident animo prompti sint; velintque potius lucro inhiare, & congregandis divitiis, augendisque gradibus navare operam, pro certo habeant, nullas Constitutiones reformandis eorum moribus sufficere posse. Si nihil aliud Romana Sedes faceret, quam Constitutiones adversus contractuum usuras, aut injustitias edere, nihil efficeret. Quo siquidem multiplicantur Constitutiones, eo multiplicantur cavillationes, effugia, & sophismata, nisi doctrinæ Evangelicæ sectandæ æternæque salutis desiderium sincerum animo insideat.

IV. Quæ enim in hunc finem hætenus non egit Ecclesia? Concilia Nicænum, Eliberitanum, & alia multa Clericis expresse usuras interdixere, sic illorum temporum conditione ferente. Posteriori ætate clarius explicatæ fuerunt Divinæ Leges, quæ semper omnibus tum Clericis, tum Laicis usuras interdicerent. Sed propius ad tempora nostra accedamus. S. Pius V., Sixtus V., Alexander VII., Innocentius XI. damnarunt cambia sicca, deposita apud Mercatorem cum annuo redditu, contractus Mohatræ, & Anticripsis, census personales, societates fictas, & plurima alia cupiditatis artificia. Quid inde? Quemadmodum evidentissima alia Decalogi mandata, ut quintum, & sextum, ita & septimum transgredi perexerunt mundani homines. Theologi non pauci videntes communiter Christianos, non secus, ac ante editas Pontificias Constitutiones, suos usurarios contractus celebrare, pia intentione salvandi omnes inaudita commenta excogitarunt: & quisque fere pro arbitrio Ecclesiæ documenta interpretatus est. Porro, si Christiani istorum potius interpretamentis stare velint, quam Pontificum Constitutionibus: & Casuistis potius, quam Pastoribus, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam, aures dare velint, cupiditatibus suis morem gerent, sed Regnum Dei non consequentur. Provisum abunde est adversus usurarum cavillos. Constitutiones luculentæ sunt, & Deum timentibus, & sinceris Evangelii cultoribus claræ sunt, ac perspicuæ: sed provisum non est, nec providebitur unquam hominum commentis, avaritiæ fraudulentis prætextibus, cupiditatisque omnium malorum radicis cavillis, & machinationibus.

CAPUT VI.

UNIVERSE CONTROVERSIE STATUS

*pleno in lumine collocatur . Capita in hac secunda
Pontificia EPISTOLÆ parte contenta
clarius explicantur .*

I. **N**imix quæso prolixitati non vertatur , si in re gravissima pertractanda eadem quandoque & repetere , & inculcare cogor . Quæ itaque in priore Epistolæ parte statuta sunt , in mentem revoco : Usuram nempe quamlibet peccatum esse : in mutuo hanc sedem dumtaxat , & locum habere . Lucrum ex mutuo fœnebre esse , nulla habita personarum ratione : Propterea sive pauperibus , sive divitibus , sive mercatoribus , sive nobilibus , & cujusque conditionis hominibus pecunia mutuo tradatur : sive hæc pecunia ab accipiente otiosa teneatur , sive prodigatur , sive in commercio , aut prædiorum emptione collocetur , lucrum ex ejusmodi mutuo perceptum fœneratitium est . Idque penes omnes Catholicos inconcussum .

II. Ut autem , quæ in secunda Epistolæ parte continentur , evidentius pateant , sequentibus §§. explicabo .

§. I.

Scite Pontifex Summus num. 111. & v. suæ Epistolæ distinxit titulos mutuo veluti innatos , & intrinsecos , a titulis QUANDOQUE extrinsecus supervenientibus : Item contractus a mutuo omnino diversos : & contractus in eadem pecunia , sub mutui forma tradita , implicite , ut contenditur , inclusos .

I. Sub oculos primum omnium recurrat Pontificis Textus n. 111. *Per hæc autem nequaquam negatur posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios , ut ajunt titulos , eosdem ipsimet universim naturæ mutui minime innatos , & intrinsecos forte concurrere , ex quibus justa omnino &c.* Quid , inquit eruditionis Casuistæ non satis gnari , significant isti tituli naturæ mutui innati ? Significant id , quod docent Caramuel , Diana , Lessius , Tamburinus , alique ;

quod scilicet carentia pecuniæ; quod angor, & molestia fortis amittendæ; quod dulcis contemplatio Auri, argentique sint tituli pretio æstimabiles; adeoque iusti lucri exigendi. Isti tituli, ut vides, sunt *intrinseci*, & *innati* ipsi mutuo. Porro istos titulos jam damnaverant Alexander VII., & Innocentius XI. Sapientissime ergo Pontifex hos titulos distinxit ab aliis titulis, quæ QUANDOQUE mutuo supervenire possunt, ut damnum vere emergens, & lucrum vere cessans, vel periculum juris. Qui tituli, *quando vere extrinsecus* adveniunt, iusta sunt lucrandi causa.

II. Sapienter itidem distinxit contractus a natura mutui prorsus diversos. *Neque item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversos PRORSUS naturæ a mutui natura contractus collocari &c.* Quid necesse erat, obtrudent causæ ignari, hæc distinguere? Sed revocent sub oculos formulas contractuum, quas §. IV. præcedentis Capituli exhibuimus; & continuo distinctionis necessitatem comprehendent, & quam prudenter, doctæque Pontifex Summus addiderit: *per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contractus recte collocari, & impendi.* Contractus ergo, qui sint legitima lucrandi causa, debent esse *prorsus* a natura mutui diversi. Census personales utrimque redimibiles; contractus impliciti, bonaque intentione parti, habent dumtaxat larvam distinctam a mutui natura, apparentesque, & confictos colores diversos: cæterum sunt reipsa mutuum, ut explicabimus.

III. Luculentius hæc omnia declarat Pontifex Sanctissimus *num. v.* suæ Epistolæ: *Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi quemquam, & nonnisi temere persuasurum reperiri semper, ac præsto ubique esse, vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel secluso etiam mutuo contractus alios iustos, quorum vel titulorum, vel contractuum præsidio, quotiescumque pecunia, frumentum, aliudve id generis altericuiusque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram, salvamque recipere.*

IV. Textus iste rejicit, damnatque opiniones illas, tum quæ defendunt mutuo infitos, seu innatos titulos lucrandi legitimos inesse: tum quæ contractus, secluso mutuo, confictos propugnant; ut sunt census personales, societates fucatæ, contractus innominati: ac denique opiniones illas, quæ docent Patriæ consuetudines, aut Principum leges tantæ esse efficacitatis, quæ valeant usuras, tametsi lege naturali, divinaque vetitas, honestare. Idque aliis verbis confirmat, dum subdit, quod *multis in circumstantiis, præter unum mutuum, alteri nulli vero, iustoque contractui locus esse possit.*

possit. Si enim vera esset plurimum, quos indicavi, Recentiorum sententia, nulla sane circumstantia occurreret, in qua aliquis contractus innominatus allegari non posset, aut titulus quisquam lucrandi non adesset. Commentitium ergo esset adversus usuram Dogma, & inane Pontificiæ Decretalis præceptum.

§. I I.

Universæ controversiæ scopus exponitur. Duæ viæ oppositæ defendendi expositos contractus. Altera Calvini, Molinæi, aliorumque Hæreticorum. Altera quorundam Casuistarum Catholicorum, qui Dogma adversus usuram propugnantes, reipsa omne lucrum moderatum ab usuræ labe depurgant. Ambas defendit Nicolaus Broederfen cum nonnullis aliis. Utrasque vero improbat BENEDICTUS XIV. in hac sua Epistola.

I. Ut tandem universæ controversiæ scopum paucis exploratum, compertumque habeas, in memoriam revoces oportet, duas esse, & quidem contrarias, defendendi expositos contractus vias: alteram Hæreticorum, alteram quorundam Casuistarum. Contractus expositi, quos omnium primus indicavit Major, & omnium primus Cardinalis Cajetanus fœneratitios judicavit in Responsione ad Conradum, qui illi hos contractus proposuerat, causa fuere, ut dictum est, exortæ controversiæ. Catholicorum quidam Theologi, qui contra Cardinalem Cajetanum contractus laudatos ab usura immunes esse contendebant, varios commenti sunt titulos, qui bonæ fidei, & communi sensui repugnare ipsis Hæreticis, Calvinistis in primis visi sunt. Ex altera parte isti præ cæteris, e re sua judicarunt esse, horum contractuum justitiam propugnare, cum præ cæteris primas partes in Europæ commercio & mercaturam habeant. Novam ergo illi pro istorum contractuum defensione viam, universis antea Catholicis incognitam, inierunt. Cum viderent ex una parte usuram a Deo prohiberi: ex altera, titulos a quibusdam ad istorum contractuum justitiam defendendam invectos, esse vanos, & chimæricos, duplicem excogitarunt usuram: alteram immoderatam, mordentem, opprimentemque pauperes: alteram moderatam, quæ commercium (ut volunt ipsi) promovet, & proximum adjuvat. Illam, secus istam in scripturis vetari contendunt.

II. Theologi Catholici unanimi consensu ut hæreticam detestati
semper

semper sunt doctrinam Calvini, & Molinæi. Illorum tamen aliqui non modo titulos commentitios, qui Hæreticis ipsis ansam quoquomodo aberrandi dederunt, non correxere, sed novos potius excogitarunt: eoque res pervenerat, ut usura pene omnis a mundo exularet. Nam admissis censibus personalibus utrimque redimibilibus, contractibus innominatis, titulis veluti mutuo innatis, seu insitis, consuetudine Patriæ, Principum potestate, qua honestari usura moderata possit, ubinam gentium usura erit, sive respectu divitum, sive respectu omnium pauperum, qui solvendo sint?

III. Nicolaus *Broedersen* utriusque sententiæ principia immiscuit. Quidquid hæretici Molinæus, Salmasius, Cloppenburgius, Noodt; quidquid Caramuel, Torrecilla, Diana, Tamburinus, cæterique mollioris Theologiæ Patroni commenti sunt, in suo confarcinavit volumine. Ea propter modo usuram moderatam non esse a Deo vetitam, modo non reperiri in suis contractibus usuram defendit:

IV. BENEDICTUS XIV. Pontifex Summus singulari profecto sapientia utriusque Sententiæ principia improbavit. Errorem *Dogmaticum*, qui nempe Doctrinæ Catholicæ recta adversabatur: & errorem *Casuisticum*, qui Dogma ipsum, veluti superfluum reddebat, proscripsit. Nullam peculiarem opinionem exerto digito designavit, nullumque authorem: sed laxarum opinionum omnium principia labefactavit *num. i. II. & v.*, aliisque in locis tanta prudentia, & ea verborum precisione, ut errores, salvis eorum Authoribus, profligaverit. Duo quippe præstanda, seu duo errorum genera auferenda erant. Alterum Protestantium, alterum Casuistarum quorundam. Si opinionem, si contractum quempiam singularem confixisset, controversiæ finem minime imposuisset. Idcirco principia utriusque partis labefactavit, atque Catholicæ Doctrinæ, sive theoreticæ, sive practicæ fundamenta ita firmavit, declaravitque, ut, his positis, evidenti, & necessaria consecutione plures laxiores opiniones (ut ego quidem arbitror, & salvo meliori iudicio) proscriptæ jaceant.

COMMENTARI
IN EPISTOLAM
BENEDICTI XIV.

ADVERSUS USURAM

DISSERTATIO III.

CAPUT I.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIFICIS.

„ Secundo loco , qui viribus suis , ac sapientiæ ita confidunt ,
 „ ut responsum ferre de iis quæstionibus non dubitent , (quæ
 „ tamen haud exiguum Sacræ Theologiæ , & Canonum
 „ scientiam requirunt) ab extremis , quæ semper vitiosa
 „ sunt, longe se abstineant . Etenim aliqui tanta severitate de
 „ iis rebus judicant , ut quamlibet utilitatem , ex pecunia
 „ desumptam accusent , tanquam illicitam , & cum usura
 „ conjunctam . Contra vero nonnulli indulgentes adeo , re-
 „ missique sunt , ut quodcunque emolumentum ab usuræ
 „ turpitudine liberum existiment , *suis privatis opinionibus* ne
 „ nimis adhereant ; sed priusquam responsum reddant , plu-
 „ res scriptores examinent , *qui magis inter cæteros prædi-*
 „ *cantur . Deinde eas partes suscipiant , quas tum ratione , tum*
 „ *auctoritate PLANE confirmatas intelligent .*

§. UNICUS.

§. U N I C U S.

Extrema rigoris, & laxitatis vitanda. Pontifex Summus BENEDICTUS XIV. illas seligi sententias jubet, quæ cum ratione, tum auctoritate Plane confirmatæ apparent, rejectis opinionibus minus probabilibus, quæ revera Plane, ratione & auctoritate confirmatæ non sunt. Qui Theologi præferendi.

I.

RIMA istius textus pars jam supra explicata est: videlicet devitanda esse tum rigoris, tum laxitatis extrema. Extremum rigoris esse in hac controversia, quemlibet inficiari titulum extrinsecus mutuo advenientem, qui sit iusta lucranda causa. Calvinus, & communiter Heterodoxi veros, legitimosque cum fictis confundunt titulos. Negant, deridentque, ceu lepida, & festiva commenta, titulos lucris cessantis & damni emergentis. Quos titulos, potissimum lucris cessantis, etiam servatis conditionibus, quas pro veritate ejusmodi tituli præscribunt graviores Theologi, pernegant Catholicorum nonnulli. Pauci tamen hodie sunt, inferiorisque subseclii. Nam qui reputantur severioris Theologiæ Auctores, sunt Bonus Merbesius, Jacobus Gaytte, Natalis Alexander, Franciscus Genettus, Henricus a Sancto Ignatio, Joannes Pontas, Gabriel Antoine, Paulus a Lugduno, & Besombes. Porro in hac de usura, & contractibus controversia, nullum severitatis extremum, ut equidem colligere potui, in ipsorum libris offendes. Si quis autem aliquam ex his auctoribus excerptam in hac materia iusto rigidior sententiam perhiberet, pergratam mihi rem faceret, quin & de omnibus evangelicæ doctrinæ sinceris cultoribus benemeretur.

II. Ut tamen ea, quæ ad plenioris Casuisticæ historiæ notitiam pertinent, mihiq; comperta sunt, sincere, & candide referam, illud (quod extremum rigoris spectat) addam: Cardinalem Cajetanum, & Dominicum Soto doctrinam plus iusto rigidam tradere adversus usuram, quam in ipso proventu reperiri contendebant, qui ad alendos Ministros Montium pietatis percipi solet. Quin Dominicus Soto lib. 6. quæst. 1. art. 6., ut suam austeriorem sententiam propugnet

pugnet, laxius, quam par sit, interpretatur Concilium Lateranense. Quare ibi in geminum impingit rigoris, & laxitatis extremum Theologus iste, alioquin gravissimus, & suo ævo paucis secundus. Nec illius splendori, & famæ quidquam detractum viri prudentes existimant, quod aliqua ejusdem errata pandantur; quandoquidem in ipsis Ecclesiæ Patribus nævi corriguntur, salva reverentia, & obsequio. Semper enim animo hæret meo Magistri Cano dictum: *Propositum est enim veri reperiendi causa, & contra nostros, & pro alienis etiam dicere: & cum res postulat, utrosque, nullius accepta persona, reprehendere. lib. 7. cap. 3.* Quod adversus eos dictum volo, qui vel cum veritatis dispendio propriæ familiæ decori consulere maxima hallucinatione, atque infelicitè in more habent.

III. Verum si pauci sunt, qui in doctrinæ, æquo rigidioris extremum declinent, immensa est illorum multitudo, quæ in aliud doctrinæ æquo laxioris extremum prolabitur. Rigor enim, utpote qui naturæ repugnat, ideo paucos habet sectatores: lata vero, & spatiosa via, quæ humanis appetitionibus accomodatur; &, Christo Domino teste, multi sunt, qui intrant per eam. Paucorum ego in hoc Commentario Auctorum adduxi opiniones revera laxissimas. Erunt, sat scio, qui mihi succenseant, quod illos pro aliis nominaverim; cui oppositioni jam alias feci satis; videlicet, me frequentius citare in laxitatis patrocinium Dianam, Leandrum, Bonacinam, Caramuelem, Tamburinum, Vivam, La Croix, Castropalaum, de Lugo, quod præcipue hi auctores sunt in illorum omnium manibus, quos ab erroris periculo subducere necesse est: at non propterea a laxitatis nota liberos alios, nempe Zanardum, Serram, La Cruz, Manriquez, ceterosque ejusdem instituti, si qui sunt, affirmo. Quæ hætenus in lucem dedi, satis, superque evincunt, me pro veritate pugnare. Faxit infinita Dei clementia, ut nec falsitatem pro veritate defendam, nec in veritate propugnanda modum, prudentiæque Evangelicæ fines excedam. Si hæc duo obtinero, nihil morabor hominum nugas, qui ajunt: *Quis te veritatis constituit assertorem? Quis tibi auctor fuit, ut hæc literarum mandares monumentis?* Qui talia exprobrant, Christi sane ignorant Evangelium. At de extremis duobus, laxitatis nimirum, atque rigoris satis dictum esto.

IV. Postquam Pontifex Sanctissimus in sua Decretali Epistola extrema vitanda admonuit, continuo viam, quæ arripienda est, ut extrema declinentur, aperit. Ejusmodi autem est: Propriis opinionibus privatisque cogitationibus nimium non adhærere: quæstiones pro dignitate expendere: non adire Auctorem aliquem, qui pro

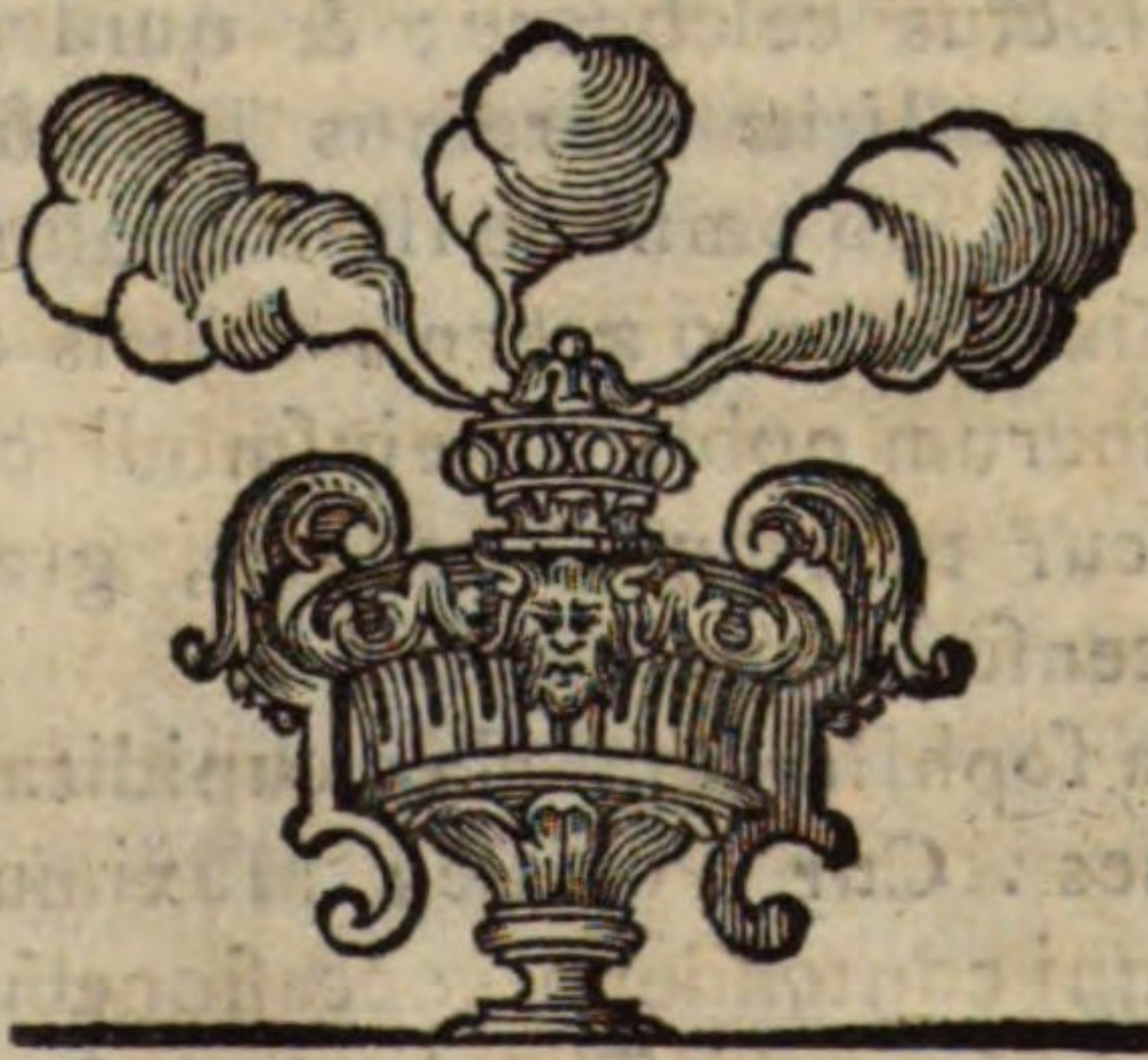
utraque contendente parte nonnullos referat, ut probabilitatis beneficio utraque pars se vicisse arbitretur, suisque votis fruatur. Sed plures evolvantur Scriptores, serioque expendantur, ut quod est observatione dignissimum, compertum habeas; utrum scilicet vera moralis Christianæ documenta, videlicet divinarum literarum, Pontificum, Conciliorum, Patrumque testimonia afferant. Qui hæc documenta ad suas firmandas sententias producant, præferantur ceteris, qui, ut suas opiniones probabilitatis pallio induant, censum Casuistarum texere, & ratiunculas ad arbitrium humanæ mentis excogitatas in medium afferre consueverunt. Recitemus Summi Pontificis verba: „Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant, sed „priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui „magis inter ceteros prædicantur. „

V. Quinam sunt, qui magis inter ceteros prædicantur? Num qui typis sæpius recuduntur? Num qui laxiora, rigidiorave consueverunt? Ut gravissimi momenti veritatem compertam habeas, spiritum & literam hujusce Decreti, ad hoc quod potissimum attinet, explicemus oportet. Sub oculos itaque revoca, quæ §. proxime præcedenti Pontifex innuit, & confestim quo spiritus, & litera istius Decretalis spectant, assequeris. Hæc autem sunt citati §. verba „Quo- „circa si pecuniam suam collocare velint, diligenter caveant, ne „cupiditate, omnium malorum fonte, rapiantur; sed potius ab il- „lis, qui doctrinæ, & virtutis gloria supra ceteros efferuntur, „consilium exposcant: „Alia verba quoque perpendenda magnopere sunt, quæ sub initium ejus §. Pontifex Summus adhibet; videlicet, quæstiones hæc, in quibus de damno tertii agitur „*Haud exiguum* „*Sacra Theologiæ, & Canonum scientiam requirere.* „ Hæc omnia tandem conferas velim cum hoc ultimo, de quo hic a nobis sermo est, sapienti monito: *Priusquam responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter ceteros prædicantur.*

VI. Dico nunc: Nonne & litera, & spiritus hujusce Decreti eo unice spectat, ut in hisce præsertim de justitia quæstionibus, eos Doctores, ducesque sequamur, qui magis inter ceteros prædicantur? Porro illi inter ceteros prædicantur, qui, subdit Pontifex Maximus, *Doctrinæ, & virtutis gloria supra ceteros efferuntur.* Quinam hi vero? Sancti Ecclesiæ Doctores tum prioris ætatis, Basilii nempe, Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus &c., tum posterioris temporis Bernardus, Raymundus, Thomas, Bonaventura, Albertus Magnus, Antoninus, Bernardinus, Carolus Borromæus, cæterique similes, qui splendidissimo Ecclesiæ ipsius testimonio, Doctri-
næ,

næ, & virtutis gloria claruerunt. Hi nobis Sacræ Theologiæ fontes aperiunt, Sacros Canones, seu Conciliorum Decreta, Summorum Pontificum Constitutiones explicant, ut cognosci a nobis germanæ morum regulæ possint. Perspicuum ergo est, Pontificem Maximum hac sua Epistola edicere potissimum Theologis, Pastoribus, Confessariisque omnibus, ut Sanctos Ecclesiæ viros, qui, quod docuerunt, præstiterunt, & quod ipsi egerunt, docuerunt; ac supra cæteros & doctrina, & Sanctitatis gloria floruerunt, consulant, examinent, atque diligenter considerent. Quod si dissidium (quod raro invenies) inter illos esse cognoverint, eas seligant opiniones, *quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent.*

VII. Qui opiniones minus probabiles seligerent, & potissimum in his controversiis, parerent ne Summi Pontificis Epistolæ Decretali? Seligerent ne opiniones, *tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas*? Quid? si opiniones hujusmodi a Doctoribus, qui *Doctrinæ, & Sanctitatis gloria supra cæteros efferuntur*, improbarentur? Verum putasne, inquires, Pontificem Maximum præcipere, ut probabiliorem in hisce controversiis defendamus, consecremurque sententiam? Non ego id contendo, sed spiritus, & litera Epistolæ Decretalis id nobis summa perspicuitate insinuant. Verbis usus prudentissime est obviis, quibus se velle tantum significaret, in dubiis securiorem a nobis partem amplectendam esse.

CAPUT II.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ De contractu autem , qui novas has controversias excitavit ,
 „ nihil in præsentia statuimus . Nihil etiam decernimus mo-
 „ do de aliis contractibus , pro quibus Theologi , & Cano-
 „ num interpretes in diversas abeunt sententias . Attamen
 „ pietatis vestræ studium , ac religionem inflammandam exi-
 „ stimamus , ut hæc , quæ subjicimus , executioni deman-
 „ detis .

§. UNICUS.

Nonnulla sophismata adversus ea , quæ dicta sunt , diluuntur .

I. **N**ON dubito futuros plures , qui subirati sic contra nos clami-
 tent : Ecce Prudentiam , Sapientiamque BENEDICTI XIV.
 imitatus non es ? Ille ab omni super contractibus in utramque partem
 a Theologis disputatis judicio abstinuit . Tu vero quæ non scripsisti
 adversus contractus implicitos , & innominatos ? Porro de his con-
 tractibus nonne disputant in utramque partem Theologi , & In-
 terpretes Canonum ? Cur ergo censoria virga eos notare es ausus ?
 Si Pontifex prudentissime ab omni judicio abstinuit , an non licebit
 nobis præfatos contractus celebrare ; & quidem tuta conscientia ?
 Si quid usuræ , siquid injustitiæ supremus Ecclesiæ judex in his con-
 tractibus deprehendisset , ab omni ne illos censura dimisisset immu-
 nes ? Nunquid Christianos tanto æternæ salutis discrimini obnoxios
 reliquisset ? Si vero liberum nobis est ejusmodi contractus tuta con-
 scientia celebrare , cur tu tribunal exigis , gravique supercilio in
 præfatos contractus censuras intorques ?

II. Hæc sunt mera sophismata . Hæc cupiditatis , omnium malo-
 rum fontis persuasiones . Cur Pontifex Maximus a ferendo judicio
 tum in contractus , qui contendendi occasionem præbuere , tum in
 cæteros , de quibus disputant Theologi , & Canonum sacrorum
 Professores in utramque partem , abstinerit , jam dictum est supra .
 Quoniam vero propositus Epistolæ textus porrigit iterum occasio-
 nem sub examen revocandi eandem rem , lubet copiosius in ea de-
 claranda præfari .

III. Apo-

III. Apostolica Sedes, ut dictum sæpe est, sua judicia communiter non fert in hoc, aut illud factum pluribus circumstantiis implicatum, sed regulas firmas, & canones certos præscribit, ad quos facta ipsa revocanda sunt. Contractus quilibet in disputationem vocatus modo sub uno, modo sub altero aspectu producit. Utraque pars studet contractum aut purgare ab usura, & ab injustitiæ eundem damnare. Contractus tot induit formas, quot sunt studia disputantium. Ut veritas in tuto sit, præscindendum ab his peculiaribus dissidiis, & regulas certas, ad quas contractus omnes revocandi sunt, præfinire convenit.

IV. Verba hæc sunt, inquires fortasse mihi. Nonne licet post hujus Decretalis Epistolæ promulgationem illos contractus celebrare, qui ante in usu erant, quique probabiliter a novis Theologis defenduntur liciti? Nullam ex opinionibus, quas Theologi pii, sapientesque tuentur, damnavit Pontifex; ergo nunc licet eas post vulgatam Decretalem Epistolam ita, ac antea propugnare sententias, eosdemque contractus agere, quos in antecessum inire consuevimus.

V. Ergo, equidem inferam, vana, & superflua est Decretalis Epistola. Nihil ergo jubet, nihil sancit, nihil constituit Pontifex. Ita ajunt. Egregie. Ita etiam affirmarunt jam usque a seculo xvi., Probabilistæ, quos P. Tamburinus *ingeniosos Theologos* vocat. Edidit suas Constitutiones S. Pius V. adversus *Cambia sicca*, *Census personales*, *Depositorum contractus*. Inclamatum continuo est, noluisse Pontifices damnare opiniones, quas agitant Catholici Theologi in utramque partem. Hæc est responsio, quam dant Lessius, Bonacina, de Lugo, alique plures. Objicienti non ita pridem mihi hoc nimium audax sophisma in hunc modum respondi: Dum ergo Pontifices suas Constitutiones edunt, non Catholicorum, sed Æthiopum, vel Turcarum opiniones damnant: Non laxam opinandi quorundam Catholicorum libertatem coercent; sed infidelium errores corrigunt. Quis umquam adeo festiva commenta intellexit?

VI. Sed paucis me expediam. Nullum contractum peculiarem, nullam Catholicorum opinionem determinatam damnavit Pontifex; sed omnes improbavit, quæ cum doctrina, & principiis sua Epistola constitutis pugnant. Hoc simplici, & perspicuo responso omnes argumentationes in fumum abeunt. Videndum nunc itaque qui contractus conformes, quive diffformes sint a doctrina in hac Decretali tradita. Si difformes inventi fuerint, futile est refugium ad auctoritatem piorum Moralistarum.

VII. Principia autem hac Decretali Epistola constituta sunt hujusmodi.

modi. 1°. Lucrum vi mutui perceptum fœneratorium est. 2°. Quod pecunia tradita sit diviti, aut pauperi, non tollit crimen usuræ. 3°. Neque quod accipiens pecuniam sit ex eadem ingentia lucra, & commoda assequuturus. Certa hæc omnia. 4°. Ut tituli, aut contractus sint iusta lucrandi causa, habeant oportet naturam, seu rationem a natura *mutui prorsus diversam*. 5°. Hi contractus non semper ac pecunia collocanda est, occurrunt, & sæpe nonnisi unico mutuationis contractui locus est. 6°. Quando de his contractibus disputatur, illæ feligantur sententiæ, quas Doctores, qui & sapientia, & sanctitate supra cæteros efferuntur, propugnant. Quibus positus argumenti nostri sententiam urgeo.

VIII. Tituli angoris, & molestiæ ob pecuniæ privationem, quos esse justam lucrandi causam docent Pii Doctores, & Orthodoxi, sunt ne memoratis Epistolæ principiis consentanei? Contractus impliciti in formulis exhibitis a Lessio, & Gibalino habent ne rationem a mutui natura prorsus diversam? Contractus hi, alique similes defenduntur ne a Doctobibus, qui cæteris doctrina, & sanctitate antecellant? Quid ad hæc? Quousque tandem nonnulli Juniores verborum, & apicum venatores prudentia, & clementia Maximorum Pontificum abutentur? Si propositiones damnantur, auctoribus, unde sunt excerptæ, prætermisiss, nullibi reperiri dictitant. Si Auctores, & libri indicantur, respondent non esse sincere inde excerptas, sed in libris ejusmodi sensum saniozem præferre. Si denique regulæ, & sanæ doctrinæ principia constituentur, nulla proscripita opinione, tunc nihil effectum esse ajunt, sed immotas consistere opiniones, quas Orthodoxi, pique scriptores defendunt. Benignitatem Pontificum in pravum sensum detorquent, quod Summo Pontifici expediens visum fuerit, nec Auctores, in quibus reperitur doctrina erronea, indicare, nec contractum quempiam nominatim damnare. Hinc ne colligendum nihil definitum? Si unum quempiam contractum reprobasset Pontifex, illico illi, adjecta clausula nescio qua, damnationem elusissent. Immo vero dixissent: *Damnatus est hic contractus & non alter*, licet omnino idem, sed diversis expressus verbis: Ergo hic licitus, & justus, si alter, & non hic est damnatus.

IX. Ex quibus omnibus colligendum est, quam verum sit, quod supra constituimus: videlicet superfluas esse omnes Pontificum, & Ecclesiæ universæ leges adversus usuram, quoties spiritus Evangelicæ Doctrinæ servandæ in cordibus Christianorum non dominetur. Innumerae sunt adversus usuras Constitutiones, innumeri canones, damnatæque propositiones plures. Sed & cavilli, & sophismata, qui-

quibus leges hujusmodi implicantur, sunt infinita. Sophistis ergo claudendæ aures, & Evangelicæ doctrinæ auscultandum, obtemperandumque.

C A P U T III.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIFIC.

„ Quod si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam sententiam sequuntur, neque illam gravibus censuris notandam asserant, si præsertim ratione, & præstantium virorum testimoniis minime careat. Siquidem convicia, atque injuriæ vinculum Christianæ charitatis infringunt, & gravissimam populo offensionem, & scandalum præferunt.

§. U N I C U S.

Sensum erroneum, quem nonnulli Recentiores eruebant ex mandato Innocentii XI. Caveant ab omni censura, & nota, improbatur in rescripto Epistolæ Textu, ut ego quidem sentio. Quomodo Venerabilis Innocentii Papæ præceptum intelligendum sit, declaratur, & exponitur.

I. **V**enerabilis Innoc. XI. in suo decreto, quo LXV. propositiones damnavit, prohibet, ne opiniones inter Orthodoxos controversæ censuris configantur: „ Caveant ab omni censura, & nota, „ nec non a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ „ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur. „ Nonnulli Recentiores, ut latam sibi ad quamcumque laxam opinionem propugnandam, viam aperirent, severissime Decretum hujusmodi interpretati sunt. Quoties aliqua illorum opinio ut improbabilis, vel falsa refutabatur, continuo transgressionem Innocentiani Decreti exprobrabant. Hæc sola vox *improbabilis*, gravis censura illis erat: gravior hæc altera; *falsa*.

II. Ut Epistolæ Pontificiæ nostræ textum vero sensu interpretemur, primum omnium, quid nomine censuræ in Decreto Innocentiano intelligatur, explicandum est. Si quis affirmet aliquam

quam opinionem esse *improbabilem*, & *falsam*, non propterea talis propositio censura confixa reputatur. Ita docent vel benigniores Probabilistæ, Cardenas, Hurtado, Lugo, quos citat, & sequitur Cladius La Croix *lib. 1. ad Bussembaum cap. 11. num. 199. pag. 16.* „ Siquis „ sententiam aliquam appellat improbabilem, vel levem, saltem in „ communiore sensu non est censura, ut notant Hurtado, Lugo, „ Cardenas; ideoque dicit Cardenas, quod levissimum genus cen- „ suræ Theologicæ sit, dicere *temerariam*. Prohibetur tantum for- „ malis censura, non autem si dicatur aliquid de sententia, ex quo „ inferri possit censura „. Censura formalis est dogmatica, & definitiva, quæ non vi alicujus ratiocinii infertur, sed absolute as- fingitur propositioni.

III. Omnes pariter Theologi fatentur, nullam censuram illum inurere, qui ex aliqua opinione absurda hæreses, aliaque incommoda proficisci demonstrat, ut sententiæ ex effectibus falsitatem ostendat. Unius Patris Camargo verba ex Præfatione ad Regulas morum exscribam. *Neque si quis deduxerit ex ea sequelas plurimas, quas affirmet, aut probet esse longe horrendissimas, vel hæreticas etiam, aut blasphemias.* Pater Dominicus Viva in *Propos. xxxii. Alex. VII.* advertit ex una Propositione damnata alteram inferri posse, si eadem utriusque sit damnationis ratio. „ In propositionibus damnatis at- „ tendenda est ratio condemnationis, quæ si æque militet in aliis ca- „ sibus, condemnatio implicite etiam ad illos casus se extendit „.

IV. Ad convicia quod attinet, & contumelias, distinguendi sunt sales, lepores, quibus aspergi oratio solet, & lectorum aures moderate, humaniterque vellicantur, ut animum illi magis intendat, ab injuriis, & impropriis, quæ honorem, & famam lædunt, ipsiusque scriptoris honestatem dedecent. Nisi hæc præmittatur distinctio, omnia Patrum opera, quæ Apologetica sunt, Basilii, Athanasii, Augustini, Hieronymi, Bernardi, aliorumque plena conviciis, & contumeliis dicerentur, quod tamen falsum est, ut advertit Francolinus in *Præf. ad Clericum Romanum*. Aberunt ergo a nobis convicia. Nullum verbum in personas minus modestum e nostro calamo umquam excidet. Solos errores, opinionesque Christianæ morali adversas interdum opportunitate data salibus perfricabimus, exactis tamen omnibus ad leges honestatis, charitatis, & veritatis.

V. Altera particula Decreti Innocentiani; *inter Catholicos controvertuntur*, explicanda est. Illæ quæstiones dicuntur inter Catholicos controversæ, quas Universitates, & Catholicorum Scholæ, adoptarunt, ut Parisiensis, Salmaticensis, Thomistica, Scotistica, Augu-

Augustiniana : minime vero illæ , quas hic , aut ille Casuista proprio Marte conceptas in dies promit . Quid ? Dicenda ne sententia inter Catholicos controversa , quæ a gravi culpa eximit tactus mamillares , quod duo , tresve Casuistæ id doceant ? Opinio ne inter Catholicos controversa dicenda est , quæ ait : „ Jam vero proposita doctrina „ de indifferentia intrinseca ejusmodi tactuum est adeo certa , ut vi- „ deatur negari non posse absque periculo erroris in fide . Constat „ enim ex Sacra Scriptura multis in locis : *Super ægros manus impo- „ nent &c.* „ Dicenda ne controversa P. Terilli opinio , agentis tract. de consc. 22. pag. 287. num. 201. Sanctissimam Virginem , & Sanctum Joseph secutos fuisse opinionem minus sibi probabilem vel dum agebatur de præcepto naturali , & divino conservandi & alendi Christum ? Vide hic Camargo in Præf. §. 4. Dicendæ ne sexcentæ aliæ opiniones , inter Catholicos controversæ , quæ horrorem , & scandalum vel ipsis hæreticis ingerunt , & tamen ab hoc , aut illo Catholico Casuista defenduntur ? Illas nunc recensere nolo brevitatis gratia . Recensebo autem suo tempore , si opus fuerit , plus mille . Legantur trecentæ illæ , quas Hispaniarum Archiepiscopi , & Episcopi per Cardinalem Bellugam obtulerunt damnandas Pontifici maximo .

VI. Sensus , quem nonnulli Recentiores expresserunt ex laudato Decreto , non modo falsus , erroneusque est , sed Catholicæ religioni perniciosissimus . Contendebant hi opinionem aliquam invec̃tam , propugnatamque ab hoc , vel illo Theologo Catholico minime refutari posse , notarique tanquam improbabilem , falsam , scandalique plenam . Quo principio posito , nullum est absurdum , quod non sequatur . Hæresum inventores fuerunt communiter Catholici : & Catholicorum quilibet aliquam invehere hæresim potest , vel contra articulos Fidei , vel contra mandata Decalogi . Romana Sedes non solet illico damnare erroneas opiniones , sed pedetentim incedit , & gravitate summa , ut illius decet Majestatem . Interim ne Grex Evangelicus morsibus luporum , sub veste ovium in ovile Christi venientium , patebit ? Licitum haud erit inclamare improbabilem , falsam , erroneam , scandalosamque esse opinionem invec̃tam ? Vetitum ne nobis erit asserere , atque inclamare , putidissimum errorem esse , atque absurdum sophisma illud , quod mox innui , ineptissime , & nimis fidenter (ne quid gravius dicam) eductum ab Evangelico eo textu : *Super ægros manus imponent , & bene habebunt* ? Ergo absque periculo erroris in fide negari nequit tactus mamillares absque ulla necessitate habitos indifferentes esse ? Violatores ne Pontificii Decreti habebimur , si hæc ut putida , & luculenta commenta rejecerimus ?

VII. Refutato, inquires, illa, si displicent: sed modeste, & quadam obsequentia. At quænam erit hæc phrasis obsequiosa? Ecce: *Meæ imbecillitati probabilius videtur, opposita opinio mihi magis aridet*, & alia hujusmodi. Quid ita? Quia jam beneficio Probabilismi opinio quæque saltem minus probabilis remanet. Opinio enim, quam docent aliqui Theologi pii, & docti semper aliqua probabilitate fruitur. Hinc refutatio quantumvis efficax, superflua est. Huc recidit charitas illa, quæ tanto prædicari fervore solet. Huc istius novæ benignitatis molimina, quæ in Adversarios ipsos regere necesse est. Probabilismus ipse nos cogit improbare præfatas, similesque opiniones, tanquam falsas, erroneasque: quoniam, si mitior esset sermo noster, Probabilitatis pallio indutæ opiniones illæ pro probabilibus ab incautis Lectoribus haberentur; & graviter illorum animas, turpissimeque inficerent. Quare hoc illis palliolum eripiendum, ut deformitas monstruosa appareat: alioquin in nihilum occidit confutatio quæque.

VIII. Sed, quod mirari satis non possumus, est, quod Probabilistæ omnia Divina mandata, ac vel ipsum primum, atque præcipuum præceptum amandi Deum, benigne, & large interpretantur: Contra Pontificium Decretum extremo rigore, & inaudita severitate exponunt, ut advertit sapiens P. Ignatius de Camargo insignis Theologus Jesuita. *Hoc nimirum præceptum benigni Recentiores suscepisse quamlibentissime, ac liberalissime videntur. Nam, cum reliqua fere omnia, tanquam onerosa, ac odiosa restringenda esse pronuncient, sive benigne interpretanda: Hoc tamen Pontificium præceptum adeo severe, & rigide intelligendum censent, ut nemini liceat, post illud, opinionem cujusvis Catholici viri, vel falsam simpliciter dicere: quin vix prodit in lucem liber ullus contra Moralem laxam Doctrinam, quem non statim deferant ad Fidei Tribunalia, tanquam reum violati Decreti Pontificii. In Præf.*

IX. Auget vero admirationem, subdit doctus Jesuita Camargo, quod Probabilistarum plures passim Probabilismi oppugnatores appellant *Rigoristas, Jansenistas, Novatores*. Hi non in opiniones, sed in personas ipsas impropria vibrant, hæreseos censuras benignissime infligunt. Si quis vero illorum opiniones, vel leviter vellicaverit, transgressor est charitatis. *At video complures esse Probabilistas sane delicatissimos, qui cum ipsi AUDACISSIME non modo de nostra sententia, verum & de Patronis ejus quidvis loquantur, & scribant: Benignam tamen suam opinionem vel LEVITER tangi non ferunt.* Nemo non videt rigidissimam hanc Pontificii Decreti interpreta-

pretationem eo spectare, ut novus opinandi modus simplicitati Evangelicæ oppositus, immunis ab omni censura evadat, libereque incedat, concludit perdoctus Jesuita Camargo. *Quo tendat rigor iste benignitatis, difficile non est divinare. loc. cit.*

X. Verum enim vero grates summæ agendæ Pontifici Summo BENEDICTO XIV., qui vana hæc, & sane perniciofa interpretamenta de medio sustulit. Eas namque opiniones prudenter, sapienterque ille censuris notandas inhibet; quas præstantes Theologi potissimum, & ratio defendunt: SI PRESERTIM RATIONE, ET PRÆSTANTIUM VIRORUM TESTIMONIIS minime careat. Qui autem sint Viri in Theologia, & in Sacrorum Canonum professione præstantes, supra declaravit Pontifex Summus: nempe, qui non modo doctrinæ, verum etiam Sanctitatis gloria supra cæteros efferruntur. Itaque vetat notari opiniones, quas Viri docti, & Sancti propugnant, tanquam Divinæ legi conformiores.

XI. Quid? Licitum ergo, inquires, per te erit, opiniones aliorum, qui neque Doctrinæ, neque Sanctitatis fama splendent, censuris notare? Respondeo, quam maxime licitum esse, si opiniones revera falsæ, erroneæ, & scandali plenæ fuerint. Secus, si revera probabiles sint, vera, & solida probabilitate. Huc igitur res tota recidit. Videntum, cavendumque, ne censuræ *Rigorismi*, *Jansenismi*, *Benignismi*, *Laxismi* illis propositionibus inurantur, quæ ut tales demonstrari nequeunt. Igitur antequam aliquis proclametur Mandati Pontificii violator, prius ostendendum est, propositiones dignas non esse tali, vel tali censura; quia & rationi, & Virorum doctrinæ, & virtutis gloria præstantium consentaneæ sunt. Nisi id præstetur, rumores ferere, calumniari nil proderit. Cæterum si virus pestiferum opiniones contineant, licitum non erit, illud manifestare, detracta confictæ probabilitatis larva? Conculcandum ergo Evangelium, quod præcipit, ut Proximo seductionis periculo exposito succurramus? Urget charitas, ut corporum pestem manifestemus occultam. Animarum vero pestem, ne illam invehentibus damnum inferamus, occultabimus, & impune grassari patiemur? In hoc ergo tota vertitur res. Sint ne istæ opiniones noxiæ, perniciosæque morum integritati, an vere innoxie! Si primum prodendæ, detestandæ: si secundum, commendandæ.

XII. Perpendenda sunt singula Epistolæ nostræ verba: *Nulla omnino contumeliæ confingantur*. Ab his semper abstinendum, quod & honestatis, & charitatis legibus contumeliæ repugnent. *Neque illam gravibus censuris notandam asserant, si præsertim ratione, &*

præstantium Virorum &c. Censura levis est *temeraria*, ut ex Cardenas animadvertit P. La Croix. Graves autem cæteræ, quæ adici solent. Porro opiniones, quæ tum ratione, tum præstantium Virorum auctoritate confirmatæ sunt, neque levibus, neque gravibus censuris configendæ, sed obsequio suscipiendæ sunt. Præterea semper præ oculis habenda distinctio est censuræ, & absurdorum, quæ vi ratio-
cinii inferuntur, a censura formali, & definitiva, quæ absolute pro-
fertur. Optima hæc sunt, inquires. At hujus, vel illius Scriptoris non est definire, utrum hoc, aut illa opinio laxa sit. Bene. At est ne hujus, vel illius Probabilistæ notam *Rigorismi*. & *Jansenismi* cuique pro ingenio affingere; & vel ipsa identidem opinionum mon-
stra typis vulgare, eaque nobis ceu probabiles opiniones divendere. Paucis res tota declaratur. Quando opinio quælibet evidenter æquo
rigidior, aut laxior est, quisque potest &, prout conditio fert, debet, illam manifestare ut talem. Si opinio talis non fuerit, neque
probari a Censore ut talis poterit, tum plectendus censor est: commendandus vero, utpote de Ecclesia bene meritus, si æquam,
justamque censuram demonstraverit. Plusquam sexcentas proposi-
tiones laxitatis ego notavi. Adeo vera, adeo manifesta laxitas ea-
rumdem Adversariis apparuit, ut & ipsi eas detestati sint. Illud so-
lum opposuerunt, textus truncatos a me identidem productos esse. Quam calumniam sane gravissimam millies labefactavi. Tam enim
sinceri sunt Textus, quam laxæ sunt propositiones. Conficiamus ergo rem totam hac Evangelica doctrina: Si corrigendus, Deo ju-
bente, publicus peccator, potiori jure corrigendi sunt Libelli typis editi, quoties laxitatibus, & erroribus referti sunt.

CAPUT IV.

TEXTUS EPISTOLÆ PONTIF.

„ Tertio loco, qui ab omni usuræ labe se immunes, & inte-
 „ gros præstare volunt, suamque pecuniam ita alteri dare,
 „ ut fructum legitimum solummodo percipiant, admonendi
 „ sunt, ut contractum instituendum antea declarent, &
 „ conditiones inferendas explicent, & quem fructum ex ea-
 „ dem pecunia postulent. Hæc magnopere conferunt non
 „ modo ad animi sollicitudinem, & scrupulos evitandos,
 „ sed ad ipsum contractum in foro externo comprobandum.
 „ Hæc etiam aditum intercludunt disputationibus, quæ non
 „ semel concitandæ sunt, ut clare pateat, utrum pecunia,
 „ quæ rite data alteri esse videtur, revera tamen *palliatam*
 „ usuram contineat.

§. I.

*Clare in hoc textu improbantur (ut ego quidem arbitror) contractus
 impliciti & innominati, qui sunt mera mutui pallia.*

I. **Q**Uamquam, ut sæpius dixi, nullam peculiarem opinionem,
 nullumque contractum damnavit Pontifex Summus: tamen
 regulas certas, & adeo perspicuas constituit, ut hinc colligere nobis
 liceat, contractus implicitos, & sola bona intentione initos, im-
 probatos jacere. Si enim declarandæ sunt conditiones contractui in-
 ferendæ, & describendus contractus, locus esse nequit contractibus
 implicitis, solaque intentione celebratis. Et sane si usura, modo ma-
 nifesta, modo palliata est, quodnam, amabo te, splendidius pal-
 lium ad occultandam usuram, quam contractus impliciti? Aut ergo
 dicendum nullam esse usuram palliatam, aut fatendum usurarum pal-
 lia esse inter cætera contractus implicitos, mutuoque innatos.

II. Alterum, non minus venustum usurarum pallium, sunt contra-
 ctus innominati. Ad hos tandem innominatos contractus se se, veluti
 ad ultimum asylum, recipiunt PP. Lessius, & Gibalinus. Quod sane
 effugium, evidens est afflictæ, & desperatæ causæ argumentum.

Hæc

Hæc sunt verba P. Lessii *lib.2. cap.25. dub.3. num.22.* Hinc patet hos contractus posse fieri per modum unius contractus innominati: Do, & facio, ut des, & facias. Nimirum trado tibi hanc meam pecuniam ad negotiandum (exponens eam periculo, & privans me illius commo-
ditate) & do tibi lucrum, ut tu ea negotieris, & ut te obliges ad red-
dendum sortem, & ad solvendum sex, & $\frac{1}{4}$ in centum, tradam tibi
meam pecuniam, & concedam tibi totum lucrum. Hi non sunt tres
contractus a se mutuo independentes, sed unus solus, involvens omnia,
quæ utrinque sunt conferenda, & commutanda. Eadem docet P. Gi-
balinus *lib.6. cap.6. consec.2.*

III. Verum aut contractus iste justus est ob denominationem ex-
trinsecam contractus innominati, aut quia intrinsecus fit unus con-
tractus innominatus? Si primum, omnes contractus nominati suam
justitiam a contractu innominato accipere possent, dum intima æqui-
tate carent. Si secundum: ergo destruitur primus contractus, & duæ
aliæ pactiones propriam amittunt naturam. Quibus destructis una
coalescit chimæra innominata. Clarius rem expono. Illos dumta-
xat contractus innominatos vocari leges concedunt, qui propriam
naturam, formamque non habent alicujus ex contractibus nomina-
tis. Innominati dicuntur: do, ut des: do, ut facias; facio, ut des;
facio, ut facias. Nominati sunt Emptio, Venditio, Locatio, Con-
ductio, Societas, Commodatum, Depositum, Mutuum, Man-
datum, Pignus, Cambium, Assesuratio, alique. Quibus indica-
tis sic adversarios urgeo. Quilibet contractus suam formam habet,
propriamque nomen. Exempli gratia pone tres contractus; alterum
societatis: alterum assesurationis: tertium venditionis. Si juncti
propriam retinent formam, proprium quoque nomen retineant opus
est. Ergo subire innominati contractus denominationem haud pos-
sunt. Si conjuncti destruuntur, innominata chimæra confurgit.
Evinco. Contractus innominatus non coalescit ex contractibus no-
minatis. Hanc metamorphosim nemo hætenus commentus est. Quo
enim pacto inde emergat transmigratio isthæc? Pactiones adjunctæ
contractui principali, illum non destruunt, sed perficiunt. Si illum
destruunt, cum eodem pugnant. Ergo falsa universa doctrina Lessii,
Gibolini, aliorumque pro hoc triplici fædere adducta. Princeps con-
tractus est societas. Destruitur ne hæc adjunctis duobus pactis, an se-
cus? Si primum. Ergo componi simul nequeunt contractus omnes.
Si secundum. Ergo non innominatus, sed nominatus contractus di-
cendus est. Pluribus opus non est, ut palam fiat, quam sit inepta
hæc machina, quæ tandem definit in contractum innominatum.

IV. Postre-

IV. Postremo, si loco mutui substitui denominatio contractus innominati posset, nulla amplius in Mundo usura esset, quod toties damnatum in Epistola nostra est. Hinc colligas velim, quam necessarium monitum sit, quod primo loco præmittit Pontifex Summus: *Primum gravissimis verbis populis vestris ostendite usuræ labem, ac vitium a Divinis Literis vehementer improbari. Illud quidem varias formas, atque species induere, ut Fideles Christi Sanguine restitutos in libertatem, & gratiam, rursus in extremam ruinam præcipites impellat.* Dicant quæso nobis Patroni contractus impliciti, innominati &c., quænam sint hæ species variæ, quænam hæ formæ diversæ, quas usura subire consuevit? Assignent, si valent, alias larvas diversas ab illis, quas ipsi invexerunt.

§. I I.

Ultima usuræ larva. Census personales utrimque redimibiles.

I. Ultima usuræ larva est census personalis, qui variis modis celebrari solet, variisque fucis obtegi. Multa dicenda de censu reali, de illius origine, progressu, & approbatione Ecclesiæ essent. Sed quia Pontifex Summus in hac sua Decretali nullum peculiarem contractum inter Casuistas controversum expresse confixit; idcirco & ego ex instituto plurimos contractus non dispiciam. Nonnulla obiter dicam, quæ consequi ex Epistola Decretali videntur; plura in posterum dicturus, si fuerit otium, & locus.

II. Census itaque personalis, quocunque modo conceptus, siue persona fructifera sit, siue sterilis, siue bona habeat, siue secus, larva usuræ est, purumque mutuum palliatum: potissimum vero si sit utrimque redimibilis. Ratio utique pervia est. Quoniam reipsa in hoc censu non aliud venditur, aut emitur, præter pensiones solvendas. Ergo qua ratione pro 100, quæ nunc traduntur, emi nequeunt 200 per partes solvenda, sublato omni vero titulo extrinseco: eadem ratione nequit emi census, vi cuius pensiones istæ, quæ superant valorem pecuniæ traditæ, per partes, seu in annum solvendæ sint. Quod vendantur pensiones ipsæ, evidens est. Nam qui se personaliter obligat ad aliquid solvendum pro pretio, quod nunc accipit, non potest vendere jus ad rem illam, quin simul rem ipsam dandam vendat. Cum venditur triticum postea tradendum pro pretio præsentis, venditur ne jus ad triticum, secus triticum ipsum? Cum Mutuatarius se obligat ad reddendum mutuum, nunquid se obligat ad
jus

jus tantum, secus vero ad pecuniam ipsam reddendam? Illa ergo res, ad quam dandam se venditor astringit, illa ipsa est, quæ venditur, emiturque. Verum ergo est, quod in censu personali pro mille præsentibus venduntur, & respectively emuntur duo millia futura. Porro quemadmodum usura est, dum tibi creduntur mille, ut post decem annos eadem restituas, & interim singulis annis solvas quadraginta, vel quinquaginta; ita usura est, dum te obligas ad solvendam pensionem annuam, non computandam in sortem, sed forte semper integra perseverante. Nulla quippe hic diversitas præter vocem. Quando autem additur jus redimendi vivum ex utraque parte, tum evidentius mutuum apparet una cum usura.

III. Urget, inquiunt Adversarii, ratio isthæc: At idem prorsus contingit in censu prædiali, seu reali, qui licitus ab Ecclesia reputatur. Quam paritatem præ cæteris Salmasius exaggerat. At non minor disparitas est inter censum prædialem, & personalem, quam inter prædium, & hominem. In censu reali prædium ipsum quantum ad dominium utile, in præsens emitur, dum pretium solvitur. Prædium ipsum fructiferum est. In censu personali non venditur persona. Distinctio domini directi, & utilis locum non habet nec respectu pecuniæ, nec respectu personæ.

IV. Quid ni, reponunt, habere hæc distinctio locum potest etiam respectu Personæ? Hæc industriosa est. Porro industria fundus frugifer est, non secus ac ager: venduntur opera famulorum; quid ni & jus ad operas ipsas? Quam sint variæ argutationes istæ, inde quisquis colligere potest, quod si industria personæ venderetur, jam pro personæ dignitate augeri, aut diminui pretium pensionum deberet. Nonne prædiorum pretia diversa sunt. Ager in hoc loco valet 100., in alio 50. Si Rusticus avarus conducere in famulum vellet Comitem, aut Marchionem, quanti emere deberet istorum operas? Cum ergo ab his emere censum personalem velit juxta personarum dignitatem, augere pretium pro pensionibus solvendis astringitur. Itaque si censum personalem emis a Plebejo 100. pro 5. annuis; a Nobili, a Marchione, a Principe emere debes 400., aut 500. pro 3. annuis. Pretia quippe juxta fundorum valorem diversa sunt.

V. Adeo hæc luculenta sunt, ut P. Leonardus Lessius, Theologus cæteroquin acutus, aliquo modo eadem eludat, sese ad asylum recipiendo pecuniæ præsentis, quæ plus valet, quam futura pecunia solvenda per partes. Quam doctrinam damnavit Ecclesia. Confugit quoque ad hominum usum. Siquidem *cit. lib. 2. cap. 22. dub. 4. num. 25.* sibi objicit hoc argumentum: Qui emit jus exigendi pecuniam, emit

emit ipsam pecuniam: Atqui pecunia non est vendibilis. Hoc autem præbet responsum: *Respondeo ad majorem, verum non esse, eum, qui emit jus ad pecuniam, emere proprie ipsam pecuniam; cum hæc multum differant, ut ex communi usu hominum patet, qui quotidie jura sua, & actiones pecuniarias vendunt. Addendum ex usu hominum fœneratorum. Ab istorum ne hominum usu colligendæ morum regulæ sunt? Avarorum hominum corruptelæ in novæ moralis Theologiæ subsidium advocantur?*

VI. Sibi objicit *num. 29.* Emptio census personalis non est aliud, quam emptio personalis debiti successive solvendi, & juris personalis ad illud exigendum. Sed tale debitum, & jus, si nullum timeatur periculum, non minus valet, quam res ipsa. Ergo &c. *Respondeo primo* (inquit Lessius) *negando minorem, longe enim pluris communi hominum æstimatione censetur valere pecunia Præsens, quam actio personalis, seu jus ad illam, sic per partes, & per tanta intervalla exigendam.* Hanc doctrinam de majore valore pecuniæ præsentis, quam futuræ, frequenter, & clarius repetit pluribus in locis, quia, dum viveret ille, adhuc damnata ab Ecclesia non erat. Tandem, ut hos census propugnet, hanc inter alias rationem *num. 22.* depromit. *Tertio nisi liceret tales census emere minori pretio, quam sint pensiones separatæ, condemnandi essent plerique census in Belgio, Germania, & Gallia.* Hæc est una ex potissimis causis relaxatæ Theologiæ, quæ non ad Evangelii præscriptum, sed ad hominum mores vult conformari. Fœneratitii plures contractus essent, si consisterent Pontificiæ Bullæ. Ergo dicendum, aut Bullas non esse acceptatas; aut, quæ prohibent, non repugnare juri naturali. Hæc est argumentatio P. Lessii, quæ quam solida sit, aliorum esto judicium.

VII. Rationes, quæ adversus census personales delibavimus, & aliæ plures, quæ adduci possunt, majorem certe præferunt probabilitatem. Discrimen censum prædialem inter, & personalem, valde evidens est. Et si rationes cum rationibus a lumine naturali repetitis pro utraque parte conferantur, ut ego quidem arbitror, validiores plurimum sunt, quæ usuram horum censuum evincunt, quam quæ justitiam eorundem defendunt. Secus existimabunt Adversarii. Fac, rem dubiam esse. Quid tum? Ad Ecclesiam veritatis Magistratam confugiendum profecto est. Porro Ecclesia approbat census prædiales præscriptis conditionibus servatis: improbat vero necessaria, & evidentissima consecutione census personales, quidquid in oppositum, absque ullius rationis vola dicat Franciscus Silvius, non raro in laxiora propendens. Tam perspicua sunt verba Constitu-

tionis Sancti Pii V., ut nulla verborum circuitione eludi queant ;

VIII. Pater Eusebius *Amort*, amicissimus noster, in suis *Disquisitionibus Dogmaticis*, nuper Venetiis editis, integram, & quidem prolixam Disquisitionem scripsit de Censu personali utrimque redimibili. Testatur §. 1. sæculo decimoquinto nondum obtinuisse in Germania. Sæculo xvi. passim non viguit. Sæculo xvii. *primum quidem timide ; ad finem autem illius sæculi intrepide invaluit*. Quare vere scripsit P. Gibalinus, Theologiam Probabilisticam magna ex parte primum pavide, post erecto vultu prodiisse. PP. Laymanni, & Haunoldi testimonia in medium producit P. Amort, qui §. 2. subdit, ab anno 1500. usque ad annum 1560, in Bavaria viguisse tantum census reales redimibiles ex parte solius venditoris. Post census isti usque ad annum 1620. fuerunt utrimque redimibiles. Ab anno 1620. irrepere etiam census personales utrimque redimibiles ; idque ostendit pluribus documentis ex Archivio olingano erutis. §. 5. evincit idem P. Amort censum Germanicum, omni alio sublato titulo, fœnebrem esse. §. 12. affirmat censum personalem Germanicum, prout nunc in more est, non raro suspectum de usura esse, & nonnunquam præsumptive usurarium. §. 14. hanc thesim probandam assumit : *Quam timide loquantur ipsimet Patroni contractus censualis personalis utrimque redimibilis*. Textus Biel, Lessii, Layman, Gregorii de Valentia, Sporerii, Schmalzgrueber, & Pichler rescribit, ut propriis istorum Auctorum verbis demonstret, eos dubitanter, & timide propugnasse ejusmodi census. At beneficio Probabilismi nixi, *probabiliter* illos defendunt. Hic quippe Probabilistarum mos est. Dum genericam Probabilismi notionem depingunt, optimis utuntur coloribus ; clausulas, & limites præficiunt, qui fucum imperitis faciunt. Cæterum vix ulla opinio laxa occurrit, quam *probabiliter* plures Probabilistæ non defendant. Plures dico, non omnes. Nam agnosco doctos, piosque Probabilistas, qui tametsi Probabilismum theoretice propugnent, reipsa tamen probabiliores in praxi opiniones amplectuntur ; sibi que religioni vertunt oppositas consuetari. Qui plura de censu personali cupit, legat præfatam Disquisitionem, in qua non pauca sunt, quæ mihi non probantur. Nec enim tantum mihi nunc otii est, ut enucleatius rem hanc dispiciam. Serventur, quæ præscribunt Pontifices ; & census isti, qui sunt meræ usurarum larvæ, evanescent.

§. III.

CONSECTARIUM.

I. Ex iis, quæ disputata hætenus sunt, consequitur, ut ego quidem arbitror, contractus, qui controversiam de usura excitarunt, fœnebres esse. Duplici quippe via eosdem ab usura purgare tentarunt Scriptores. Altera est, quæ usuram moderatam, ex pecunia tradita Mercatoribus, res suas amplificantiibus perceptam, non esse a Deo vetitam ait, sed honestam, justamque. Hæc via reprobata jam est. Doctrinam hanc, tanquam hæreseos labe aspersam detestantur Catholici omnes. Solis Calvinistis, & Lutheranis hæc aperta via remanet; clausa vero Catholicis omnibus.

II. Altera via ab usura purgandi ejusmodi contractus, illa est contractuum implicitorum, aut innominatorum, aut census personalis, aut titulorum, qui sunt veluti mutuo innati. Atqui hæc quoque via fœneratitia indicata est, & ex instituto alio in Opere demonstrabitur. Ergo fœnebres præfati contractus. Unica hinc superest evadendi rima; videlicet ostendere, aut contractus implicitos, censusque personales ab omni usura immunes; aut usuram moderatam non esse a Deo vetitam. Sed, quod caput est, ostendant oportet, Christianos reipsa inire in praxi contractus indicatos, iis conditionibus servatis, quas communiter illorum Patroni assignant. Scite dicunt Salmanticenses, Christianos minime capere has *Tricas Casuisticas*. Ergo, ipsis fatentibus, reipsa Christiani, præcisa illa chimærica intentione lucrandi omni meliori modo, quo fieri potest, non contrahunt istos contractus, excogitados a Recentioribus, quos P. Thomas Tamburinus vocat *Ingeniosos*. Si & praxim omnibus limitationibus circumscriptam, & justitiam contractuum, aut censuum personalium, aliorumque titulorum ostenderint, tum victoriam canere jure poterunt. Meminerint tamen, adeo leviculas, ineptasque ratiunculas, quæ hætenus adductæ sunt in favorem innominati contractus, census personalis, aliorumque titulorum, apparuisse vel hæreticis ipsis, ut hi talia commenta deridenda propinaverint, ansamque arripuerint universam Ecclesiam calumniandi. Idcirco, ut ejusmodi propugnarent contractus, novam in Ecclesia invexerunt doctrinam. Rationes ergo solidas adducere in medium debent Adversarii, non proprio Marte partas, sed a juris naturæ principiis, & a graviorum Doctorum auctoritate arcessitas. Documenta Sanctissimi

Pontificis BENEDICTI XIV. ob oculos habeant : scilicet , ne propriis opinionibus , ingenique acumini fidant : sed consulant illos Doctores , qui *doctrinæ , & virtutis gloria supra cæteros efferuntur* . Eas feligant sententias , quas & ratione , & istorum Doctorum suffragio *plane* confirmatas intellexerint . Hæc si præstiterint , causa finita est , usuraque a libris Moralistarum sublata erit .

§. IV.

*Sophisma disseminatum in vulgus , ab Ediçto lato a Summo
Regnante Pontifice BENEDICTO XIV. quo vetantur
immoderati realium censuum proventus , petitum .*

I. Dum hæc scriberem ad aures pervenit meas , homines reperiri adeo Christianæ doctrinæ adversus usuram imperitos , ut disseminare in vulgus minime erubuerint , Summum Regnantem Pontificem declarasse , licitum esse ex pecunia mutuo credita quatuor , aut tria in centum exigere . Incredibile est talia a Viris Catholicis , & si superis placet Theologis , evulgari potuisse . Editum latum est die 7. Septembris 1745. a Summo Pontifice , uti Principe , pro optimo sui Status politico regimine ; minime ut a Supremo Ecclesiæ Pastore pro aliquo sive fidei , sive morum puncto declarando . Ut enormis impostura universo pateat Orbi , pauca ipsius Ediçti verba transcribo. „ Di
„ nostro moto proprio , certa scienza , e pienezza della nostra Sovra-
„ na Potesta , ordiniamo , e comandiamo , che tutti , e singoli
„ Censi creati , ed imposti , oppur'anche Cambj , ed altri debiti frut-
„ tiferi , passivamente contratti dal giorno , e tempo , che entraro-
„ no le Truppe estere dentro i confini del nostro Stato Ecclesiastico ,
„ da qualunque Comunità , e Università di esso Stato , compresi
„ anche le quattro Legazioni di Bologna , Ferrara , Romagna , ed
„ Urbino &c. con qualsivoglia obbligo eziandio giurato &c. , sieno
„ es'intendano dal giorno d'oggi in poi creati , imposti , e contratti
„ alla sola ragione di *Scudi quattro per cento , e non più* , come Noi
„ in virtù della presente nostra Cedola di Nostro Moto proprio da
„ ora in poi li riduciamo , e moderiamo &c. „

II. Heinc colligebant quidam , qui inaudire Theologi volunt , Summum Pontificem definiisse ex pecunia mutuatitia licitum esse quatuor in centum exigere , atque usuram moderatam honestam esse . Facti rumor ad me pervenit : idcirco ineptissimum refello sophisma . Nulla in Ediçto Camerali mutui mentio . Sermo ibi est de Censibus , & Cam.

& Cambiis celebratis a Communitatibus Pontificiæ Ditionis . De his vero censibus, & cambiis nulla mota quæstio fuit, legitime ne celebrata essent, an secus: sed supposita a Pontifice, ut par erat, eorumdem legitima celebratione , pretium immoderatum a contrahentibus pactum vetuit, illudque ad quatuor in centum idem Pontifex prudentissime restrinxit. Cæterum si census veri sint, & legitimi, pretium immoderatum non usuræ , sed iniustitiæ crimen est . Peccatum usuræ foret , si census , aut cambia ficta essent . Verum hac nostra tempestate sunt homines non pauci , qui vanitatis fermento inflati , ea disputanda suscipiunt , quorum ignorant principia , & dum mundanæ gloriolæ fumum conquirunt , feræ posteritati se deridendos propinant . Certe in hos apprime quadrat illud Pauli ad Timoth. cap. 1. v. 6. & 7. agentis : *Quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium , volentes esse Legis Doctores , non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant* . Unius naturæ contractum cum alterius naturæ omnino diversæ contractu aperte confundunt : aut contra sola vocum diversitate diversos efficere contractus sibi illudunt . Hi sunt , qui dicunt , *se pecunias non mutuo credere , sed ad lucrum tradere* . Accipere quidquam ex mutuo , inquiunt , semper peccatum est . Gratuitum quippe mutuum est . Sed nos pecunias nostras *ad lucrum , ad interesse tradimus* . Dum lucrum volumus , eo ipso mutuum nolumus . Has leviculas , atque pueriles argutationes supra rejecimus . Ostensum ibi est , nunquam , his positis , extitisse fœneratores ; quoniam isti semper lucrum intendunt : & dum lucrum volunt , gratuitum mutuum nolunt . Nunquam ergo usuræ crimen perpetrabitur .

III. Hæc si animadvertisset Auctor Operis : *Dell' impiego del danaro* , sicut alia , quæ in antecessum diximus , sic ea quoque silentio præteriisset , quæ habet lib. 3. cap. 1. pag. 213 . , ubi in Paschalem , Literarum Provincialium Auctorem , invehitur his verbis : *L' Autor delle lettere Provinciali vorrebbe attribuire a furberie di parole il potersi secondo molti esigere pro , senza usura , poichè dic' egli , per non commettere usura , basterà dire , che non si hanno quattrini da prestare , ma bensì da mettere a frutto . Sofisma però è il suo , perchè la qualità di tutt' i contratti si dichiara con le parole ... E quando una Vedova , cui viene restituita la dote sopra la quale ha da vivere , risponde , che non può metterla in mano a chi non glie ne paghi onesto frutto , ne inganna , ne pregiudica a chi si sia , e si appoggia a giustizia di fatto non di parole* . Duo hic animadvertenda . Primum , hoc hisma istud non Paschalis , sed P. Baunii est , cujus verba Paschalis refert Epist. 8. , suntque sequentia : *Is , a quo mutuo petitur pecu-*

pecunia, sic respondet: non est mihi pecunia, quam mutuo dem; est tamen, quam licita ratione collocem, ut ex ea legitimum mihi redeat lucrum. Alterum, quod sophisma istud potissimum principium sit, cui systema Authoris nostri innititur, quo sublato, universum illius systema corrui. Nonne singulis fere paginis clamat, homines *non a prestanza, ma ad interesse* locare pecunias suas? Et hoc sophisma vocat? Sophisticum ergo ejusdem systema. Illud etiam perpendendum Adversario recordor; nempe hanc illius levissimam cavillationem tradendæ pecuniæ non *mutuo*, sed *ad lucrum* jam ab integro sæculo invectam a Casuistis, jure ac merito Paschalem capere, ac deridere tanquam captiunculam non dignam Theologo Christiano. Nihil adversus argutam Paschalis irrisionem reponit Interpres *Broedersianus*, nisi quod sophisma sit ejusdem argumentatio. *Soffisma però è il suo.* Opinio, quam ex Baunio Paschalis refert, sophisma est. Argumentatio tamen, quam Paschalis deridendam propinat, adeo valida simulque lepida est, ut ejusdem verba Adversarius rescripserit. Scribit Paschalis *Epist. 8.* *O magnam, inquam, tui, Pater, & pene Magicam istorum verborum potentiam?* Rescribit Author noster alio in sensu *loc. cit. pag. 210.* *Virtù Magica non è per altro da credere venga attribuita a questa voce (Mutuo).* Hæc delibavi obiter, ut intelligerent quidam Scituli nostri, nihil in libris sive *Broedersen*, sive ejusdem Itali Interpretis occurrere, nisi meram collectionem eorum quæ aut Calvinistæ, aut laxiores pauci Casuistæ fuso calamo scripserant. Neque heinc inferas, me defendere Epistolas ad Provincialem. Scio enim proscriptas easdem ab Ecclesia esse. Sed non omnia, quæ in eisdem continentur, materia sunt damnationis, ut norunt Eruditi omnes.

§. V.

Objecta diluuntur a censuum realium, quos Ecclesia probat, paritate arcessita.

I. Census, quos reales vocant, liciti sunt, & ab Ecclesia pluribus Constitutionibus probati: ergo etiam lucrum ex pecunia mutuo tradita perceptum. Quodnam enim inter utrumque contractum discrimen? Non aliud sane, nisi quod major in illo, quam in hoc securitas, & cautio sit. Hoc est potissimum Adversariorum, Salmasii, *Broedersen*, aliorumque Asseclarum argumentum. Illud fuso calamo proponit Author: *Dell' impiego del danaro, lib. 3. cap. 2. p. 226.*
Perche

Perche mai ha da esser lecito il dar danari, e l' esigget fructo da chi obbliga per essi con istrumento un fondo, e non ha da esser lecito il dargli con onesta condizione, a chi non ci dà per sicurezza, che la sua parola, ed un foglio? Qual effetto fa il censo, e qual'è l'essenzial differenza fra esso, e la Cambial urbana?

II. Satis mirari haud subit, hæc ab illis opponi posse, qui Catholicam profitentur Religionem. Probat Ecclesia census reales ad suarum Constitutionem amissim celebratos: damnat autem lucrum, seu pensionem perceptam ex mutatione pecuniæ, seu ex cambiis siccis, five ex pecunia tradita *ad interesse*. Ergo, si hi duo contractus absque ulla discriminis ratione idem sunt, aut errat Ecclesia census reales probando: aut errat usuras moderatas damnando. Non errat Ecclesia, quæ nec fallere, nec falli valet, census probando, moderatasque usuras damnando: ergo certum inter utrumque contractum discrimen est. Et sane aliam consequentiam eruere nemo valet ex facta censuum paritate, nisi, aut errasse Ecclesiam census probando, aut veros census, quos Ecclesia probavit diversos omnino esse a contractu mutui. Siquidem nec ante, nec postquam Ecclesia census probavit, dubitatum a Catholicis fuit, an lucrum quodlibet, quantumvis minimum, perceptum ex mutuo esset usura a Deo verita. Articulus iste certus semper in Ecclesia fuit. Alterutrum ergo necessarium est: aut errasse Ecclesiam census probando, quod dici nequit: aut veros reales census esse a contractu mutui omnino distinctos. Ergo falsa, & ineptissima est consequentia, quam eruunt *Broedersiani*, nempe: liciti sunt census; ergo & lucrum ex mutuo. At videamus quam sit utriusque contractus natura diversa. Census, quos Ecclesia probat, sunt contractus emptionis, & venditionis. Materia horum contractuum sunt fundi frugiferi, in quibus usus a rei substantia reipsa distinguitur. Mutationis materia sunt pecunia, vinum, oleum, triticum, quæ usu consumuntur. Non ignoro, hæc a *Broedersianis* derideri. At deridendos se ipsos propinant, dum adversus octo sæculorum Ecclesiæ Catholicæ Theologos, Canonicas, & Jurisconsultos omnes vexillum erigunt, & classicum cantant, ut Calvino, Molinaeo, Salmasio, cæterisque ejusdem factionis, qui primi oppositos invexere errores, herbam porrigant. Præfati fundi censuum cedunt in dominium emptoris, locanturque venditori: adeoque ipsi emptori pereunt. Ergo eidem quoque fructum pariant oportet. Cætera bona in instrumento enumerata fundum divenditum contra solam evictionem præservant: idque æquum, justumque est.

III. Instant.

III. Instant. Census hodie haudquaquam celebrantur ad præscriptum legis Ecclesiæ, sed larva sunt venditionis, meraque verborum illusio, vocumque ludus. Sic argumentatur laudatus Author Italus pag. 228. *Siensi veri, e secondo la Bolla, in oggi per la gran difficoltà sopravvenute, possiam quasi dire, che più non si fanno, e molto difficile sarà che si possan fare.* Verum habet, quia difficillima nedum difficilis est via, quæ ducit ad vitam. Omnes avaritiæ student: usura, & dolus ubique fere grassantur. Sequitur Author. *Veggasi in grazia negl' instrumenti, cui si dà tal nome, se i fondi sian veramente idonei, e non anteriormente obbligati. Veggasi, se quel solo fondo resti per le clausule ipotecato, o se restino sottoposti tutt' i beni generalmente. Veggasi se resti proibito il poter mai costringere alla franchizzazione. Veggasi se si son misurati, e con nuovi confini distinti i campi Resti concordato, che il nome di censo per lo più è vano, e non fa altro effetto, che di assicurare alquanto più a chi investe il capitale, e 'l frutto.*

IV. Næc isthæc valida est argumentandi ratio! Census, qui passim celebrantur ficti sunt, vani, larvati. Quin heinc? Istos ne probat Ecclesia? Ab homine ratione prædito ejusmodi prodire argutatio potuit? Census, qui hodie celebrantur, sunt meri verborum lusus, & censuum larvæ: & tamen probatur ab Ecclesia. Ergo eodem jure licite erunt pensiones ex locatione pecuniæ perceptæ. Prima propositio falsa est. Ergo & secunda.

V. Quid? clamitant. Damnabis ne consuetudinem, moremque universalem Catholicorum? Nulli ne erunt tot census, quos morati, probatique homines celebrant? Paucis respondeo: aut hi census sunt contra Ecclesiæ leges, aut secus. Si primum, eos damno. Si secundum illos probo. Quid ad hæc?

VI. Verum, ne ego piorum etiam hominum mores improbare videar, paucis rem totam expedio. In Censu Reali distinguenda substantia est, a quibusdam conditionibus. Ad ejusdem substantiam pertinet, quod verus contractus sit venditionis, & emptionis, quacumque fictione sublata. Quod fundi, qui sunt contractus materia, re ipsa frugiferi sint, non aliis creditoribus obnoxii, & a quolibet debito exempti. Hæc omnia substantiam spectant. Conditiones sunt, quod agri, domusque pars designetur; & nonnullæ aliæ clausulæ, quas S. Pius V. ad avertendos a censibus quoscumque dolos, technas, fictionesque prudentissime adjecit. Hæ conditiones, ubi recepta est Piana Constitutio, servantur, secus alibi. Sintne istæ conditiones subjectæ præscriptioni, aliorum esto judicium. Nobis in præsentia
fat

fat est census, quos Ecclesia adprobat, veros, germanosque esse contractus emptionis, & venditionis fundorum, qui suapte natura fructus pariunt. Porro census isti toto cœlo differunt a mutuatitiæ pecuniæ contractu. Inanis ergo, & prorsus inutilis est censuum paritas. Idque sensibus, nedum ratione percipitur. Nonne vinum oleum, pecunia, triticum usu consumuntur? Hoc ne in agris evenit? Fundi semper iidem remanent, fructusque pariunt. Pecunia ob solam commutationem in aliam mercem, fœcunda evadit. Ergo tanta diversitas est inter censum realem, & mutuum, quanta est inter fœcunditatem agri, & fœcunditatem pecuniæ. Ager cultus fructus parit, quin destruat. Pecunia, ut fœcunda evadat, in aliam commutari mercem debet; atque adeo moraliter hæc destruitur. Ergo toto cœlo differunt hi duo contractus. Inanis ergo, & prorsus inutilis est censuum paritas. Ne multa. Omnes sapientes Juris consulti, omnes Theologi, omnes Canonistæ, immo omnes Ethnici Philosophi, quæ hætenus dixi, probarunt. S. Joannes Chrysostomus, five Author Operis imperfecti, ut ostendimus, discrimen inter censum, & mutuum perhibet. S. Thomas locationem domi a locatione pecuniæ distinguit. Nunc vero pauci Juniores cum Hæreticorum manipulo vultum erigere & frontem audent adversus omnium sæculorum sapientes? Cæterum praxis illa fere universalis, quæ pios etiam, probosque viros interdum comprehendit, illusio est gravissima, quæ iis fucum facere potest, qui Evangelium ignorant: fecus illis, quos non latet, paucos esse electos, plurimos vero, qui rerum terrenarum cupiditatibus possidentur. Ego cæteros non damno, sed nullum censum iniri assentirer, nisi Ecclesiæ legibus servatis. Ineptum, meticulosumque hominem me mundus habeat; dummodo, quæ Ecclesia præscribit, observem. Census isti primum cautione summa investiti sunt. Post severas ad eorundem æquitatem servandam clausulas adjecit Ecclesia. Duplicis generis hostes contra pugnant. Alii clamant altum apud antiquos de his censibus silentium: alii incommoda gravissima eosdem parere, si juxta formulas ab Ecclesia præscriptas celebrentur. Qui audiendi? Quibus parendum in tam gravi negotio? Mundus totus turbaretur, inquis, si censuum consuetudo, quæ obtinet fere ubique, improbaretur. Itane vero? Hæc potissima est laxatæ Theologiæ origo. Non amplius mores ad leges, sed leges ad mores conformantur. Consuetudo passim obtinet, sexto septimoque Decalogi mandato recte, aut oblique adversa. Christiani supra infimam conditionem paullulum elati otio disfluunt, ludis, conviviiis, theatris, mulierum familiari conversationi dediti sunt.

Eleemosynas, precum studium negligunt, & supra status, & patrimonii conditionem impensas faciunt. Mercatorum dispendio luxum, pompas, ambitionemque fovant: operariorum debita solvere omitunt. Christiani isti non impii, non scelesti sunt; sed communiter Sacramenta frequentant, sacra celebrant, suos Theologos, Confessariosque habent. Si illorum mores ad Evangelicæ legis normam conformare velis, turbatur mundus, phanaticus inaudis, rem impossibilem factu exposcis. Rectissime. Abolendum ergo Evangelium? Detorquendæ leges ad hominum mores? Hæc obiter, ut pateat laudatæ paritatis a mundi praxi repetitæ futilitas.

§. V I.

Alia resolvuntur objecta, a jure repetita naturali, vi cujus improbatæ moderatæ usuræ non videntur.

I. Nulla adduci naturalis ratio potest, quæ moderatæ usuræ iniquitatem manifeste evincat, clamant usurarum Patroni. Antequam ultra provehor, lubet nonnulla de more in hunc finem rescribere ex Authore: *Dell' impiego del danaro*, qui lib. 3. cap. pag. 191. & seq. hæc scribit. *L' autorità, come abbiám veduto sta certamente per noi Ragioni grandi certamente ci vorranno per escludere un uso, di cui tanto abbisogna la vita civile, e la società. Gli Autori fioriti ne' bassi e prossimi tempi con acuto ingegno sottili argomenti specularono per provar giusta, e ragionevole quell' opinione, che EQUVOCANDO supposero derivare dalle scritture.* Confirmat hic Author, quæ aliis in locis pluries scribit, videlicet mutatum esse in Ecclesia seculo xiiii. de fœnore doctrinam. Scilicet istius ætatis Authores, nempe Belluacensis, Raymundus, Thomas, Alensis, Albertus, Bonaventura, Scotus Patrum prioris ætatis doctrinam ignorarunt. Alexander III., Urbanus III., Innocentius III., Gregorius IX., Clemens V., Martinus V., Leo X., Pius V., Sixtus V., Alexander VII., Innocentius XI., qui eadem omnino, ac cæteri laudati Theologi, doctrinam docent, Scripturarum, & Patrum antiquorum doctrinam minime calluere; opinionemque illam, quæ quamcumque vel moderatissimam usuram damnat, verborum illusione decepti crediderunt a Scriptura sancta proficisci. *Equivocando supposero derivar dalla Scrittura.* Genuina Divina Verbi intelligentia latuit Aquinatem, Angelica præditum mente, qui dies, noctesque preces juges Deo fundebat, ut ejusdem sinceram assequeretur cognitionem: latuit

tuit Bonaventuram , Raymundum , Alexandrum , Innocentium , cæterosque Ecclesiæ Doctores : Vera Arcani intelligentia homini reservata fuit , qui numquam controversiæ huic studuerat , qui adversus sui Episcopi , & Cleri Doctrinam classicum canit . Tam asperane oratione uteris ? Quid ? Surda ne aure omnium posterioris ætatis Doctorum contemptionem , a novo Theologo repente nato audiemus ?

II. Sed persequamur adversarii argumentationem , Pergit itaque laudatus Author . *Pretendono di stabilir con la prima , che qualunque interesse sopra danaro altri prenda , peccchi contra la legge di natura . Strana sembra subito così fatta asserzione Adducono per fondamento , che la moneta non germoglia , siccome per sua natura sterile , ad infruttifera Da tale considerazione è nato il mirabile moderno assioma , che danaro non dee far danaro Col nuovo raziocinio degli Avversarij si potrebbe pretendere , che dica bugia , chi dice di ricavar cento scudi dalla sua possessione , perche la possessione non produce scudi , ma grani , ed uve . Questi sono giuochi di parole Non va considerata la moneta come metallo giacente in una cassa , ma come capitale utilmente impiegato . Come istrumento del negozio non è più sterile , anzi nulla c'è di più fruttuoso al Mondo La moneta non partorisce , come terreno non partorisce Terreno Pensier così straordinario in que' tempi , quando tutto si cercava in Aristotele , da Aristotele in parte fu derivato Non ci sarà certamente chi nieghi potersi allogare , e ricavar denari da un sito nella piazza opportuno per chi vende , da un Palchetto in qualche spettacolo , da una sedia in qualche funzione E dunque mero scherzo di parole , e che appunto per ischerzo parrebbe addotto il dire , che la moneta non possa rendersi fruttante , perche non fruttifica da se .*

III. Hæ sunt captiunculæ , quibus non repugnare naturæ juri moderatum fœnus ostendunt . Verborum ludum appellant pecuniæ sterilitatem , cum ante Molinæum , cæterosque Calvinianos , & Broedersianos , a quibus omnia transcripsit Author noster , nemo talem sterilitatem negavit . Ut tamen sophismatis vanitas pateat , duo sunt fœcunditatis genera distinguenda . Alterum productionis , seu generationis plantarum , agrorumque proprium . Agri , plantæ , res natura sua fœcundæ sunt . Ut hos præ aliis fructibus pariant , industria humana opus est . Itaque agri ipsi exculti pariunt : idcirco in eisdem usus rei , a Dominio distinguitur : & hoc retento , ille locari jure potest . Pecuniæ quavis humana industria excultæ seipsis nunquam pariunt ; sed semper steriles remanent , donec moraliter destruantur . Fœcundi nummi evadunt utique , sed qua ratione ? Media commu-

tatione. Planum igitur est agrorum fecunditatem, a fecunditate pecuniæ diversam esse. Quæ evidens, & manifesta diversitas id efficit, quod in agris dominium rei ab ejusdem usu optime distinguatur: secus in pecunia. Usu hæc consumitur, quatenus in aliam commutatur mercem: Ergo qui usum pecuniæ tradit, ejusdem quoque dominium tradat oportet. Nequit ergo ejusdem usus locari, retento dominio, sicuti agrorum, plantarum, domorumque usus locatur. Heinc est, quod si locatarii domorum, agrorum, equorumque hæc bona alienent, locatores ubicumque eadem inveniant, repetere jure valent. Contra evenit in pecuniis a mutuatoriis in alias merces distractis. Etiam si mutuatores easdem pecunias dignoscerent, earumdemque, ut ajunt, *identitatem* digito ostendere certo possent, nullum propterea jus repetendi, sibi que vendicandi haberent. Posita hac evidenti diversitate sensui communi manifesta, & ab universo humano genere, ante Calvinistas, approbata, confirmataque, quis est, qui non sentiat, quam vana, quam ridicularia sint, quæ ex adversario retulimus.

IV. Verum quoniam adversariorum argumentatio eo spectat, ut evincatur nulla lege moderatam usuram vetari, aliam *Broedersianorum* ab ea elicitam argumentationem habeto. Sic itaque ajunt: Christus in Evangelio ea dumtaxat prohibet, quæ sunt jure naturæ vetita. Nulla evidendi ratione demonstrari potest, moderatum fœnus esse lege naturæ vetitum. Ergo demonstrari pariter nequit vetitum esse jure Divino. *In Evangelio, Broedersen inquit lib. 4. c. 2., nihil circa contractus, & commercia terrestria præscribitur, quod juris naturæ non est.* Idque fuse demonstrare conatur. Porro *lib. 2.* statuit, nulla naturali lege moderatas usuras a mercatoribus perceptas vetitas esse.

V. Nemo inficias iverit, Christum Dominum in Evangelio potuisse usuras prohibere, etiam si legi naturali non adversarentur. Neque de hoc controversia esse potest. Pariter Patres, & Theologi communiter docent, Christum Dominum usuras omnes vetasse, tamquam naturali legi oppositas. Fallacia argumentationis propositæ in hac sita est propositione: „Nulla evidenti demonstrari ratione potest, usuras moderatas esse lege naturæ vetitas. „Fac rem ita se habere. Quid inde? Ergo non sunt jure naturæ interdictæ? Evidenti ne demonstratione evinceret, legi naturæ repugnare uxorum in aliquo casu gravissimo pluralitatem, Matrimonii indissolubilitatem, consentiente utraque parte; sicuti in aliquo pariter casu fornicationem, & mendacium. Plura certe sunt lege naturæ vetita, quæ evidenter demonstrari nequeunt sic esse vetita. Quamquam igitur evidenter probari
non

non possit, usuras præfatas legi naturali repugnare, non propterea inferri jure valet, non esse reapse lege naturali vetitas.

VI. Ne tamen Adversarii nostram sententiam rationibus ab ipsa natura repetitis destitutam esse inclament, lubet paucis ea perstringere, quæ produci a nonnullis Theologis solent, ut ostendatur, usuram legi naturæ adversari. Duo rationum genera hi afferunt, quibus probant usuram jure naturæ vetitam esse: alterum ab auctoritate; alterum ab ejusdem naturæ principiis petitem. Et ut de primo pauca dicam, Prophetæ Domini usuram improbant, ut rem *injustam*, & *iniquam*. Eadem phrasi loquuntur Patres. *Lex prohibet* (inquit Clemens Alexandrinus *lib. 2. stromat.*) *fratri fœnerari*, INIQUUM *censens, ut e pecuniis usuras colligamus*. Lactantius *lib. 6. Institut. c. 18. Plus accipere, quam dederis*, INIQUUM *est*. Basilus, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, cæterique Patres omnes, tanquam justitiæ commutantis violatricem, quamlibet usuram detestantur. S. Thomas (quem omnibus Junioribus usurarum Patronis in Scripturarum, Patrumque SS. cognitione, quis non præferat?) definit 2. 2. *quæst. 77. a. 1. Accipere usuram pro pecunia mutuata, est SECUNDUM SE INJUSTUM*.

VII. Reponit Nicolaus Broederssen *lib. 2. p. 2. c. 5. n. 154.* vocem *iniquum* sumi ab Auctoribus pro improbo, licet justitiæ commutantem non violet. Sed gratis hoc asserit, nullaque ratione evincit. Subdit S. Thomam usuram spectare sejunctam a circumstantiis. Verum habet. Quid inde? Circumstantiæ solum efficere queunt, ut lucrum, quod absolute esset fœnebre, ob titulum supervenientem fœnebre non sit. Cæterum usura, quæ secundum se injusta est, nulla circumstantia effici justa valet.

VIII. Accedit Theologorum, Canonistarum, & juris consultorum auctoritas. Hi omnes jure naturæ vetitam communiter asserunt. Præterea si lege naturæ usura licita esset, Ecclesia minime in Judæis illam damnaret, nec eos ad restitutionem cogeret. Quid, quod & ipsi Ethnici Doctores usuram omnem improbant. Plato *lib. 51. de legibus. Nemini mutuum dare ad fœnus licito: ei, qui secus faxit, neque fœnus, neque sors redditor*. Aristoteles *lib. 1. Polit. c. 7. Optima ratione OMNIBUS odio est ars fœneratrix, quod ab ipso mutuo quæstus fiat*. Seneca *lib. 2. de benefic. c. 10. Quid est fœnus, & Calendarium, & usura, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsitæ nomina contraria naturæ*. Quid quod ipsa Respublica Romana sub initium sui Regiminis severius præ fure fœneratorem puniebat. Si quis unciario fœnore fœneratus sit, quadruplione luito. Quare Cato
de re

de re rustica *lib. 1.* scribit : *Majores nostri sic habuerunt , & legibus posuerunt , furem dupli condemnari , fœneratorem quadrupli .* Effugium *Broedersen* ad usuras opprimentes futile est . Nam de fœnore unciario sermo est , seu de centesima , quæ certe moderata tum usura erat .

IX. Hæc Theologorum , Canonistarum , Jurisconsultorum , atque ipsorum Gentilium unanimis adversus usuram consensio , nulla facta sive pauperum , sive divitum distinctione , nonne prævalet omnibus ratiunculis , quas obtrudunt usurarum Patroni ? Quid , quod communis humani generis vox usuram detestatur ? Quis est , qui fœnerator , qui usurarius inaudire velit ? Professio fœneratorum apud omnes cultas nationes dedecus , & infamiam præfert . Si jure naturæ usura licita esset , infamis ne haberetur ejusdem professio ?

X. De altero rationum genere nonnulla delibabo . In mutuo transfertur dominium rei mutuati in accipientem . Atqui exigere pretium usus rei alienæ injustum est , naturæque repugnat . Ergo usura legi naturæ opponitur . Prima propositio supra demonstrata est , eamque docent omnes ad unum Theologi , Jurisconsulti , & Canonistæ . Singulas propositiones in discrimen adducit *Broedersen lib. 2. p. 2. cap. 7.* Et primum negat usuram esse lucrum ex mutuo . Quem errorem alibi confutavimus . Negat in mutatione transferri plenum dominium , quod tantumdem reddere debeat , qui accipit pecuniam . Sed etiam agri emptor pactum pretium tempore constituto reddere debet : ergo agri empti non habet dominium ? Paulus mutuarius pecunia accepta emit a Petro equum : Petrus habet ne perfectum dominium pecuniæ , quam in pretium divenditi equi accipit a Paulo ? Quis ibit inficias ? Unde tale dominium accepit , nisi a Paulo ? Transulit ergo Paulus dominium . Habebat ergo illud , cum nemo dare possit , quod non habeat .

XI. Ineptissimum sophisma est , quod obtrudit *Broedersen loc. cit. nam. 239.* videlicet , mutuatarium moriturum non posse alteri legare pecuniam mutuatam , si nihil omnino aliud habeat , unde solvat mutuatori . Dives fundos habet suos : at debita , quibus gravatur , æquant fundos . Hos solum creditoribus legare potest . Ergo fundorum dominium non habet ? Non minus futile est aliud exemplum de Monasterio ingrediente , qui nihil habens , præter summam mutuo acceptam , tenetur eam relinquere creditori . Hoc nempe tantum evincit , candidatum hunc debito solvendo obnoxium esse . Heinc patet nullum hæctenus excogitare Adversarios potuisse solidum responsum , quo vis argumentationis factæ enervetur , atque infringatur .

XII. In-

XII. Instauratur proposita ratio, & majori in lumine collocatur. Adeo verum est in mutuo transferri dominium, ut pecunia accepta, fatentibus Adversariis, ipsi mutuatario pereat, secus mutuatori. Res autem Domino suo pereunt. Ergo mutuatarius verus est Dominus. Negat *Broedersen* pecuniam mutuo acceptam mutuatario perire; adducitque exemplum ex Sacra Scriptura de *Asino*, vel *Bove* commodato. At perperam hoc obtruditur; quoniam de mutuo proprie dicto sermo est; secus de commodato. Verum homo iste religioni sibi non vertit negare solem in meridie lucere. Nonne experientia publica compertum est, rem mutuatitiam accipienti perire? Si summa mutuatitia naufragio, incendio, rapina, infausta negotiatione, tota quanta est, occidat in nihilum, soli accipienti perit. Si vero ejusdem industria lucrosa evadit, lucrum dividendum est? Ubi nam æquitas? Hoccine naturæ lumen præscribit? Sed ultra pergamus.

XIII. Omnes Theologi cum D. Thoma 2. 2. q. 78. a. 1. evincunt usuram ex eo juri naturæ repugnare, quod fœnerator eandem rem bis vendit. Siquidem usus pecuniæ non distinguitur ab ejusdem proprietate; ergo qui præter pecuniæ sortem lucrum accipit, bis vendit eandem rem. *Broedersen* cum non habeat, quid reponat, *cit. lib. 3. p. 2. c. 8. n. 262.* obtrudit Franciscanorum controversiam de distinctione usus, & domini; pluresque Theologos enumerat, qui distinguere usum a dominio in præfata causa docent. At decipit lector homo Schismaticus, qui modo a Molinæo, & Calvinistis cæteris; modo a Catholicis ea transcribit, quæ obnubilare veritatem queunt. Quis est Theologorum, quos ille laudat, qui doceat, usum pecuniæ, tanquam distinctum ab ejusdem dominio, divendi posse? Nemo unus. Omnes laudati a *Broedersen*, docent in mutuo usum pecuniæ non distinguere ab ejusdem proprietate. Ergo *Broedersen* turpiter errat, dum ex distinctione usus a dominio in causa Franciscanorum, infert hanc eandem distinctionem reperiri in contractu mutui. Quod de duobus societatem ineuntibus obtrudit ibidem *num. 269.*, quorum unus utitur pecunia, alter dominium habet, sophisma est ineptum. Venditur ne tunc pecuniæ usus? Nonne tunc socius utitur pecunia, non ut sua, sed tanquam capitali communi, quod Domino perit? Tempus proderem, si omnia, quæ *Broedersen* confarcinat, congererem; & numquam esset disputandi finis, si vellem garruli vitilitigatoris ineptias quaslibet novis animadversionibus castigare.

XIV. Tandem ipsa mutui natura iniquitatem usuræ patefacit. Mutuum quippe natura sua gratuitum est. Ergo repugnat naturæ mutui,

tui, quod pretio vendatur. Quid enim naturæ repugnantius, quam ejus ordinem, finemque pervertere? Primam propositionem vel ipsi Adversarii concedunt. Audi Heinecium de *Jur. Nat. & Gent. lib. 1. §. 367.* ubi hæc habet: *Quamvis hic contractus (mutui) sua natura, non minus, quam commodatum, sit gratuitus: mos tamen, tepe-
sciente jam caritate hominum, invaluit, ut creditores sibi præmium aliquod pro sorte concessa a debitoribus stipularentur &c.* Duo hic habemus. Alterum, gratuitum mutuum esse. Alterum, charitatis diminutione, seu ex hominum infirmitate, vel malitia fœnebre illud evadere. Subdit Heinecius §. 348. *Enim vero (loquitur enim & hic de mutuo) quum injustum non sit cum aliis res non gratis communi-
care, sed mercedem aliquam exigere &c.* Pugnancia loquitur homo iste. Gratuitum mutuum est: & ex re gratuita mercedem recipere injustum non est? Injustum ergo non est, naturæ pervertere ordinem? Injustum ergo non est gratuitum amicitiam, gratuitam Dei verbum, & cætera sacra, pacto pretio, vendere? Sed audiant quidam scituli Italiæ nostræ, qui Transalpinorum etiam Hæreticorum libros, ceu Sibylina folia suscipiunt, audiant, inquam, *Heinecii* crassiores antilogias. Fatetur hic Jurisconsultus in mutuo transferri dominium. En illius verba §. 365. *Colligimus mutuum esse alienationem; rerumque creditarum Dominium in Debitorem omnino transire.* Quid, quod invehitur in Salmasium, quia Jurisconsultos carpit, ob propugnata in mutuo alienationem. Hæc quippe adjicit in enarratione ad præfata verba Heinecius: *Notum est quos fluctus in simpulo moverit.... Claudius Salmasius, ut Jureconsultos, hanc thesim defendentes ludibrio exponeret. Sed tela ejus ex Jure Civili deprompta, tam fortiter retunderunt, aliaque multo insigniora in illum detorserunt Wissembachius, Fabrettus, alique Viri doctissimi, ut caussa hodie perorata videatur.* Audi nunc eundem Heinecium §. 368. sic loquentem: *Rectissime inde colligere nobis videmur rectæ rationi in se non repugnare pactum usurarium, cum eo initum, qui ex pecunia NOSTRA lucrum insigne facere potest.* Fateris pecuniam tuam alienatam esse: & Tuam vocas? Si alienata, quomodo tua? Et si tua quomodo alienata? An non sunt istæ manifestæ antilogiæ? Alienatam esse pecuniam mutuam, & in creditoris dominium transiisse docent Jurisconsulti, fatente Lutherano nostro. Cum ipso dominio, etiam, inquit *Heinecius cit. §. 365., Periculum ad debitorem procul dubio transit.* Porro ex usu rei alienæ pretium repetere, recte rationi non adversatur? Tota summa periculo subiacet folius debitoris: & lucrum commune erit cum creditori, tum debi-

debitori? Qui ergo sentit commodum, sentire non debet & onus? Duo heinc colligant *Broedersiani*; eorumque asseclæ. Alterum, ipsis Hæreticis fatentibus, rem mutuo creditam alienari, atque in debitoris dominium immigrare. Alterum, inane esse eorundem ratiocinium, quo in hunc modum argutantur: „Quod utrique parti commodum est, vetitum esse nequit: usura moderata utrique parti comoda est: ergo licita. „Major namque propositio absolute falsa est. Dissolutio matrimonii, uxorum pluralitas sæpe utrique parti commodissima est; propterea ne licita? Altera propositio magis falsa est. Si summa pecuniæ quocumque eventu aut sterilis remanet, aut perit, unice debitori perit. Si vero industria debitoris lucrum parit; lucrum istud dividendum inter partes est? Adeo manifesta injustitia hic est, ut nulla tergiversatione eludere illam Adversarii queant. Obtrudere solent, alienari pecuniarum metalla; secus quantitatem. Sed hæc nimis inepta sunt, ut alias dixi. Alienari agrum, domum, equum dicemus, secus quantitatem? Ubi in universa Jurisprudencia futilis istius distinctionis vestigium?

XV. Plura alia rationem momenta adferre possem, quæ brevitatæ gratia missa facio. Quasdam dumtaxat animadversiones perstringam. Et primum Jus Civile in mutuo transferri dominium docet. Qua sane translatione admissa, nullum superest adversariis efugium. Respondet *Broedersen cit. lib. 3. p. 2. c. 7. n. 248.* his verbis: *Licet magna est Juris Civilis Auctoritas, non tamen est infallibilis.* Aliam responsionem præbet n. 247. *Licet Jus Civile sanciat in mutuo transferri dominium, non sequitur propterea naturaliter illud transferri, sed potest illa translatio solummodo esse civilis.* Hæc responsa luculenta sunt argumenta, quæ oppositæ sententiæ falsitatem patefaciunt. Siquidem ideo hæc excogitantur commenta, ut moderata usura honesta probetur. Cur enim Jus Civile, seu Doctissimi Jurisconsulti statuissent hanc Dominii translationem in mutuo, si mutui natura id non exigeret? Quæ necessitas istius arbitrariæ translationis? Qui fieri potuisset, ut tot sæculorum Doctissimi Viri in eandem conspirassent sententiam; nisi naturæ lumen omnibus id præcepisset? Et *Broedersen* cum parvo asseclarum manipulo universæ Jurisconsultorum tum antiquorum, tum juniorum multitudini se se opponere audet? Sed aliam addo animadversionem.

XVI. Theologi omnes octo circiter sæculorum eandem veritatem communiter docent; nempe in mutuo transferri dominium: Ex hac Dominii translatione legi naturæ repugnare inferunt lucrum ex pecuniæ alienæ usu perceptum. Quoniam, quæ usu unico consu-

muntur, bis venderetur, si aliud pro usu, aliud pro dominio præ-
tium exigeretur. Has rationes ab ipsarum rerum notionibus, & ab
ipsa natura repetitas probarunt octo Sæculorum sapientes unanimi
consensu. Molinæus primus fuit, qui eas in discrimen revocavit.
Eundem secuti sunt Calvinistæ, & his temporibus *Broederfiani*. Hoc
adversus tot sæculorum Sapientes apertum bellum, nihil ne audaciæ,
& temeritatis redolet? Tanta istis frons est, ut vultum erigere, ca-
lamumque acuere minime vereantur adversus omnes Catholicæ Re-
ligionis Theologos? Porro communi Theologorum consensui adver-
sari, aut hæresis est, aut hæresim sapit, inquit Melchior Canus.
Accedit, quod minus esset hæc oppositio audax, si idoneis rationum
saltem coloribus esset fucata. Sed quæ opponunt, ut vidimus, ine-
ptissima sunt. Negant transferri dominium, quod mutuator jus ha-
beat ad repetendum tantumdem. Jus istud cum ipso dominio confun-
dunt, distinctionemque, quam inter hæc duo sapientes omnes tum
Jurisconsulti, tum Canonistæ, & Theologi agnoscunt, derident
ut somnium, aut arbitrarium Scholasticorum commentum. Juxta
istos *Broederfianos*, Opifices, mercatores, qui Nobilium, & Magna-
tum creditores sunt, atque adeo jus habent ad exigenda credita,
dominium habent in illorum fundos, & palatia. Negabunt ne
Broederfiani jus mercenariorum, Opificum, Mercatorum ad merce-
dem, ad credita exigenda? Si ergo, ut ipsi contendunt, jus ad rem
idem est, ac rei dominium; præfati creditores dominio re ipsa potiun-
tur in Magnatum, & Nobilium fundos. Hæc autem vel ab ipsis Stoicis
risum extorquent. Omnium tamen rerum notiones pervertunt *Broeder-
fiani*, ut hæreticam doctrinam propugnent. Sed, quod omnem fidem
superat, est, eos tam fidenter publico imponere, dum ajunt a se stare
S. Thomam, S. Bonaventuram, S. Antoninum, & cæteros primi subsellii
Theologos, qui nostram doctrinam acerrime defendunt, & Adversa-
riorum commenta efficaciter labefactant. Labet iterum hic rescribere
potissimum *Broederfianorum* sophisma a ratione petitum, & a D. Tho-
ma jam a quinque sæculis convulsum. Est autem hujusmodi: *Plus
mibi efficitur debitor ille, in quem transtuli dominium rei meæ, quam il-
le, cui solum usum rei meæ concessi. Sed in rebus, in quibus non trans-
fertur dominium, si concedantur ad usum, licet inde aliquid accipere;
sicut patet in locationibus domorum, equorum, & hujusmodi. Ergo mul-
to amplius licet mibi accipere ab eo, in quem per mutuum pecuniæ meæ
dominium transtuli. Paucis verbis sophisma diluit D. Thomas. Di-
cendum, quod hoc ipso, quod dominium pecuniæ meæ transfertur, est
ratio, quare pro usu ejus nihil accipere debeam, vel sperare, quam
mibi*

mibi debitum. Hæc obiter dicta sint. Cæterum plura me daturum spondeo hoc de argumento, atque demonstraturum, nihil prorsus opponi a *Broederianis*, usurarumque Patronis omnibus posse, quod in antecessum labefactatum non sit ab uno S. Thoma Aquinate. Nec tamen jacto demonstrationes evidentes, quæ solo humano ratiocinio partæ, iniquitatem usuræ omnibus persuadeant. Plura sunt jure naturæ vetita, quæ evidenter ob mentis nostræ imbecillitatem demonstrari nequeunt. Cæterum quamvis rationes a naturæ lumine repetitæ vi luculentæ demonstrationis non fruantur: ea tamen pol- lent efficacitate, ut solidum responsum non excipiant. Equidem responsum hujusmodi hætenus non legi. Oppositum judicabunt alii, quod diversa sint hominum ingenia.

§. V I I.

Falsum commentum refellitur; nempe, SS. Patrum tempore consuetudinem moderati fœnoris 4. aut 6. in centum non obtinuisse.

I. Singulis fere paginis inclamat Author Italus Operis: *Dell' impiego del danaro*, SS. Patres solas usuras mordentes, opprimentes, atque immoderatas detestari: secus moderatas quæ hodie obtinent 4. aut 6. in centum. Cur hoc? Quod tunc temporis omnes usuræ essent immoderatæ, & excedentes justum pretium. Moderatæ quippe nondum natæ erant. Pauca ex multis transcribo. *Lib. 2. c. 1. p. 81.*, inquit: *Come i Padri Greci altro non riprovarono mai, che le usure enormi, e le da poveri estorte. Pag. 82. Per ben intendergli quell' equivoco sgombrar conviene, da cui questa disputa principalmente si genera. Parlano dell' usura de' tempi loro, e di quella, che aveano però dinanzi gli occhi, non d' altra essenzialmente diversa, che all' ora non c' era, e non era nata il dar danari con sì tenue frutto, non s' è introdotto, che da poche età: negli antichi tempi erano smisurate le usure Quindi declamavano i Padri, dell' eccesso intendendo, e dello scarnificar i miseri: non possiam però certamente appropriar i lor detti all' uso di far pagar a facoltosi con lor vantaggio, e con lor piacere il quattro per cento.*

II. Mirum est, Virum antiquitatis, & priscarum rerum callentissimum hæc scriptis mandare potuisse. Quod aliqui homines avarissimi hoc, aut illo tempore, & quolibet sæculo, qualibet ætate, & hac etiam nostra immanissimas, atque immoderatas usuras, cum

possint, extorqueant, experientia compertum est. At de hoc, aut illo privatorum hominum scelere, nunc sermo non est. De illis usuris disputatur, quæ publicis legibus permittuntur, & quas homines fœneratores exercere publice solent. Porro quolibet tempore, etiam vetustissimo, Principes, & populorum Rectores in fœnora immoderata ipsi naturæ evidentissime repugnantia severissime animadverterunt. Quolibet tempore Principes leges tulerunt, quibus quantitas fœnoris exigendi præfinita fuit. Leges in medium afferamus, quas Romani, & Imperatores cum Ethnici, tum Christiani pro cohibenda fœneratorum rapacitate, atque cupiditate rogarunt.

III. Et, ut ab antiquissimo ipsius Romanæ Reipublicæ tempore initium capiam, hæc scribit Livius *lib. 10. & 35.* aliisque in locis. *Civitas fœnore laborabat, & cum multis fœnebris legibus constri-cta avaritia esset, via fraudis inita erat, ut in socios, qui non tenerentur iisdem legibus, nomina transcriberent. Ita libero fœnore obtruebant debitores.* Cornelius Tacitus *lib. 6. Annal. ad ann. Urb. conditæ 786.* *Sane Vetus Urbi fœnebre malum, & seditionum, discordiarumque creberrima causa, eoque cohibebatur antiquis quoque, & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim Tabulis sanctum, ne quis unciario fœnore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletum agitaretur. Dein rogatione Tribunitia ad Semiuncias redacta. Postremo vetita usura; multisque Plebiscitis obviam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursus oriebantur.* Unciarium fœnus centesima erat, nempe duodecim in 100, quæ usura moderata tunc erat. Semiunciarium fœnus sex in 100 prodit: illudque parvum fœnus erat. Augustus fœnus diminuit, ut refert Svetonius in ejus vita, *Nam & in vecta Urbi, Alexandrino triumpho, Regia gaza tantam copiam nummaria rei effecit, ut, fœnore diminuto, plurimum pretiis accesserit. Et postea, quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum ejus gratuitum iis, qui cavere in duplum possent, ad tempus indulgit.* Imperator Antoninus Pius fœnus ad minimam coercuit quantitatem, ut narrat Capitolinus in ejus Vita. *Idem fœnus Trientarium hoc est minimis usuris exercuit, ut patrimonio suo plurimos juvaret.* Fœnus Trientarium est quatuor in centum. Hæc erat minima usura; centesima vero communis, & moderata. Imperator Alexander Severus fœneratorum centesimas ad quatuor redegit, ut narrat Lampridius in ejus vita. *Usuras fœneratorum traxit ad trientes pensiones, etiam pauperibus consulens.* Si plura aves, consule Thomasinum in tractatu de negot., & usur. vulgari sermone scripto. Imperatores Severus, & Antoninus constituerunt,

stituerunt, ne ex nudo pacto, seu ex nuda promissione, sed solum ex stipulatione, aliquibus exceptis casibus, usurae deberentur, ut patet ex l. 3. cod. de usur. *Quamvis usura fœnebris pecuniæ citra vinculum stipulationis peti non possint, tamen ex pacti conventionione, accepto ferendæ sunt.* Ubi Glossa inquit: *Usura ex promissione non debentur, nisi stipulanti sint promissæ.* Quoniam, inquiunt Jurisconsulti l. 62. ff. De rei vindicatione; *Usura non natura pervenit, sed jure percipitur:* videlicet, mutui contractus natura sua gratuitus est, & fœnus ultra sortem est contra ejusdem contractus naturam; ideoque natura sua injustum. Verum quia mutuum judicatum fuit opportunum ad res gerendas, toleratæ usurae fuere. Quia vero usurae valde odiosæ erant, cautum fuit, ne ex simplici conventionione, promissione, aut pacto repeti possent, nisi in contractu solemnitas stipulationis accessisset.

IV: Adeo probrosa erat fœneris professio, ut Senatoribus vetita primum fuerit ab Alexandro Severo. Post indultum illis fuit, ut sex, vel, ut contendit Thomasinus in laudato tractatu, duo in centum dumtaxat iisdem solverentur. Ad hanc animam intendens S. Joannes Chrysostomus sic argumentatur homil. 56. alias 57. in Matt. *Si velis externos legislatores audire, audies illos id extremæ imprudentiæ esse putare. Certe iis, qui dignitates occupant, quique Senatum magnum constituunt, non licet hujusmodi lucro debonestari. Sed lex apud illos est, quæ id prohibet. Quomodo igitur non horrendum fuerit, si non parem cœlesti Civitati honorem tribuas, qualem legislatores Romanorum Senatui tribuunt, sed minorem cœlo referas, neque te pudeat tantæ turpitudinis?* Duo tantum, vel ad summum sex in centum exigebant Senatores. Usura isthæc, tametsi moderatissima, iisdem vitandi majoris mali causa permissa interdum fuit. Cæterum vetita illis erat, utpote quæ infamiæ labe eorundem dignitatem deturpabat. Heinc adversus fœneratores Christianos amplam argumentandi materiam colligit S. Chrysostomus. Hæc satis essent ad demonstrandum oppositæ assertionis falsitatem. Verum nonnulla ex Imperatoribus Christianis adferre etiam lubet.

V. Constantinus Imperator pro frugibus mutuo datis immodicam toleravit usuram, nempe fœscuplum, sic exigente illorum temporum calamitate. Hujus quippe Imperatoris subditi majori ex parte Idololatræ erant: vetuit tamen, ne pro pecunia mutuatitia quidquam ultra centesimam reciperetur. Lex Constantini habetur in Cod. Theod. lib. 2. tit. 43. l. 1. & 2. *Pro pecunia ultra singulas centesimas, creditor vetatur accipere.... Quicumque ultra centesimam lege permis-*
sam

*sam aliquid sub occasione necessitatis eruerit, quadrupli pœna, & obligatione constrictus, sine cessatione, sine requie protinus ablata reddi-
bebit. Arcadius Imperator, Theodosii filius, permisit Senatoribus,
istorum avaritia sic postulante, medietatem centesimæ. Senatoribus
sub medietatem centesimæ usuræ ad contractum creditæ pecuniæ cense-
mus admitti. In hanc tolerantiam invehitur Augustinus epist. 153.
ubi inquit. Quid dicam de usuris, quas etiam ipse leges, & iudices
reddi jubent. Audiant Broedersiani, quod sequitur: Hæc, atque
ejusmodi, MALE utique possidentur sed non est quo iudice, repetan-
tur. Injuste possideri fœnera moderata, immo moderatissima, qua-
lia erant sex, aut quatuor, aut duo in 100., clamat Augustinus. Sed
iudex non erat, qui ad restitutionem compelleret.*

VI. Justinianus Imperator pro coercendis usuris leges rogavit
C. de usur. leg. 26. Et primum quidem respectu nobilium legem tu-
lit. *Ideo jubemus illustribus quidem personis, sive eas præcedentibus,
minime licere ultra tertiam partem (quatuor pro centum) centesimæ
usurarum nomine in quocumque contractu vili, vel maximo stipulari.
Octo pro centum permisit Mercatoribus, & opificibus. Illos vero,
qui ergastariis præsumt, vel aliquam licitam negotiationem gerunt, us-
que ad bessem centesimæ usurarum nomine in quocumque contractu suam
stipulationem moderari. Pro communi hominum multitudine semis-
sem, seu sex in 100. constituit. Cæteros autem omnes homines dimi-
dia tantummodo centesimæ, usurarum nomine, posse stipulari, & eam
quantitatem usurarum etiam in aliis omnibus casibus nullo modo amplia-
ri, in quibus circa stipulationem exigi solent. Nec liceat iudici me-
moratam augere taxationem occasione consuetudinis in regione obti-
nentis. Fœnus trajectitium ad centesimam restrinxit. Respectu Agri-
colarum usuram pro frugibus ad octavam modii partem; pro pe-
cunia ad quatuor pro 100. coarctavit. Mirum est, hæc documen-
ta ita latuisse Authorem Operis: Dell'impiego del danaro, ut scri-
beret singulis paginis, occasione data, SS. PP. in usuras tantum
immoderatas declamasse, usurasque moderatas quatuor, aut sex in
centum antiquis temporibus fuisse incognitas, & tempore dumtaxat
nobis proximo esse natas. Hoc profecto scribi nequit absque Prin-
cipum universæ antiquæ, & mediæ ætatis injuria. Quolibet siqui-
dem sæculo Principes usurarum quantitatem præfiniere.*

VII. Porro has usuras non probatas, sed permissas, ut permit-
tuntur lupanaria, a Justiniano, aliisque Imperatoribus docent Ca-
tholici cum S. Thoma 2. 2. q. 78. a. 1. Quod confirmat vel ipse Impe-
rator Leo sapiens, qui usuras a Basilio Patre vetitas se permittere de-
clarat

clarat ob humanæ naturæ infirmitatem. Hæc sunt ejusdem Leonis verba, quæ habentur in *Novel. 83.* „ Si a spiritus legibus ita se mor-
 „ tale genus regi fineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id
 „ vero & decorum, & salutare esset. At quoniam se ad spiritus subli-
 „ mitatem elevare, *Divinæque legis* vocem amplecti non cujusque
 „ est; ac vero quos huc virtus ducat, numero valde pauci sunt,
 „ bene adhuc se res haberet, si saltem secundum leges humanas vi-
 „ veretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ usuræ, *ubique a spiritus*
 „ *Decreto condemnantur.* Id sciens Pater noster, æternæ memoriæ
 „ Princeps, usurarum solutionem sanctione sua prohibendam putavit.
 „ Atqui *propter paupertatem* res illa, non in melius (quem tamen
 „ finem Legislator sibi proposuerat), sed contra in pejus vergit.
 „ Qui enim antea *usurarum* spe, ad *mutuandum pecuniam* prompti
 „ fuerant, post latam legem, quod nihil lucri ex MUTUO perci-
 „ pere possint in eos, qui pecuniis indigent, difficiles, atque im-
 „ mites sunt. Quin etiam ad facile jurandum, quod id fere conse-
 „ quitur, ad jusjurandum abnegandum id occasionem præbuit.
 „ Breviter, *propter redundantem in humana vita perversitatem*, non
 „ modo non profuit legi virtus, verum etiam obfuit. Quamquam
 „ igitur ex se legem culpæ (quod quidem etiam absit) nequeamus,
 „ propterea tamen quod *humana natura* (quomodo diximus) *ad illius*
 „ *sublimitatem non perveniat*, egregium illud præscriptum abroga-
 „ mus, & in contrarium statuimus. ut æris alieni usus *ad usuras*
 „ *procedat*, idque, quomodo veteribus legislatoribus placuit, *ad*
 „ TRIENTES centesimæ, nempe quæ quotannis in singulos solidos
 „ singulas fœneratoribus siliquas pariunt. „

VIII. Leo Sapiens Imperator sæculo IX. declarat, Patrem suum Basilium, cognomento Macedonem, usuram vetasse, ut Divinæ legi contrariam. *Usuræ* enim, inquit Leo Sapiens, *ubique a spiritus De-
 creto condemnantur.* Quapropter, subdit ille, si homines Divinis le-
 gibus regi se finerent, nulla esset de legibus controversia. Verum quia
valde pauci sunt, qui *Divinæ legis vocem amplecti* velint, ideo, Patris
 lege abrogata, usuras ille permittit, *propter redundantem in humana
 vita perversitatem.* Spe quippe lucri, ante Basilii legem, avari homi-
 nes mutuas pecunias tradebant indigentibus, Rogata Basilii lege, a
 mutuandis pecuniis abstinere. Dicant nunc nobis *Broedersiani*: Cur
 Leo Sapiens non edixit, declaravitque, integra legis Patre manente,
 pecunias in posterum non ad *mutuum*, sed *ad interesse* tradendas esse?
 Sed puduisset Sapientem Imperatorem tam futilis commenti, tamque
 puerilis, ineptissimæque distinctiunculæ. Nulli hominum, ante Cal-
 vinia-

vinianos, in mentem venire nugæ similes. Colligat etiam ex hac Constitutione Author: *Dell'impiego del danaro*, quam aberravit a vero, dum toties scripsit, ante proxime elapsum sæculum numquam obtinuisse morem solvendi moderatum proventum quatuor pro centum. Siquidem Leo Sapiens sæculo ix. testatur *veteribus Legislatoris placuisse ad TRIENTES centesimæ usuras coercere*. Tandem discant *Broedersiani*, atque Calviniani, usuras permisisse Leonem Imperatorem propter *paupertatem* levandam. Inanis igitur est, & ridicularia altera distinctiuncula pauperis, & divitis. Quandoquidem si moderatæ usuræ permittendæ forent, potissimum ob levandos pauperes permittendæ essent. Hactenus illi tamen negarunt licitas esse usuras a pauperibus perceptas; licet nullus dubitem, quin deinceps altera inter eos exoritura sit fœneratorum secta, quæ propugnet licitum esse ab iis omnibus usuras exigere, qui solvendo sint. Qui enim a veritate aberrant, nunquam sibi constant, nec ubi pedem figant, habent. Possem posteriorum Principum cujusque fere sæculi decreta adducere, quæ usurarum moderationem definiunt. Illud solum advertendum pro temporum diversitate quantitatem usuræ modo majorem, modo minorem præfinitam esse. Centesima tempore Romanorum, tempore Martini V. duodecima, quia ex tredecim in centum proventus moderatus erat. Nunc alicubi quatuor, alicubi sex, alibi octo. Illud penes omnes certum semper fuit; nempe quidquid sive parvum, sive magnum supra sortem accipiatur, veram usuram esse. Unum dumtaxat posteriorum temporum documentum affero. Sanctus Ludovicus Francorum Rex hæc de usuris statuit. *Prohibemus districte, quod nullas usuras haberi faciant Barones Seneschalli, vel aliæ quæcumque personæ. USURAM INTELLIGIMUS, QUIDQUID EST ULTRA SORTEM.*

IX. Ex his omnibus clare, evidenterque constat, Authorem: *Dell'impiego del danaro* lectores fallere qualibet fere pagina, dum ait, antiquis, mediisque temporibus non obtinuisse usuræ moderatæ consuetudinem. Hac quippe falsi facti positione tanquam certa ab eodem constituta, omnes SS. Patrum, Conciliorum, atque ipsius Cathæchismi Tridentini luculentissimas adversus usuras sanctiones, declarationesque eludit. Ubique enim reponit, Patres, Concilia, Pontifices, detestari usuras, quæ illis temporibus obtinebant. Porro istæ, inquit ille, nimix, immoderatæ, & excedentes erant, ac diversæ omnino ab illis, quæ nunc temporis vigent. Hoc istius Authoris commentum omnium piorum ætatum Imperatores, Principes, Respublicas damnat, tanquam proprii regiminis prævaricatores: Omnes arguit, quod dilaniari a fœneratoribus subditos suos permiserint, nullo unquam

quam adhibito remedio, nulla edita lege, qua fœnora admodum quantitatē restringerent: Omnes denique accusat, quod in commerciis, & mercatura moderandis, a quibus Principatum, opulentiam, & temporaneam felicitatem pendere homines politici ajunt, oscitantes, cœcique fuerint, ac pœne stupidi. Porro quam vigilantes semper fuerint Principes in præfinienda usurarum quantitate, leges, quas indicavi, satis superque patefaciunt. Corruit itaque undecumque præcipuum adversæ opinionis fundamentum.

CAPUT V.

Universi Operis Anacephaleosis. Documentis Cathæchismi Romani, atque Episcoporum Bragadeni Veronensis, & Bossueti Meldensis, exprobandis Richardo Simonio constantem Conciliorum, Romanorum Pontificum, Patrum, Interpretum, & Ecclesiæ Romanæ Traditionem adversus Usuram, Broederfiani ad incitas rediguntur; & Commentarius absolvitur.

I. **T**Ota disputatio nostra præcipue in exponendis, ornandisque omni argumentorum genere Decretalis Pontificiæ articulis versata est. Mutationis, & fœnoris naturæ sincero penicillo depictæ sunt, fucō posito. Calvinistarum inventa, Jansenistarum quorundam artificia labefactavi. Doli, fraudes, captiuncule, quibus circumveniri adversus fœnora leges solent, convulsa penitus remanent. Latius, quam par erat, disputatum a nobis esse, ut media in luce duas poneremus mutui, fœnorisque notiones, dicturi aliqui forte sunt. At falli istos intelligent omnes, quos non latet, mutui, usuræque naturas potissimum in discrimen adductas esse; eoque adversariorum conatus omnes præcipue spectare, ut ejusdem mutationis, fœnorisque imaginem adulterent, confictisque pro ingenio coloribus obducant. Quare opus fuit errantes persequi, illorum ultimos adire recessus, cavillos retundere, technas referare, ut Catholicam veritatem in tuto collocarem. Finitionibus mutui, usuræque pleno in lumine positæ dogma Catholicum adversus usuram hoc pacto confirmavi: Articulus fidei est dari præceptum, quod usuræ

scelus interdicat. Quod scelus usuræ distinctum peccatum est, suamque peculiarem naturam habet, quemadmodum cætera omnia peccata. In hoc æque Calvinistæ, Lutherani, Janseniani, ac Catholici conveniunt. Porro illa ipsa Ecclesia, quæ nobis hoc dogma credendum, exequendumque proponit, ejusdem veram, nitidamque ideam, ac notionem perhibet. Hanc veritatem Catholicorum nemo inficiari audet. Id patet in cæteris aliis articulis. Omnes qui Christi Evangelium profitentur, credunt Trinitatem, Incarnationem, Eucharistiam &c. At quia Arianæ, Nestorianæ, Lutherani, Calvinistæ præfatos articulos in sensu Ecclesiæ Romanæ non credunt; idcirco hæretici sunt. Ob hanc ipsam rationem hæretica est eorum de fœnore doctrina, quæ usuræ crimen fatetur quidem, sed in sensu ab eo, quem Ecclesia Romana perhibet, omnino diverso. Illi quippe solum usuram mordentem, seu immoderatam, opprimentemque pauperes pro peccato habent: secus moderatam, & a divitibus perceptam. Ecclesia Romana e contrario usuram omnem, quantumlibet parvam, non secus ac furtum, ut peccatum detestatur, nulla, sive pauperum, sive divitum distinctione facta. Quodcumque supra sortem accipiatur, sive parvum, sive magnum, propter mutuationis officium, usura est. Hæc est vera, & unica usuræ notio, quam nobis Ecclesia præbuit a lege Mosaica condita ad hæc usque tempora. In hujus propositionis confirmationem Scripturarum, Patrum, Conciliorum, Pontificum, Theologorumque testimonia in medium attuli. Provocavi, & iterum provoco Adversarios *Broedersianos*, ut ostendant nobis diversam usuræ ideam, quam Ecclesia perhibet. Nulla hic ad effugium via patet. Præceptum usuræ in innumeris fere Conciliis discussum, explicatumque est: plurimæque sunt Decretales conditæ, & quatuor proscriptæ super hoc peccato theses. Alterutrum ergo præstent adversarii oportet: videlicet, aut confiteri usuræ finitionem, quam descripsi, latam esse ab Ecclesia: aut aliam diversam, quam Ecclesia in aliquo aut Concilio, aut Cathechismo perhibeat, designare. Nullus hic tergiversationi locus. Aut, quam retuli, probent: aut oppositam ab Ecclesia datam ostendant. Definitio, quam nos retulimus a Moyse, ab Ezechiele, a Patribus omnibus datam esse, palam in hoc Commentario feci.

II. Nunc tria alia Documenta affero in eorum, quæ dixi, confirmationem. Primum est Cathechismi Tridentini p. 3. n. 18. agentis: *Est autem usura quidquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur.* Hæc usuræ finitio est. Effecta, malaque, quæ in pauperes potissimum (quia isti frequentius mutuas pecunias inquirunt) usura induci.

ducit, Catechismus Romanus exponit. Idque cætera Concilia præstant. Si licita cum divitibus usura esset, decepisset Ecclesia fideles, nisi id declarasset. Homicidium vetitum absolute est: at quia in bello justo, vel autoritate publica factum, licitum est, id declaravit Ecclesia. Licita est usura moderata a divitibus, a mercatoribus percepta? Et nunquam id declaravit Ecclesia? Quin semper absolute, nullaque personarum, sive divitum, sive pauperum distinctione adhibita, usuram quamlibet, & a quocumque exactam improbavit? Ergo Author Operis: *Dell' impiego del danaro*, qui oppositum docet, aut Ecclesiam ipsam accuset necessum est, ac si in explicando dogmate adversus usuram defecisset muneri suo, veritatemque fidelibus necessario manifestandam siluisset; aut suum præfatum librum, in quo a capite ad calcem usura moderata a mercatoribus, divitibusque percepta defenditur, omnino retractet oportet.

III. Alterum documentum, quo vera usuræ notio proditur, transcribo ex *Doctrina Christiana*, quam Illustrissimus D. Bragadenus Episcopus Veronensis edidit anno 1742., ut Gregem sibi a Deo commissum imbueret, & ab erroribus, quos feri ab aliquibus in hac de usura controversia inaudierat, immunem servaret. Hæc autem habentur in explicatione septimi mandati Decalogi. *M. Vorrei sentire spiegato quel nome di usura. D. Il Bellarmino nella seconda parte lo spiega con queste parole -- Le usure le quali si fanno prestando danari con patto, che si rendano con tanto di più --: E ciò, che del danaro egli dice, s' intende anche di tutte quelle altre cose, le quali si danno ad altrui con l' obbligo di farne poi la restituzione, non già con quelle medesime, ma con altre equivalenti: che è quel contratto, il qual si dice Mutuo, e con più conosciuto nome prestanza, o sia prestito, ne altro può mai essere, quantunque con altro nome si chiami. E quel tanto di più, nel qual consiste l' usura, non vuole dir ciò, che i più avari esigono di più del solito, ma ogni MINIMA cosa, che si prenda di più del capitale prestato. M. Se tutto questo è vero, quelle cose adunque grandi, o picciole, che per tali contratti alcuno riceve più del suo capitale, non saranno veramente Pro, o Frutti, come soglion chiamarsi, ma tante usure. D. Tante usure e non mai altro saranno allor appunto, quando si ricevano come frutti, e pro delle cose prestate. Ma non così quando si ricevano per qualche titolo, o risarcimento, il quale sia giusto, e con giusta stima tassato, reale, e non supposto, ne sia comune, cioè di quelli, che in tutte le prestanze ordinariamente si troverebbero. Senza le quali condizioni con frode, e distruzione della legge, si verrebbe a far comparir impossibile, o almeno rarissimo un peccato,*

che dalla Scrittura , e da' Santi Padri fu sempre detestato , come uno de più facili , e de' più frequenti . Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam , iisdemque pro tanto sustinendo onere singulare infundit lumen . Istorum libri Doctrinales, seu *Doctrina Christiana*, magnæ sunt Authoritatis . Quoties ab his doctrinis recedunt libri Casuistarum , plerumque nihili faciendi sunt : arcendique ab excipiendis fidelium Confessionibus Sacerdotes illi , qui propriæ Ecclesiæ doctrinam parvi faciunt , ut opinionibus laxiorum Casuistarum adhæreant . Quid , quod laudata Episcopi Veronensis *Doctrina* Cl. Virorum suffragiis , severo præmissio examine , Romæ adprobata fuit ? Aliorum Episcoporum *Doctrina* hoc idem de usura docent .

IV. Tertium documentum sumptum est ex secunda *Instructione* Pastoralis Illm̃i Domini Jacobi Benigni BOSSUET, Episcopi Meldensis in Opus inscriptum : *Le Nouveau Testament de N.S.J.C. traduit &c. avec des Remarques &c.* impressum Trevoltii 1702. Porro adversus animadversionem Galli Interpretis , qui est Richardus Simonius , in illud Luc. 6.v.35. *Mutuum date , nihil inde sperantes* , hæc scribit Episcopus Meldensis ., La tradition constante des Conciles a commencer , par les plus anciens , celle des Papes , des Peres , des interpretes , & de l'Eglise Romaine , est d'interpreter CE VERSET comme prohibitif , du profit , qu' on tire du prêt ; *inde* : c'est-a dire , de l'usure . L'Auteur a préféré à cette tradition la Doctrine de Grotius , dont il a composé sa Note , & qui est faite expressément pour éluder cette prohibition , & pour ôter a l'Eglise LE SEUL PASSAGE du Nouveau Testament , où le crime de l'usure est prohibé . Ce critique , non plus que le nôtre , n'allégué aucun Pere , *ni aucun Auteur Catholique* : Tout lui est contraire ; il se fonde sur son seul raisonnement , mauvais garant , de l'interprétation des Ecritures . Il faut donc rejeter la Note sur ce verset , & par le même moyen supprimer le *Desperantes* , qui aussi bien , de l'aveu de l'Auteur , répugne a la suite du discours , & ne sert qu'a donner des vues pour obscurcir le véritable sens de ce passage. Il n'y a déjà que trop de relâchement sur cette partie de la Morale Chrétienne , & l'usure n'est que trop commune , sans encore l'autoriser par des Notes sur le Nouveau Testament , qu'on met entre les mains de tout le Monde ., Gravissimum Viri Cl. documentum latine sic verto . *Constans Conciliorum traditio , ab antiquioribus arcessita , illa Pontificum Romanorum , Patrum , Interpretum , Ecclesiæque Romanae est , hunc versiculum explicandum esse , ut prohibentem lucrum , quod percipitur ex mutuo , inde , hoc est ex usura . Huic tradi-*

traditioni Auctor (Simonius) prætulit Grotii doctrinam, unde suam conflavit notationem, quæ eo consilio facta est, ut banc prohibitionem elud eret, utque Ecclesiæ unum illum Novi Testamenti locum eriperet, in quo usuræ crimen prohibetur. Censor ille (Grotius) non magis, quam hic noster (Simonius) neque Patrem ullum dicti sui testem appellat, neque ullum Scriptorem Catholicum. Quidquid horum est, illi est adversarium. Uno suo ille nititur ratiocinio, interpretationis Scripturarum vade malo. Oportet igitur, ut in hunc versiculum adnotatio rejiciatur, utque eodem modo deleatur vox desperantes, quæ perinde, ut idem Auctor fatetur, repugnat seriei, colligationique orationis, neque ullius est usus, nisi ut sensum hujusce loci implicet, reddatque obscurum. Nimium hæc pars Moralis Christianæ vitata est, & usura latius grassatur, quin sit opus eam in Novum Testamentum adnotationibus confirmare, quæ omnium terantur manibus.

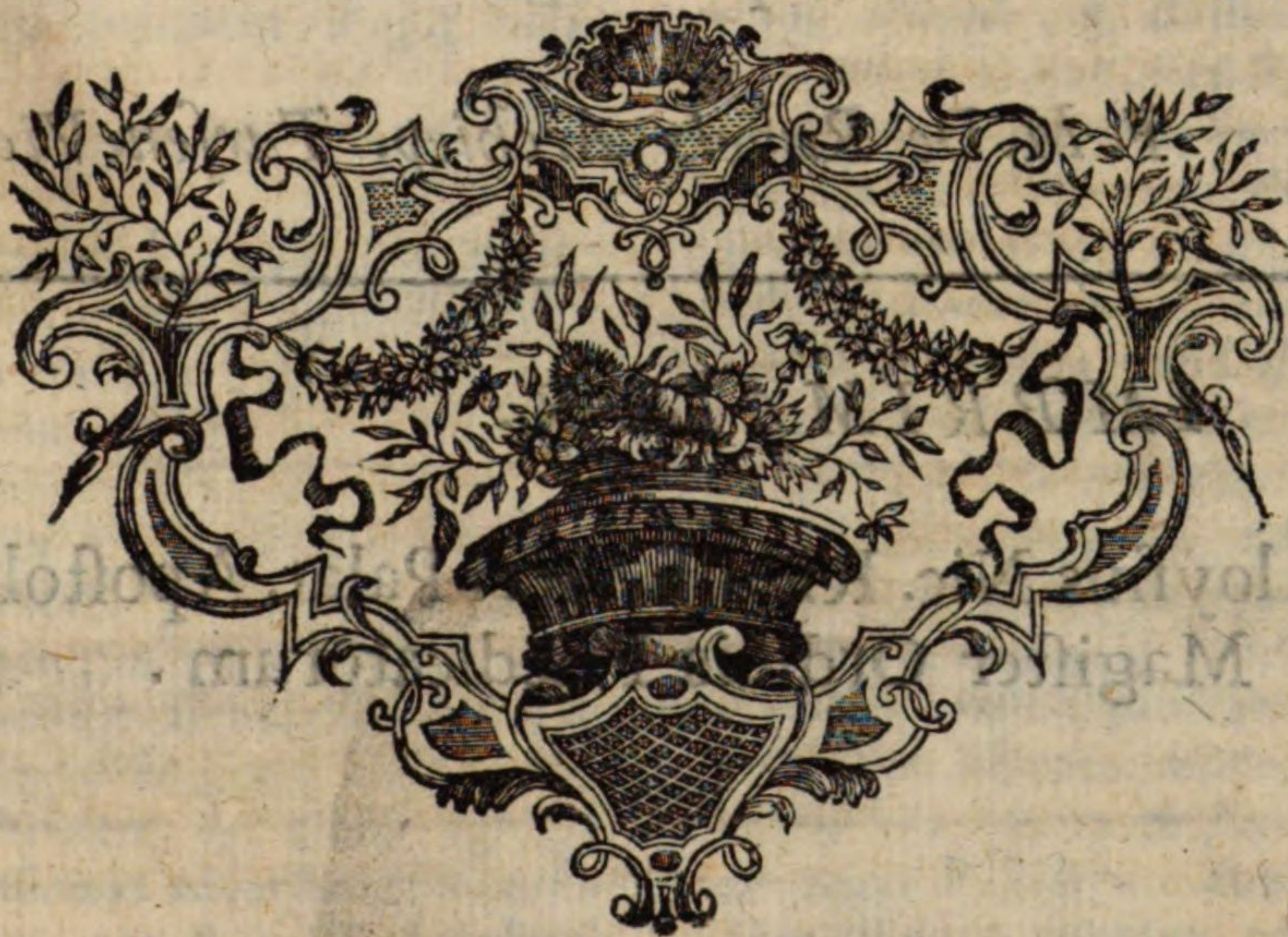
V. Doctissimum Episcopum BOSSUETUM de Gallia, deque universa Ecclesia optime meritum venerantur omnes. In tanti ergo Viri doctrinam oculos, animumque convertant tum illi, qui in aliis controversiis verborum apices cavillantur; tum alii, qui scribere non erubescunt, vix Antiquorum aliquem præfatum Lucæ textum usurpasse, ut interdictam a Christo Domino usuram evinceret. Author Operis: *Dell' impiego del danaro* integrum Caput IV. lib. I. insumit, ut demonstret Textum hunc ne oblique quidem fœnus prohibere, aut respicere. *Non tratta egli quivi per ombra del prestar con usura, o senza pag. 38.... Come mai si fa entrar què, e da che mai si ricava un precetto generale di non dare a niuno somme di danaro con frutto: pag. 39. Egli è indubitato, che siccome in oggi, e dopo che tali parole nel moderno senso s' incominciarono a intendere, non c' è stato, e non c' è chi contra ogni prò favelli, e non lo metta subito innanzi, o non ne faccia il suo primo Achille: così sarebbe senza dubbio avvenuto ne' tempi antichi, se fossero all' ora state intese all' istesso modo. pag. 47.* Porro subdit, majorem Antiquorum partem hunc textum neglexisse. Doctrinæ insuper variationem in Ecclesia evenisse in hac controversia hic quoque impropèrat, dum ait: *Dopo che tali parole nel moderno senso s' incominciarono a intendere.* Audistis? Doctrina Moderna est, quæ fœnus ab Evangelista Luca vetari asserit. Verum doctissimus Bossuetus ejusmodi commenta refellit, tanquam perpetuæ Ecclesiæ Romanæ Traditioni adversa. Richardus Simonius cum Grotio, cæterisque Protestantibus Evangelicum Textum in suis Adnotationibus cavillatur. Exprobrat tamen eidem Bossuetus, quod hæretici hominis interpretamentum Ecclesiæ Catholicæ Traditioni præ-

prætulerit. Quæ omnia pudore suffundere deberent scitulos nonnullos Italiæ nostræ, qui incredibili ausu Hæreticorum vestigiis insistentes, Ecclesiæ Romanæ adversus usuram Dogma, tamquam *Scholasticorum* inventum derident. Episcopi Sapientissimi, quos Deus posuit regere Ecclesiam suam, cum voce, tum scriptis clamant, omnium Theologorum choro concinente, hunc Evangelicum textum: *Mutuum date, nihil inde sperantes*, usuræ crimen interdicere. Adversus hanc vivam Ecclesiæ vocem jurgantur Juniores quidam Scripturarum, & Apostolicæ Traditionis plane imperiti. Verum in eam spem erigor, fore, ut, postquam hæc documenta, simulque omnia hætenus a nobis dicta serio perpenderint, erroneas suas opinionationes sint retractaturi.

VI. In medium exposita in priorem Pontificiæ Epistolæ partem doctrina, quæ ipsum Catholicum Dogma spectat, & convulso errore eidem opposito, in alteram ejusdem Epistolæ partem pauca, quo ad interpretandæ Decretalis ratio ferebat, dicta sunt. Quamvis enim Pontifex Summus nullam Catholicorum de Contractibus peculiarem opinionem perstrinxerit; tamen regulas universales præstituit, ex quibus facile colligere quisque valeat, quinam sint, nec ne, fœneratitii contractus. Quamobrem & ego Apostolicæ Decretali insistens, quosdam contractus implicitos, & innominatos refutavi, quod omnem de medio usuram reipsa auferant. Idque potissimum præstiti, ut hæreticorum calumniis occurrerem, qui effutiant, nos usuræ vocem, secus rem ipsam, insectari. Obiter tamen, & cursim hoc peregi, alio subinde in Opere, & ex instituto argumentum hujusmodi pertracturus. Duplex quippe Adversariorum genus Catholicæ Doctrinæ adversus usuram insidias struit, ut indicavimus. Alterum Hæreticorum, qui usuram moderatam, honestam clare afferunt: Alterum quorundam mitioris Ethices Casuistarum, qui festivis commentis omnem prorsus usuram aliquo honestare fuco conantur. Prioris generis Adversarios in hoc Commentario refutavimus. Alio in Opere cæterorum commenta labefactabo, omni humano respectu procul a nobis abire jussu, solaque præ oculis habita veritate. Quoniam *vetitas manet, & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in secula seculorum*. Nec est apud eam accipere personas, neque differentias, sed, quæ justa sunt, facit omnibus. Et omnes populi clamaverunt, & dixerunt: magna est veritas, & prævalet. Esdr. 3. c. 4. Contra, fat scio, clamant tertio quoque verbo Probabilistæ, veritatem vix ac ne vix quidem inveniri posse: idcirco pro humanarum actionum regula non verita-

ritatem, sed probabilitatem statuunt. Verum audiant illi Angelicum Doctorem inquiringem: *Omnis homo, a natura non degenerans, veritatem amat; & eam scire super omnia desiderat. Quam si quis concupiscit vero corde, & eam quaesierit in simplicitate cordis sui, ipsa se ipsam manifestabit; & Deus, qui hoc promittit, verax est.* Opus. 73.

F I N I S .

IMPRIMATUR.

**Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro
Sacri Palatii Apostolici.**

F. M. De Rubeis Archiep. Tarsen. Vicesg.

IMPRIMATUR.

**F. Aloyfius Nic. Ridolfi Sacri Palat. Apostolici
Magister Ordinis Prædicatorum .**

I N D E X

R E R U M M E M O R A B I L I U M

Quæ hoc COMMENTARIO continentur.

A

A Uthor Libri : *Dell'impiego del danaro*, V. *Impiego del danaro*.

Andræ de Colonia Liber de Usura primum Gratianopoli, tum Romæ damnatus. *Pag. 3. n. III.*

B

Barbeyraci sententia de usura. *p. 118. n. IX.* A Patribus fuisse reprobata quasunque usuras aperte fatetur. *ibid.*

Barchmanus Pseudo - Archiepiscopus Ultrajectinus adversus usurarum propugnatores insurgit. *p. 7. n. X.* Cum Pseudo-Capitulo Ultrajectino Opus typis edidit, quo Catholicam doctrinam de usura egregie confirmat adversus Broederfennium. *pag. 8. n. XI.* Laudatur Brachmani Opus. *ibid. n. XII.* & *p. 20. n. VIII.* Vid. *Census; & Janseniani.*

BENEDICTUS XIV. P.O.M. opinionum monstra de impudicitia, non ita pridem typis cusa, execratur, ac damnat. *p. 2. n. I.* Controversiam de usura, recens

excitatam, expendendam committit peculiari Congregationi ab eo institutæ Purpuratorum Patrum, Prælatorum, ac Theologorum. *ibid. & p. 11. n. II.* & III. Epistolam Decretalem edit, qua convellit errores circa usuram, & Catholicam sententiam firmat. *ibid.* Totius Epist. accurata Synopsis. *p. 12.* & *seqq. n. IV.* & *seqq.* Primus *Dogmaticus* error de usura in ea proscriptus. *p. 12. n. V. VI.* & VII. Secundus item *Casuisticus*. *ibid. n. VIII.* Cur contractum, qui controversiæ causam initio præbuerat, minime damnavit. *p. 10.* & *seqq. n. I.* & *seqq. p. 152. n. I.* Prudentissime abstinuit a proscriptione Librorum usuram moderatam tutantium. *p. 19.* & *seq. n. V.* & *seqq. V. Usura.* Sophisma ineptissimum solvitur eorum, qui mutatis vocibus probare putant nihil a BENEDICTO XIV. S. P. fuisse statutum circa præsentem controversiæ statum de usura. *p. 71.* & *seqq. n. I.* & *seqq. p. 165. n. V.* & *seqq.* Aptissima documenta præbet in sua Decretali, atque executioni

tionem mandari præcipit. *p. 127. & seqq. n. I. & seqq.* Prudentissime, ac gravi necessitate urgente damnavit illam Casuistarum sententiam, qua adferebant mutuo semper inesse quosdam titulos, vi quorum aliquid supra sortem percipi jure posset. *p. 144. §. III.* Licet præteriverit silentio contractus illos, qui excitatæ controversiæ occasionem dederunt, ex iis tamen quæ constituit in sua Decretali manifeste usuraria labe inquinati deprehenduntur. *p. 152. n. I. p. 164. & seqq. n. II. & seqq.* Sapientissime distinxit in sua Decretali titulos mutuo innatos, & intrinsecos, ab iis, qui extrinsecus mutuo adveniunt. *p. 155. & seqq. n. I. & seqq.* Sapienter indicat qui sint Scriptores consulendi in Moralibus controversiis dirimendis. *p. 161. & seqq. n. IV. & seqq.* Diluitur eorum sophisma, qui sparserunt in vulgus, Summum Pontificem BENEDICTUM XIV. permisisse Edicto suo moderatum lucrum ex mutuo. *p. 180. & seqq. n. I. & seqq.*

Boehmerus (Justus Hennigius) Catholicam de usuris sententiam egregie confirmavit. *p. 116. & seqq. n. VIII.*

Bossuetus (Jacobus Benignus) Evangelio Lucæ vetitum esse quamlibet usuram docet. *p. 204. & seq. n. III. & seq.*

Bragadenus Episcopus Veronensis. *V. Veronensis Episcopus.*

Broedersen. *V. Nicolaus Broedersen.*

C

Calvini sententia de usura. *p. 2. n. II.* Cæremoniali præcepto vetitum fuisse Judæis putat, quod Evangelio abrogatum, Christianos non obligat. *ibid.*

Carolo Molinæo auctore usura commutanti justitiæ minime adversatur. *p. 2. n. II.* Cum caritate pugnat, si nimia sit. *ibid.* Juste exigitur a divitibus, non item a pauperibus, aut ab illis qui ob fortuitum casum pecunia indigent, cui restituendæ opportuno tempore pares sunt. *ibid.* Molinæi error de usura fusius explicatus. *p. 59. & seqq. n. III. & seqq.* Fatetur, Theologos Scholasticos, Canonistas, & Legistas cujusvis generis usuras damnare. *p. 115. n. V.*

Catechismus Concilii Tridentini quodlibet lucrum ex mutuo usuram appellat. *p. 202. n. I.*

Casuistarum Torrecillæ, Tamburini, Lessii, de Lugo, Malderi &c. doctrina singularis de mutuo. *p. 138. & seqq. n. II. & seqq.* Mutuo semper inesse titulos aliquos veluti innatos putant, quorum adminiculo aliquid supra sortem exigi potest. *ibid. & p. 149. & seqq. n. II. & seqq.*

P. Lessius damnatæ propositionis

nis Auctor . *p.* 142. *n.* XIII. Mala fides P. Vivæ . *ibid.* Laxiorum Casuistarum doctrinam exscribit , ac confectatur Broederfenius . *p.* 147. & *seq.* *n.* IV. Arcanum probabilisticum , quo ingeniosi Juniores Molina , Lessius , Tamburinus , Lugo , Gibalinus , Bonacina &c. contractus manifeste usurarios ab usuræ labe liberant . *p.* 149. & *seq.* *n.* II. & *seqq.* Speciosa P. Pichleri opinio , qua usuram putat conditionate a Deo vetitam , si nimirum Principum consensu , civitatis , aut patriæ consuetudine non permittatur . *p.* 150. *n.* V. Casuistæ , Catholici , & Novatores usurarios contractus sustinent , ac defendunt , diversis tamen principiis innixi . *p.* 157. & *seq.* *n.* I. & *seqq.* Utrorumque errores refellit , ac damnat Summus Pont. BENEDICTUS XIV. in sua Decretali . *p.* 158. *n.* IV. Cardinalis Cajetanus , & Dominicus Soto plus æquo rigidi in eo quod spectat ad fructus perceptos a ministris Montium Pietatis , quibus usuram subesse putarunt . *p.* 160. *n.* II. Quinam Scriptores consulendi in Moralibus questionibus dirimendis ex præscripto Summi Pontificis BENEDICTI XIV. *p.* 161. & *seqq.* *n.* IV. & *seqq.* Censuræ , & notæ qua ratione ferri impune possint in Casuistarum sententias laxas a pri-

vato Scriptore . *p.* 167. & *seqq.* *n.* I. & *seqq.* Summorum Pontificum prohibitiones de censuris ferendis quomodo intelligantur . *ibid.* Quod unus , aut alter Casuista alicujus sententiæ author sit , non continuo ea sententia inter authores Catholicos controversa dici potest . *p.* 169. *num.* V. & *seqq.* P. Leonardi Lessii damnata doctrina de pecunia præsentis majoris pretii , quam sperata . *p.* 176. & *seq.* *n.* V. & *seq.*

Capitulum Ultrajectinum . V. Bar-chmanus Pseudo Archiepiscopus .

Censuræ , & notæ qua ratione ferri impune possint in laxas Casuistarum sententias a privato Scriptore . *p.* 167. & *seqq.* *n.* I. & *seqq.* Summorum Pontificum prohibitiones de censuris ferendis , quomodo intelligantur . *ibid.*

Census reales sublatis in Belgio , & personales utrinque redimibiles perperam subrogati . *p.* 3. *n.* IV. Deferuntur ad tribunal Theologorum . *ibid.* Doctores Lovanienses sua consultatione ceu omnino usurarios , aut usuræ periculi plenos declarant . *p.* 4. & *seq.* *n.* IV. & *seqq.* *p.* 6. & *seq.* *n.* IX. Schirlandiæ , & Gondæ Pastores census ejusmodi etsi de usura suspectos , tolerari posse putant ob patriæ commoda . *p.* 6. & *seq.* *n.* IX. Novæ turbæ , & disceptationes

in Belgio circa ejusmodi census . *p. 7. & seqq. n. X.* Pseudo-Archiep. Ultrajectinus ceu usurarios damnat , reliquosque inaugurandos Episcopos ut eosdem damnarent adigit . *ibid.* Doctiores Jansenistæ calculum adjiciunt : nonnulli reipublicæ commodis studentes magis , quam veritati, obluantur , & in Calvinii &c. sententiam abeunt . *p. 8. n. X.* Census personales utrinque redimibiles prorsus usurarii deprehenduntur . *p. 175. & seqq. n. I. & seqq.* Census reales utrinque redimibiles sensim sine sensu in personales evaserunt apud Germanos ope Probabilismi . *p. 178. n. VIII.* Quam a vero abludunt ii , qui ex censibus realibus ab Ecclesia approbatis , putant elici inde posse etiam personales census esse licitos , seu lucrum ex mutuo . *p. 182. & seqq. n. I. & seqq.*

Claudius Salmasius Calvinii , ac Molinæi errorem de Usura amplificat . *p. 2. n. III.* Usuræ definitio ab eo tradita rejicitur . *p. 34. & seqq. n. II. & seqq.* Miserum Salmasii effugium præcluditur . *p. 48. n. VII.* Illius sententia fusius explicatur . *p. 62 & seq. n. X.* Negare non audet, usuram in Evangelio fuisse damnatam . *p. 94. n. VI.*

Cloppenburgius . *V. Joannes Cloppenburgius .*

Concilium Lateranense usuras

Evangelio esse oppositas aperte docet . *p. 97. n. X.* Innumera alia Concilia quamcumque usuram damnant, ac reprobant . *p. 112. n. II.*

Contractus a mutuo distincti justii & honesti sunt, si æqualitas servetur . *p. 128. n. I.* Si non servetur æqualitas, non usuræ, sed injustitiæ crimen committitur . *ibid.* Contractus a mutuo distinctos in eodem mutuo semper implicitos esse , eorumque titulo justum lucrum ex mutuo exigere posse temerarium est adserere . *p. 12. n. XI. p. 125. & seq. n. II. & seqq. p. 137. 138. & seqq. n. I. & seq.* Variæ contractuum formulæ , quæ causam dedere gravissimo errori proscribendo; nempe mutuum semper comitari contractus aliquos , quorum præsidio lucrum justum evadit . *p. 144. & seqq. n. I. & seqq.* Inepta contractuum formula a Broëderseño proposita rejicitur . *p. 146. & seqq. n. I. & seqq.* Arcanum probabilisticum, quo ingeniosi Juniores , Molina, Lessius , Tamburinus , Lugo , Gibalinus , Bonacina &c. contractus manifeste usurarios ab usuræ labe liberant . *p. 149. & seq. n. II. & seqq.* Prudentissime præteriit Summus Pontifex BENEDICTUS XIV. eos contractus , qui excitatæ controversiæ causam dedere . *p. 152. n. I. & p. 164. & seqq. n. I. & seqq.* Ex iis tamen , quæ in sua Decretali con-

constituit, manifeste usurae la-
be inquinati deprehenduntur.
*p. 152. n. I. & p. 165. & seq.
n. VI. & seqq. p. 173. & seqq.
n. I. & seqq. Contractibus in-*
nominatis quam absurde abu-
tuntur ex Casuistis nonnulli.
p. 174. & seq. n. II. & seqq.
Contractus, qui controversiae
causam dedere, usurarii pro-
bantur. *p. 179. n. I. & seq.*
Coreur. V. Le Coreur.

D

De Colonia. V. Andreae de Colo-
nia.

Dell' impiego del danaro; Liber
sic inscriptus. V. Impiego del da-
naro.

De Lugo. V. Casuistarum.

Dominicus Soto, ceu usurarum
patronus falso vocatur a Broe-
dersenio, ejusque Interprete
Italo. *p. 94. n. VII. & p. 96.
n. IX.* Fuit plus æquo rigidus
cum Cajetano in eo quod spe-
ctat ad fructus perceptos a Mi-
nistris Montium Pietatis, qui-
bus usuram subesse putavit.
p. 160. n. II.

E

Emanuel Maignanus ad errorem
Calvini &c. de usura proxime
accedit. *p. 3. n. III.* Ejusdem
Dissertatio quinque Episcopo-
rum, ac tandem Romanæ Sedis
censura proscripta est. *ibid.*

F

Fœnus. V. Usura.

G

Gaytte (Jacobus) egregium opus
edit adversus usurarum patro-
nos. *p. 15. n. XIV.* Vulgatam
definitionem mutui in bono lu-
mine collocat, & ab adversa-
riorum telis vindicat. *p. 26.
& seq. n. I. & seqq.*

Grotius. V. Hugonis Grotii.

H

Hæretici Scriptores plane multi
fatentur, usuras cujusvis gene-
neris improbatas fuisse a Patri-
bus, Conciliis, Pontificibus,
Theologis, Canonistis &c. *p. 114.
& seqq. n. II. & seqq.*

Hebræis Deus usuras concessit
cum Amalecitis & Amorrhæis,
quibuscum justa bella gerebant.
p. 81. n. VIII. & p. 86. n. III.
Vel certe usuras easdem illis
ob duritiam cordis permisit.
*p. 82. n. VIII. & seq. & p. 87.
n. IV.* Hebræorum multa, &
varia cum aliis nationibus
commerciorum enumerantur. *p. 88.
& seq. n. I. & seq.*

Heinecius in mutuo transferri do-
minium fatetur. *p. 192. n. XIV.*
Aperta Heinecii antilogia. *ibid.*

Hugonis Grotii orthodoxa de
usura sententia, sanctisque Pa-
tribus

tribus consentanea. *p. 80. n. III.*
& p. 115. & seq. n. VI.

I

Janseniani in Belgio fœderato controversias excitant de usura. *p. 3. & seqq. n. IV. & seqq.* Nova dissidia excitata de eodem argumento. *p. 7. & seqq. n. X.* Pseudo - Archiepiscopus Ultrajectinus usurarios damnat, reliquosque inaugurandos Episcopos, ut eosdem damnarent adigit. *ibid.* Doctiores Jansenistæ calculum adjiciunt. *p. 8. n. X. V. Barchmanus. Imperatores. V. Principes.*

Impiego del danaro. Author Libri: *Dell' impiego del danaro* Molinæi, Salmasii, Broederse-
 senii &c. errorem circa usuram data opera defendit. *p. 10. n. XV.* Immoderatam, mordentem, atque opprimentem usuram a Scriptura & Patribus improbari putat; non item illam, quæ moderata est, atque a diviti-
 bus exigitur. *ibid.* Scitam vulgatamque doctrinam de pecunia suapte natura sterili, deque translato dominio in mutuo ceu fabulam habet. *ibid.* Capitalis ipsius error de dominio minime translato in mutuo, refellitur, totumque illius sistema evertitur. *p. 45. & seqq. n. I. & seqq.* Usuram lucrum ex mutuo definiri perperam negat. *p. 30. n. IV.* Refelluntur

ejus argumenta, quibus errorem oppositum suadere nititur. *p. 50. & seqq. n. X. & seqq.* Sententia illius fusius explicatur, & cum Calvinii, Salmasii, Molinæi, Noodt, & Broederse-
 nii errore congruere demonstratur. *p. 65. & seqq. n. XIII. & seqq. & p. 73. & seqq. n. I. & seqq.* Hæreticorum doctrinam manifeste sequitur. *ibid.* Totidem verbis exscribit errorem Salmasii. *p. 76. n. VII.* Doctrinæ mutationem circa usuram Ecclesiæ affingit. *p. 78. n. X.* Inverecunde lacerat SS. Ecclesiæ Doctores Ambrosium, & Thomam Aquinatem, quod errori suo manifeste repugnent. *p. 86. & seq. n. II. & seqq.* Veras usuras defendit. *p. 87. & seq. n. V.* Textum Evangelii, quo usura damnatur, misere detorquet. *p. 95. & seq. n. IX. & seq.* Perperam in subsidium vocat Dominicum Soto. *p. 96. n. IX.* In universam Scripturam Sacram Pyrrhonismum, & Scepticismum invehit. *p. 97. & seqq. n. I. & seqq.* Sublimiores Theologiæ controversias dirimendas sibi sumpsit, quin umquam prius eisdem studuerit, aut de illis cogitaverit. *p. 99. n. IV. & p. 121. n. I.* Falso adserit a SS. Patribus noxiam, non innoxiam usuram fuisse damnatam. *p. 100. & seqq. usque ad n. III.* Propriis armis jugulatur. *p. 110. & seq. n. VI.* Con-
 fiden-

fidenter adserit Patres , Pontifices , Concilia , Theologos , & Canonistas moderatas usuras defendere , cum tamen vel ipsi Protestantes usurarum patroni aperte id ipsum pernegent . *p. 114. & seqq. n. I. & seqq.* Aut hæreticam , aut hæresi proximam putant Theologi Catholici omnes sententiam Broederseii , ejusque Interpretis Itali . *p. 119. n. XII.* Idem ipse Broederseii Interpres aperte profitetur , se Calvinii , Molinæi , Salmasii , aliorumque Hæreticorum doctrinam de usura propugnare , eamque adversus Catholicos omnes sanam esse confidentissime adserit . *p. 121. & seq. n. I. & seqq.* Eandem sententiam a SS. PP. Conciliorum , ac Pontificum Decretis propugnari audacissime adserit . *p. 122.* In mutuo semper adesse titulos veluti innatos putat , quorum causalum ex illo percipi jure possit . *p. 143. n. XVIII.* Principum potestate , ac legibus civilibus usuram licitam fieri posse putat . *p. 151. n. VI.* Putat se in Paschali sophisma detexisse , cujus tamen sophismatis is ipse author est , in ejusque caput regeritur . *p. 181. & seq. n. III.* Ex eo quod fructum ex realibus censibus percipere licitum est , inepte eruit , etiam ex mutuo lucrum moderatum percipi licite posse . *p. 182. & seqq. n. I. & seqq.* Contra doctrinam a

proprio Episcopo Veronensi typis vulgatam insurrexit Broederseii Italus Interpres . *p. 203. n. II.*

Joannes Cloppenburgius Molinæi , Calvinique errores de usura amplificat . *p. 2. n. III.*
Interpres Italus Broederseii .
V. Impiego del danaro .

L

Le Coreur Author Libri *Traité de la pratique des Billets &c.* vulgatam mutui definitionem oppugnat . *p. 3. n. III.* Mutuum alterum consumptionis , negotiationis alterum commentus est ; ac illud quidem , non istud verum mutuum affirmat ; atque ex hoc perceptum lucrum usuræ labe expers esse putat . *ibid.*
Leges civiles , aut patriæ usuras quantumvis moderatas licitas efficere minime possunt . *p. 150. & seq. n. VI.*

Lessius (P. Leonardus .) *V. Casuistarum .*

Lovanienses Doctores interpellati de sententia dicenda de censibus personalibus utrinque redimibilibus in Belgio inductis . *p. 3. & seqq. n. IV. & seqq.* Una atque altera consultatione declarant usurarios illos esse , adeoque eliminandos . *ibid.*
Broederseii Jansenianus mala fide Lovaniensium DD. sententiam exhibet . *p. 5. & seq. n. VII. & seqq.*

De Lugo . *V. Casuistarum .*

Mai-

M

Maignanus . *V. Emanuel Maignanus* .

Malderus . *V. Casuistarum* .

Melanchtonis (Philippi) accuratissima usuræ definitio . *p. 33. n. V.* Quasunque usuras a SS. Patribus fuisse improbatas aperte docet . *p. 115. n. IV.*

Molinæus . *V. Carolo Molinæo* .

Mutui vulgata definitio a *le Co-reur* oppugnata . *p. 3. n. III. V. Le Co-reur* . Subinde a Broederfenio . *p. 9. n. XIV.* Denique ab Italo Auctore libri *Dell' impiego del denaro* . *p. 10. n. XV.* Eandem tamen vulgata definitionem BENEDICTUS XIV. in sua Decretali confirmat . *p. 12. n. VI. & p. 21. & seqq. n. I. & seqq.* Mutationis contractui junguntur interdum tituli quidam , quorum causa lucrum ex pecunia credita licitum est *p. 13. n. IX. & p. 124. & seqq. n. I. & seqq.* Falsa & temeraria est auctore BENEDICTO XIV. S. P. ea opinio , quæ ait , semper adesse in mutuo titulos quosdam , ob quos lucrum ex pecunia credita perceptum licitum fiat . *p. 12. n. XI. p. 125. & seqq. n. II. & seqq. p. 136. & seqq. n. I. & seqq. p. 155. & seqq. n. I. & seqq. V. Usura* . Vulgata mutui definitio explicatur , ac defenditur . *p. 22. & seqq. & n. I.*

& seqq. Quam Salmasius tradidit rejicitur . *p. 34. & seqq. & n. II. & seqq.* In mutuo transferri dominium statuit S. P. BENEDICTUS XIV. , quo uno tota concidit causa Patronorum usuræ . *p. 45. & seqq. n. I. & seqq.* A Petro Lombardo ad hæc usque tempora omnes docuerunt dominium pecuniæ fœnebris in accipientem transire . *p. 49. & seqq. n. IX. & p. 191. & seqq. n. XII. & seqq.* Refelluntur argumenta , quibus opposita sententia suadetur . *p. 50. & seqq. n. X. & seqq.* Festiva Tamburini doctrina de mutuo ob oculos ponitur , ac rejicitur . *p. 125. & seqq. n. III. & seqq.* Ex eo quod Ecclesia probavit licitos fructus ex censibus realibus , inepte elicitur etiam ex mutuo fructum percipere esse licitum . *p. 182. & seqq. n. I. & seqq.*

N

Nicolaus Broederfen hæreticam Calvinii doctrinam de Usura amplectitur *p. 5. n. VII.* Mala ipsius fides in exponenda Doctorum Lovaniensium sententia . *ibid.* Librum typis mandat , quo moderatam usuram non a pauperibus , sed a divitibus exactam non esse a Deo prohibitam , defendit . *p. 8. n. IX.* Impugnatur peculiari opere ab Ultrajectino Episcopo ,

po , & aliis . *ibid.* Laudatur hoc Opus . *ibid.* n. XII. Alterum Opus Broederfenii ; quo moderatam usuram a divitibus perceptam lato calamo defendit . p. 9. n. XIV. Broederfenii Liber in Italiam delatus imperitos quosdam inficit . p. 10. & seq. n. II. & p. 19. n. VII. Dogma contra usuram , & usuram ipsam penitus e mundo tollit . p. 25. n. II. & seqq. Errores illius in definitione mutui , & usuræ . p. 43. & seq. n. I. & seqq. Capitalis error Broederfenii rejicitur , nempe in mutuo non transferri dominium . p. 45. & seqq. n. I. & seqq. Refelluntur argumenta , quibus errorem defendit p. 50. & seqq. n. X. & seqq. Explicatur fufius illius sententia de usura cum divitibus licita . p. 63. & seqq. n. XI. & seq. Temere redarguit S. Basilium . *ibid.* & p. 65. n. XII. Evangelium Lucæ usuram damnans , misere detorquet . p. 94. & seq. n. VII. & seq. Perperam in subsidium vocat Dominicum Soto . *ibid.* Falso adserit a SS. Patribus noxiam seu mordentem , non innoxiam seu moderatam usuram fuisse damnatam . p. 100. & seqq. usque ad n. III. Pontifices , Theologos , Canonistas &c. moderatas usuras approbare confidenter adserit Broederfenius , cum tamen vel ipsi Novatores usurarum patroni aper-

te idipsum pernegent . p. 114. & seqq. n. I. & seqq. Broederfenii sententiam de usura aut hæreticam , aut hæresi proximam censent omnes Theologi Catholici . p. 119. n. XII. Ineptam contractuum formulam exhibet , vitiisque , ac dolis plenam . p. 146. & seqq. n. I. & seqq. Laxiorum Casuistarum doctrinam exscribit , ac sequitur . p. 147. & seq. n. IV.

Noodt (Gerardus) fatetur , improbatam fuisse a Patribus , Summis Pontificibus , & Conciliis cujusque generis usuras . p. 116. n. VII.

O

Opinio P. Terilli docentis Sanctissimam Virginem , & S. Joseph secutos fuisse opinionem ipsis minus probabilem , dicenda non est opinio inter Catholicos controversa ; sicut neque aliæ sexcentæ , quæ horrorem & scandalum vel ipsis hæreticis ingerunt . p. 169. n. V. Neque , quæ eximit tactus mamillares a gravi culpa , quod duo , aut tres Casuistæ id doceant . *Ibid.* Putidus error , & absurdum sophisma nuper eductum ex Evangelico textu *Super agros manus imponent , & bene habebunt* ad probandum eos mamillares tactus absque ulla necessitate habitos negari non posse indifferentes esse absque periculo erroris in fide .

Ibid. Rejici potest. ceu putidum, & lutulentum commentum, absque violatione Innocentiani Decreti. *Ibid.* Opinionem ab hoc, vel illo Theologo inventam refutari non posse tamquam improbabilem, falsam, scandalique plenam falso contendunt Recentiores nonnulli. *Ibid.* Hispaniarum Archiepiscopi, & Episcopi per Cardilem Bellugam damnandas obtulerunt Pontifici Maximo opiniones tercentum. *Ibid.*

P

SS. Patres omnes notionem usuræ per lucrum ex mutuo exactum, aut speratum tradunt. *p. 32. & seq. n. I. & seqq.* SS. Thomas, & Antoninus perperam ceu patrocinatores usurarum interpellati. *p. 40. & seqq. n. IV. & seqq. & p. 43. & seqq. n. I. & seqq.* SS. Ambrosium, & Thomam Aquinatem inverecunde lacerat Italus Broedersenii Interpres, quod errori suo manifeste repugnent. *p. 86. & seq. n. II. & seqq.* Usuram quamlibet five moderatam, five immoderatam, five a divitibus, five a pauperibus perceptam damnant Ecclesiæ Patres. *p. 100. usque ad n. III.* Vel ipsi Novatores fatentur reprobata a Patribus fuisse cujusvis generis usuras. *p. 114. & seqq. n. II. & seqq.* Negat

id Italus Broedersenii Interpres, immo vero moderatas a divitibus, & mercatoribus perceptas usuras Patribus, Conciliis, & Summis Pontificibus probari confidentissime adserit. *p. 122. n. III. SS. Patrum.* tempore moderatas usuras licitas fuisse perperam adserit Italus Broedersenii Interpres. *p. 195. & seqq. n. I. & seqq.*

Pecuniæ sterilitas probatur adversus Novatores. *p. 187. & seq. n. III.* Pecuniæ mutuatae dominium transfertur in mutuatarium. *p. 45. & seqq. n. I. & seqq. & p. 191. & seq. n. XII. & seqq. V. Mutuum.*

Philippus Melanchton. *V. Melanchtonis.*

P. Pichler. *V. Casuistarum.*

Principes licitas usuras efficere possunt suo consensu auctore P. Pichlero, aliisque nonnullis. *p. 150. n. V.* Quam sit a veritate aliena ejusmodi opinio. *ibid. n. VI.* Principes ethnici suis legibus usuras quaslibet prohibuerunt. *p. 196. & seqq. n. III. & seqq.* Id ipsum subinde factitarunt Imperatores, ac Principes Christiani. *p. 197. & seqq. n. V. & seqq.* Permiserunt sæpe usuras, numquam probarunt. *198. & seqq. n. VII. & seqq.*

Probabilistæ hæreseos damnant defensores usuræ quantumvis moderatæ *p. 119. n. XII. V. Casuistarum.*

Quæ-

Torrecilla (P. Martinus) . *V. Ga-*
suistarum .

Q

Quæstiones inter Catholicos con-
troverſæ dicuntur illæ , quas
Universitates , aut Catholico-
rum Scholæ adoptarunt ; non
vero quas hic , aut ille Caſui-
ſta in dies promit . *p. 168. &*
ſeq. n. V.

R

Redditus utrinque redimibiles .
V. Censuræ reales .

S

Salmaſius . *V. Claudius Salma-*
ſius .

Soto . *V. Dominicus Soto* .

Summi Pontifices unanimi con-
ſenſu cujuſcumque generis uſu-
ras damnant . *p. 113. n. IV.*
V. BENEDICTUS XIV. S. P.

T

Tamburini (Thomæ) **festiva** de
mutuo doctrina ob oculos po-
nitur , ac rejicitur . *p. 125. &*
ſeq. n. III. & ſeq. p. 138. & ſeq.
n. III. & ſeqq.

Terillus (P. Antonius .) *V. Opi-*
nio P. Terilli .

Theologiæ comparandæ , aut tra-
dendæ quinam ſint apti . *p. 131.*
& ſeqq. n. I. & ſeqq. Contro-
verſiæ inter Theologos contro-
verſæ quænam reapse tales ſint .
p. 169. n. V.

V

Veronenſis Episcopus D. Braga-
denus errorem de uſura ab Ita-
lo Broederſenii Interprete Ve-
ronæ excitatum damnat . *p. 203.*
n. II.

Uſura argumentum recens con-
troverſiarum . *p. 2. n. I.* Ad eas
ſedandas **BENEDICTUS XIV.**
P. O. M. peculiarem inſtituit
Congregationem . *ibid.* Calvini,
Molinæi , Salmaſii , Cloppem-
burgii , aliorumque de uſura
errores . *p. 2. & ſeqq. n. II. &*
ſeqq. Controverſiæ in Belgio ex-
citatæ circa uſuram . *p. 5. &*
ſeqq. n. IV. & ſeqq. Doctorem
Lovaniënſium de hoc conſulta-
tiones . *p. 4. & ſeqq. n. IV. &*
ſeqq. Uſuram divino , humano-
que juri contrariam putant . *p. 6.*
n. VIII. Broederſenii mala fides
in exponenda DD. Lovaniën-
ſium ſententia . *p. 5. & ſeq. n.*
VIII. & ſeqq. Novæ turbæ , & di-
ſceptationes circa contractus
uſurarios in Belgio . *p. 7. &*
ſeq. n. X. V. Censuræ reales. No-
tiones mutui , & uſuræ a Catho-
licis vulgo aſſertæ a S. P. con-
firmantur . *p. 21. & ſeqq. n. I.*
& ſeqq. Elicitur inde proſcri-
ptos fuiſſe errores de uſura a
Broederſenio , & ab aliis propu-
gnatos . *p. 24. & ſeqq. n. I. &*
ſeqq. Uſura peccatum eſt , & in
mutuo locum habet , **BENE-**
DICTO

DICTO XIV. S. P. definiente .
n. 27. & seq. n. I. & seqq. Juxta
 Patres omnes ratio usuræ est
 lucrum ex mutuo exactum, aut
 speratum . *p. 32. & seq. n. I.*
& seqq. Usuræ definitio ab Sal-
 masio tradita rejicitur . *p. 34.*
& seqq. n. II. & seqq. Alia com-
 mentitia usuræ definitio explo-
 ditur . *p. 38. & seqq. n. I. & seqq.*
 SS. Thomas, & Antoninus per-
 peram in subsidium vocati a pa-
 tronis usurarum . *p. 40. & seqq.*
n. IV. & seqq. & p. 43. & seq.
n. I. & seq. Usura justitiæ com-
 mutativæ opponitur . *p. 45.*
n. I. Ex hoc autem capitalis
 Broedersenii &c. error refelli-
 tur . *ibid. & seqq.* BENEDI-
 CTUS XIV. S. P. manifeste
 damnavit quamcumque usu-
 ram siue magnam, siue parvam,
 siue moderatum, siue exceden-
 tem, siue a pauperibus, siue a
 divitibus, siue a mercatoribus
 perceptam, ut criminofam,
 & justitiæ commutanti adver-
 sam . *p. 69. & seq. n. I. & seqq.*
 Usura quælibet Sacræ Scriptu-
 ræ Veteris Testamenti adversa-
 tur . *p. 80. & seqq. n. I. & seqq.*
 Hebræis Deus usuras permisit
 ob cordis duritiam . *p. 82.*
n. VIII. V. Hebræis. Evange-
 lio usura opponitur . *p. 91. &*
seqq. n. I. & seqq. Salmasius non
 audet oblucri, usuram Evan-
 gelio damnari . *p. 94. n. VI.*
 Concilium Later. sub Leone X.
 usuras Evangelio Lucæ fuisse

damnatas manifeste docet . *p. 97.*
n. X. SS. Patres usuram omnem
 siue parvam, siue a divitibus,
 siue a pauperibus perceptam
 improbant . *p. 100. n. I.* Dupli-
 cis usuræ licitæ, & illicitæ; no-
 xia, & innoxia apud Patres
 nullum vestigium; sed omnes
 indiscriminatim damnant . *p. 100.*
& seqq. usque ad n. III. Sum-
 morum Pontificum, & Conci-
 liorum decreta quamlibet usu-
 ram damnant . *p. 112. & seq.*
n. I. & seqq. Id vel ipsi Nova-
 tores usurarum patroni candi-
 de fatentur . *p. 114. & seqq.*
n. II. & seqq. Aut hæresis est,
 aut hæresi proxima sententia,
 quæ moderatas usuras licitas
 defendit . *p. 119. n. XII.* Con-
 tractus usurarii, qui occasio-
 nem dederunt Summo Pontifici
 Casuistarum doctrinam dam-
 nandi . *p. 144. & seqq. n. I. &*
seqq. V. Contractus. Usuras
 conditionate a Deo vetitas pu-
 tat P. Pichler, aliique nonnul-
 li; nimirum si Principum, Civi-
 tatum, aut patriæ legibus non
 permittantur . *p. 150. n. V. &*
seq. Quam inepta sit ejusmodi
 opinio . *ibid. n. VI.* Contractus
 innominati sæpe usuras pal-
 liant . *p. 172. & seq. n. II. &*
seqq. Usuræ quamvis moderatæ
 naturali jure vetitæ sunt . *p. 188.*
& seqq. n. IV. & seqq. V. Con-
tractus. Censuræ reales. Casu-
istarum. BENEDICTUS XIV.
Summ. Pont. Usuræ quan-
 tumvis

tumvis moderatæ damnatæ hæreseos ab ipsis Probabilistis. *V. Probabilistæ*. Quasunque a SS. Patribus improbatas docet Melancthon . *V. Melancthonis (Philippi.)* Usuræ accuratissima descriptio . *V. ibid.* Usuræ vera notio sapienter tradita a D. Bragádено Episcopo Veronensi in sua *Doctrina Christiana* , a Cl. Viris Romæ approbata. *p. 203. & seq. n. III.* Usuram moderatam non a pauperibus, sed a divitibus exactam, non esse a Deo prohibitam libro typis edito defendit Broederfenius , impugnatus peculiari Opere ab Pseudo Episcopo Ul-

trajectino . *V. Nicolaus Broederfen*. Usuras quaslibet prohibuerunt Principes Ethnici , ac Christiani suis legibus . *Vid. Principes*. Usuras illi permiserunt sæpe , numquam probarunt. *V. ibid.* Usuras suo libro penitus e mundo tollit Broederfenius. *V. Nic. Broederfen*. Usuras omnes erga omnes vetari bene docet Natalis Alexander: ineptissimeque hanc doctrinam titulo *novitatis* carpit Author libri : *Dell' impiego del danaro* , approbans propterea licitas esse aliquas usuras erga aliquos . *p. 80. n. III.*

F I N I S .

EXCUDERANT ROMAE
NICOLAUS ET MARCUS PALEARINI
BIBLIOPOLAE ET TYPOGRAPHI
AD THEATRUM POMPEII
ANNO CLC. IC. CC. XLVI. MENSE SEPTEMBRIS
SEDENTE
BENEDICTO XIV. PONT. OPT. MAX.
ANNO VII.

Errores præcipui, qui festinante prælo, aliisque curis Auctore
distento in hunc Librum irrepererunt.

ERRORES	CORRIGE	ERRORES	CORRIGE
Pag. Lin.		Pag. Lin.	
IX. 11. <i>acceptas</i>	<i>acceptatas</i>	75. 33. <i>Si dicono</i>	<i>Se dicono</i>
XXIV. 22. <i>præ omnis</i>	<i>præ oculis</i>	77. 19. <i>questo</i>	<i>questo</i>
XXV. 5. <i>Decretati</i>	<i>Decretali</i>	80. 10. <i>Ribatterfi</i>	<i>Ribattefi</i>
XXXVI. 12. <i>exprobrantis</i>	<i>exprobrantis</i>	13. <i>ergo</i>	<i>erga</i>
2. ult. <i>secessione</i>	<i>secessione</i>	81. 4. <i>Cap. 23. & 19.</i>	<i>Cap. 23. v. 19.</i>
5. 16. <i>quamquis</i>	<i>quamvis</i>	6. <i>fuges</i>	<i>fruges</i>
8. 5. <i>Ad hos</i>	<i>Ad has</i>	83. 27. <i>fererit</i>	<i>fecerit</i>
9. 1. <i>vetiti</i>	<i>veriti</i>	88. 28. <i>Tyrorum</i>	<i>Tyrriorum</i>
11. <i>exturbandis sit</i>	<i>exturbandus sit</i>	89. 9. <i>balsamuum</i>	<i>balsamum</i>
26. <i>erubescens</i>	<i>erubescens</i>	19. <i>exercebat</i>	<i>exercebant</i>
10. 21. <i>Ecylicæ</i>	<i>Encyclicæ</i>	20. III.	II.
11. 14. <i>numerus</i>	<i>muneris</i>	29. <i>obtundunt</i>	<i>obtundunt</i>
22. <i>Decretali</i>	<i>Decretalis</i>	90. 16. 2. & 25.	2. v. 25.
14. 10. <i>usu ræ</i>	<i>usura</i>	91. 1. <i>effundi</i>	<i>effudi</i>
15. 8. <i>Lusionensem</i>	<i>Lucionensem</i>	29. <i>Patruum</i>	<i>Patrum</i>
17. 14. <i>deficisione</i>	<i>decisione</i>	94. 37. <i>Dominium</i>	<i>Dominicum</i>
19. 21. <i>Ecylicæ</i>	<i>Encyclicæ</i>	ult. <i>bidem</i>	<i>ibidem</i>
31. <i>Istalo</i>	<i>Italo</i>	95. 7. <i>uno</i>	<i>una</i>
22. 3. <i>Commentario</i>	<i>Commentarium</i>	96. 21. <i>explere</i>	<i>expleri</i>
23. 26. <i>in consumptione</i>	<i>ad consumptionem</i>	97. 20. <i>commentus est</i>	<i>commentatus est</i>
28. 1. <i>receptam</i>	<i>receptum</i>	98. 6. <i>gratiæ</i>	<i>gratia</i>
30. 19. &	<i>est</i>	110. 9. <i>numeri</i>	<i>muneri</i>
31. 27. <i>ita enim</i>	<i>ita etiam</i>	101. 22. & 23. <i>incirco</i>	<i>idcirco</i>
30. <i>reycicere</i>	<i>rejicere</i>	102. 16. <i>non in in</i>	<i>non in</i>
ult. <i>excussu</i>	<i>excessu</i>	28. <i>irreterent</i>	<i>irretirent</i>
35. 8. <i>Prima</i>	<i>Primo</i>	111. 15. <i>Ductum</i>	<i>Dictum</i>
36. 36. <i>Recentiones</i>	<i>Recentiores</i>	113. 21. & Alexander	Alexander
39. 5. <i>principis</i>	<i>principiis</i>	Innocentio XI. & Innocentius XI.	
41. 5. <i>chapitre</i>	<i>chapitre</i>	114. 24. <i>Barbayracus</i>	<i>Barbeyracus</i>
42. 6. & 7. <i>In hac, secus</i>	<i>In illa, secus in</i>	115. 20. <i>Republica</i>	<i>Republica</i>
<i>in illa</i>	<i>hac</i>	116. 16. <i>Nood</i>	<i>Noodt</i>
46. 1. <i>Broederfani</i>	<i>Broederfiani</i>	36. <i>Bohemertus</i>	<i>Boehmerus</i>
47. 8. <i>Patruum</i>	<i>Patrum</i>	119. 10. <i>exprobrassent</i>	<i>exprobrassent</i>
48. 9. <i>conditionem</i>	<i>condictionem</i>	16. <i>intensissimi</i>	<i>intensissimi</i>
37. <i>Metaphyseam</i>	<i>Metaphysicam</i>	29. <i>hæreticum</i>	<i>hæreticam</i>
54. 24. & 25. <i>debam</i>	<i>debeam</i>	120. 17. <i>femeptipfos</i>	<i>femetipfos</i>
57. 28. <i>starum</i>	<i>statum</i>	36. <i>aut illum</i>	<i>aut illud</i>
61. 18. <i>horam</i>	<i>horum</i>	121. 34. <i>audactissime</i>	<i>audacissime</i>
63. 11. <i>lucantur</i>	<i>locantur</i>	125. 24. <i>mutuarii</i>	<i>mutuatarii</i>
12. <i>juxta est</i>	<i>justa est</i>	132. 2. <i>Aristotelem</i>	<i>Aristotilem</i>
64. 4. <i>convinciur</i>	<i>convincitur</i>	34. <i>Quorum hæc?</i>	<i>Quorsum hæc?</i>
11. <i>divinis</i>	<i>divitis</i>	135. 5. <i>Evangelii</i>	<i>Evangelii</i>
68. 5. <i>Quod plura</i>	<i>Quid piura?</i>	136. 11. <i>senferint</i>	<i>senferit</i>
11. <i>naturam</i>	<i>natura</i>	ult. <i>subjiere</i>	<i>subjicere</i>
14. <i>rotunde</i>	<i>rotundo</i>	139. 6. <i>una cum cum</i>	<i>una cum</i>
71. 7. <i>calamitant</i>	<i>clamitant</i>	141. 32. <i>sint</i>	<i>sint</i>

Pag. Lin. ERRORES

141. 38. assignat
 142. 10. possint
 144. 8. aliericumque
 146. 32. a Joannes
 147. 33. & 34. reparere
 149. 39. amphilogias
 152. 33. quia
 154. 5. interdicere
 156. 37. quæ valeant
 157. 27. mercaturam
 158. 27. confixisset
 161. 20. pro
 164. 24. exigis
 165. 6. & ab
 166. 21. nullibi
 169. ult. luculenta
 170. 9. regere
 172. 9. hoc
 12. divendere
 174. 12. fit
 22. Depositum
 176. 24. varia

CORRIGE

assignat
 possunt
 aliericumque
 a Joanne
 reparare
 amphibologias
 qui
 interdixere
 quæ valeat
 mercatura
 confixisset
 præ
 erigis
 aut
 nullibi eas
 lutulenta
 regerere
 hæc
 divendere?
 fit
 Depositum
 varæ

ERRORES

178. 15. ollingano
 180. 15. Editum
 182. 10. capere
 17. tui, Pater
 18. potentiam?
 184. 17. Næc
 18. Quin heinc?
 21. probatur
 186. 23. mutatum
 24. Belluacensis
 28. eadem
 35. Divina
 188. 22. evidendi
 190. 21. mutatione
 192. 15. gratuitum ...
 gratuitam
 193. 18. rationem
 196. 16. obtruebant
 29. pretiis
 200. 14. exigi
 20. duodecima, quia ex
 38. piorum

CORRIGE

Pollingano
 Edictum
 carpere
 mi Pater
 potentiam!
 Næ
 Quid hinc?
 probantur
 mutatam
 Bellovacensis
 eandem
 Divini
 evidenti
 mutatione
 gratuitam ...
 gratuitum
 rationum
 obtruebant
 pretii
 exigere
 duodecim, aut
 priorum

Concina, Daniele,

Danielis Concina In Epistolam encyclicam Benedicti XIV. adversus usuram
Commentarius

Roma 1746

4 Mor. 109

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10526519-7